

ఆంధ్ర మహాభారతములో

కృత్-తద్భిత్ ప్రయోగముల విశ్లేషణము

రచయిత

కండ్లకుంట అశహసింగరాచార్యులు

1969

సంకరయ

నీతి

శ్రీనాథుల శ్రీకృష్ణ

మహాభక్తము

ఆంధ్ర మహాభారతములో

కృత్ -తద్ధిత ప్రయోగముల విశ్లేషణము

ఉస్మానియా విశ్వవిద్యాలయం
తెలుగు శాఖకు, డాక్టరేట్ పట్టము కొరకు
సమర్పించబడిన సిద్ధాంత వ్యాసము

రచయిత

డా॥ కండ్లకుంట అశహసింగరాచార్యులు

ఉపన్యాసకుడు

ఆంధ్ర సారస్వత పరిషత్తు ప్రాచ్యకళాశాల

ప్రొడరాబాదు

ఈ గ్రంథము

తెలుగు విశ్వవిద్యాలయము వారి

ఆర్థిక సహాయముతో ముద్రింపబడినది

పర్యవేక్షణ

డాక్టర్ నాయని కృష్ణకుమారి

ఉస్మానియా విశ్వవిద్యాలయం

ఆంధ్రమహాభారతములో
కృత్-తద్ధిత ప్రయోగముల
విశ్లేషణము

Analys's of Kr ts & Taddh'tas
n Andhra Mahabharata

ప్రథమ ముద్రణ 1000 ప్రతులు
మార్చి 1989

First Ed t on 1000
March, 1989

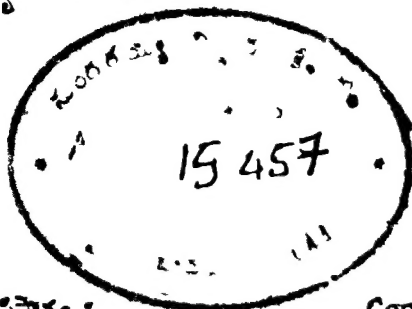
494 8275

జె. బి. 5

6 7725

మూల్యం : రూ. 48

Pr ce Rs. 48

ప్రాప్తిస్థానం :
ఆంధ్ర సారస్వత పరిషత్తు
హైదరాబాదు.

Cop es can be had of :
Andhra Saraswata Par shat,
Hyderabad.

ముద్రణ :
ఆర్. కె. ప్రింటర్స్,
11-2-1124, నాంపల్లి
హైదరాబాదు-500 001.

Pr nted at :
R. K. Pr nters
11-2-1124, Nampa y,
Hyderabad-500 001.

అంకితము

వా నయ్యకర విద్యాప్రసాద గురువులు
జీవన మార్గదర్శకులు

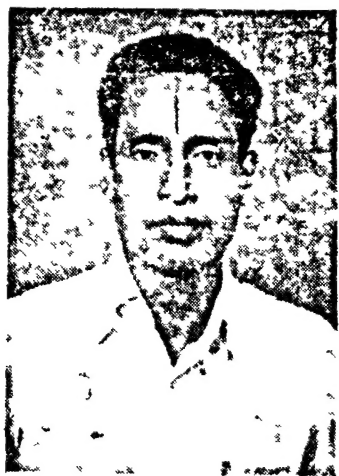
కీ. శే. శ్రీ లక్ష్మణ ప్ర.

శ్రీమాన్ వేదాంతం వెంకటాచల సంఘాచార్యులుగారికి

ఈ గ్రంథం

అంకితముగా అంకితము చేయబడినది.

గ్రంథకర్త

డా కండ్లకుంట అశహ సింగరాచార్యులు

శుభాకాంక్ష

ఆచార్య నాయని కృష్ణకుమారి

తెలుగుకాళి, ఉస్మానియా విశ్వవిద్యాలయం.

హైదరాబాదు

శ్రీ సింగరాధాద్యులవారి యీ సిద్ధాంతగ్రంథానికి దిక్ప్రదర్శన చేసింది నేనే గనుక దీని గుజాలనుగూర్చి నేనే వ్రాయడం సబబుగా ఉండకపోవచ్చును. కాని సింగరాధాద్యులవారు ప్రాచ్యవిద్యా పద్ధతిని అనుసరించి వ్యాకరణవిషయాన్ని ఆధ్యయనం చేసినవారు. ఆయన అధ్యయనమంతా సారభూతమై ఈ గ్రంథంలో ప్రతిఫలిస్తుండడం విజ్ఞులు గుర్తించగలరు.

వ్యాకరణమనేది ఎంత హృదయరంజకమైన విషయమో అంత గహనమైనది కూడా. దాని బాహ్యకారాన్నిచూచి, లోపలికి వెళ్లకుండా గుమ్మం దగ్గరనుండే వెనక్కి తిరిగివెళ్లి పోతుంటారు జనం. సాహసించి లోపలికి అడుగుపెట్టారో, ఇక అంతా కర్పూరచందన నమస్కృత మధురాహ్వరమే ఎదురు వచ్చి లోహ్లాని పోతుంది

ఆ విషయం గుర్తించినవారు సింగరాధాద్యులవారు. ఈయన సంపాదించు కన్న పాండిత్యలిప్తిక ఈయన్ని రాక్షసికుడుగా మలచడం ప్రారంభించింది. భారతం ఈయన దృష్టికి సర్వలక్ష్మ్యసంగ్రహంగా సాక్షాత్కరించడానికి అదే కారణం ఆ కారణమే ఈ సిద్ధాంత గ్రంథావిష్కృతికి హేతువు.

ఈ గ్రంథంలో కేవలం ప్రాచీన వ్యాకరణకారుల ననుసరించిన విశ్లేషణ కాక, ఆధునిక బాషాశాస్త్ర వివేచనకూడా జతపడి ఉండడం విజ్ఞులు గమనించగలరు. జ్ఞానమనేది దేశ కాలాతీతమై ఏ అడ్డుకట్టలూ లేని అవ్యాహతి స్రవంతి. ఎవరెటువంటి పాత్రను కలిగిఉంటే వారి కంతంత లబ్ధి.

ఇందులోని మంచి చెడ్డూ నెర్పవలసినవాడు సహృదయులైన పరిఠలు ఈ గ్రంథానికి అహ్వనం పలుకుతున్నాను.

హైదరాబాదు,

నాయని కృష్ణకుమారి

2-8-1989.

ఈ గ్రంథం గురించి....

డా. కె. ఏ. సింగరాచార్యులుగారు ఉస్మానియా విశ్వవిద్యాలయం ఎం.ఫిల్.డి. పట్టాకోసం సమర్పించిన ఏడాదివ్యాసం 'ఆంధ్రప్రదేశ్ భారతములో కృత్రిక ప్రయోగము విశ్లేషణము' సింగరాచార్యులుగారు సంప్రదాయబద్ధంగా సంస్కృతంలో మహాభాష్యాంతర వ్యాకరణం చదువుకున్నారు తెలుగులో ఎం.ఎ. పూర్తిచేశారు ఆంధ్ర పాఠశాల పరిషత్తు ప్రాచ్యకళాశాలలో అధ్యాపకత్వం నిర్వహిస్తూ చివరి సంవత్సరంలో అర్థిక, ఉద్యోగాది ప్రయోజనాపేక్షారహితంగా, కేవలం ప్రతిభాదనా దృష్టితో మాత్రమే కవిత్వయ చారిత్రంలోని కృత్, తద్విత ప్రయోగాల పరిశీలనకు పూనుకున్నారు ఈ గ్రంథం ప్రచురితం అయ్యేవాటికి పారి నర్వీసుకూడ పూర్తికావచ్చింది.

పంచొమ్మిదవ శతాబ్దినాటికిగానీ తెలుగు వ్యాకరణాలు కృత్, తద్వితాంబుద తమ దృష్టిని కేంద్రీకరించలేదు అది కూడా అంత నమగ్రం కాదు. ద్రావిడభాషల తులనాత్మక అధ్యయన రంగంలోకూడా నామ సిద్ధాంతక ప్రత్యయాలను పునర్నిర్మించే అధ్యయనం ఇంకా ఎంతో ముందేకు సాగవలసి ఉంది. 1978లో వచ్చిన గారి సాంబ శివరావుగారి నిర్ధారణవ్యాసం 'A Comparative Study of Dravidian Noun Derivations' ఈ రంగంలో జరిగిన ప్రధానమైన కృషి. మూలద్రావిడ భాషలోని దాతువులైన ఏర్పడ్డ నామాలు, క్రియలలో కొన్ని భాషలలో నామాలు మాత్రమే మిగలగా, కొన్నిటిలో క్రియలు మాత్రమే నిలిచాయి. అందువల్ల తెలుగు నామాలలోని దాతువులను ప్రత్యయాలను విశేషించి చూడటం చాలా కష్టసాధ్యమైన పని. దీనికి ప్రావిడ భాషల తులనాత్మక అధ్యయనం కూడా అవసరం. ఈ పనికి సింగరాచార్యులుగారు పూనుకోవటం ఎంతో అభినందనీయం.

ఈ గ్రంథంలో మొదట సంస్కృత వ్యాకరణాలలో కృత్, తద్విత స్వరూపాన్ని గురించి వివరించారు. తెలుగు లాక్షణికులు వింగడించిన కృత్, తద్విత

ప్రత్యయాలను ఒకచోట వివరించారు తరువాత పదునగా నన్నయ, తిక్కన, ఎఱ్ఱన రచనాభాగాలలోని కృత్ తద్ధిత ప్రయోగాలను విశ్లేషించారు ఈ విషయంలో ప్రణాళిక కొంచెం భిన్నంగా ఉండే బాగుండునేమో అనిపిస్తుంది. కవుల క్రిమంతో కాకుండా ప్రత్యయాల క్రిమంలో కవుల ప్రయోగాలను చూపితే ఒకే ప్రత్యయాన్ని మూడు సార్లు చెప్పవలసిన అవసరం లేకపోయేది. ప్రణాళిక విషయం అలా ఉంచి సంప్రదాయ వ్యాకరణాంతోపాటు ద్రావిడభాషల తులనాత్మక అధ్యయనవద్దతులను గూడ ఆదార్యులవారు ఉపయోగించుకునే ప్రయత్నం చేశారు వారు అధునిక భాషాస్థాన్ని ప్రత్యేకవిషయంగా అధ్యయనం చేయలేదు. అయినా ఆ పరిజ్ఞానాన్ని ఉపయోగించు కోవటానికి స్వయంగా కృషి చేశారు. ఆయా ప్రత్యయాలను ప్రయోగాలను వింగడించే టప్పుడు సంప్రదాయ వ్యాకరణ రీతిలో వ్యుత్పత్తిని తెలిపి, ద్రావిడభాషల తులనాత్మక అధ్యయనాన్నిగూడ ఉపయోగించుకున్నానని వారే స్వయంగా చెప్పారు రెండిటి విరోధంలేని చోట వ్యాకరణ మార్గాన్ని అనుసరించానని, ద్రవిడియన్ ఎడిషులాజికల్ డిక్షనరీ (D. E. D.) ప్రమాణం కూడ దొరకని చోట స్వతంత్ర మార్గాన్ని అనుసరించానని కూడ చెప్పారు. కవిత్వయ కృత్ తద్ధితాలను గురించి వెలికి తీయవలసిన అంశాలు ఇంకా చాలా ఉన్నాయని కూడా ఆదార్యులవారు నూచించారు. ద్రావిడభాషల తులనాత్మక అధ్యయన రంగంలో భావిలో ఇంకా జరిగే కృషిపై ఇది ఆధారపడి ఉంది

ఈ సిద్ధాంతగ్రంథంలో కొత్తగా ప్రతిపాదించిన అంశాలు, దానితోపాటు వునరాలో చింతవలసిన అంశాలూ ఉన్నాయి. అంతమాత్రాన సింగారాదార్యులుగారి కృషి రీత ప్రోయేచికాదు. ఇటువంటి అధ్యయనానికి తొలి ప్రయత్నంలో ఇది ఒకటి. భాషలో ఈ రంగంలో ఇతర ప్రాచీన కవులను కూడా లక్ష్యంగా చేసుకొని విస్తృతంగా పరిశోధన సాగడానికి ఈ కృషి ఎంతగానో ఉపయోగిస్తుందని ఆశించవచ్చు

ఆచార్యకె. తె. రంగనాథాచార్యులు

హైదరాబాదు విశ్వవిద్యాలయం

“ఇదమంధః తమః కృష్ణం శాయేత భవనత్రయమ్,
యది శబ్దాహ్వాయం జ్యోతిరానంసారం న దీప్యతే.”

ప్రస్తావన

సంస్కృత వ్యాకరణమును అభిమాన విషయముగా గ్రహించి విద్యార్థా సము సాగించిన నేను తెలుగు వ్యాకరణాంశముపై పరిశోధన చేయుటకు సంకల్పించి తిని. ఆంధ్ర సాహిత్య పరిషత్తు ప్రాచ్యభాషా కళాశాలలో వనిచేయుచున్న నన్ను ఆవులు, శ్రేయోబిలాపులు అగు కొందరిప్రేరణ, సహాధ్యాపకుల పరిశోధనా కృషి, వెన్నుతట్టి కార్యరంగములోనికి దింపినవి.

పరిశోధనా విషయము కొఱకు అన్వేషించుచున్న నాకు దా అమరేశం రాజేశ్వర శర్మగారు, 'ఆంధ్రమహాభారతములో కృత్తద్ధిత వ్రయోగముల పరిశీలన' అను వ్యాకరణాంశమును సూచించి ఆ విషయముతో కొన్ని సూచన లిచ్చినారు. పి. హెచ్. డి లో ప్రవేశించినప్పుడు మొదట కొంతకాలము ఆయన నాకు పర్యవేక్షకులుగా నుండిరి.

నేను స్వీకరించిన ఈ విషయము కష్టసాధ్యమైనప్పటికి, వ్యాకరణము నందున్న అభినివేశముచేత ముందుకు సాగినాను సంపూర్ణ భారతము పరిశోధనా పరిధి అగుటవలన కార్యక్షేత్రము విస్తృతమైనది.

తరువాత నాకు పర్యవేక్షకురాలుగా నియమితులైన దా నాయని కృష్ణ కుమారిగారు భాషా శాస్త్రదృష్టితోగూడ పరిశోధన జరుపుట మంచిదని సలహా ఇచ్చి నారు. ఆధునిక భాషా శాస్త్రములో ఇంతకుముందు రగినంత ప్రవేశము, పాండిత్యము లేకున్నను, వ్యాకరణ ప్రక్రియానుసారముగా, పదముల విశ్లేషణము ప్రధానముగా జరుపుచు, విశేష పరిశ్రమ తోర్చి భాషాశాస్త్రపరముగా కూడ పరిశీలనచేసినారు

భాషా శాస్త్రముతో అంతగా పరిచయములేని నాకు, అందరి ప్రాథమిక విషయములను, ముఖ్యాంశములను తెలిపి, D.E.D. వంటి కొన్ని ఉపయుక్త గ్రంథములనందించి, మా కళాశాల ప్రిన్సిపాల్ డా. కె. కె. రంగనాథాచార్యులుగారు ఎంతో

నహకారి మండించినారు ఆయనకున్న కార్యభారమువలన, పొండవలసినంత నహాయమును నేను పొందలేకపోతిని.

దా నాయని కృష్ణకుమారిగొద్ద పరిశోధనా విషయంలో అనేకములైన మార్గదర్శక పద్ధతులను, బాషాతత్వమునకు సంబంధించిన అంశములను, ఆయా సమయాలలో వివరించి నన్ను తొందరపెట్టి నాచే ఈ కృషిని విర్యశ్రింపజేసినారు. ఈ విషయములో ఆమె నాయదం ప్రదర్శించిన సౌజన్యము, సహకారము ప్రళంసనీయములు.

సిద్ధాంత వ్యాసమును వ్యావహారిక బాషలో వ్రాయుదలచెరిని. వ్యాక్తిరత్నము వంటి విషయములనుగూడ వ్యావహారికములో రచించుట మంచిదని నమ్మువాడనునేను. కాని నా పూర్వపు విద్యావాతావరణము దాని సంస్కారము నమ్మ వీడువనందున అచ్చమైన వ్యావహారికములో రచింపజాలనని తలచి, పెర్జుమ మార్ముగా శిష్యావాదకములో పోయుటకు పూనుకున్నాను.

ఆదువలన ఉద్ధరణములలో తప్ప అరసున్నలు, శకటరేఖలు ఇందులో ఉండవు. పిరియనంతవరకు వినండి పదతి ప్రాచీందినాను.

నన్నయ విభాగమునకు సంబంధించినంతవరకు పదప్రయోగ కోశముతో పాటు భారత భాగమునుగూడ ముట్టముగా పరిశీలింపబాను. ఎట్లన భారతమునకు పదప్రయోగకోశము లేనందున ఆ భాగమును దారి ముట్టముగా అధ్యయనముజేసి పదముల నేరుకున్నాను.

రిక్కన భాగము దారి పెద్దదగుటవలన, అన్ని పర్వములను చాలామార్లు ముట్టముగా పోయి పాఠ్యము కానందున, ఆ భాగమునకు ప్రధానముగా పదప్రయోగ కోశములపై ఆధారపడినాను. మూలరచననుగూడ యథావకాశముగా పరిశీలించితిని. అర్జునవలన విస్తృతమైన రిక్కన రచనలోని ఏవైనా కొన్ని పదములు తప్పిపోయి ఉండవచ్చును. రిక్కన శైలి తెలుగుదనముతో విండినందున, కృతులు, తద్దిత ప్రత్యయములు కనిపి దాదాపు చెప్పితిని వైగా రించినవి.

కవి తయములో. ఒకరి భాగములో చరించబడిన పత్యయరూపములను గూర్చి వేరొకరి భాగములో మరల ప్రసావించలేదు. ఆ వ్రత్యయములతో చేసిన నూతన ప్రయోగములను, క్రొత్తగా లభించిన వ్రత్యయాలనుగూర్చి మాత్రము విశ్లేషణ జరిపినాను.

రాక్షసికల నిర్వచనము ప్రకారము కృత్తులనగా— “ధాతువులమీదనేరు క్రియావిధక్తి భిన్నవ్రత్యయము”లని యర్థము. వాటిలో క్త్యార్థక, తుమున్నర్థకాది వ్రత్యయములు గూడ చేరును. కాని నా యీ సిద్ధాంతవ్యాసములో “నామ నిష్పాదకము”లైన కృత్తులనే గ్రహించినాను. అందువలన “చేసి”, చేయక, చేయుచున్, చేయుచున్” వంటి పదము లీ పరిధిలోనికి రాలేదు.

తద్ధితముల విషయములో గూడ పై నూత్రమునే పాడించి, నామ నిష్పాదకములనే స్వీకరించినాను. కావున విశేష్య, విశేషణ రూపనిష్పాదకములగు తద్ధిత వ్రత్యయములు విశ్లేషింపబడినవి.

తెలుగు వ్యాకరణకర్తలు పేర్కొనని కృత్తులు, తద్ధితములు కవిత్రయ భారతములో దాం కన్పించుచున్నవి. నన్నయ క్రియారూపములో మాత్రము ప్రయోగించిన పెక్కింటికి కృదంత రూపములను తిక్కన ప్రయోగించినాడు. అనేక శబ్దములకు ఒక్కొక్క ప్రయోగమే కనబడుచున్నది. పాఠాంతరమువలన కొన్నిచోట్ల నిర్దిష్టరూపములను నిర్ణయింపజాలకున్నాము.

ఆ యా వ్రత్యయములను, ప్రయోగములను విశ్లేషించునపుడు మొదట సంవ్రదాయ వ్యాకరణ రీతిలో వ్యుత్పత్తిని తెలిపి, తరువాత బాషాశాస్త్రవద్దటలో తులనాత్మక పరిశీలనతో చర్చించినాను. రెండింటికి భేదము లేనిచోట వ్యాకరణ మార్గమునే అవలంబించితిని.

కొన్ని శబ్దముల వ్యుత్పత్తి సందేహముగా ఉండి D.E.D వంటి ప్రామాణిక గ్రంథములు గూడ నిశ్చితముగా చెప్పనిచోట్ల స్వయంవ్యక్తమార్గము ననుసరించితిని.

కవిశ్రయ భారతములోని వ్యాకరణమును, ముఖ్యముగా కృతద్విత ప్రయోగములను గూర్చి పరిశోధించి వెలికి తీయవలసిన రహస్యము లిప్పటికిని కొన్ని షిగిలి యుండువచ్చును. భావికాలములో మరికొన్ని అంశములు వెలువడుటకు నా యీ కృషి ఏ కొంచెమైనను తోడ్పడగలదని ఆశించును.

కం. అ. సింగరాచార్యులు

కృతజ్ఞతలు

విద్యాబోధన ద్వారా నాలో జ్ఞానజ్యోతిని వెలిగించిన ఆచార్యవర్యులకు—
నాకు పరిశోధన యందాసక్తిని కలిగించిన ఆప్తమిత్రులు, సహచరలు
సహధ్యావకులకు—

శీర్షికను సూచించి తొలుత పర్యవేక్షకులుగానున్న డా. అమరేశం రాజేశ్వర
శర్మ గారికి—

పి.హెచ్.డి.లో ప్రవేశము కల్పించిన తత్కాల తెలుగు శాఖాధ్యక్షులు
డా. బి. రామరాజుగారికి—

అత్యధిక కాలము పర్యవేక్షకులుగా నుండి తగిన మార్గదర్శకత్వముతో
నాచే ఈ కార్యభారమును నిర్వహించజేసిన డా. నాయని కృష్ణకుమారి (అప్పటి తెలుగు
శాఖాధ్యక్షులు, ఉస్మానియా విశ్వవిద్యాలయము) గారికి—

పరిశోధన కువయోగించు అమూల్య గ్రంథముల సందించిన భాషాశాస్త్రముఖ్య
సూత్రములను తెలివి నహకరించిన మా ప్రిన్సిపాల్ డా. కె. కె. రంగనాథా
చార్యులుగారికి—

గ్రంథముద్రణకు రూ. 5000 ల అర్ధిక సహాయము సందించిన తెలుగు
విశ్వవిద్యాలయమువారికి—

వదాన్యతతో కొంత చేయూత నిచ్చిన శ్రీ వై. బి. రెడ్డిగారికి—

శుద్ధప్రతిని అందముగా నిర్దముచేసి నకాలముని కడిగించిన శ్రీ కె. యస్.
రామానుజాచార్యులు గారికి—

లేఖనకార్యములో నాకు తోడ్పడిన చి. కె. పిజయలక్ష్మి (ఎమ్.ఎ.) కి.
ఎస్. మాధవీలతకు, కే. వేణుగోపాల్ కు

సకాలములో చక్కగా ముద్రించి ఇచ్చిన ఆర్. కె. ప్రింటర్స్ వారికి—
ఇంకా నాకు సహాయమందించిన అనేకులకు—

అందరికీ నా హృదయ కృతజ్ఞతలు.

కం. అ. సింగరాచార్యులు

విషయానుక్రమణిక

సంకేత వివరణ

పుట

1. సంస్కృత వ్యాకరణములో కృత్యతదీత స్వరూపము	1
2. తెలుగు లాక్షణికులు వింగడించిన కృత్యతదీత స్వరూపము	28
3. నన్నయభారతములోని కృత్యత రూపములు	68
నన్నయవాదిన తదీత ప్రత్యయములు	90
4. తిక్కన భారతములోని కృత ప్రత్యయములు	99
తిక్కన వాదిన తదీత ప్రత్యయములు.	169
5. ఎఱ్ఱన భారతములోని కృత్యతములు	191
సింహావ లోకనము	205
అనుబంధము—I	212
అనుబంధము—II	215
అనుబంధము—III	217
ఉపయుక్త గ్రంథవర్ణిక	218

సంకేత వివరణ

1. గ్రంథ నామములు :

1. ఆది, నభా, మొదలగునవి ఆ యా పర్వములకు సంజ్ఞలు
2. ఆం. భా. భూ. ఆంధ్రభాషా భూషణము
3. ఆం. శ. చిం. ఆంధ్రశబ్దచింతామణి
4. ఆం. భా. భా. ఆంధ్రభాషానుశానము
5. ఆం. వ్యా. సం. న. ఆంధ్ర వ్యాకరణ సంహితా నర్వన్యము
6. క, శి. భూ. కవిశిరోభూషణము
7. కా. చూ. కావ్యరంకారచూడామణి
8. తి. ప. ప్ర. కో. తిక్కనపదప్రయోగకోశము
9. తె. వ్య. కో. తెలుగు వ్యుత్పత్తి కోశము
10. త్రి. శ. కా. త్రిలింగశబ్దానుశానము
11. న. ప. కో. నన్నయపదప్రయోగకోశము
12. ప్రౌఢ. ప్రౌఢ వ్యాకరణము
13. భా. వ్యా. భారవ్యాకరణము
14. ము. రి. కౌ. ముక్తలక్షణకౌముది
15. వై. చం. వైకృత చంద్రిక
16. వ్యా. భా. వ్యా. వ్యావహారికాంధ్రభాషావ్యాకరణము
17. శ. చం. శబ్దార్థ చంద్రిక
18. సూ. రా. ని. సూర్యరాయాంధ్రనిఘంటువు
19. సూ. వ్యా. సూత్రాంధ్రవ్యాకరణము
20. D. E. D. Dravidian Etymological Dictionary
21. T. V. B. Telugu Verbal Bases

సంకేత వివరణ

2. భాషా నామములు :

కన్న—కన్నడము

తమి—తమిళము

మల—మలయాళము

మూ. ద. ద్రా —మూలదక్షిణద్రావిడభాష (P S Dr)

మూ. ద్రా—మూలద్రావిడభాష (P Dr)

కొడ—కొడగు

3. లిపి సంకేతము :

త—దంత మూలీయ స్పర్శము

టి—తమిళములోని 'తి' వంటి ఉచ్చారణ కలిగి ప్రాచీన శాసనాల్లో లభించే
వర్ణము

--ం—వర్ణాక్షరముల ముందు ఆ యా వర్ణ పంచమాక్షరము గాను, వదంత
ములో మకారముగాను వలుకబడును.

క, చ, ట, త, ప—ఇవి తమిళ మరయాళ భాషలలో అచ్చుల మధ్య, శిథి
లోచ్చారణతో గ, న, డ, డ, పలు గాను, పదాదిలో శ్వాసములుగాను, అను
నానికాక్షరము తరువాత గ, జ, డ, డ, బలుగా ఉచ్చరింపబడును.

ప్రథమ ప్రకరణము

సంస్కృత వ్యాకరణములో కృత్తద్ధిత స్వరూపము

సంస్కృత వ్యాకరణములలో పాణినీయ వ్యాకరణము ప్రముఖమైనది. దానికి పూర్వము కూడ వ్యాకరణములు ఉండినవి. అవి-

“ఐస్త్వం, దాస్త్వం కాశ్చకృత్స్త్వం కౌమారం శాశ్చటాయనమ్
సారస్వతం చ్ఛాపిశలం శాకలం పాణినీయకమ్”. అని
హేమచంద్రుని శబ్దానుశాసన వీతిలో పేర్కొనబడినవి.

వేదాంగములారంభిలో వ్యాకరణమొకటి. పాణినీయ వ్యాకరణమారంభముగా సంస్కృతభాషలో రచింపబడిన వ్యాఖ్యాన గ్రంథములు, ఉండన వలెదని కృతుల సంఖ్యాకములు.

పాణినీయ వ్యాకరణము అత్యద్భుతవేదానంపదకు నిదర్శనమని, ప్రపంచములోని ఏభాషకు కూడ ఇంత సుసంపన్నమైన వ్యాకరణము లేదని పాశ్చాత్యభాషా శాస్త్రజ్ఞులెందరినీ ప్రాయ వదినారు.

సంస్కృత వ్యాకరణము ప్రకారము శబ్ద నిష్పాదక పృత్తలయిదు. అవి “కృత్, తద్ధిత, నహన, ఏక శేష, ననాద్యంతరభు.”-రూపములు. వానిలో మొదటిది కృద్వృత్తి.

“కృదతిజ్” అను పాణిని సూత్రానుసారము భాతువులమీద విధింపబడునది, ‘తిజ్’ కంటె తిన్నమైనది, అగుప్రత్యయము ‘కృత్’ అనబడును.

క్రియలను బోధించు మూల ప్రకృతిరూపములకు ధాతువులనిపేరు. 'ఓజ్' అనునది ప్రత్యాహారము. అది క్రియవిభక్తులను బోధించును. "తిక్షన్ ఓ .. మహిజ్" అనునూత్రములోని మొదటి పర్వమగు 'తి' అనుదానిని, అంత్యపర్వమైన 'జి' కారముతో చేర్చిపలుకగా 'ఓజ్' అను ప్రత్యాహారపేర్వడును. 'ఆదిరత్నైశ సహేతా" అను పాణిని సూత్రము ప్రత్యాహారస్వరూపమును ప్రతిపాదించిరది.

ధాతువునకు పరముగా వచ్చు ప్రత్యయములలో ఓజ్ ప్రత్యయాలును- అనగా క్రియవిభక్తులను చదలి, తక్కినవి కృతులని వ్యవహరింపబడ నని వైనిర్వచనమున కిర్థము.

రెండవది తద్విత త్పత్తి. పాణిని తన ఆష్టాధ్యాయులలో "తద్విత" నంజ్ఞను నిర్వచింపలేదు. సుఖంత బిష్టమలమీద బావాచ్యర్థములందు విధింపబడు ప్రత్యయములు తద్వితములు. 'తద్వితాః" అను అధికార సూత్రములకు 'యూనస్తి' అను సూత్రము వరకు విధించబడిన ప్రత్యయములు తద్వితము లనబడును.

"తేభ్యః ప్రయోగేభ్యః హితాః తద్వితాః" అను అస్వర్థ నంజ్ఞాభాషము కొరకు మహానంజ్ఞాచరణము దీనివలన తద్వితములు ప్రయోగముల ననుననిర్ణయే వచ్చునని అర్థము లభించును." అని ఆంధ్రబాషావికాసములో ప్యత్పత్తి ప్రదర్శింపబడినది.

శ్లో "విభక్త్యాదిత్రికాదస్యః ప్రత్యయస్తద్వితో వతః,
నామప్రకృతికోనైవ మతివ్యాప్త్యాది దోషతః ।
విభక్తి దావ్యంశ కృద్యోస్యః ప్రత్యయస్తద్వితః
"విగ్రహ పూర్వీకా తద్వితో త్పత్తిః" అని బాష్యకారుని వచనము.

2. ఆష్టాధ్యాయ. 8-4-78

3. ఆష్టాధ్యాయ. 1-1-71.

4. ఆం. బా. పి. పుట. 550.

1 తన్య సమాసన్య హితః=తద్వితః; యద్వా "తేషా పూర్వోక్తానాం నామ దీనా" మర్థాంతర ప్రకాశనేన హితః=తద్వితః అని చంద్రీర్ధివ్యాఖ్య.

2. తేభ్యః పూర్వోక్తేభ్యః నామపదేభ్యః అర్థాంతరప్రతిపాదన శక్తిపరత్వేన హితః=తద్వితః " అనిప్రసాదడికి.

3. తద్వితః=పుం. వృత్తివిశేషే-తద్వితః ఇత్యధికార విహితప్రత్యయేషు. తేచ ద్వివిధాః. ప్రౌఢ్యర్థ చిన్నార్థాః స్వార్థికాశ్చ తేభ్యః ప్రయోగేభ్యః హితః"

—శబ్దార్థ చింతామణి

4. తేభ్యః చాత్రేభ్యః హితః సుకరత్వాత్, నానాపద ప్యుత్పాదరత్వాచ్చ=తద్వితః.

ఇవి తద్విత శబ్దమునకు కొన్ని ప్రముఖ నిర్వచనములు.

భరతముని నాట్యశాస్త్రములోను, య స్కూని నిర్దుర్తములోను, ఎ అననేయ ప్రాంతాభ్యాదులలోను తద్వితపదము ప్రయోగింపబడినది "

వృత్తులై కించిలోను మొదటి రెండు మాత్రము ప్రస్తుత పరిశోధనాంశ విషయములు కనుక వానిని మాత్రము ప్రస్తావించుట జరిగినది.

భావము—ఆరగా భావ్యము; సిద్ధావస్థాపన్నము, సాధ్యావస్థాపన్నము.— అనిరెండు విధములు. క్రియావిధములగు తిజ్ ప్రత్యయములు సాధ్యావస్థాపన్న భావమును బోధింపగా, కృత్ ప్రత్యయాలు సిద్ధావస్థాపన్న భావమును బోధించును.

లింగసంఖ్యలతో అర్హయంపనిది సాధ్యావస్థ అని, లింగసంఖ్యాన్వయము నకు తగినది సిద్ధావస్థ అని, కృత్ ప్రత్యయవాచ్యమైన భావము ద్రవ్యమునై లింగ సంఖ్యాన్వయము కలిగి ఉండునని గ్రహింపవలెను.

5. (1) ఏదిర్వ్యంజనముకై:—నాట్యశాస్త్రము

(2) అథ తద్వితనమాసేషు..... నిర్దుర్తమ్.

(3)

“కరోతి ఇతి కృత్”-దాతువులనుండి ప్రాతిపదికరూపములను నిర్దేశము చేయునది ‘కృత్’ ప్రత్యయము అని వృత్తివిధారము.

“A dictionary of Sanskrit grammar” కృత్ పదము నీ విధముగా నిర్వచించినది.

“कृत्”—a term used in the grammars of Panini and others for affixes applied to roots to form verbal derivations. कृत् and तद्धित appear to be the ancient Pre-paninian terms used in the Nirukta and the Prati-Sakhya works in the respective senses of root-born and noun-born words. (कृदन्त and तद्धितान्त according to Paninian terminology) and not in the sense of mere affixes.

1. सन्त्यल्पप्रयोगाः कृतोऽप्येकपदिकाः । निरुक्त I
2. अथापि भाषिकेभ्यो धातुभ्यो नैगमाः कृतो भाष्यन्ते । निरुक्त II
3. तिङ् कृततद्धित समासाः शब्दमयम् । वाजसनेय प्रातिशाख्यम् I

ఈ విధముగా పలురీతుల నిర్వచించబడిన కృత్ ప్రత్యయములు దాతువులకు పరముగా, సాధారణముగా కర్తృ, కర్మ భావార్థాలతో ప్రవర్తించును. “కర్తరికృత్” అనుపాఠాన్ని సూత్రానుసారము; కృత్ ప్రత్యయములు కర్తృమణిలో వచ్చునని సామాన్యముగా చెప్పి “తయోరేవ కృత్యక్తకలర్యాః” అను విశేష సూత్రముతో కృత్ సంజ్ఞగల ప్రత్యయములు, క్త ప్రత్యయము, ఖలర్థక ప్రత్యయాలు-భావకర్మార్థములందే వచ్చునని నియమము చేయబడినది. కృత్ ప్రత్యయములలోనే కొన్నిటికి కృత్యసంజ్ఞ చెప్పబడినది. “క్త”, “కలర్థ” ప్రత్యయాలు కూడ కృదంతర్గతములే.

6. ఆష్టాద్యాయ. 3.4.67

7. ఆష్టాద్యాయ. 3.4.70

కావున చైరెండు నూత్రములను సమన్వయముచేసిచూడగా, కృత్య, స్త్రీ, ఖిలర్థక ప్రత్యయములు కృత్తులయినను, అవి బావకర్మార్థములందు చేరునని, తక్కిన కృత్తులు కర్తార్థములో పడుచుని సారాంశము తేలుచు

ఇంతేకాక, “కృత్యల్కుచో బహుళమ్” అను నూత్రములో బహుళ శబ్ద ప్రయోగమువలన కర్తృ కర్మ బావార్థములందేకాక, కరణము, అపాదానము, సంప్రదానము, అధికరిణమువంటి ఇతర కారకార్థములలోగూడ ఆయా ప్రత్యయములు గోచరించుచున్నవి.

“దానీయః” అనుచోట అనీయర్ ప్రత్యయము సంప్రదానార్థములలోను, “స్నానీయమ్” అనుపదములో ఆ ప్రత్యయమే కరణార్థములోను, సమాచరణీయాది శబ్దములలో అపాదానార్థమందుచు, స్నానీయాదిశబ్దములందధికరణార్థములోను ప్రవర్తించుచున్నది. అట్లే ఇతర కృత్యప్రత్యయముల విషయము కూడ గమనింపదగును.

పాణిని ఆష్టాధ్యాయ ప్రకారము కృత్ ప్రత్యయములు మొత్తము 110 వరకు ఉన్నవి. వీనిలో 7టికి కృత్యప్రత్యయాలని సంజ్ఞగలదు. అవి-తస్యత్, తస్య, అనీయర్, కేలిమర్, ఙ్యత్, యత్, క్యప్ అననవి ఇవి బావకర్మార్థములలో దాతువు లుపై చేరుచు.

దాతువులు అకర్మకములు. సకర్మకములని రెండువిధములు. కర్మాకాంక్ష కలిగించుక్రియను తోచించునవి సకర్మకదాతువులు; తద్విన్నముల కర్మకములు. ఒక క్రియను గూర్చి వినగానే, ‘దేసిని’, ‘ఎవడిని’ ఇత్యాదిరూపకర్మాకాంక్ష కలిగినచో ఆదాతువు సకర్మకమనిగ్రహింపవలెను. తిరు, చూచు, చంపు మొ అర్థముగలదాతువు లటువంటివి.

పైకృత్య ప్రత్యయములు అకర్మకదాతువులమీద బావార్థములోను, సకర్మకదాతువులపైన కర్మార్థములోను పచ్చిచేరును. “కర్తవ్యమ్”, “కరణీయమ్” అనునవి. ‘తస్యత్’, ‘అనీయర్’ ప్రత్యయాంతరూపములు. ‘కృ’ దాతువు సకర్మకము

కనుక దానిమీద కర్మార్థములో ప్రైవ్రత్యములు చేరగా “కర్తవ్యమ్” కరణీయమ్’ అనుమాపములు నిష్పన్నములయి: వి.

‘క్ర’, ‘క్రవతు’ అను రెండు కృత్ ప్రత్యయములకు ‘నిష్ఠా’ అని పాణి⁹య సంజ్ఞ. కృతమ్, పఠితమ్, లభితమ్ మొ సవి క్ర ప్రత్యయాంత శబ్దములు. కృతవాన్, పఠితవాన్ వంటివి క్రవతు ప్రత్యయాంతాలు. క్ర ప్రత్యయము ‘తయూలేవ’ అను సూత్ర నియమమువలన భావకర్మార్థములందురాగా, క్రవతు ప్రత్యయము కర్తార్థములో ప్రవర్తించును. ‘గ్రామం గతః’ వంటి కొన్ని ప్రయోగములలో క్ర ప్రత్యయము కర్తార్థమునుబోధించుటకూడ కలదు.

ఈ క్ర ప్రత్యయములో కకారము ఇత్వంజ్ఞవలన లోపించగా ‘త’ అను భాగముమాత్రము మిగులును. కొన్ని ధాతువులమీద ఈ నిష్ఠాంతకారము రూపాంతరము పొందుటకలదు

పచ్ఛధాతువు మీద క్ర ప్రత్యయముచేరి పచ్ఛ + త = పత్తి అని పకారము గాన, శుష్ + త = శుష్క అనుదీక్ష కకారము గాను గ్త + త = గ్తాన అను శబ్దములో నకరముగాను, నిష్ఠాంతకారము మార్పు చెందినది భిన్నః, జీర్ణః మొ శబ్దాలు కూడ రూపాంతరముచెందిన క్ర ప్రత్యయాంతరూపములే.

శత్రు శాన్ ప్రత్యయములు రెండింటికి కలిపి ‘సత్’¹⁰ అను సంజ్ఞపాణిని చేత విధింపబడినది. ఇవి పర్తమానార్యములో, ధాతువుమీది లట్ స్థానములో ఆదేశములుగా వచ్చును. పుస్త్యైపది ధాతువులమీద ‘శత్రు’ ప్రత్యయము, ఆత్మనేపది ధాతువులమీద ‘శాన్’ ప్రత్యయము వచ్చును.

ధాతువులు పుస్త్యైవమని ఆత్మనేపదులని, వానిమీదచేరు తజీ ప్రత్యయములకు బట్టి రెండు విధములు ఈ రెండు రకముల ప్రత్యయములు చేరిన ధాతువులను ఉభయ పమలందురు. అటువంటి ధాతువులపై శత్రు, శాన్ ప్రత్యయములు రెండుకూడ చేయిను. గచ్ఛత్, పఠత్, దీవ్యత్, మొ సవి శత్రు ప్రత్యయాంతములు. పచ్ఛమానః, శయానః, రమమాణః, వంటివి శాన్ ప్రత్యయాంతరూపములు.

9 అష్టాద్యాయ. 1-1-26

10 తౌ సత్. అష్టాద్యాయ. 3-2-127

“కానచ్, క్వసు” అను రెండు ప్రత్యయాలు కూడ లాఠాస్థానములో ఆదేశముగా వచ్చును.

ప్రత్యయములలో అదివర్ణాలైన ల, శ, క వర్ణాక్షరములు, చవర్గ, టవర్గాక్షరములు ఇత్సంజ్ఞను పొందును. లిద్దిత ప్రత్యయాలకు మాత్రము ల, శ, క వర్గలు క్తులుకావు¹¹. ప్రత్యయాలివచరి పొల్లు హల్లు ఏవైనను ఇత్సంజ్ఞకమగును¹². ఈ ఇత్సంజ్ఞకల వర్ణాలు లోపించుటవలన లక్ష్యాలలో కన్పించవు. ఆయా వర్ణముల నిత్సంజ్ఞకములుగా అనుబంధించి చెప్పవలసిన ఇతర ప్రయోజనములు సిద్ధించును. గుణము, వృద్ధి, ఉపదా దీర్ఘమువంటివి ఆప్రయోజనములు.

నర్వలోపిక్కుత ప్రత్యయాలు ఏడున్నవి. అవి-క్విప్, క్విన్, పిద్, పిప్, డ్వి, లిద్, లోద్, అనునవి. ఈ ప్రత్యయములలోని వర్ణములన్నియు లోపించి ప్రకృతి భూతమగు రాతువు మాత్రము మిగులును.

ప్రత్యయాదులలో మొదట పరింపబడి, తరువాత లక్ష్యములలో కన్పించుండపోవువర్ణములకు ‘ఇత్’ అను సంజ్ఞను పొడిచి విధించినాడు. “తన్యలోపః”¹³ అను సూత్రముద్వారా ఇత్సంజ్ఞకవర్ణాలకు లోపము చెప్పబడినది.

పై నర్వలోపి ప్రత్యయములలోని వర్ణములన్నింటికి ఆయా సూత్రముల ద్వారా ఇత్సంజ్ఞ కలిగి లోపించుటవలన ప్రకృతి మాత్రము శేషించినప్పటికి కృదంతములుగా పరిగణింప బడుచున్నవి. తెలుగు భాషలో ఇటువంటి రూపములు చదువు, తిట్టు, ఉబ్బు, పొంగు, వంటి వానిని ఎక్కువగా మనము చూడగోము.

ప్రత్యయమువచ్చి లోపించినను, ప్రత్యయంతముగా వ్యవహరించుట వ్యాకరణ సంప్రదాయము. ప్రాతిపదికత్వ, పదత్వ సిద్ధికొరకు ఆయా ప్రత్యయములుచేరి లోపించినవని చెప్పవలసి ఉండును. కృత్ ప్రత్యయంతమైనగాని ప్రాతి పదికర్తృము

11. లోకవర్ణలితే అ. 1-8-8

12. హంస్త్యమ్ అ. 1-3-3

13. అష్టాద్యాయ. 1-3-9

రాదు. కేవలం దాతువు ప్రతిపదికము కాదు. కనుక దానిమీద నువ్వు విధక్తులు చేరవు. రాద్, జలముచ్, రుత్యజ్, దివిషద్ మొదలగు శబ్దములలో ప్రకృతి మాత్రము శేషించినప్పటికి సుఖంతత్వము చెప్పుటవలన వదత్వము సిద్ధించును.

కృత్ ప్రత్యయములు కొన్ని ఆయా శబ్దముల లింగవ్యవస్థకు కారణములగు చున్నవి. “ఘౌ, అచ్, అప్” ప్రత్యయాంతములైన శబ్దములు పులింగములో ఉండును. బాహర్తక ‘క్త’ ప్రత్యయము, ‘లుద్’ ప్రత్యయము చేరిన శబ్దాలు నియతముగా నప్పంనక లింగములుగను, ‘క్తిన్, క్తిప్, క్’ ప్రత్యయాలాలు నియత స్త్రీ లింగములుగాను ఉండునని లింగాను శాసనము చెప్పుచున్నది.

ఈ లింగాను శాసనము పాటించి విరచితమైన చెప్పి భట్టాజ్ఞీ దీక్షితుడు తన సిద్ధాంత కౌముదిలో దానిని వేర్వేరు గూర్చి రచించాడు. లింగాను శాసనము బాషలోని శబ్దములకు సాధారణముగా ప్రత్యయమూలకముగాన, నమాసాది నిపిత్రముగాను లింగవ్యవస్థను తెలిపినది కొన్ని ద్వైలింగములు. త్రైలింగములు లగు శబ్దములను కూడ ఇది ప్రతిపాదించినది. “యాద్వా త్రియామ్” “అభం నవంనకమ్” “శంకుః పుంసి” మొదలగు సూత్రములద్వారా బాలాశబ్ద కాయాశబ్దములను వేర్వేరు లింగవిధానము చేయబడినది. మొత్తముమీద లింగము లోక వ్యవహారమాత్రాధీనమని బావ్యకారుడు వరంజలి “లింగమశిష్యం లోకాశ్రయత్వాల్లింగస్య” అని చెప్పినాడు.

కృత్ ప్రత్యయములు చేరినప్పుడు వాని ప్రకృతులైన దాతువులలోను, ప్రత్యయములలోను ఎన్నోమార్పులు కలుగుచున్నవి. కొన్ని ప్రత్యయములు పరమగునపుడు దాతువు చివరనున్న ఇ, ఉ, ఋ వర్ణములకు గుణము అదేశమగును. ‘అ, ఏ, ఓ’ వర్ణములకు ‘గుణ’ మని పాణినీయ సంజ్ఞ, ‘ఐ’ దాతువుమీద అప్ ప్రత్యయము చేరినపుడు దాత్వంబుగను ఇకారమునకు గుణము (ఏకారము) వచ్చి జే + అ = జయ అను ప్రాతిపదిక మేర్పడును. ఇకారమునకు ఏకారము, ఉకారమునకు ఓకారము, ఋకారమునకు అర్ అనునది స్థాన సామ్యమునుబట్టి గుణాదేశములుగా వచ్చును.

లఘూపది ధాతువులలోని ఉపదాక్షరములైన ఇ, ఉ, ఋ లకు గూఢ గుణమదేశమగును. 'ఉపధ' అనగా అంత్యవర్ణమునకు పూర్వవర్ణము. లఘువైన ఇ, ఉ, ఋ వర్ణము ఉపధగా కలిగియున్న ధాతువు లఘూపదము.

భుజ్ ధాతువులో ఉకారము ఉపదాక్షరము. అది లఘువు కనుక ధాతువు లఘూపదము. దానిమీద 'ఇయత్' ప్రత్యయము చేరినప్పుడు ఉకారమునకు గుణమరాగా "భోజ్యమ్" అను శబ్దము నిచ్చుననుచున్నది.

కొన్ని అజంత ధాతువుల చివరి వర్ణమునకు వృద్ధికూడ వచ్చును. 'వృద్ధి' అనగా 'ఆ, ఐ, ఓ' వర్ణములు కృత్ ప్రత్యయములో ఇ కారము వాని, ఇ కారము కాని ఇతరుగా ఉన్నప్పుడే వృద్ధి జరుగుచున్నది. 'ర్చి' ధాతువుపై కర్తార్యములో 'ఇయత్' ప్రత్యయము చేరగా ధాత్యంతమైన ఋకారమునకు 'ఆల్' అనునది వృద్ధిగావచ్చి కార్య శబ్దమేర్పడును. హార, కారక, నాయకాది శబ్దములనూడ ఇటువంటి వృద్ధివలన సిద్ధమైనవే.

అకారోపధ ధాతువులకు గూడ వృద్ధివచ్చి భాగః, కాశః, తాపః, మే రూపములు కలుగు చున్నవి. ఇవి భజ్, కృ తవ్ అక ధాతువుల నుండి వృద్ధినవి. ఇ, ఇ కారము అచ్చవర్ణములుగా ఉన్న ప్రత్యయములు పరమైనప్పుడే ఈ వృద్ధి కలుగు చున్నది.

ధాతువుల అంతమందున్న అనునాసీకాక్షరము, 'క్ర' ము ప్రత్యయములకు ముందులోపించును. నమ్ + త = నత; మన్ + త = మత, గమ్ + త = గత; ఇత్యాది రీతిలో శబ్దములు ఏర్పడుచున్నవి. 'క్ర' ప్రత్యయములో క కారము ఇత్సంజ్ఞచే లోపించగా 'త' మాత్రము నిలుచును.

అజాది ప్రత్యయములు పరమగుప్పుడి అనునాసీకాక్షరములు లోపించవు. గమ్ + అనమ్ = గమనమ్, మన్ + అ > మాన్ + అ = మానః; ఇత్యాదులను లచ్చము లుగా గమనింపవచ్చును.

దాతువుల అంతమందున్న చపర్గాడరములకు కివర్గాడరములాదేశము లగుట కృత్ ప్రక్రియలోని మరోవిశేషము. 'భుజ్' దాతువునుండి ధోగ, రెండ్ దాతువునుండి రాగ, పచ్ దాతువునుండి పాక, మొ చోట్ల వైమార్పును చూడవచ్చును. వైరూపములలో చ, జ, ల స్థానములో క కారగకారము లాదేశములైనవి.

ఇంతవరకు ప్రకృతిలో కలిగిన మార్పులను మనము పరిశీలించినాము. ఇక ప్రత్యయభాగములో కలుగు మార్పులను గూడ గమనింతము.

ప్రత్యయ భాగాలైన 'య, వు' అనువానికి క్రమముగా 'అన, ఆక, అను నవి ఆదేశములగును. ల్యుద్, ణ్ లు ప్రత్యయాలలో ఇత్సంజ్ఞకర్తృలు పోగా 'య, వు' అనుభాగాలే మిగులుచున్నవి. 'గమ్' దాతువుమీద భావార్థములో ల్యుద్ ప్రత్యయము చేరి దానిలో శేషించిన 'యు' స్థానమున 'అన' ఆదేశముకాగా ౧ మ్ + అన = ౧ మన' శబ్దమేర్పడుచున్నది. అట్లే 'వు' దాతువుపై కర్తృత్వములో ణ్ ప్రత్యయము వచ్చి నప్పుడు దానిలోని 'వు' స్థానమున 'ఆక' ఆదేశముకాగా వు + ఆక = పౌ + ఆక = 'పావక' శబ్దము నివృత్తుమగుచున్నది.

ఃస్థాన జ్జ గల క్త, క్తవరు ప్రత్యయములలోని తకారము భిన్నస్థలాలలో వేరువేరు మార్పులను పొందుచున్నది. పచ్ దాతువుమీది నిష్టాతకారము తకారముగా మారి వక్తశబ్దమేర్పడుట చెప్పబడినది. అదేవిధముగా శుష్ దాతువుమీది దానికి కకారము, ఓద్ దాతువునకు వరమైనప్పుడు నకారము. వైదాతువుమీద చేరినప్పుడు మకారము ఆదేశమగుచున్నవి. పచ్ దాతువులోని చకారమునకు కకారాదేశము. వైదాతువులోని ఐకారమునకు ఆకారాదేశము ప్రకృతిగతవికారములు.

కృత్యప్రత్యయములలోని 'తవ్యతీ, తవ్య' అను రెండు ప్రత్యయములు భిన్నములైనప్పటికి, వానివలన నివృత్తుములగు శబ్దములు సమానములగనే ఉండును. తవ్యతీ ప్రత్యయములోని చివరి తకారము ఇత్సంజ్ఞవలన రోపించగా 'తవ్య' అననది మాత్రమే లభ్యములలో కనిపించును. 'కృ' దాతువు మీద 'తవ్యతీ' తవ్య ప్రత్యయములలో ఏది చేరినను 'కర్తవ్యమ్' అనురూపమే కలుగుచున్నది.

అయితే రెండు ప్రత్యయములు ప్రత్యేకముగా ఎందుకు చెప్పబడినవను ప్రశ్నకలుగును. వైదిక భాషలో తస్యత్ ప్రత్యయాంతాని, తవ్యప్రత్యయాంతాని స్వరభేదము కలుగును. 'తవ్యత్' ప్రత్యయము తకారము ఇత్తుగా కలది కనక తిత్ స్తరము¹ న్నరితము కలుగను. తవ్యప్రత్యయము 'తిత్' కాదు కనుక ఆ స్వరమురాదు.

ఈ స్వరభేదము వేదభాషకు మాత్రము పరిమితము. అయినను పాణిని చాలావరకు వైదిక లౌకిక భాష సాధారణముగా నూత్రములను రచించిరాదు కనుక, అప్రయోజనము కొరతే రెండు విన్నప్రత్యయములను చెప్పినాడు. అష్టధ్యాయిలో వేదభాషకే సంబంధించిన వ్యాకరణాంశాలు కూడ నూత్రబద్ధపాలైయున్నవి.

'ఙ్యత్, యత్, క్యవ్' అను మూడు ప్రత్యయములలోను 'య' మాత్రము శేషించి లష్కములలో గోచరించును. కాని ఇత్యుజ్జుల 'ఙ్యత్' లోని యకారము, 'క్యవ్' లోని కకారము కూడ తమ ప్రత్యేక ప్రయోజనములను కలిగి ఉన్నవి. 'ఙ్యత్' లోని యకారము వృద్ధిని కలిగింపగా 'క్యవ్' లోని కకారము గుణనిషేధమునకు కారణ మగుచున్నది.

'దాతోః' అను అధికారమువలన క్విప్తులు దాతువులమీదనే వచ్చుట సహజము. కాని 'వర్ధాత్కారః', 'రాదిభః', 'మత్స్వర్ధాచ్చః' అనునూత్రములద్వారా కా, ఇవ, తప్రత్యయములు దాతులిన్న ప్రకృతులమీద చేరుచున్నవి. అకారః, కకారః వంటి చోల్ల వర్ధ వాదక శబ్దాల మీద కారప్రత్యయము, రేవశబ్దములో ఇత ప్రత్యయము, 'మత్స్వర్ధ' శబ్దము మీద 'ర' ప్రత్యయము వేయగా వత్స్వరీయః అనశబ్ద మేర్పడుచున్నది. నిజము తు వీనిని కృదంత ప్రకరణములో చేర్చవలసివచ్చి రాదు. 'ర' ప్రత్యయము తద్గితప్రకరణములో చెప్పబడినది

కృతులలో కొన్ని, ప్రత్యేక దాతువులను పెర్కొని విధింపబడినవిగా. సర్వదాతు సాధారణముగా వర్తించు ప్రత్యయములే ఎక్కువగా ఉన్నవి. అయినను బాషలో మహాకవి ప్రయోగములను బట్టి ఆయా కృదంతరూపాలను స్వీకరింప వలసి ఉండును.

దాతువులమీద భిన్నాధారంలో వివిధ ప్రత్యయాలు విధింపబడినప్పటికి, అన్ని దాతువులమీద అన్ని ప్రత్యయములు వచ్చిన రూపములు బాషలో కన్పించవు కర్తృ, కర్మ బాహ్యంలో నిర్దేశింపబడిన ప్రత్యయాలు ఇతరార్థాలలో కూడ కన్పించుచున్నవి. కొన్ని దాతువుల మీద కొన్ని కృదంతరూపాలు కవిప్రయుక్తములుగా లేవు.

ఒక దాతువుమీదనే, ఒక అర్థములోనే, అనేక ప్రత్యయములకూడ చేరుట కలదు 'వచ్' దాతువుమీద కర్తృములలో 'బ్యు' ప్రత్యయము వచ్చినపుడు 'వాచకః' అనియు, అదే అర్థములో 'ర్చచ్' ప్రత్యయము చేరుట వలన 'వక్త్వి' శబ్దమును ఏర్పడుచున్నది.

అంతేకాక ఒక ప్రత్యయమే ఒక దాతువుపై ఒక అర్థములోను, వేరొక దాతువు మీద ఇతరార్థములోను వచ్చుటకూడ కలదు. ఎట్లనగా 'క్త' ప్రత్యయము సాధారణముగా కర్తార్థములో చేరును. కాని స్నాతాశులిప్తః, గ్రామగతః వంటి పదాలలో క్త ప్రత్యయము కర్తార్థమును బోధించుట గమనింపవచ్చును. ఇట్లే కృత్ ప్రత్యయములలో ఏన్నో పిచ్చిత్రములు కలవు.

సంస్కృత వ్యాకరణములో నామ నిష్పాదకములు కాని కృతులు కూడ బాం ఉన్నవి. వానిలో అనమాపక క్రియాధాన్ని బోధించు 'క్త్వి' ప్రత్యయము. తుమున్, శత్య, కాశచ్, కానన్, చాశ్, ఇముల్, ఖముజ్ వంటి ప్రత్యయములు అంతమందుగల శబ్దములు అవ్యయములుగా పరిగణింపబడుచున్నవి. కృత్వా, గత్వా మొదలగునవి క్త్వి ప్రత్యయాంత శబ్దాలు. నమాన కర్తృకములైన రెండు క్రియలలో మొదట జరిగిన క్రియను బోధించు దాతువుమీద క్త్వి ప్రత్యయము వచ్చునని పాణిని సూత్రించినాడు "

క్రియార్థమైన వేరొకక్రియ ఉపపదముగా నుండగా దాతువువై తుమున్ ప్రత్యయము వచ్చును. కర్తృమ్, భోక్తృమ్, గస్తృమ్ మొదల తుమున్ ప్రత్యయాంతములు. భోక్తృం ఇచ్చుతి అనగా భుజించుటకు కోరుచున్నాడని అర్థము. ఇక్కడ రెండు క్రియలున్నవి. ఒకటి, కోరుట, అనునవి. కోరుక్రియ పినుటకు ఉద్దేశించినది కనుక అది క్రియార్థమైన క్రియ. అది ఉపపదముగానున్నందున భజ్ దాతువువై తుమున్ ప్రత్యయము వచ్చి 'భోక్తృమ్' అనురూపమేర్పడినది.

శత్రు, శాసచ్ ప్రత్యయాంత శబ్దములు అవ్యయములు కావు. కాని అవి క్రియాజన్యవిశేషములుగానే ఉండును స్వతంత్రముగా నామవదములని చెప్పదగినవి కావు.

'జముల్' ప్రత్యయము అభిజ్ఞార్థములో పిధింపబడినది. అభిజ్ఞానునగా పానఃపున్యము. అనగా క్రియ మాచిమాటికి జరుగుట అని అర్థము. ఈ 'జముల్' చేరినప్పుడు ప్రకృతిభూతదాతువు ద్విత్వమును పొందును. స్మారం స్మారం, శ్రావం శ్రావం మొదలగునవి ఉదాహరణములు. తలచి తలచి, విని విని అను వై మాటలు పానః పున్యార్థమును బోధించుచుండును.

ఇతరార్థములో కూడ 'జముల్' ప్రత్యయము కొన్నిచోట్ల వచ్చును. అప్పుడు దాతు ద్విత్వము రాదు. స్వాదుంకారమ్, అగ్రే భోజమ్ వంటి రూపములుండును. 'ఐముజ్' ప్రత్యయాంతరూపములు కూడ జములంతములవలెనే ఉండును. కాని 'జిత్త్య' ప్రయోజనముండవు.

ఈ విధముగా వైన తెలిపిన 'క్త్యా, తుమున్' మొదలైన ప్రత్యయము లంతమందున్న శబ్దాలు కూడ దాత్వధికారములో చెప్పబడినందున పాణిని విరచనము ననుసరించి కృదంతములే అగుచున్నవి అయినను అవి అవ్యయములుగాను, విశేషణములుగాను ఉన్నందున వానిని నామములుగా పరిగణింపలేము. అవ్యయములుగా రూపొందు కృదంతములమీద గూడ పదత్య స్థితి కొరకు సుప్ ప్రత్యయములు చేరి తరువాత లోపమును పొందుచున్నవి. "కృత్తద్ధిత నమాసాశ్చ" అను పాణిని నూత్రిము చేత కృదంతములకు ప్రాతిపదిక సంజ్ఞ చెప్పబడినది గాన వానిమీద సుప్పలు చేరను.

శత్రు, శాసన్ మొదలగు ప్రత్యయములు చేరిన శబ్దములు విశేషములుగా రూపొందుచున్నవి

పాణిని తాను న్యయముగా చెప్పిన కృతులనే కాక కాకటాయన ప్రణీతములైన ఉదాహరిత ప్రత్యయాలను కూడ 'ఉదాహరణ బహుళమ్' ¹⁸ అను సూత్రముద్వారా ఆమోదించినాడు. ఈ ఉదాహరిత ప్రత్యయములు 6 పాదములలో ప్రతిపాదింపబడియున్నవి.

పాణినిచేత సాధింపబడని ఎన్నోరూపాలు సాధు, ఇష్ట, రిష, ఆజ్ఞ, మరుత్, తరఙ్గ, విప్ర, వత్సర, వేతన, తనయ, ఈశ్వరాదులు-ఉదాహరిత ప్రత్యయములచే సాధింపబడినవి అందువలన వీనిని కృత్ ప్రత్యయములుగానే భావించవలసియుండును. కనుకనే క్షౌరీశీర్షీతడు సిద్ధాంత క్రాంతిలో, పూర్వోత్తర కృదంత ప్రకరణములకు మధ్యభాగములో ఉదాహరణను చేర్చిచెప్పినాడు.

ఉచే మొదలగు ప్రత్యయాలు వర్తమార్థములో, సంజ్ఞయందును బహుళముగా వచ్చునని పాణిని ఒక్కనూత్రముతో వీని నన్నింటిని స్వీకరించినాడు.

భోజుని నరన్వరీ కంఠాభరణములో అలంకార, రసాది విషయాలతోపాటు వ్యాకరణాంశములకూడ విస్తృతముగా ప్రతిపాదింపబడినవి. నూత్రరచన దాలవరకు పాణినియముడు పోలి ఉన్నది. కొన్ని నూత్రములు పూర్తిగా నదృశ్యములుగా ఉన్నవి.

ప్రవచనాధ్యాయము మూడవ, నాల్గవ పాదములలో కృత్తులు నిరూపింపబడినవి. తవ్యప్రత్యయమునుండి 'టప్' కు పూర్వమువరకు కృతులని మొదట చెప్పబడినది.

వాస్తవ్య, ప్రవచనీయ, ఉపస్థానీయ, రమణీయాది శబ్దములు అనీయర్ ప్రత్యయాంతములుగా నివర్తించబడినవి. అనీయర్ ప్రత్యయము ప్రవచనీయాది

శబ్దములందు కర్తృత్వముతోను, స్థానీయాదులందు కరణార్థముతోను, దానీయాదులలో సంప్రదానార్థమునందును, ఇట్లే అవాదానాదికరణార్థములందు మరికొన్నిచోట్ల ప్రవర్తించునని నరస్వతీ కంఠాభరణము చెప్పుచున్నది.

దీనిలో చాలవరకు పాణిని చెప్పిన కృత్ప్రత్యయములే ప్రతిపాదించబడినవి. పెక్కు శబ్దములు నిపాతములుగా చూపబడినవి.

రెండవ అధ్యాయము పూర్తిగా ఉదాహరిత ప్రక్రియను సూచించుచున్నది

అచ్చముగా పాణిని సూత్రములను పోలియున్న కొన్ని కృత్ప్రకరణ సూత్రములను చూపుచున్నాడు.

	పాణిని ఆప్టా.	స. కంఠా.
1. పోరదుషధాత్.	8-1-98	1-8-139
2. వహ్యం కరణమ్	8- - 02	1-3-144
3. ఆర్యః స్వామివై శ్యయోః	8-1-103	1-8-145
4. ఉపనర్యా కాల్యా ప్రజనే	8-1-104	1-8-148
5. చరేష్ఠః	8-2-16	1-4-26

ఇవికాక ఇంకను ఎన్నియో నరూపసూత్రములను నరస్వతీ కంఠాభరణముతో చూడగలము.

కృత్ప్రత్యయధ్యలో లిట్, లిట్, లిజ్, లుజ్, లృట్ మొదలగు లకారములు కూడ ప్రతిపాదించబడినవి. కాని ఇవి ధాతువులమీద వర్తమానాది కాలములను, విధి, ప్రార్థన, ఆశీస్సు మొదలగు ఆర్థవిశేషములను బోధించునవే కాని కృత్ ప్రత్యయములుగా పేర్కొన దగినవి కావు.

తద్వితవృత్తి :-

నామవాచక, నర్వనామ, విశేషణాదుల, అవర్తి, భావ, నమూనా మత్వరూపములలో వచ్చు ప్రత్యయములు తద్వితములనబడును. పాణిని ఈ సంజ్ఞను నిర్వచించలేదు.

శబ్దార్థచింతామణిలో తద్విత నిర్వచన మీరీతిగా చేయబడినది.

“తద్వితః. పుం. వృత్తివిశేషే. “తద్వితాః” ఇత్యధికార విహితప్రత్యయేషు. తే చ ద్వివిధాః ప్రకృత్యర్థ భిన్నాన్తాః, స్ఫూర్తికాశ్చ తేభ్యః ప్రయోగేభ్యః హితః”.

“తద్వితములు ప్రకృత్యర్థభిన్నార్థములని, స్ఫూర్తిమలవి రెండు విధములు. ఈ రెండువిధముల ప్రసంగములకు హితమైనది తద్వితవృత్తి అని వై వాక్యముల సారాంశము.

“ A dictionary of Sanskrit grammar ” లో తద్వితస్వరూప విట్లు వివరింపబడినది.

“तद्धित – A term of ancient Pre-paninian grammarians used by Panini; Just like सर्वनामन् or अय्य without giving any specific definition of it. The term occurs in the Nirukta of Yaska and the Vajasaneyi Pratishakhya ; of : अथ तद्धितसमासेषु एकपर्वसु चानेकपर्वसु पूर्वपूर्वमपरमपरं प्रविभज्य निर्णयात् । दण्ड्य. पुरुष दण्डमर्हतीति वा दण्डेन सम्पद्यते इति वा । निरुक्त II -2

Also of :- “ तिङ्शतद्धितचतुष्टय समासाः शब्दमयम्”

वाजसनेयप्रातिशाख्यम् I-27

ఈ గ్రంథములోనే “తద్విత” సంజ్ఞను ప్రాసీనవైయాకరణులు ‘యత్, మొదలగు ప్రత్యయము లంతమందుగల నమదాయవరముగా వాడినారనియు, పాణినిమాత్రము ప్రత్యయవరముగానే తద్విత సంజ్ఞను ప్రయోగించినాడ”ని తెలుపబడినది.

పాణిని ఆష్టాధ్యాయలో తద్విత ప్రత్యయాలు అనంత్యాకముగా చెప్పబడినవి. భట్టోజీదీక్షితుడు తన సిద్ధాంతకౌముదిలో తద్వితప్రకరణములో 18 అవంతర ప్రకరణములను కల్పించినాడు.

1. అవత్యాధికారము.

2. రక్తాద్యర్థక ప్రకరణము.

3. దాతురర్చిక ప్రకరణము
4. శైలిక ప్రకరణము
5. ప్రాగ్భీతియ ప్రకరణము
6. తగధికార ప్రకరణము
7. ప్రాగ్భీతియ ప్రకరణము
8. చయదధికారము
9. ఆర్థీయ ప్రకరణము
10. కాలాధికారము
11. త ఇ ధి కారము
12. భావకర్మార్థ ప్రకరణము
13. పాంచమిక ప్రకరణము
14. మత్స్యార్థీయ ప్రకరణము
15. ప్రాగ్భీతియ ప్రకరణము
16. స్థానిక ప్రకరణము

ఈ ఉపవిధానములలో ఒక్కొక్క దానియందు అనేకార్థాలలో ప్రత్యయములు విడింపబడినవి. తెలుగు వ్యాకరణములలో తద్విత ప్రక్రియ చాల న్వలముగా ఉండగా, సంస్కృతములో మాత్రము అది బహువిన్యయముగా నున్నది.

పాణిని ఆష్టాధ్యాయ ప్రకారము 200 కు పైగా తద్విత ప్రత్యయములున్నవి సమాసాంత ప్రత్యయమును గూడ తద్వితాధికారముతో వలించుటవలన, అవిగూడ తద్విత సంజ్ఞ కలిగి ఉండును.

ఇత్యర్థిజ్ఞా వర్ణింలో కృత్తులకు, తద్వితాలకు భేదమున్నది. ల, శ, క వర్ణాక్షరములు ఆదిలో ఉన్నచైతే కృత్తులలో ఇత్తులగుండువగా, తద్వితములలో ఆ సంజ్ఞ కలుగదు.

ఏ ప్రత్యయమైనా ప్రకృతికి పరమగావచ్చుట సామాన్యము. కాని తద్విత ప్రత్యయములలో కొన్ని విశేషము లున్నవి.

'బహుచ్' అను ప్రత్యయము తక్కినవానికంటె చిన్నముగా ప్రకృతికి పూర్వభాగమున చేరుచున్నది. ఈషదూసః, పటుః అను అర్థములో పటు శబ్దానికి ముందు భాగములో 'బహుచ్' ప్రత్యయమున వచ్చి 'బహుపటుః' అనురూపమేర్పడుచున్నది. తద్విప్రత్యయము లన్నిటిలో ముందుభాగమున చేరు ప్రత్యయమిది ఒక్కదే.

ఇదే విధముగా 'అకచ్' ప్రత్యయము పఠముగా చేరక 'ప్రకృతి పర్వభాగములో' చేరుచున్నది అవ్యయములకు, నర్వనామశబ్దములకు వచ్చే యీ ప్రత్యయము ఆ శబ్దములోని 'టి' భాగమునకు పూర్వము చేరును. అజంత శబ్దములలో చినిరి, అచ్చనక, హలంత శబ్దములలో చివరి హల్లాతోగూడిన పూర్వాచ్చునకు 'టి' అను సంజ్ఞ వ్యాకరణ ప్రసిద్ధము అనగా- రామ, హరి మొ శబ్దాలలో వాని చివరి అచ్చులైన 'అ, ఇ' లు 'టి' సంజ్ఞకాలు. రాజన్, మనన్ వంటి హలంత శబ్దాలలో అన్, అస్ అనునవి 'టి' అనబడును.

'ఉచ్చైస్' అనునది ఒక అవ్యయము. దీని 'అకచ్' ప్రత్యయము చేరునప్పుడు, దీనిని 'టి' సంజ్ఞకమైన 'ఐస్' కంటె ముందువచ్చి 'ఉచ్చైస్ + అక + ఐస్ = ఉచ్చైస్' ఉచ్చైస్ అను రూపము కలుగుచున్నది. నర్వనామ శబ్దమైన సర్వ శబ్దమునకు 'అకచ్' చేరగా, 'నర్వ + అక + అ = సర్వక' అను శబ్దము నివృత్తమగుచున్నది. ఈ బహుచ్, అకచ్ ప్రత్యయాలుకాక తక్కిన తద్విలాన్ని పఠముగా వచ్చునవే.

తద్విప్రత్యయములు చేరినపుడు సాధారణముగా ప్రకృతి భాగానికి ఆదివృద్ధి కలుగుచుండును. ఆదివృద్ధి అనగా ఆశబ్దములోని మొదటి అచ్చునకు వృద్ధివచ్చుట. 'అ, ఐ, ఔ' లకు వ్యాకరణములో వృద్ధి సంజ్ఞకందని ముందే చెప్పుకున్నాము- మొదటి అచ్చు అకారమైన ఆకారము, ఇవర్తమైన యెడల ఐకారము, ఉ, ఋ వర్తములైన నచో ఔ, ఆఁ అనునవి ఆదివృద్ధిగా వచ్చును.

పఠమందున్న తద్విప్రత్యయములో క, ణ, ణ వర్ణాలు ఇర్వంజ్ఞ కలిగియున్నపుడే ఆది వృద్ధి జరుగుచున్నది. దశరథ శబ్దమువైన ఇశ్ ప్రత్యయము చేరగా

ఆదివృద్ధి వలన 'దాశరథి' అనుశబ్దము, దితి శబ్దముమీద 'జ్యో' ప్రత్యయము చేరిన పుడు 'దైత్య' శబ్దము, 'విరతా' శబ్దముపై 'ఏక్' ప్రత్యయము వచ్చినపుడు ఆది వృద్ధివలన 'వై సతేయ' శబ్దము నిష్పన్నము లగుచున్నవి. పై మూడు ప్రత్యయము లలో కమముగా ఇ, ణ, క కాఁములు ఇర్పింజ్ఞాకములై ఉన్నవి. మన నిల్పవ్యవహారములో ఆది వృద్ధితో రూఢిన రిద్ధివార పదము లనఁవ్యాకములుగా ఉన్నవి. గౌరవమ్, ప్రాసుఖ్యమ్, వైజ్ఞానికమ్, దార్మికః, ఇత్యాదులు

ఆదివృద్ధి కలిగించని రద్ధిత ప్రత్యయములుకూడ కొన్ని ఉన్నవి. యత్, మమమ్, ససిత్, త్వత్, తిరచ్, తివచ్ వంటి ప్రత్యయాలు పరమగునన్నదాయా శబ్దాలకు ఆదివృద్ధిరాదు. ఎందుకిదిగా వృద్ధి నిమిత్తములైన క, ఇ, ణ వర్ణము లా ప్రత్యయములలో లేవు. అందువలన పయస్ శబ్దముపై 'యత్' ప్రత్యయముచేరి 'పయస్యమ్' అని ఆది వృద్ధి రహితరూపమే కలుగుచున్నది. ఇట్లే ధీమాన్, గురుత్వమ్, లఘుతరః సర్వః మొదలగు మతపాద్యంబిశబ్దాలు ఆదివృద్ధి రహితాలుగానే ఉన్నవి.

ఒక అర్థములోనే, ఒక శబ్దము మీద అనేక రద్ధిత ప్రత్యయములు పడుట కూడ కలదు. ఈ లక్షణము కృత్ ప్రత్యయములలో మనము గమనించి ఉన్నాము.

భావార్థములో త్రి, తల్ ప్రత్యయములతో వాటు ప్యతో మొదలగు ప్రత్యయములు కూడ వచ్చి బ్రాహ్మణత్వో, బ్రాహ్మణలా, బ్రాహ్మణ్యమ్, అను చిన్న రూపాలేర్పడు చున్నవి. గో శబ్దముమీద వికారార్థములో యత్, పయత్ ప్రత్యయములుగేరి గవ్యమ్ అను రూపములు కలుగుచున్నవి.

అదే విధంగా ఒక ప్రత్యయము అనేక చిన్త్యాములలో వేర్వేరు శబ్దములపై చేరుటను పనము గమనింపవచ్చును. 'అణ్' ప్రత్యయము-అవత్యము, దేవత, నంబం దించినది, భావము, రంగువేయబడినది, ప్రదీపమైనది, కనగొనబడినది, మొదలగు పెక్కు-అర్థాలలో కనబడుచున్నది. 'వాసిష్ఠః' అనుచోట అపత్కార్యమును, 'బస్తియమ్' అను పదములో దేవతార్థమును, 'కాషాయమ్' అనుచోట రంగువేయబడినది అను అర్థమును 'అణ్' ప్రత్యయము తెలుపుచున్నది.

ఒకటి, రెండు అర్థములయందు మాత్రము ప్రవర్తించు తద్వితములు కూడ ఉన్నవి. 'మతుప్' ప్రత్యయము కలవాడు, కంది, అను అర్థమును మాత్రము తెలుపును. ఇట్లే తరప్, తమప్, చమ్నప్, ద్వయగచ్, కల్పప్, దేశ్య దేశీయర్ వంటి ప్రత్యయాలు ఒకటి లేక రెండు అర్థములందు మాత్రము ప్రవర్తించుచున్నవి.

ఒక ప్రత్యయమే కొన్ని శబ్దములమీద ఒక అర్థములోను, ఇతరత్రు మరొక అర్థములోను వచ్చుటకూడ కలదు. యీ ప్రత్యయము 'గవ్యమ్' అనుచోట ఏకార్థమును, 'దన్యమ్' మొ చోట్ల భవార్థమును బోధించుచున్నది. 'కన్' ప్రత్యయము క్రితార్థములో సంఖ్యావాచక శబ్దములమీదను, 'హద్రక' మొ శబ్దములలో కుత్సార్థములోను విధింపబడినది. తల్ ప్రత్యయము 'గోతా మొ వడిములందు భావార్థమును, 'గ్రామతా, జనతా, బంధుతా' శబ్దములతో సమాహర్థమును బోధించుచున్నది. ఇట్లే మరికొన్ని ప్రత్యయములు కూడ ఈ విధమైనవి మనకు గోచరించును.

తద్విత ప్రత్యయములు ప్రాతిపదికమీద కాక సుబంధ శబ్దాలమీద చేరును. సమానమున లోపించినట్లు తద్విత ప్రక్రియలో కూడ విభక్తులు లోపించును. సందర్భము సన్నసరించి కొన్నిచోట్ల ప్రధమంత శబ్దములమీదను, మరికొన్నిచోట్ల ద్వితీయాది విభక్తింతముల మీదను తద్విత ప్రత్యయములు చేరును.

అది వృద్ధిని గూర్చి ఇంతకుముందు చెప్పకన్నాము. అది ప్రకృతి ఏక వదముగా ఉన్నప్పుడు సంభవింపవచ్చును. కొన్ని స్థలాలలో ప్రకృతిభాగము రెండు వదములు కలిగి ఉన్నప్పుడు ఉభయపదవృద్ధి కన్పించుచున్నది. అనగా రెండు వదములలోని మొదటి అచ్చునకు వృద్ధి జరుగుచున్నది. "ఐహలౌకికమ్" అనుచోట 'ఇహ' 'లోక' అనురెండు శబ్దములకు అదివృద్ధి జరిగినది. ఇట్లే "పారలౌకికమ్", "అధిభౌతికమ్", సార్వభౌమ మొదలగునవి ఉభయపదవృద్ధి కలిగిన రూపములు కలవు. అనుశతికాది గణములో ఇటువంటి శబ్దములనుచేర్చి పాణిని చెప్పినాడు.

వృత్తులలోపల తద్వితప్రత్యయాలలో కూడ నామనిష్పాదకాలు కానివి కొన్ని ఉన్నవి. తనిర్, తనిర్, తనిర్, తనిర్, అధునా, దాన్మివంటి ప్రత్యయాలుచేరిన శబ్దములు అవ్యయములుగా పరిగణింపబడుచున్నవి. నర్వతా, తత్ర, ఏకదా, ఏతర్హి,

అధునా, తదానీమ వంటివి అట్టి శబ్దములు. అధునా అనునది ప్రత్యయము. అది మాత్రము శేషి చి ప్రకృతిలోపించి అధునా అనునది పదముగా నిలిచినది. ఇటువంటి ప్రత్యయమాత్రశేషరూపములు అరుదుగా ఉండును.

సరస్వతీ కంఠాభరణములో చతుర్థ, పంచమ ధ్వయములు రెండింటిలో తద్విత ప్రక్రియ నిరూపింప బడినది. దీనిలో కూడ దాదాపు పాణినియనులోపలె ఆణో, ణ్యో, అభో, యభో మొదలగు తద్విత ప్రత్యయములు చూపబడినవి. “పితృష్యమ తుల మాతామహవితామహః” 4-2-98 అని పాణిని నిపాతములుగా శేర్కొన్న పితృ వ్యాధి శబ్దములకు భోజుడు ప్రక్రియను తెలిపినాడు.

ప్రత్యయ పర్వములకు ఇత్సంజ్ఞా విధానము అదివృద్ధి మొదలగు కార్యములు దీనిలో కూడ పాణినియ తుల్యములే. కొన్ని ప్రత్యయముల స్వరూపములో కొంచెము భేదము ఉన్నది. కొన్ని భిన్న ప్రత్యయములు అరుదుగా కాన్పించును.

ఈ ప్రకరణములో ఆష్టాధ్యాయితో సారూప్యము కల కొన్ని సూత్రములు:-

	పాణి	స. కం.
1. క శ్చాయాః కనీనచ	4-1-118	4-1-98
2. వామదేవాద్యధ్యై	4-2-9	4-2-12
3. వృద్ధాచ్యుః	4-2-114	4-3-87

సరస్వతీకంఠాభరణము కృత్తులను, తద్వితాలను చెప్పడిలో ఆధ్యాయసంఖ్యను కూడ పాణినియము ననుసరించి గ్రహించినది. కృత్తులను తృతీయాధ్యాయములోను, తద్విత ప్రత్యయాలను చతుర్థ, పంచమ ధ్వయములలోను భోజపాణిను విరువురు వ్రతిపాదించివారు.

జీవగోస్వామి ప్రభుపాదులు శ్రీ హరినామామృత వ్యాకరణమును పేరుతో ఒక సంస్కృత గ్రంథమును రచించినారు.

దీనిలో సంజ్ఞలు, ఉదాహరణములు సాధ్యమయినవిగా ~~వివరించినవిగా~~ చూపబడినవి.

1227వ సూత్రమునుండి 1692వ సూత్రమువరకు కృత ప్రత్యయముల ప్రక్రియ; 400 వైగా సూత్రములద్వారా ప్రతిపాదితము.

‘క్రి, క్రివతు’ ప్రత్యయములకు పాడిని ‘నిష్ఠా’ సంజ్ఞను విధించగా, ఈ వ్యాకరణము ‘విష్టనిష్ఠా’ అననంజ్ఞను చెప్పినది. అధికారసూత్రమునకు ‘పథి’ అని. వృద్ధిబిందులుగా ‘వృష్టిన్యసి’ అని, ప్రత్యయమునకు ‘స్యనిఃపాః’ అనియ, విష్టపరముగా సంజ్ఞాకల్పనము చేయబడినది. “దిత్తేశచ”, “ఉడిశ్చాదచ” అల్పాది సంజ్ఞలుకూడ కల్పితములు.

తద్వితప్రకరణములో మొదట 90 సూత్రములలో తద్విత కార్యములను వివరించి, తరువాత 2157వ సూత్రమునుండి 9192వ సూత్రమువరకు తద్వితప్రత్యయాల ప్రక్రియ నిరూపించబడినది.

ఈ ప్రకరణములో ముందుగా సమ సార ప్రత్యయములు, తరువాత “లక్ష్మీప్రకరణము” అనుపేరతో త్రిప్రత్యయప్రకరణము, ఆ విష్మిట తద్విత ప్రత్యయములు ప్రతిపాదితములు.

దీనిలోని సూత్రములకు చాలవరకు పాడిని సూత్రాలలో సాదాశ్యము ఉన్నది. ప్రక్రియాపదానము కూడ లిప్తముగాలేదు సంజ్ఞలను విష్టపరముగా చెప్పడంలో మాత్రము వైవిధ్యము కాన్పించును.

జీవగోస్థామి గొప్పపండితుడు. విష్టభక్తిపూర్ణుడు. ఈయన మరెక్కొన్ని గ్రంథములను కూడ రచించి ప్రసిద్ధిగాంచినాడు.

సారస్వత వ్యాకరణము అత్యల్ప సూత్రసంఖ్యకలిగి ఉన్నది. దీనిలో మొత్తము 594 సూత్రములే ఉన్నవి. వానిలో అల్పాక్షర సూత్రములే ఎక్కువ. పాడిని అష్టాధ్యాయంలోని నాలుగువేలసూత్రాలలో పోల్చినప్పుడు సారస్వతము చాల క్లుప్తమనకరవచ్చుదు. శర్వపర్యవర్తించిన కారంత్ర వ్యాకరణము దీనికంటె పెద్దది.

ధృవాగములో సారస్వతవ్యాకరణరచన జరిగినట్లు తెలియుచున్నది. దీనికి రోమకళింగులుగా తెలియదు. అనుభూతిన్వరూపాచార్యులనే

గొప్పపడితుడు, దీనికి ప్రక్రియాక్రమములో వ్యాఖ్యానమువ్రాసి ప్రచారము కలిగించినాడు. ఈయన సారస్వత వ్యాకరణకర్త అని కొందరు భావించుచున్నారు.

సారస్వతవ్యాకరణములో తదితర ప్రకరణములో, 31 సూత్రములున్నవి. అజ్, ఇజ్, వజ్, త, త్య, మొదలగు ప్రత్యయములు చెప్పబడినవి. 'కఠి' మొదలగు శబ్దములు నిపాతములని చివరి సూత్రములో పేర్కొనబడినవి. ప్రత్యయములు, వాని ప్రక్రియ సామాన్యముగా పాణినీయ వ్యాకరణరీతిలోనే ఉన్నవి. తదితర ప్రకరణము కంటె కృత్ ప్రకరణము లోని సూత్ర సంఖ్య ఎక్కువగా ఉన్నది.

కృత్ ప్రకరణములో 87 సూత్రములున్నవి. 'లోకాచ్చేషన్యసిద్ధిః' అని అంతిమ సూత్రములో మిగిలిన రూపములను లోకవ్యవహారమునకు తెలియపరచని చెప్పబడినది. దీనిలో "హస్తస్య పిత కృతి తుక్", "యవారనాకౌ" అను సూత్రములు పాణినీయ సూత్రప్రతిరూపములే.

కొన్ని వైదిక ప్రయోగములకు సంబంధించిన వార్తకములు చేర్చి 'దేవాసః' 'కర్ణేభిః' వంటి ప్రయోగాల నిష్పత్తిని గూడ దీనిలో సాధించినాడు అనుభూతి న్యరూపాచార్యుడు. లఘుభాష్యకర్త రఘునాథపండితుడు 'స్వీకరించిన సూత్ర పాఠము ననుసరించి ఇది ముద్రింపబడినది. వ్రాతప్రతులలో అక్కడక్కడ కొన్ని పాఠభేదములున్నవి.

ప్రచురప్రయోగము గల పదముల రూప నిష్పత్తిని అక్షిప్తప్రయోగనరణిని తెలుపుచు కావ్యాదివరసామర్థ్యమును కలిగించుటే సారస్వతవ్యాకరణ లక్ష్యము.

సౌలభ్యదృష్టితో చూచినప్పుడు కాలంక్రమకంటె సారస్వత వ్యాకరణము మిన్న.

భాషాశాస్త్రోద్యమనానికి, శాస్త్రముగా వ్యాకరణము వేర్పడక, పాణినీయ వ్యాకరణమత్యంతోవయోగి. వ్యాకరణములో ప్రాథమిక జ్ఞానమునుపొంది, కావ్యదర్శ

నాచిగంధమిం ఆర్యయనములో ప్రవృత్తులయ్యేవారికి కాలం త్ర సారస్వత వ్యాకరణము చక్కగా ఉపయోగించును.

శర్వ వర్మ రచించిన కాలం త్ర వ్యాకరణములో 855 సూత్రములున్నవి. అయితే దీనిలో కృత్ ప్రకరణము వ్రాయబడలేదు. తరువాత వరరుచి. 648 సూత్రములతో కృత్ ప్రకరణమును దానికి చేర్చినాడు.

భాషలో ప్రవేశమును మాత్రము దేశించి, మారుమూలపదములతో లక్షింపబడుచు, కృదంతతద్ధితాంత శబ్దాలను లోకవ్యవహారమునుండి గ్రహింపబడనని తలచి, నామ రూప, క్రియారూప ప్రక్రియలు, సంధి, కాలక, సమానములను మాత్రము శర్వవర్మ తన కాలం త్ర వ్యాకరణములో ప్రతిపాదించినాడు ఈ వ్యాకరణము మన దేశము లోనెకాక, బీజెట్టు, ఏర్పానియా, సింహళదేశములలోగూడ వ్యాప్తిరచినది.

దీనిలో నాలుగు ప్రకరణాలున్నవి—1. సంధి; 2. సామ్మిచతుష్టయమ్. 3. ఆఖ్యాతమ్. 4. కృత; అని క్రమముగా వానిపేర్లు. ప్రతిప్రకరణములోను పాద విభజనము చేయబడినది.

రెండవప్రకరణములోని 8వ పాదము పూర్తిగా తత్వతప్రక్రియను ప్రతిపాదించినది. నాల్గవప్రకరణములో కృతులస్వరూపము వాని ప్రక్రియ వివరింపబడినవి.

కాలం త్రములోపాటు బోపదేవుని ముగ్ధబోధవ్యాకరణము కూడ ప్రక్రియాకౌముదిలో పేర్కొనబడినది. బోపదేవుడు క్రి.శ. 13వ శతాబ్దపువాడు. దీనిలో 5 అధ్యాయములున్నవి.

1. సంజ్ఞాధ్యాయము
2. అజస్తాధ్యాయము
3. హనస్తాధ్యాయము
4. స్యాద్యస్తాధ్యాయము
5. కృదస్తాధ్యాయము

వైదికాగమలో 4వ అధ్యాయములో శ్రీవ్రత్యయ, కారక, నమాన, తద్విర
సకరణములున్నవి. చివరి అధ్యాయము కృతుల ప్రక్రియను పిపులముగా
ప్రతిపాదించినది.

మృగ్యోధములో నంజలు, పాణిని వరిభాషకు తిన్నముగా ఉన్నవి రాతు
నంజకు బదులుగా “భాద్రేయః” అని “ఘ” నంజుచెప్పబడినది. వ్రత్యయమునకు
‘త్య’ అనియు, హ్రస్వదీర్ఘస్థరములకు క్రమముగా ‘స్వ’, ‘ర్వ’, ‘ప్ర’ నంజలు గణ
వృద్ధులకు ‘ణ’ ‘ప్రి’ అను నంజలును చెప్పబడినవి.

సాధారణముగా నంజలన్నియు ఏకాక్షరములుగానే ఉన్నవి. పాణిని
“శ్రీవుంసాభ్యాం నజ్ న్నజౌభవనాత్” అని రెండు వ్రత్యయములను విడింపగా
బోవదేవుడు “సన్ ఫుంక్రియోః” అని ఒక్కవ్రత్యయముతోనే రూపములను
సాదించినాడు.

ఇట్లే ఎన్నోవిధముల లాఘవము పాటించబడినది. గణములు శ్లోకరూపముగ
గాని గద్యరూపముగగాని వివరింపబడినవి.

జై నమతావలంబియగు హేమచంద్రుడు శబ్దానుశాసనమును పేర సంస్కృత
వ్యాకరణమును రచించినాడు దీనిలో పాణినీయమునవలె 8 అధ్యాయములు, 32 పాద
ములు కలవు. మొత్తము సూత్రసంఖ్య 5 వేలకుపైగా ఉన్నది.

పాణిని స్వరవ్రయోజనముకొరకు ‘తవ్యత్’ తవ్యవ్రత్యయములను రెంటిని
చెప్పగా హేమచంద్రుడు ‘తవ్య’ వ్రత్యయము నొక్కదానినే చెప్పినాడు.

ఞ్మగ్గుకు మారుగా ‘మ్యచ్’, ఙ్మగ్ స్థానములో ‘ణక’ ‘మ్యన్’కు బదులుగా
‘అకద్’ వ్రత్యయాలు చెప్పబడినవి. దీనివలన ‘యవారకాకా’ అనుసూత్రముతో పని
లేక ప్రక్రియాలాఘవము కలిగినది.

ఇదే విధముగా వ్రత్యయ స్వరూపముతో కూడ భేదము చూపి లాఘవము
కల్పింపబడినది.

పాణిని చెప్పని కొన్ని రూపములకు హేమచంద్రుడు సూత్రములను చెప్పినాడు.

8వ అధ్యాయము 'తద్ధితోఽజాదిః' అను సూత్రముతో ప్రారంభమై తద్ధిత ప్రక్రియ 7వ అధ్యాయము చతుర్థపాదము 71వ సూత్రము వరకు కొనసాగినది.

'అత ఇచ్ఛ' పాఠోద్ధృతః, 'మధ్యాన్మః' ప్రాప్తవవీజ్యః వంటి పాణినియ సరూపసూత్రములు శబ్దానుశాసనముతో కనిపించును.

కృత్ ప్రకరణములో గూడ చరేష్టః, క్రిప్ వంటి సరూపసూత్రములు త్రియాంక్తిః "నర్ణిషా శంసేరుః" "సంఘదప్రవదా హచ్చే" "పురోగతోగ్రే నర్ణిః" అను తిండిద్రావణీయసూత్రములున్నవి.

శాకటాయన వ్యాకరణము ప్రస్తుతము లభ్యమగుచున్నది. మహాశ్రవణ న-మాధిపతి వైన శాకటాయన ప్రణేతము.

దీనిలో "ఇత్యాద్యాయాత్తద్ధితః" 1-1-42 అను సూత్రము ప్రకారము 'ఇచ్ఛ' ప్రత్యయము నుండి 'అయ' ప్రత్యయమువరకు రెండవ, మూడవ అధ్యాయ లలో తద్ధిత ప్రత్యయాలు వివరింపబడినవి. మొదట సమాసాంత ప్రత్యయములు కొన్ని రద్ధితాలుగా చెప్పబడినవి.

"మ్యాద్యజ్జీకృత్" 1-1-43 అను సూత్రము ద్వారా 'మ్యుణ్' మొదలు కొని 'తిజ్' వర్ణముగా దాతువుపై విధింపబడిన కృత్తలనబోధనచెప్పి "మ్యుణ్" 4-3-60 అను సూత్రమునుండి కృదంత ప్రక్రియ ప్రతిపాదితము. పాణిని చెప్పిన జ్యోత్ ప్రత్యయానికి మారుగా దీనిలో మ్యుణ్ చెప్పబడినది. కృత్ ప్రత్యయములు నిర్దిష్టార్థములకంటె ఇతరార్థములలో కూడ బహుళముగా ప్రవర్తించునని "కృద్భహుళమ్" అను సూత్రము చెప్పుచున్నది.

న్యరభేరము కొరకు పాణిని, తవ్యత్-తవ్య అనురెండు భిన్న ప్రత్యయాలను చెప్పగా శాకటాయనుడు ఒక్క-‘తవ్య’ ప్రత్యయమునే చెప్పినాడు. ఇటువంటి కొన్ని స్మృత్యభేదము లున్నప్పటికి ప్రక్రియా విధానము సాధారణముగా పాణిసీయము ననుసరించియే యున్నది.

ఉదాహరణనిర్మాత శాకటాయనుడు, జైనశాకటాయనుడు భిన్నులు. మొదటివ్యక్తి పాణినికి పూర్వుర కాగా, రెండవవాడు అర్వాభీషుడు.

ఇంతవరకు పరిశీలించబడినవేరొక మరొకొన్ని సంస్కృత వ్యాకరణ గ్రంథములుకూడ ఉన్నట్లు తెలియుచున్నది. వానిలో చాలవరకు అముద్రితములు, అంభ్యములు

ప్రచారమునైన సంస్కృత వ్యాకరణగ్రంథములను, సాధ్యమయినంత వరకు పరిశీలించి కృత్యతర ప్రత్యయస్వరూపము వివేచింపజేసినది.

ద్వితీయ ప్రకరణము

తెలుగు లాక్షణికులు వింగడించిన కృతద్విత స్వరూపము

కృతులు, తద్ధితాలు భాషకు జీవనాడులైన ప్రత్యయాలు. ఈ సంజ్ఞలు సంస్కృత వ్యాకరణమునుండి గ్రహింపబడినవే. సంస్కృత వ్యాకరణాలో కృతద్విత ప్రత్యయాలస్వరూపవేదిధముగా ప్రతిపాదించబడినది పూర్వప్రకరణములో స్థూలముగా వివరించి ఉన్నాను. ఈ ప్రకరణములో తెలుగు వ్యాకరణకర్తలు తమ గ్రంథాలలోకృతుల, తద్ధితాల స్వరూపమునేరీతిగా ప్రతిపాదించినారో వదిలివేరినను.

తెలుగు భాషకు సంబంధించిన వ్యాకరణములను ముందుగా రెండువర్గములుగా విభజింపవచ్చును.

1. సంస్కృత భాషలో వ్రాయబడిన తెలుగు వ్యాకరణగ్రంథములు.
2. తెలుగు భాషలో రచించబడిన తెలుగు వ్యాకరణ గ్రంథములు.

ఇవికూడ, సూత్రరూపములో వ్రాయబడినవి; భందోబ్ధిముగా వ్రాయబడినవి. అని ఒక్కొక్కటి వరం రెండువిధములుగా వర్గీకరింపదగినను.

మొదట. సంస్కృతములో వ్రాయబడిన తెలుగు వ్యాకరణములగూర్చి ముచ్చటించును. ఆ వర్గములో చేరుగ్రంథములివి-

1. ఆంధ్రశబ్దచింతామణి
2. త్రిలింగశబ్దానుశాసనము.
3. వికృతి వివేకము.
4. కవిరోభూషణము.
5. ఆంధ్రకౌముది.

6. రాజ్య వ్యాకరణము.
7. దార్శనీయ వ్యాకరణము.
8. ఆంధ్ర వ్యాకరణము.
9. వైకృత చంద్రిక.
10. సూత్రాంధ్ర వ్యాకరణము.
11. హరికారికలు.
12. హరికారికాశేషము.
13. నృసింహ పండితీయము.

వైవాసిలో భవదోబద్ధముగా రచింపబడినవి, సూత్రరూపములో వ్రాయబడినవిరూప చరిత్రను వి. ఈ గ్రంథములన్నిటిలో ప్రముఖ స్థానముక్రమించిన 'ఆంధ్ర శబ్దచింతామణి' ఆర్యాచంద్రస్మృతిలో రచితమై సూత్రరూపముగా వివరించబడినది. చింతామణి కర్తనగూర్చి దాని రచనాకాలమును గూర్చి విద్వాంసులలో మతభేదములున్నప్పటికిని, దాని ప్రామాణికత్య విషయములో వివాదములేదు.

ఆంధ్రశబ్దచింతామణిలోని "స్యాదువక్యః కృదస్తా" అనుసూత్రము, కృదంత సంజ్ఞను పేర్కొన్నది క్రియలకు-ఉపకృతి, పరిణతి, సంపృతి రూపములుగా మూడు భేదములనుచెప్పి, కృత్ ప్రత్యయము లంతపండుగలక్రియ "ఉపకృతి" విభాగములో చేరునని చింతామణిప్రతిపాదనము పోష, సుతి, స్తుతి మొదలగు కృదంత శబ్దములు ప్రకృతిగాగల పోషించు, సుతించు స్తుతించు, వండివి ఉపకృతి క్రియలనబడునని భావము. చింతామణిలో కృదంత శబ్ద ప్రస్తావనము ఇంతవరకే పరిమితమై ముగిసినది. 'కృత్' సంజ్ఞను నిర్వచించుటగాని, దానిస్వరూపమును ప్రతిపాదించుట కాని, తెలుగులోని కృత్ ప్రత్యయాలను పేర్కొనుట కాని, దానిలో భాషరాదు. ఇక తద్దిత ప్రత్యయముల పేరుకూడా దానిలో మనకు గోచరించదు అందువలన ఆంధ్ర శబ్దచింతామణి కృత్, శబ్దతాల వర్ణికలలో ఏమాత్రము తోడ్పడదని చెప్పవలసియుండును.

ఆంధ్రవిష్ణువు కాలములో రచింపబడినట్లు భావింపబడినట్లు కొన్ని వ్యాకరణముతోపాటు బార్హస్పత్యవ్యాకరణము, నృసింహపండితీయము కూడ ప్రస్తుతి మరభ్యములు. కిన్నెడు ఆంధ్రభాషకు వ్యాకరణము రచింపనట్లు ఆంధ్రకౌముది కర్త మంద లక్ష్మీనరసింహాచార్యుడు, త్రిలింగశబ్దానుశాసనకర్త అధర్వణుడు కూడ పేర్కొన్నారు. త్రిలింగశబ్దానుశాసనములో కాణ్వవ్యాకరణములోనివని కొన్ని సూత్రములు చూపబడినవి. కాని ఆ సూత్రములద్వారా కృత్తద్ధితాలకు సంబంధించిన విషయము లేవియు మనకు తెలియవు. కాణ్వవ్యాకరణమే ప్రథమాండ్ర వ్యాకరణమని యామరేశం రాజేశ్వర శర్మగారు నిశ్చయించినారు. “అధర్వణకారికాపరిచయే కాణ్వవ్యాకరణము కాని పేరుకాదు” అని శ్రీ మందవిక పార్వతీశ్వర శాస్త్రిగారు వ్రాసినారు. కాని త్రిలింగశబ్దానుశాసనములో, కణ్వవ్యాకరణ సూత్రములనిచెప్పి చూపబడినవి మాత్రమధర్వణకారికాపరిచయంలోనివి కావు అందువలన కాణ్వవ్యాకరణము, అధర్వణకారికాపరిచయంబే భిన్నముని తలచుటే నమంజనము.

త్రిలింగశబ్దానుశాసనము, అధర్వణుడు సంస్కృతభాషలో వ్రాసిన తెలుగు వ్యాకరణగ్రంథము. ఆంధ్రకౌముదికర్త, అప్పకవికూడ, అధర్వణుని లక్షణకర్తగా పేర్కొన్నారు. “అధర్వణాదార్య విరచితే” అని గ్రంథములోనే స్పష్టముగా చెప్పబడి యున్నది. ఈ పుస్తకములో 10 కాండములున్నవి. పంచమకాండములో తద్ధితప్రత్యయ ములనుగూర్చి ఎఱివడి క్లోకాలలో చెప్పబడినది. ఓశమకాండములో కృదంతప్రక్రియ స్థూలముగా ప్రదర్శింపబడినది. సాధారణముగా వ్యాకరణకర్తలు చెప్పెడి విషయము లన్నియు దీనిలో సంగ్రహముగా చెప్పబడినవి. శబ్దాంతములెక్కడగా ఉండవలసిన చాలసూత్రములకర్థము దుర్బోధమై యథార్థస్వరూపము తెలిసికొనజాలకున్నాము. దీనిబట్టి ప్రతిమాత్రమే మద్రాసు ప్రాచ్యలిఖిత పుస్తకభాండాగారములో లభ్యమగు చున్నది. రెండవప్రతి లభించలేదు. ఆ ఒక్కప్రతికూడ ముద్రితమైనదికాదు. ఏవండితు లును పరిష్కరించి సాధుపాఠములతో దానిని ప్రకటించలేదు. దానికి బీకిగాని, లక్ష్య ప్రదర్శనగాని కూర్చబడలేదు. ఈ కారణములవలన దీనిలోని సూత్రములకర్థము తెలిసి

. 2. ఆంధ్రవ్యాకరణవికాసము భా-1 పు...190-226

2. ఆంధ్ర సాహిత్యపరిషత్పత్రిక సం-31-సంచిక.2

కొనుట దుస్తరముగా నున్నదని దా రాజేశ్వరశర్మగారు తమనిద్రాంతవ్యాసములో తెల్పినారు³

త్రిలింగశబ్దానుశాసనములోని తద్వితప్రకరణములో “ధర్మజస్త్వైస్సగుణ్యేన గావ్యోత్పాదయో మతాః” అని “గాడు”, “అరి” అను ప్రత్యయములు ప్రాతిపది కము మీద ధర్మశ్శబ్దములో రాగలవని చెప్పబడినది. “ఎడు, ప్రస్తాదికన్యశ్చాత్సేపుః శాన్య సమ్మతః” అని “ఎడు”, “సేపు” అను ప్రత్యయములను కూడ పేర్కొనుట జరిగినది. దీనిలో “ఎడు” ప్రత్యయమును చాలమంది లాక్షణికులు చెప్పినారుకాని “సేపు” ప్రత్యయమును ఇతర లాక్షణికులెప్పుడును చెప్పలేదు. నన్నయనాడినుండి పోయోగములలో కన్పించుచున్న ఈ “సేపు” ప్రత్యయమును ఎందువల్లనో ఇతర వ్యాకర్తలు పేర్కొనలేదు. “కాంతసేపు చెరిగి పోరాడిరి” అని నన్నయ పోయోగము⁴ నన్నచోడుడు కూడ “సేపు” ప్రత్యయమును పోయోగించినాడు. ఇది నవయ వాచక శబ్దమైనప్పటికి, ప్రత్యేక పోయోగాలు లేనందున, త్రిలింగ శబ్దానుశాసనము చెప్పినట్లు ప్రత్యయముని బావించుచే నముచితము.

కృదంతప్రక్రియ ఈ గ్రంథములో చాల సంగ్రహముగా చెప్పబడినది. కాని ఆ దాగము లేఖనదోషాలలో దుర్బోధముగా ఉన్నందున, వాని స్వరూపము తెలియ రాకున్నది. ఈ త్రిలింగ శబ్దానుశాసనము పండిత పరిష్కరణతో ముద్రింపబడవలసిన అవసరమొకయో కలదు.

ఆంధ్రశబ్ద చింతామణికి గల వ్యాఖ్యలలో కవిశిరోభూషణము ముఖ్యమైనది. దీని రచయిత అహోబిలపండితుడు. అందుచేతనే దీనికి అహోబిలపండితీయ మనుపేరు పునిర్దమై ఉన్నది. అహోబిలుడు తర్క వ్యాకరణాది శాస్త్రములలో గొప్ప పండితుడు. అతని వ్యాఖ్యాగ్రంథమువలన ఈ విషయము మనకు స్పష్టమగును.

చింతామణిలో కృదంత, తద్వితాంత ప్రకరణ విభాగము లేకున్నను దాని వ్యాఖ్యానమైన కవిశిరోభూషణములో, అహోబిలుడు కృదంత శబ్దములను 150 వరకు

3. ఆంధ్ర వ్యాకరణ విశానము టా-1 పుట-217-225

4. చారిత్రం ఆర. 2-804

దాని ప్రకృతికము లనుపేరుతో ఉదాహరించినాడు. వానిలో కొన్ని ముఖ్యశబ్దము లిక్కడ చూపబడుచున్నవి.

1. అలుక, 2. అంవకము, 3. చొజన, 4. దాపరము, 5. కూడమి
6. కలయిక, 7. వినికి, 8. దుక్కి, 9. వేకువ, 10. అడికోలు, 11 కలగుండు,
12. నిల్కడ, 13. నొప్పి, 14. తెరువ, 15. తెలివి, 16. తెలిపిడి, 17. పట్టపు
18. ఒడిగిట్టు.

ఇవి కాక నర్మలోపి ప్రత్యయములు చేరిన 45 ఇతర రూపములు కూడ ఉన్నవి. అనగా దానిరూపము మాత్రము వాడుకలో నుండి, కృత ప్రత్యయములు లోపించినట్లు వ్యూహరాలు పేర్కొను శబ్దములని భావము. వెలుగు, పొంగు, చుడుపు, చెమరు, తిట్టు మొదలగు శబ్దములీతరగతికి చెందినవి. తెలుగు మొదలగు సంయోగాత్మక భాషలలో, ఒక పదమే క్రియార్థ, నామార్థములను బోధించుట సహజము. కాని కేవల ప్రకృతికాని, కేవల ప్రత్యయముకాని ప్రయోగార్థము కాదను వ్యాకరణసంస్కరణయము చేసినది, అటువంటి శబ్దములలో కూడ ప్రత్యయమువచ్చి లోపించినట్లు చెప్పుట పరిపాటి. తెలుగుదానిపులు సాధారణముగా ఉకారాంతములు కనుక వాటిమీద ఉకార రూప ప్రత్యయముచేరి, నందివలన ప్రకృతి మాత్రము శేషించినదిని భావించవలెను.

అహోబిలును దాని ప్రకృతికము లనుపేరుతో 'అలుక' మొదలగు 150 రూపములను చెప్పుటవలన కృదంత రూపముల విషయములో ఈతనిగ్రంథము కొంత మార్గదర్శకముగా ఉన్నది. కాని తిద్దిత ప్రత్యయాల విషయములో మాత్రమిదియే మాత్రముపకరించదు.

వికృతి వివేకము అధర్వణ కృతమని అహోబిలంశతి స్పష్టముగ పేర్కొన్నాడు. దీనిని గూర్చి మొట్టమొదట లోకమునకు తెలివినదికూడ అతడే. వికృతి వివేకము అధర్వణ కారికావళి, రెండు అక్షరములని, నన్నయ్య వ్రథమాచార్యుడుకాగా, అధర్వణుడు ద్వితీయాచార్యుడని అహోబిలంశతి గట్టవిశ్వాసము. వికృతి వివేకము చింతానుజ్ఞకి శేషగ్రంథమనటలో ఎవ్వరిని వివరింపలేదు. కాని దీని కర్తృత్వము, కాలము, విషయములలో మాత్రము షత భేదములన్నవి.

ఆంధ్రకౌముది అనుపేరుతో రెండువ్యాకరణ గ్రంథములున్నవి. ఒకటి సంస్కృత భాషలో మండ లక్ష్మీనరసింహాచార్యులచేత రచింపబడగా, రెండవది గణపవరపు వేంకట కవిచే తెలుగులో వద్యరూపమున రచింపబడినది. సంస్కృతము లోని ఆంధ్రకౌముది క ర్త ఆవృకవికి ఇంచుమించు సమకాలికుడు

ఈ ఆంధ్రకౌముదిలో సంక్షా, సంది, ఆజంత, హలంత క్రియాప్రకరణము లని 5 భాగములున్నవి. ఈ విభజన చింతామణి ననుసరించి చేయబడినప్పటికిని చింతామణిలోలేని విశేషాలు కొన్ని చెప్పబడినవి. కృత్తులు, తద్ధితాలు స్వరూపముకాని, వాదీప్రక్రియ వాని దీనిలో ప్రస్తావించబడలేదు

'వైకృతచంద్రిక' సంస్కృత భాషలో రచింపబడిన తెలుగు వ్యాకరణము లలో ఒక విశిష్టమైన గ్రంథము. దీని రచయిత మంచేశ్వ హనుదేవకవి. ఇది యిటీవల 1975వ సం న ముద్రింపబడినది. ఆంధ్ర సాహిత్య పరిషత్తువారి పుస్తక బంధాగా రములోను, తిరుపతిలోని విశ్వవిద్యాలయ గ్రంథాలయములోను దీని ప్రాచుప్రతు లున్నవి.

దీనిలో మొత్తము 11 ప్రకరణములున్నవి. కృత్తులు, తద్ధితాలు ప్రత్యేక ప్రకరణములలో వివరముగా వివరింపబడినవి

వైకృతచంద్రిక ప్రకారము పదములమీద సంస్కృత తద్ధిత ప్రత్యయ ములు చేరి, తరువాత వాని స్థానములో తెలుగు తద్ధితము లాదేశముగా వచ్చును. కనుకనే 'తద్ధితాదేశప్రకరణమని ఆ ప్రకరణమును పేర్కొన్నాడు గ్రంథకర్త.

'అరిమీమ్మామోమతుపః' అను మొదటి సూత్రము 'మతుప' ప్రత్యయ స్థానమున అరిమ్, ఈమ్, కామ్ అను ప్రత్యయము లాదేశమగునని చెప్పుచున్నది. ఇతర లాక్షణికులు అరి, ఈ, కా అని చెప్పిన ప్రత్యయములను వైకృతచంద్రికా క ర్త మకారాంశములుగా చెప్పినాడు.

దీనిలో అరిమ్, ఈమ్, కామ్, ఆమ్, తుమ్, ఇడిమ్, ఎడుమ్, బరిడిమ్, కమ్, అర, ఇర, ఇరిన్, ఆవన్, ఉటన్, అమన్, ఆన్, ఆమ్, పుమ్, ండుమ్, ం, అవమ్, యు, తనమ్, ట, ఇమి, రికిన్, ండుమ్, టుక్, పుడు, చ- అను తద్ధిత

ప్రత్యయములు చెప్పబడినవి. పినిలో అవమ్, యు, ందుమ్, టుక్, పుడు, ంత ప్రత్యయంతాలు అవ్యయముగా ఉండును. కలిమి, తాలిమి శబ్దములను కృదంత ప్రకరణములో చెప్పుట టావ్యము. పినితోబాటు 'ట' ప్రత్యాయంతమైన 'పరగుట' శబ్దము కూడ తద్దిత ప్రకరణములో చూపబడినది. సమచ్చయార్థకమైన 'యు' ను ప్రత్యయముగా చెప్పనక్కరలేదు. అది విడిగా అవ్యయరూపములోనే సమచ్చయార్థమును తెలువగలదు.

దేవ, వేగ అను తత్వము శబ్దములమీద అర, ఇర ప్రత్యయములు చేరి దేవర, వేగిరము అను శబ్దములు నిష్పన్నమగునని చెప్పబడినది. దేవ శబ్దముమీద స్వార్థముతోను, వేగ శబ్దముమీద బాహర్థముతోను వై ప్రత్యయములు వచ్చినట్లు తోచును. ఈ దేవర, వేగిర శబ్దముల నిష్పత్తిని చిన్నయనూరి కాని, ప్రౌఢ వ్యాకరణ కర్త కాని చెప్పలేదు.

'చందమామ' శబ్దమునకు రూపనిష్పత్తి 'చంద్రమస్' శబ్దమువైన 'అమస్', ప్రత్యయము చేరుటవలన కలిగినట్లు చెప్పబడినది. అప్పుడు చంద్రమస్ శబ్దములోని రేఫకు, చివరకున్న అస్ అను భాగమునకు లోపము గలిగి ఏర్పడిన 'చందమామ' అను రూపము నిపాతముగా బావింపవలసి ఉన్నది.

ఐలిమి, ఎలిమి అను రూపములను 'బలహేలాభ్యామిమి' అను సూత్రము వలన ఐరి, ఎరి శబ్దములమీద 'ఇమి' ప్రత్యయము చేర్చుటవలన నిష్పన్నమైనవిగా వైకృతచంద్రిక సాధించినది. ఐరి శబ్దము తత్వము. 'హేలా' అను నంగ్రుత శబ్దమునకు వైకృతరూపము ఏరి. దానిమీద 'ఇమి' చేరగా 'ఎలిమి' శబ్దమేర్పడును. కాని కవి ప్రయోగములలో 'ఎరిమి' అను రూపమే కన్పడుచున్నది. 'ఎలిమి' రూపము లేదు వైకృత చంద్రిక వ్యాఖ్యాతల విషయమును తెలిపినారు. ఎలిమి శబ్దప్రయోగము నెక్కడైన చూచి యీ సూత్రమును వైకృతచంద్రికా కర్త రచించి ఉండవచ్చును. అట్టి ప్రయోగము లభించునేమో పరిశీలించవలసి ఉన్నది.

'ఓక' ప్రత్యయము ఈ గ్రంథములో సాధురేఫముతోనే నిర్దేశింపబడినది. ఇతర లాక్షణికులందరు ఇంచుమించుగా శకటరేఫమునే చూపినారు. ఈ విషయములో

ఇది ఒక ప్రత్యేకతగా కనిపించును. కాని ప్రాచీన కవులు సాధురేఫముతో “రిక” ప్రత్యయమును ప్రయోగించిట్లాధారములు లేవు.

కృదంత విభాగములో వైకృతచంద్రకలో శిరీ సూత్రాలున్నవి. అవి: ఓ, వు, వ, వుక్, విశ్, వుశ్, వ్వి రవ, తజ్, డిచ్, కుషజ్, కి, టుర్ రిర్, ఇకి, ఇక, ఉడు. మి, ఉ, ఎడు, ఎడి, ని, న, ఇ- అని ఇరువది నాలుగు కృతీ ప్రత్యయాలను పతి పాదించినవి.

పీసలో కృత్తుల ప్ర కియ మూడు విభాగములుగా భూషణింపడి.

1. పుక్ ప్రత్యయము నుండి ‘రి’ అను ప్రత్యయము వరకు 14జని ధాత్యంత వర్ణముల కాదేశములుగా వచ్చునని, పీసలోని పుశ్, వుశ్ అనువి ధాత్యంత నయుక్తావరముల కాదేశములగునని చెప్పబడినది.

ప్రత్యయము ఎన్నడైనను ప్రకృతి పరిమిగా వచ్చునేకాని ఒక వర్ణమున కాదేశముగా రాదు. ‘ప్రత్యయ’ ‘వరశ్చ’ అని పాణిని సూత్రముల ప్రకారము సంస్కృత వ్యాకరణ సంప్రదాయమిది. తెలుగు వ్యాకర్తలు కూడ పెక్కుమంది ఆ సంప్రదాయమునే పాటించినారు అందువలన ధాతువు చివరి వర్ణ సలకు కృతప్రత్యయా లాదేశముగా వచ్చునని చెప్పుట లాక్షణిక సంప్రదాయానికి భిన్నమయినది. ‘ఎఱుక’ మొదలగుచోట్ల ‘కి’ వర్ణకము ధాత్యంత వర్ణముకాదేశమగునని వైకృతచంద్రకీ వ్యాఖ్యాతలు వివరించుట కూడ అసంగతముగా ఉన్నది.

2. ‘ఇకి’ ప్రత్యయము నుండి చివరివైన ‘ఇ’ ప్రత్యయము వరకు ధాతు పునకాయా ప్రత్యయములు వచ్చునని చెప్పబడినది. అనగా ఆయా ధాతువులకు పర ముగా ప్రత్యయములు చెరిగిని భావము. వైవాహిక ఇచ్చట ప్రత్యయములనాదేశము లుగా చెప్పలేదు. కొన్నిచోట్ల ఆదేశములుగాను, మరికొన్నిచోట్ల ప్రకృతి పరిమిగాను ప్రత్యయములు వచ్చునటు ఎట్లు పొనగుచో తెలియకున్నది.

3. ‘పుచ్చనొచ్చయోచ్చిక్’ అను సూత్రములో పుచ్చ, నొచ్చ ధాతువుల అంత్యవర్ణమునకు లోపముకలిగి ‘చ్చిక్’ అననది అగమముగా చేరునని చెప్పబడినది ఇది కూడ అసంగతమే. ఎందుకనగా ప్రత్యయము ప్రక్కన వచ్చి చేరినను, దానినాగ

మముగా వ్యవహరించుట లాక్షణిక సంప్రదాయము కాదు. ఆగమము దేనికి వచ్చునో దాని అవయవముగా భావింపబడును. ఇక్కడ 'పి' ఆగమమన్నచో అది ధాతువుల అవయవమని చెప్పవలసి యుండును. అట్లైన అది ప్రత్యయము కాజాలదు. ధాతువులోని ఏకదేశము ప్రత్యయమని చెప్పుట కుదురదు కదా!

కావున పై మూడు విధములలో రెండవది మాత్రమే వ్యాకరణ సంప్రదాయానుగుణముగా ఉన్నది. తక్కిన రెండు రీతులు నమర్థనీయములు కావు. మొదటి విభాగములో చూపిన 11 ప్రత్యయములకు ధాతువులకు పరముగా వచ్చునని చెప్పి, ఆ ప్రత్యయములు పరమగునప్పుడు ధాత్వంత పర్థములు లోపించునని చెప్పబడే సరియగు పర్థతి. బాలవ్యాకరణాదులలో ఆ రీతిగనే చెప్పబడినది.

మూడవ విభాగములోని సూత్రమున కూడ వుచ్చ, నొచ్చ ధాతువులకు పరముగా 'పి' అను ప్రత్యయము చేరుననియు, ధాత్వంతములో 'చ్చ' అనుదానికి లోపము కలుగునని చెప్పబడే సముచితముగాని, ఆగమమని చెప్పుట నరికాదు.

ఆంధ్ర బాషాశాస్త్రములో గూడ ఇదే విధముగా ప్రత్యయముల గాదేశరూపముగా చెప్పుట జరిగినది. ఈ విషయములో ఈ రెండింటికి సామ్యము కనిపించుచున్నది.

ట, ఎడు, ఎడి, ని, న- అను ప్రత్యయము లంతమందున్న శబ్దములు క్రియాజర్య విశేషణములుగాను, 'ఇ, క' అను ప్రత్యయములు క్షౌర్య, తద్వ్యతిరేక్యములలో వచ్చి అవ్యయ నిష్పాదకాలగుచున్నవి.

ఈ రీతిగా వైకృతచంద్రిక, తిక్తితాలను, కృత్తులను గూర్చి కొంత విపులము గనే ప్రతిపాదించినది. దీని ప్రక్రియా విధానములో కొంత సూతనత్వము కూడ ఉన్నది

సూత్రాంధ్రవ్యాకరణము

దీన్నయసూరి మొదట సంస్కృతభాషలో రచించిన తెలుగు వ్యాకరణము సూత్రాంధ్ర వ్యాకరణము. దీని రచనా కాలము క్రీ. శ. 1842 ప్రాంతము. ఆంధ్ర సాహిత్య పరిషత్తు (కాకినాడ) దీనిని క్రీ. శ. 1931లో ముద్రించినది.

దీనిలో నంజ్జా, సంధి అజంత, కారక, సమాన, తద్విత పరిచ్ఛేదాలున్నవి.

తద్విత పరిచ్ఛేదములో తనజ్, తిక్, ఇమి, న, దివిజ్, ఇక, తిక్, అఱ, అరి, ఇ, కాష్, కత్రియ, అష్, అడి, ఈష్, మారి, పోత్తు, తుష్, అడి, త, ఇడి, పడి, ఎడు, ఇద, నజ్, అఱిమి, కార, అరజ్ - అను ప్రత్యయములు చెప్పబడినవి. ఆయా ప్రత్యయములకుదాహరణములు కూడ చూపబడినవి.

దీనిలో సూత్రరచన సుళువుగా, ధారాళముగా సాగినది. బాలవ్యాకరణము లోని సూత్రములు సూత్రాంధ్ర వ్యాకరణము శైలినినునరించి వ్రాయబడినట్లు తోచును. 'టికం చిన్నాదిభ్యో బహుళమ్' మిందత, గుబ్బెత, ముట్టుత, విటి 'యవతీ, రజన్వలా' అను సూత్రములను మిచ్చునకు బా-వ్యా-తో పోల్చి చూడవచ్చును.

తద్విత ప్రత్యయాలను చెప్పటలో చిన్నయసూరి బాలవ్యాకరణ సూత్రాంధ్ర వ్యాకరణంలో కొంత భిన్నత్వము చూపినాడు. 'త్వార్థే తనజ్' అని సూత్రాంధ్ర వ్యాకరణములో జీర్ణుగా నిర్దేశించి, బాలవ్యాకరణములో 'తన వర్ణకంబు త్వార్థకంబు నందగు' అని అనుబంధ రహితముగా నిర్దేశించినాడు. 'మగాది భ్యష్టివిజావయః' అని సూత్రాంధ్ర వ్యాకరణములో 'టివిజ్' మొదలగు ప్రత్యయాలను చెప్పగా, బాలవ్యాకరణము మాత్రము 'మగఃటిమ్మాదులు యథావ్రయోగంబుగ గ్రహ్యంబులు' అని నిపాత శబ్దములుగా పేర్కొన్నది.

మొందు శబ్దముమీద 'అఱ' ప్రత్యయము, పగ శబ్దముమీద 'తుష్', ప్రత్యయము, 'కొంత, ఒక' మొదలగు శబ్దములమీద పడి ప్రత్యయము, ఉబ్బు మొదలగు శబ్దాలపైన 'అరజ్' ప్రత్యయము - ఇవి సూత్రాంధ్రవ్యాకరణములో ప్రత్యేకముగా చెప్పబడినవి. బాలవ్యాకరణములో ఈ ప్రత్యయముల వ్రసక్తి ప్రత్యేకముగా లేదు.

కాష్, అష్, ఈష్ -ని వకారానుబంధముతో సూత్రాంధ్రవ్యాకరణము నిర్దేశించిన ప్రత్యయాలను చిన్నయసూరి బాలవ్యాకరణములో 'కా, అ, ఈ' ప్రత్యయాలుగా పేర్కొన్నాడు.

పరిమాణ్యాములో బాలవ్యాకరణము నిరూపించిన బండ్రి, కొలది ప్రత్యయాల ప్రసక్తి సూత్రాంధ్ర వ్యాకరణములో లేదు

‘నవ్యత్రతాస్వీత్యేమంతాఃఖ్యోమః’, “పాశ్వాదిభ్యః పోతుః” అని సూత్రాంధ్ర వ్యాకరణములో ప్రత్యేకముగా చెప్పబడిన మఱి, పోతు ప్రత్యయములలో పాటు మరికొన్ని ప్రత్యయములను కలిపి బాలవ్యాకరణము ‘అర్థిపిశేషంబుల వర్ణకాంతరములును మహాత్రయోగంబుల నెఱుంగునది’ అని సూత్రించినది. (బాల-తద్విత-28) దీని క్రింద మంట మఱి, ‘తిండిపోతు’ అను శబ్దములలో పాటు అడప, పెండ్లము, చెడు గఁడు, దుడుకఁడు, నిడుపఁడు మొదలగు శబ్దముల సుదాహరించినాడు. అడప మొదలగు శబ్దములు మత్సర్యకమైన ‘అ’ వర్ణకాంతము అని చెప్పినాడు సూరి. (అడపము + అ = అడప) (చెడుగు + అ = చెడుగఁడు) పెండ్లము శబ్దమును ‘పెండ్లి + అ’ అని విభజించినచో దానిమీద ‘ము’ వర్ణకము వచ్చుట కుపపత్తిని చూపవలసి యున్నది.

“నందోరడిః వ్యతిరేకే, మందాశ్మన్తరాయామ్” అను సూత్రములలో నందు, మంద శబ్దములమీద అడి ప్రత్యయము చేరుటవలన నందడి, మందడి అను శబ్దాలేర్పడునని సూత్రాంధ్ర వ్యాకరణములో చెప్పగా, బాలవ్యాకరణము శబ్దములను గూర్చి ప్రస్తావించలేదు.

అదే విధముగా ఒప్పదము, ఎల్లదము, క్రొవ్విదము, బెట్టదము, పెల్లదము అను శబ్దములు ‘ఇది’ ప్రత్యయంతములని సూత్రాంధ్ర వ్యాకరణములో వ్రదర్శింపబడినది కాని హ్రస్వము చెప్పబడలేదు. బాలవ్యాకరణములో ‘ఇద’ ప్రత్యయము కనబడదు. ప్రౌఢ వ్యాకరణములో “ఒప్పు, తప్పు, పెల్లులకు స్వార్థంబునందును, బెట్టు క్రొవ్వులకు మతుఃస్వార్థంబునందును” ఇద ప్రత్యయము వచ్చునని చెప్పబడినది.

ఉబ్బు మొదలగు శబ్దములమీద “అర” ప్రత్యయముచేరి ఉబ్బరము, ఇంటరము, దాపరము మున్నగు శబ్దములేర్పడినవిని సూత్రాంధ్ర వ్యాకరణములో చెప్పిన చిన్నయనునది, బాలవ్యాకరణములో ఆ విషయము ప్రస్తావించలేదు.

ఈ రీతిగా బాలవ్యాకరణము, సూత్రాంధ్ర వ్యాకరణము రెండునూ చిన్నయనునది కృతులే అయినప్పటికి, రెండింటిలో కొంత భేదము కనిపించును.

ఒకదారిలో చెప్పని విషయాలను మరొకదారిలో చెప్పుట గోచరించును. మొత్తముమీద రెండింటికీ సామ్యమెక్కువగా ఉన్నదనుటలో విప్రతిపత్తిలేదు.

చిన్నయసూరి సంస్కృతభాషలోగూడ సూత్రరచనను నైపుణ్యముతో చేసినాడు. చింతామణి. ఆధిస్వీకారితాపకులను పరిశీలించి వానిని మార్గదర్శకములుగా స్వీకరించుచున్నట్టి, బాలవ్యాకరణము ప్రామాణికత్వమును పొందుటకు చిన్నయసూరి రచనా ప్రణాళిక, సూత్ర రచనాశైలి, లక్ష్యప్రదర్శన-ముఖ్య కారణములన్ని చెప్పక తప్పదు.

సూత్రాంధ్ర వ్యాకరణ రచన ఆనంపూర్ణముగా నిలిచిపోవుట తెలుగువారి దురదృష్టము.

ఇంతవరకు సంస్కృత భాషలో వ్రాయబడిన తెలుగు వ్యాకరణాలను పరిశీలించినాము. ఇక తెలుగు భాషలో పద్యరూపములోను, సూత్రరూపములోను రచింపబడిన వ్యాకరణాలను పరిశీలించుము. వానిలో—

- 1) ఆంధ్రభాషా భూషణము
- 2) కొవ్వాలంకార చూడామణి
- 3) చందో దర్పణము
- 4) కవి చింతామణి
- 5) కవి జన సంజీవని
- 6) ఆంధ్ర కౌముది
- 7) సర్వలక్షణసార సంగ్రహము
- 8) కవి సంశయ విచ్ఛేదము
- 9) నారాయణీయాంధ్ర వ్యాకరణము

అనునవి పద్యరూపములో రచింపబడిన తెలుగు వ్యాకరణాలు. ఈ అన్నింటిలోను కేతన రచించిన ఆంధ్రభాషాభూషణము మొట్టమొదటిది. తెనుగు భాషకు తనకంటె పూర్వమెవ్వరును వ్యాకరణము వ్రాయలేదని, రానే మొదటి వ్యాకరణ రచయితని

కేతన చెప్పుచున్నాడు. ఈ కేతన తిక్కనకు శిష్యుడు. ఆయనకు తన దశకుమార చరిత్ర సంకీర్తనమిచ్చినాడు. కనుక 18వ శతాబ్దపు వాదని న్నష్టము.

ఆంధ్రభాషా భూషణము కృత్, తద్గతి ప్రకరణ విభాగమునుకాని, వాని ప్రక్రియనుకాని చూపలేదు. కాని కృత్ ప్రత్యయములు కొన్ని, తద్గతి ప్రత్యయములు కొన్ని కంగలువుగ చెప్పబడినవి.

1. కాడు-గొనబుకాడు, బలిమికాడు, కొంచెకాడు మొ వి.
2. ఈడు- కన్నడికు(బాష) కపటిడు (గుణము) సాటిడు (కులము)
3. ఇండి-అభావార్థములో-ముక్కిండి, తెరవిండి, వాయిండి, ముప్పిండి.
4. ఆడు-బొంకులాడు, తగవులాడు, జంకులాడు
5. అరి-పెంటిపెనపరి, ముందరి, తుంటరి, కల్లరి
6. అమి-అభావార్థకము-కానమి-వినమి.
7. మి, ఇమి-భావార్థకము-తాన్ని, కూరిమి.
8. తన-ధర్మవాచకము-మంచితనము, లోభితనము.
9. ఆడు, ఈడు, కత్తె, కర్తృత్వకాలు.

బోడి-శ్రీ వాచకము

అట్టివాడు, ఇట్టివాడు మొదలగు శబ్దములకు మారుగా, అట్టిడు, ఇట్టిడు, ఎట్టిడు.

10. ఇన-భూతార్థకము-పండినవాడు, పొడిచినవాడు.
11. మనెడు, కానెడు-పరిమాణార్థకములో ఎడు ప్రత్యయము.
12. తింట, కొంట, కంట, వింట, అంట అను రూపములు తినుట, కొనుట మొదలగువానికి బదులుగా వ్యవహారములో ఉన్నవనకూడ ఆంధ్రభాషా భూషణము పేర్కొన్నది.

వైవానిలో కాడు, ఈడు, ఇండి, ఆడు, తన, ఎడు, అరి ప్రత్యయాలు రచితాలు, కాడు, ఈడు పుత్వర్థములోను, అడు ప్రత్యయము, తాన్పిల్వార్థములోను

ఇండి అనునది అభివార్తములోను వచ్చునని వానికిచ్చిన లక్ష్యములవలన తెలియుచున్నది. ఇతర లాక్షణికులు 'ఇండి' అని అర్థానుస్వారయుక్తముగా చెప్పిన ప్రత్యయమును కేతన 'ఇండి' అని పూర్వానుస్వారయుక్తముగా చెప్పినాడు. -

అమి, ఇమి, ఇర, ట అను ప్రత్యయాలు కృత్తులలో చేర్చదగిరవి. అమి, ఇమి, ట ప్రత్యయాలు నామనిష్పాదకాలు కాగా, 'ఇన' ప్రత్యయము క్రియాజన్యవిశేషణముల నందించును.

ఓసట మొదలగు శబ్దములకు టంట మొ రూపాంతరములున్నట్లు అనాటికే గుర్తించి, ఆ ప్రయోగాలకు ప్రామాణికత్వము నంగీకరించుట గమనార్హము. తాల్మీ, కూరిమి అని రెండు విధముల ఉదాహరణములను చూపుటద్వారా, ఇమి ప్రత్యయములోని 'ఇ' కారము పాక్షికముగా లోపించునను విషయము నిరూపించబడినది.

దర్శనవాచకమైన 'తన' ప్రత్యయము ఆచ్చికములమీద, తత్పక్షముల మీది కూడ చేరు ననుటను మంచితనము, లోఠితనము అను లక్ష్యములద్వారా చూపినాడు కేతన.

ఆంధ్రభాషా భూషణము ప్రతిపాదించిన ప్రత్యయాలలో కవటిఁడు, లోఠి లనము అను శబ్దములలోని ఈఁడు, తన ప్రత్యయాలు మాత్రము, తత్పక్ష ప్రకృతుల మీద వచ్చినవి. తక్కిన అన్ని ఉదాహరణములు దేశ్య ప్రకృతితో కూడినవి. కవటిఁడు అను శబ్దము సూర్యరాయాంధ్ర నిఘంటువులో లేదు.

కేతన అభివార్తములో 'ఇండి' ప్రత్యయమును చెప్పి, ముక్కిండి, వెరవిండి అని ఉదాహరించినప్పటికి, తరువాతి వ్యాకర్తలందరు 'ఇండి' ప్రత్యయమునే చెప్పినారు. తక్కిన కారతములో వెరవిండి '(ద్రోణ - 2-48) కట్టిండి (భిష్మ 1-88) వంటి ప్రయోగములున్నవి. శ్రీనాథుడు 'ఉప్పిండి' అను పదమును ప్రయోగించినాడు. కాని ఇది అభివార్తము కాదు.

ఆంధ్రభాషాభూషణము ఈ విధముగా కృత్తులను, తద్ధితాలను కలగలిపి సంకీర్ణముగా ప్రతిపాదించినది. దీనివలన అప్పటికి ఇంకను తెలుగు వ్యాకరణములో కృత్తద్ధితాల విషయములో స్పష్టమైన వివేచన విరచితమైనది గమనించవచ్చును.

కావ్యాలంకార చూడమణి

ఇది విన్నకోటపెద్దన రచించిన లక్షణగ్రంథము. దీనిలో వ్యాకరణాంశాలతో పాటు అలంకారశాస్త్రమునకు సంబంధించిన విషయాలు కూడ కొన్ని చెప్పబడినవి.

పెద్దన కృతులకు ప్రత్యేకముగా పేర్కొనలేదు. తద్విత ప్రత్యయాలను మాత్రమే—

“అరియిడి కాండోరి అయిన

ధరలోనొక కొన్నెల్లె డద్దిత వదముల్

వరువడి వాని నెఱుంగుట

వదము పట్టిన మల్లె బాపా కపితమో”

అని ఒక పద్యములో చెప్పినాడు. ఈ ప్రత్యయాలకు మరొక నీన పద్యములో ఉదాహరణములను చూపినాడు. అరి, ఇడి, కాడు- ఆడు, అల- అను అయిదు తద్వైతాలను మాత్రము చెప్పి వానికే లక్ష్యముల నిచ్చినాడీ గ్రంథకర్త.

నూడరి, ముండరి, కల్లరి మొదలగునవి అరి ప్రత్యయమునకు. ఉప్పిడి వ్రాయడి మొదలగునవి ఇడి ప్రత్యయమునకు, నీటకాడు ఉమడులాడు. డబ్బల మున్నగు శబ్దాలు ఆడు, అల ప్రత్యయాలకు ఉదాహరణములుగా చూపబడినవి.

కావ్యాలంకార చూడమణిలో తప్పిడి, శబ్దము ఇడి, ప్రత్యయానెకుడా హరణముగా చెప్పబడినది. కాని నిమంటువులలో చప్పిడి శబ్దము అర్ధానుసారరహితముగ కనవడుచున్నది. ‘తన్నీడి, చిక్కిడి అను శబ్దములు దీనిలో ‘ఇడి’ ప్రత్యయాలంకారముగా చూపబడినవి. కాని నిమంటువులలో ఈ శబ్దములు కాన్పించవు.

పై ప్రత్యయాలతో విడి ఏ అథ్యములో వచ్చునను విషయమును గూర్చి ఈ గ్రంథములో వివరణ లేదు. తన, తీక వంటి ప్రసిద్ధ తద్విత ప్రత్యయాల ప్రసక్తి దీనిలో కానరాదు.

మొత్తము పేడ కావ్యాలంకార చూడమణిలో కృతులను స్పృశించక విడుదల. తద్వైతాలను అనుమగ్రముగా ప్రతిపాదించుచు మనము చూడగలము. ఇది ప్రధాన

ముగా అంధకారశాస్త్రమును ప్రతిపాదించు గ్రంథము కనుక వ్యాకరణాంశములు చాలా సర్వగ్రహముగా తెలుపబడినవి.

కవిచింతామణి

పెద్దరికి తాతంభట్టు తపించిన "కవి చింతామణి" అముద్రితము, ఇప్పుడు అభ్యుదయ దీని భాగముతో బాపా లక్షణాధికారము, పద్మనిర్ణయాధికారము, పశ్చిమసాధి కారము, దోషాధికారము అను నాలుగు ప్రకరణాలున్నవి. వీనిలో మొదటిరెండు వ్యాకరణ శాస్త్రానికి సంబంధించినవి. ఈ ప్రకరణాలలో తర్జుమాది విషయములను, సమాసములను లేవు, శకటరేఖ విషయములను, కాతకములను గూర్చి శాస్త్రీయముగా చర్చజరిగినది. తాతంభట్టు సంస్కృతవ్యాకరణములో విశేష పొందికయు కలవాడు.

లభ్యమైన భాగము కాక, మరికొంత గ్రంథము లిప్పుకొండి యుండునని పరిశీలకుల తలంపు. లబ్ధభాగములో కృత్తద్విత ప్రత్యయాల ప్రస్తావన లేదు.

వ్యాకరణము, చందస్సు, అంధకారశాస్త్రములకు సంబంధించిన విషయాలను ఒకే గ్రంథములో చేర్చి, రచించుట అప్పటి సంప్రదాయముగా కనబడుచున్నది. ఇప్పన్నియు ఒక విభాగమునకు చెందినవి గాన వారు బాపించినట్లు తోచును. కావ్య భవనకు, అధ్యయనానికి గూడ వై మూడు విషయముల నెరుగుట అత్యావశ్యకమై ఉండెడిది.

అప్పకవీయము ప్రచునముగా చందోగ్రంథమైనప్పటికి, దానిలో వ్యాకరణ విషయాలు స్వల్పముగానైనను చోటుచేసుకున్నవి. అంద్రబాహుషణము, కావ్యాలంకార చూడామణి, చింతామణి, కవిజన సంజీవని మొదలగు గ్రంథములన్నియు వ్యాకరణ విషయాలతో కలర విషయములను జోడించి రచింపబడినవే.

అంద్రకౌముది

గణపవరపు వేంకటకవి తెలుగులో పద్యరూపమున "అంద్ర కౌముది"ని రచించినాడు. ఈయన శ్రీ. శ. 17వ శతాబ్దమువాడు. వేంకటకవి "సర్వలక్షణ

“రోమణి” అనుమహాగ్రంథమును రచింపగా, దానిలోని తృతీయోల్లాసము మాత్రము వ్యాకరణ విషయాలను ప్రతిపాదించునదిగా ఉన్నది. దానికే ప్రత్యేకముగా “ఆంధ్రకౌముది” అని పేరు పెట్టబడినది.

గణపవరపు వేంకటకవి తెలంగాణలోని ఆంధ్రభాషాభూషణము, కావ్యాంకార చూడామణి, కవిచింతామణి గ్రంథాలను చక్కగా పరిశీలించి వాని ప్రభావముతో ఈ గ్రంథమును రచించినాడు. భట్టోజీదీక్షితుడు రచించిన “నిర్దానకౌముది” అను సంస్కృత గ్రంథముతో కూడ ఈయనకు దాలినంత పరిచయమున్నట్లు తెలియుచున్నది. ఆంధ్రకౌముదిలోని విషయప్రవాళిక, భాషాభూషణాదులకంటె విభాగముగా ఉన్నది. అంతేకాక, పూర్వవ్యాకరణాలలో చూపింపబడని ఆంధ్రకవుల ప్రయోగాలు దీనిలో ఆయా సందర్భాలలో ప్రదర్శింపబడినవి.

ఆంధ్రకౌముదిలో—ఆంధ్రోద్భవకారణము, వంచవిధాంధ్రభాషా స్వరూపము, సంజ్ఞాప్రకరణము మొదలగు 15 విభాగములలో ఆయా విషయములు విపులముగా చర్చింపబడినవి. ప్రస్తుత పరిశోధనా విషయములైన కృత్తద్వితీయమును గూర్చి కూడ వేంకటకవి ప్రత్యేకముగా వివరించినాడు.

“తద్వితవదనివృత్తి” అను ప్రకరణములో మతుబర్థకములైన కాడు, గాడు, ఆడు, వాడు, అరి, ఈడు, ఇడి అను ప్రత్యయాలను మాత్రము చెప్పి వానికి రిష్యములను చూపినాడు. కాడు, గాడు మొదలగు వానిలో ‘డు’ ప్రథమైక వచన ప్రత్యయము కనుక ‘కా, గా’ అనువానినే ప్రత్యయములని భావించుట నముచితముగా తోచును. పరిమాణార్థకమగు ‘ఎడు’ ప్రత్యయము, ఈ ప్రకరణములో చెప్పబడినది. ఇంతేకాక, భావార్థక, స్వార్థబోధక, తాన్వీల్యార్థకములైన తద్విత ప్రత్యయములను గూర్చి ఈ ప్రకరణములో ప్రస్తావించలేదు. ఆంధ్రభాషాభూషణములో చెప్పిన ప్రత్యయములే ముఖ్యముగా దీనిలో ప్రతిపాదించబడినవి. కాని, ఎందుచేతనో ధర్మ వాచకమైన తన ప్రత్యయము వదలివేయబడినది. టిక, తన ప్రత్యయాంత శబ్దములను కృదంత సందర్భములో చెప్పినాడు గ్రంథకర్త. కృతులను, తద్వితాలను కలగలుపుగా చేసి చెప్పిది, సంప్రదాయమాంధ్రభాషాభూషణము నాడినుండి కనపడుచున్నది.

దీనిలో “కృదంత ప్రత్యయః తి బావార్థ ప్రతిపాదనము” అనుపేరితో 18వ ప్రకరణమున్నది. ఈ ప్రకరణములో కృదంత రూపములు, బావాంక ప్రత్యయాంతములు కూడ వివరింపబడినవి. వు, త ఇక మొదలగు శృతులను, వలపు, కోతవంటి లక్ష్యములతో గూడ వేంకటకవి ప్రదర్శించినాడు.

బావార్థకముగా ఇతర లాక్షణికలు ‘ట’ ప్రత్యయమును చెప్పగా ఆంధ్రకౌముది కర్త ‘ఉట’ ప్రత్యయమనుట విశేషము. సాధారణముగా తెలుగు బాతుపులు ఉపారాంతములై ఉండును. కనుక దీనివలన భేదమేమియు కలుగదు.

కోరడము, కొనరడము మొదలగు ‘అడ’ ప్రత్యయాంతములకు సాధుత్వము నంగీకరించుట, అట్లే తిరుగుడు, పొడుగుడు వంటి శబ్దములను ‘ఉడు’ ప్రత్యయాంతములని చెప్పి వానిని సాధువులుగా స్వీకరించుట వేంకటకవి బాషాపరిణామదృష్టికి నిదర్శనాలు.

కనుట మున్నగువానికి కంట మొదలగు రూపాంతరాలున్నవని ఈయనకూడా తెలిపినాడు.

కృదంత ప్రక్రియను గూర్చి వేంకటకవి కంటె పూర్వలాక్షణిలెవ్వరు కూడ, ఇంత విపులముగా వివరింపలేదు. తరువాత కూడ చిన్నయనూరి తప్ప మరెవ్వరును ఇంత విస్తరముగా చర్చించలేదు.

దుక్కిశబ్దము ‘కి’ ప్రత్యయాంతమని, ఇతర వ్యాకర్తలెవ్వరు చెప్పని విషయము నాంధ్రకౌముది ప్రతిపాదించినది.

వ్యవహారములో కనిపించు కోరడము, కొనరడము, తిరుగుడు, పొడుగుడు వంటి శబ్దములను గూడ వ్యాకరించి, ప్రాచీన లాక్షణికలు సాధుత్వము చెప్పని వానిని గూడ స్వీకరించి ఆంధ్రకౌముది కాదను నవీన దృక్పథమును ప్రదర్శించినాడు.

ఈ విధముగా గణవచరవు వేంకటకవి తన ఆంధ్రకౌముదిలో తనకు ముందున్న వ్యాకరణ గ్రంథాలలో లేని ఎన్నో విషయాలను ప్రతిపాదించి ఉన్నాడు. ఈతనికి సంస్కృత వ్యాకరణ వరిచయము కూడ ఉన్నందున ఈ గ్రంథమునకు కొంత

వైంశత్యము కలిగినది. పద్య వ్యాకరణ కర్తలలో అంద్ర కాముడీ కర్తకా ప్రత్యేక స్థానమున్నది.

నారాయణీయాంధ్ర వ్యాకరణము

చిద్ధ నారాయణశాస్త్రి చింతామణ్యతర్వణ కాళికలమఝమునననరించి పద్య రూపములో దీనిని రచించినాడు. దీనికి వారి కుమారుడు గణపతి శాస్త్రి వివరణము వ్రాసినాడు. దీనిలో కృతంత, రచిత ప్రకరణములు ప్రత్యేకముగా సమహృద్బడినవి.

కృతంత ప్రకరణములో 80కి మించి కృత ప్రత్యయములు గ్రంథకర్త పేర్కొన్నాడు. వానిలో బాలవ్యాకరణములో చెప్పబడిన 21 ప్రత్యయములు ప్రాచీన వ్యాకరణములోనివి 7 చేరి ఉన్నవి. ఇవిచాక ప్రైరిండిలోను తినిపించని 'అలి', 'చు', ఇర, అను మూడు ప్రత్యయములు అధికముగా చెప్పబడినవి.

కాచు, పీచు, చిరుగు చాతువులమీద 'అలి' ప్రత్యయమువచ్చి. కాచు, పీచుల చకారానికి పకారహదేశమై 'కావఱ', 'పీవలి' శబ్దములు నివృన్మవగనని నారాయణీయము చెప్పుచున్నది. ప్రాచీనవ్యాకరణములో కాచు, పీచుల మీద 'వలి' ప్రత్యయ మగునని చెప్పి చాత్వంత 'చు' లోపముతో రూపసారవ చేయబడినది. కాని 'తిరుగలి' శబ్దము కొరకు 'అలి' ప్రత్యయమును చెప్పుట అవశ్యకము కనుక 'వలి, అలి అను రెండు ప్రత్యయములను చెప్పుటకంటె నారాయణీయకి రచింపిన విధానమే లాభనముతో కూడి ఉన్నది.

ఈ విధానములో ఒక్క 'అలి' ప్రత్యయముతోనే రూపసిద్ధి జరుగును కాచు పీచుల చకారమునకు పకారాదేశము మూలము చెప్పిన చాలును.

అమ్మడు, క్రుమ్మడు, దమ్మడు మొదలగు రూపములు బావార్థక 'డు' ప్రత్యయాంతములుగా ఈ గ్రంథములో చూపబడినవి. ఇటువంటి ప్రయోగాలను కః క్రయము చేయక న్నను, అనంతర కవులు చేసినారు.

బాలవ్యాకరణములో ఆనంతర్యాకర్షమున 'దు' ప్రత్యయమును చెప్పి "జాదిలితోతెంచుదుంగువంయంబులు వికసించె" అని ఉదాహరణమియ్యబడినది. కాని వై ప్రత్యయమునకు, దీనికి ఆర్థములోను, స్వరూపములోను భేదము కలదు. ఆనంతర్యాకర్షక 'దు' ప్రత్యయంతములవ్యయములుకాగా, బాలవ్యాకరణ 'దు' ప్రత్యయంతములు వామవాచకములగుచున్నవి.

నారాయణీయములో వైకృత శబ్దాలు వ్యుత్పన్నములు, ఆవ్యుత్పన్నములని రెండు రకములుగా విభజింపబడినవి. గోర, మేర, వోర, దాని మొదలగునవి ఆవ్యుత్పన్న శబ్దములని, అక, రాక, మొలక, వీలిక వంటి శబ్దములు కర్తృ కర్మాద్యర్థములో వ్యుత్పన్నములని వివరింపబడినది.

కృత్ ప్రత్యయస్వరూపమును "రాతువులకు విధింపబడి క్రియావిభక్తులు కాజుండునవి కృతులనబడు" నని వివరించినదినారాయణీయము. ఇది చిన్నయనాది బాలవ్యాకరణములో చెప్పిన లక్షణమునకు బాదాపు ప్రతిరూపముగా ఉన్నది.

ఈ వ్యాకరణము ప్రచారముగా నిలరావడవి, అభిరుచి కారికలను నవస్య యించుచు వ్రాయబడినదే కాని, బాలవ్యాకరణమునకు గాఢ, ప్రాథ వ్యాకరణమునకు గాని పూరకముగా లేక సురక్షిత వ్రాయబడినది కాదు. ఇది వర్ధమయ వ్యాకరణమై నప్పటికీ, అచటచట కొంతభాగము మాత్రవక్తిలో గూడ రచింపబడినది.

తద్విత ప్రత్యయ లక్షణమును నారాయణీయవీతిరముగా ప్రతిపాదించినది.

"తత్త్వము, తద్వదేక్ష్యమందు విభక్త్యంతములగు విశేష్య విశేషణలం పేద బావాద్యర్థంబులందు నచ్చు ప్రత్యయములు తద్విత ప్రత్యయమనబడును. కొంత దీర్ఘముగా ఉన్నప్పటికి లక్షణము ననుగ్రహముగా ఉన్నరవి చెప్పవచ్చును.

నారాయణీయములో, తన, క, కాదు మొదలగు తద్విత ప్రత్యయములు పోదాహరణముగా ప్రతిపాదించబడినవి. పీఠిలో బాలవ్యాకరణము చెప్పిన 17 తద్వితాలు చేరి ఉన్నవి. 'ఈ ఆది ఆ, అము, ఉక, అను 5 ప్రత్యయములు బాలవ్యాకరణములో

చెప్పబడినవి దీనిలో కన్పించవు. ఉక వ్రత్యయానికి బదులు 'క' వ్రత్యయమును చెప్పినట్లు తోచును.

చిన్నయసూరి చెప్పని ఇత, డి, అర, కార, గార, ఆడు, ఇరి, అని, కోరు, దారు, ర, ఏసి, మయద్, క, ఇద అను 15 వ్రత్యయములను నారాయణియ కర్త అధికముగా ప్రతిపాదించినాడు. వీనిలో ఆడు, ఇరి, కార, ఇత, డి, మయ' అను 7 వ్రత్యయములు మాత్రము ప్రౌఢ వ్యాకరణములో చెప్పబడినవి.

పై వ్రత్యయములలో కార, గార, ఇత-ఇద, కా-కాడు, అనుబంధాలు ఒకే వ్రత్యయముయొక్క చిన్నరూపములని తలవవచ్చును. చిన్నయసూరి 'కా, ఆ, ఈ వ్రత్యయాలగా పేర్కొన్న వానిని ఇతర లక్షణములు కాడు, ఆడు, ఈడు అని పేర్కొన్నారు.

సూత్రాత్మక రచనలు

సూత్రాత్మక రచనల్లో మొట్టమొదట పేర్కొనదగినది బాలవ్యాకరణము. దీనిని చిన్నయసూరి రచించినాడు ఆయన నంస్కృత ద్రావిడాండ్ర భాషలలో తగినంత పాండిత్యము గలవాడు. చిన్నయసూరి కంటే ముందు తెలుగులో వ్యాకరణ గ్రంథాలు లేకపోలేదు. కాని బాలవ్యాకరణములో ఉన్న స్పష్టత, సమగ్రత వీనిలో లేవు.

చిన్నయసూరి తనకు పూర్వమున్న చింతామణిని, దాని వ్యాఖ్యలను, ఆంధ్ర భాషా భూషణాది వ్యాకరణములను బాగుగా పరిశీలించి నరియైన ప్రణాళికతో వ్యాకరణమును రచించినాడు. అది నర్వనమగ్రము కాకపోయినను, అనాటికి వచ్చిన తెలుగు వ్యాకరణము లన్నింటిలో తలమానికమని చెప్పదగి యున్నది. పండితుల మన్ననలంది, ప్రామాణిక వ్యాకరణ గ్రంథముగా గుర్తింపును పొందినది. ఈనాటికి కూడ దాని స్థానము సమున్నతముగానే ఉన్నది.

సూరి చెప్పక విడిచిన విషయాలను తరువాత ప్రౌఢవ్యాకరణము, ముక్త లక్షణకౌముది, ఆంధ్ర భాషాను శానసము వంటి వ్యాకరణ గ్రంథాలు ప్రతిపాదించి ఆలోచు పూరించినవి.

చిన్నయనూరి బాలవ్యాకరణ రచనకు ముందు శబ్దలక్షణ సంగ్రహము, ఆంధ్ర శబ్దానుశాసనము, పద్యాంధ్ర వ్యాకరణము, అక్షరగుచ్ఛము, విధికిబోధిని— అను వ్యాకరణ గ్రంథాలను రచించినాడు. సంస్కృత భాషలో “సూత్రాంధ్ర వ్యాకరణము”ను రచించిన విషయము నింతకు పూర్వమే చెప్పి ఉన్నాను.

ఈ విధముగా ఒక చక్కని ప్రణాళికతో ధీమాతో తెలుగు వ్యాకరణ రచన కాయన పూనుకున్నాడు. సంస్కృతములో రచింపబడిన సూత్రాంధ్ర వ్యాకరణమునకే ఆంధ్ర శబ్దానుశాసనముని నామాంతరమున్నట్లు దా అమరేశం రాజేశ్వర శర్మ తెలిపినారు.⁷ వారే ఆగ్రంథములో మరొకచోట “కాకినాడ ఆంధ్ర సాహిత్య పరిషత్తు వారు సూత్రాంధ్ర వ్యాకరణము, ఆంధ్రశబ్దానుశాసనములతో కలిపి పద్యాంధ్ర వ్యాకరణమును ముద్రించినా”రని తెలిపినారు.⁸ ఈ వాక్యము వలన సూత్రాంధ్ర వ్యాకరణము, ఆంధ్ర శబ్దానుశాసనములు భిన్నములని చెప్పినదైనది.

పై రెండు వాక్యములకు నమిస్వయము కదురకున్నది. ఆంధ్ర శబ్దానుశాసనము పేరుతో మరొక పుస్తకమున్నది. దానినే వారు ప్రమాదవశమున ఆంధ్ర శబ్దానుశాసనముని పేర్కొని యుండవచ్చును.

శబ్ద లక్షణ సంగ్రహము

సంస్కృతములోని సూత్రాంధ్ర వ్యాకరణమును చిన్నయ నూరి తెనిగించి దానికి శబ్దానుశాసనముని పేరువెట్టి తరువాత దానిని మరికొంత సంస్కరించి, క్రీ. శ. 1853 లో “శబ్దలక్షణ సంగ్రహ” మను పేరుతో ముద్రించినాడని శ్రీ దుష్పూరి వెంకటరమణ శాస్త్రి రమణీయ గ్రంథావతారికలో తెలిపినాడు.

శ్రీసిదధవోలు వెంకటరావు “శబ్దలక్షణ సంగ్రహములోనివిగా పేర్కొన్న సూత్రములు పరిషత్తువారు ముద్రించిన ఆంధ్రశబ్దానుశాసనములో ఉన్నవి. కనుక కాకినాడ ఆంధ్ర సాహిత్య పరిషత్తు వారు ముద్రించిన ఆంధ్రశబ్దానుశాసనమే శబ్ద

7 ఆంధ్ర వ్యాకరణ వికాసము బా-2. పుట 241

8 ఆం-వ్యా-వికాసము బా-2. పుట 238

లక్షణ సంగ్రహమని తేలుచున్నది." అని అభిప్రాయపడినారు. పేర్లలో కొంత తికమక ఉన్నప్పటికీ, చిన్నయనూరి తెలుగులో సూత్రరూపములో రచించిన వ్యాకరణ గ్రంథము బాలవ్యాకరణము కంటే భిన్నమైనది మరొకటున్నదను విషయము న్నవ్వము. అదే శబ్దలక్షణ సంగ్రహము

కొండపిటి వెంకటకవి, 'కవిరాజ గ్రంథమాల పోషురూ' వారిద్వారా ప్రచురించిన ప్రతి నాకు లభించినది. ఇవి క్రీ. శ. 1958 సం. లో ముద్రితమైనది.

ఓసిలో పంచమ పరిచ్ఛేదము తదితర ప్రక్రియను ప్రతిపాదించినది- ఎడు, అరి, ఇ, ఇడి, త, కత్తియ, కాడు, తనము, మి, టికము, న, క,' అను ప్రత్యయాలను చెప్పి "మతుబ్బాదులందు లాతులంబెక్కులు గలవు" అని సూత్రించినాడు గ్రంథకర్త.

"ఉగ్మలి, ముత్యము, జోన్యము, అప్పు, కడ్డ, ఎప్పు, కాయ్య, చెయ్యి, ఎయ్యట, చెయ్యము-అను శబ్దాలు నిపాతములుగా ఒక సూత్రములో చెప్పబడినవి. ఓసిలో జోన్యము శబ్దము తదృశము. ఉగ్మలి శబ్దమును తిక్కన ప్రయోగించినాడు. 'చెయ్య' శబ్దము బహువచన రూపము "చెయ్యులు". చెయ్యి శబ్దమును కూడ తిక్కన ప్రయోగించినాడు.

అరమరిక మొదలగు శబ్దమల సాధనకు ఇక ప్రత్యయమును విడిగాచెప్పక, చిటుతాదుల మీద స్వార్థములో వచ్చు 'క' ప్రత్యయమునే గ్రహించి "అరమరాదుల కిత్వంబగు" అను సూత్రములో ఆంత్యస్వర్థమున కిత్వము సూత్రము విధించినాడు శబ్దలక్షణ సంగ్రహకర్త. దీనివలన ప్రక్రియా లాపవము కలిగినది.

"కడల్యాలం కిత్వంబగు" అను సూత్రముద్వారా 'కడలు' శబ్దముపైన మత్వర్థములో 'ఇ' ప్రత్యయమును చెప్పి 'కడలి' శబ్దరూపమును సాధించుట నమచితముగా ఉన్నది.

చతుర్థ పరిచ్ఛేదములో కృత్తులను గూర్చిన ప్రస్తావన న్యల్పముగా ఉన్నది. "వికృతిం బెక్కులు కృద్యర్థకి వికారంబులు గలవు" అని మొదట సూత్రించి, తరు

వాటి సూత్రములలోట, మి వర్ణకాలు బావార్థముతోను, వ్యతిరేకార్థముతోను క్రమముగా వచ్చునని చెప్పబడినది. ఇతర కృత్ పత్యయాల ప్రసక్తి దీనిలో లేదు.

ఈ శబ్దరక్షణ సంగ్రహము కూడ అసంపూర్ణ రచన అని భావింపవలసి ఉన్నది ఈ గ్రంథము చిన్నయనుచు కృతముకాదని కట్టిన ఒంఘూర్తికాశ్రీ “అంద్ర రాతుమాల” పీఠికలో వ్రానిచారని, వజ్జుల చిగనీతారామస్వామి కాశ్రీ తెలిపిచారు.

దీనిని మొట్టమొదట ఏలూరు మంజువాణి ముద్రితాలయమువారు ప్రచురించగా తరువాత కవిరాజ గ్రంథమాల పొన్నూరువాడు పరిమితముగా కాపించిచారు. ఈ పుస్తకమునకు పురితేక పోవుటచేత కొన్ని సూత్రముల కర్థము దుర్బోధముగా ఉన్నది.

బాలవ్యాకరణములో లేని పెక్కు విషయాలు సూత్రాంధ్ర వ్యాకరణములోను, శబ్దరక్షణ సంగ్రహములోను ఉన్నవి. పీఠిక పాటు పెద్దాంధ్ర వ్యాకరణము, ఆంధ్రశబ్దాంశ శాసనము ఇవి అన్నీ చేరి బాలవ్యాకరణమొక ప్రామాణికమైన వ్యాకరణముగా అవతరించుటకు దోహదాలయినవని చెప్పవచ్చును.

బాలవ్యాకరణము

చిన్నయనుచు దీనిలో ఇతర ప్రకరణాలతో పాటు ‘కృత్’, ‘తత్త్విత’ ప్రకరణాలను కూడ ప్రత్యేకముగా వివరింపగా ప్రతిపాదించినాడు. ఈయన కృత్సంక్షిప్త, “రాతువునకు విహితంబగు దుభ్యేర్ప వ్రత్యయంబు కృత్తువాఁడని” అని నిర్వచించినాడు. “దుజ్, రు, వు, రు, ను, ముజ్” అనునవి తెలుగు రాతువుల మీద చేరు క్రియావిభక్తి ప్రత్యయములు, వాటిలోని అద్యంతాక్షరములను చచ్చి పలుకగా డతో ప్రత్యాహారమైనది. సంస్కృత వ్యాకరణ సంప్రదాయము ననుసరించి ప్రత్యాహారము మధ్యగతము లన్నింటిని మొదటి వర్ణముతో సహా బోధించును.

రాతువులకంటె వరముగా వచ్చు వ్రత్యయాలలో క్రియా విభక్తులను విడిచి రక్తిసంవానికి కృత్తులని పేరు అనిపై నిర్వచనమున కర్థము. ఇది పాణిని ఆశ్చర్యముతో

“కృత్తిజ్” అను సూత్రములో చెప్పిన నిర్వచనమును పోలి ఉన్నది, “తిజ్” అనునది సంస్కృత క్రియా విభక్తులను సూచించు ప్రత్యాహారము.

చిన్నయసూరి అనేక విషయాలలో సంస్కృత వ్యాకరణ సంజ్ఞలను, సంప్రదాయాలను అనుసరించినాడు. తక్కిన లాక్షణికులు కూడా ఆ మార్గమునే అవలంబించినారు. తెలుగు భాష సంస్కృత జన్యమును ధృఢ విశ్వాసమువలననే ఈ అనుసరణ జరిగియుండవచ్చును. వ్యాకరణము కాని, అలంకార శాస్త్రము కాని చందస్సు కాని, నాటక లక్షణములు కాని సంస్కృత ప్రభావము లేకుండ తెలుగులో రాలేదు. అనేక చారిత్రక కారణాలవలన ఈ పరిణామము నంభవించినది.

సూరి చెప్పిన కృత్సంజ్ఞా నిర్వచనము ప్రకారము, శత్రర్థక, ఆనంతర్య, యముష్నర్థక, క్షార్థక, చేదర్థకాలు కూడ కృత్ ప్రత్యయములుగా పరిగణింపబడవలసి ఉన్నది. కాని బాలవ్యాకరణములోని కృదంత ప్రకరణములో వై ప్రత్యయములను చెప్పలేదు. ఇవి అన్నీ క్రియా పరిచ్ఛేదములోనే చేర్చబడినవి, నామ నిష్పాదకములైన ‘క’ మొదలగు ప్రత్యయములను మాత్రము సూరి కృదంత ప్రకరణములో చెప్పినాడు.

దీనివలన సూరి తాను న్యయముగా నిర్వచించిన కృత్సంజ్ఞను తన బాల వ్యాకరణములో అనుసరించలేదని తెలియుచున్నది. శత్రర్థకాది ప్రత్యయంతములు అన్యయములుగా రూపొందుచున్నవి. కనుక అవి కృదంతములైనప్పటికి వానిని క్రియా పరిచ్ఛేదములోనే చెప్పి, నామ నిష్పాదక కృతులనే కృదంత పరిచ్ఛేదములో చెప్పినాడు.

ఈ పరిశోధనా వ్యాసములో గూడ కర్తృ, కర్మ, భావాద్యర్థములలో విధింపబడి, నామ నిష్పాదకములైన కృత్ ప్రత్యయములను మాత్రము గ్రహించి పరిశీలన జరుపుచున్నాను. అందువలన శత్రర్థకాది ప్రత్యయములను విడిచి పెట్టుట జరిగినది,

బాల వ్యాకరణములో - క, ఇమి, తజ్, కువ, ట, టు, ప, త. వు, ఇక, నజ్, ఖడి, గడ, ఇకి, వు, అ, ఆక, డు, ఉ, వడి, వి, అవు, ఇ, కలి అను 24 కృత్ ప్రత్యయములు చెప్పబడినవి.

పీనిలో కొన్ని కర్తృత్వములో, కొన్ని భావార్థములోను, మరికొన్ని కర్మార్థములోను, చేరుదుండును. ఈ ప్రత్యయాలు వచ్చినపుడు సాధారణముగా ధాతువు చివరి వర్ణము లోపించును. అటుగు ధాతువు మీద 'క' ప్రత్యయము చేరగా (అటుగు + క) ధాత్వంత వర్ణము లోపించి "అచుక" రూపము నిర్మించును.

పడు, చెడు మొదలగు ధాతువుల మీద 'టు' ప్రత్యయము చేరినప్పుడు, అంత్యవర్ణము లోపించుట మూలమే కాక, మొదటి అచ్చు దీర్ఘముగా మారుట కూడ కన్పించును. దానివలన పడు + టు = పాటు, చెడు + టు = చేటు మొదలగు రూపము లేర్పడుచున్నవి.

అలుక, పాటు వంటివి భావార్థములు కాగా మొలక. మూలక మొదలగు శబ్దములలోని 'క' ప్రత్యయము కర్తృత్వములో వచ్చినది. అటు, పాటు వంటి చోట్ల 'ట' ప్రత్యయము కర్మార్థకము.

ఒక ప్రత్యయమే వేర్వేరు ధాతువుల మీద భిన్నార్థములలో వచ్చుట కలదు. 'తజ్' (ప్రత్యయము పూత పూయు + త) అను శబ్దములో కర్మార్థములోను, మూత (మూయు + త) శబ్దములో కర్తృత్వము లోను, వ్రాత (వ్రాయు + త) శబ్దములో భావార్థములోను కన్పించుచున్నది.

ఇదే విధముగా ఆయాకృత్ ప్రత్యయాలు ప్రయోగాంనుబద్ధి ఆర్థవిశేషాలలో గోచరమగుచున్నవి. కొన్నిచోట్ల కరణము, అధికరణము, సంప్రదానమువంటి ఇతర కారకార్థాలలో గూడ ప్రత్యయాలు వచ్చుచున్నవి.

'ఎటుక' శబ్దములో 'క' ప్రత్యయము కరణార్థమునచేరి జ్ఞానార్థమును బోధించును. — 'కలిమి' శబ్దములో 'ఇమి' ప్రత్యయము అధికరణార్థమును బోధించును. 'పొలకువ' శబ్దములో 'కువ' ప్రత్యయము కూడ అధికరణార్థమే.

కృత్ ప్రత్యయాలకు చెందిన క, గ, త, ప, వ, ఇమి అనునవి పరముగా ఉన్నప్పుడు ధాతువు చివరి త, గ, చ, య, వ అను వర్ణములు లోపించునని చిన్నయ

సూరి¹⁰ ఒకసూత్రములో చెప్పినాడు. దీనివలనదారాచోట్ల భార్యంత వర్జిలకు లోపము కలుగుచున్నది. ఈదు + త = ఈత అనుచోట దాతువు చివరి 'దు' అనునది వై సూత్రములో పేర్కొనబడిన వానిలో చేరనవ్వబడికి దానికి లోపము వచ్చినది.

‘అక’ ప్రత్యయము చేరిన శబ్దములన్నియు నపుంసక నష్టములుగా పరిగణింపబడుట వలన వానిమీద ‘ము’ వర్ణకము వచ్చి మాతకము, అష్టకిము, ఆఽపకము మొదలగు రూపము లేర్పడుచున్నవి.

కేవల దాతురూపము మాత్రము మిగిలి నామార్థాన్ని బోధించు చదువు, అదలు, ఒప్పు, ఉబ్బుమొదలగు శబ్దాలను ‘ఉ’ ప్రత్యయాంతాలగా చెప్పట ఒకరినది కేవలదాతువుకాని, ప్రత్యయముకాని ప్రయోగార్హము కాదని లాక్షణికుల వలము. అందువలన నహజముగా ఉకారాంతములైన దాతువులే నామార్థమును చెప్పుచోట్ల, ఉకార ప్రత్యయమును చెప్పి కృదంతనామవాచకములుగా పరిగణించబడ్డవన్నారు.

‘వడి’ ప్రత్యుత్తులు సిద్ధిజుగునది అని కృదంత ప్రకరణములో నివరి సూత్రముగా చెప్పి, వి, అ, వు, ఇ, కలి-అను ప్రత్యయాలను ప్రత్యుత్తి శబ్దగ్రహ్యములుగా సూరి వివరించినాడు.

అటుడు, అమ్ముడు మొదలగు శబ్దములు ఖివార్థిక ‘దు’ ప్రత్యయాంతాలుగా పేర్కొనబడినవి.

ఆంధ్ర భాషా భూషణములో కేవలము, ‘అరి, అమి, మి, ఇమి, ఇన, ట-అను కృత్ప్రత్యయములు అరింటిని మాత్రము చెప్పగా, కావ్యాలంకారచూడామణిలో కృత్తుల ప్రసంగమేలేదు. బాలవ్యాకరణానికి పూర్వవృద్ధయిన రామపాటి గౌరముగారి శాస్త్రి “తెగుగు వ్యాకరణము”లో ఇతర వ్యాకరణాంశాలు ఎక్కువగా ప్రతిపాదించబడినను, కృతద్వితీయాలను గూర్చి ఏమీలేదు.

వేదము పట్టాభిరామశాస్త్రి రచించిన “పట్టాభిరామపండితీయము” బాలవ్యాకరణము కంటే సుమారు 40 సంవత్సరములు ముందుగా వ్రాయబడినదని వావిళ్ళ

వేంకటేశ్వరశాస్త్రి తెలిపినాడు. ఆ గ్రంథము ఆంగ్లేయ విద్యావిధానముతో పరిచయము కలిగిన తరువాత పాఠశాలల బాలబాలికల కొరకు తెలుగులో మొదటిసారిగా వ్రాయబడిన వ్యాకరణము.

ఈ పట్టాభిరామశాస్త్రి “ఆంధ్రధాతుమాల” అనుపేరుతో ధాతు పట్టికను గూడ రచించినట్లు తెలిసినది. కాని అది నాకు లభించలేదు. దీనిలో తెలుగు ధాతువులు వాని అర్థములు, ఆయా అర్థాలలో చేరు ప్రత్యయములు, వానిరూపములు, గ్రాంథిక వ్యావహారిక భాషలలో చూపబడినవట.

పట్టాభిరామ పండితీయము ప్రధానముగా చింతావణి నాధారముగా చేసికొని రచింపబడినది. ఇది పద్యరూపములో ఉన్నది. వావిళ్లవారు దీనిని 1851 సం. లో ముద్రించినారు. ఇది పూర్తిగా లభించలేదు. దొరికిన భాగములో కృతర్థిత ప్రసక్తి లేదు.

పూడూరి సీతారామశాస్త్రి “ప్రశ్నోత్తరాంత్ర వ్యాకరణము” అను గ్రంథమును రచించినారు. అది 1834 సం. లో మొదటిసారి, 1852 సం. లో రెండవసారి ముద్రితమైనట్లు తెలియుచున్నది. అనగా బాలవ్యాకరణ రచనకు ముందే ఇది అచ్చయిన దన్నమాట.

తెలుగుభాషలో ప్రశ్నలు-నమాదానముల రూపములో వ్రాయబడిన ఏకైక వ్యాకరణమిది. వ్యాకరణ రచనలో నూతన విధానమును ప్రవేశపెట్టిన ఫాసత సీతారామశాస్త్రిదే.

దీనిలో సంజ్ఞా, సంధి, శబ్ద, కారక, క్రియాపరిచ్ఛేదములున్నవి. ఇదికూడ చింతావణి ప్రణాళిక ననుసరించి వ్రాయబడినదే కనుక కృతర్థితాలను గూర్చిన వివరణ దీనిలో లేదు.

ఈ విధముగా బాలవ్యాకరణము కంటె పూర్వము రచింపబడిన పద్యరూప వ్యాకరణాలలో గాని, సూత్రాత్మకవ్యాకరణాలలో గాని, కృదంత తద్ధితాంతాలను గూర్చి నమగ్రమైన విశ్లేషణ జరుగలేదు. కొన్నిటిలో వాని ప్రస్తావన క్లుప్తముగా చేయబడగా, మరికొన్నిటిలో వాని ప్రసక్తి లేనేలేదు.

ఇటువంటి పూర్వరంగంతో చిన్నయసూరి తనకు పూర్వమున్న తెలుగు వ్యాకరణములన్నిటిని పరిశీలించి, ఒకచక్కని ప్రణాళికతో బాలవ్యాకరణ రచనకు పూనుకున్నాడు. చింతామణి, వికృతి వివేకములను ప్రమాణములుగా గ్రహించి కూడ, వానిలో చెప్పబడని కారక, సమాన, తద్విత ప్రకరణాలు దీనిలో ప్రత్యేకముగా కూర్చబడినవి. కృదంత ప్రకరణము కూడ విడిగా చెప్పబడినది.

బాలవ్యాకరణము నర్వనమగ్రము కాకిపోయినప్పటికీ, అంతకుముందు రచింపబడిన తెలుగు వ్యాకరణాలన్నిటికంటె పటిష్ఠమైన ప్రామాణికమైన వ్యాకరణమని నిన్పంశయముగా చెప్పవచ్చును.

ఇక తద్విత ప్రత్యయాల విషయములో చిన్నయసూరి 18టిని వాచ్యముగాను, మరికొన్నింటిని అర్థవిశేషంబుల వర్ణకాంతరంబులును మహాత్రయయోగంబుల నెఱుంగునది' అను సూత్రము ద్వారా సూచన మాత్రముగాను తెలిపినాడు.

తన, టక, ఇమి, న, ఇక, ఉక, కా, కత్తియ, ఈ, అరి, ఇ, త, ఆడి, ఆ, ఇడి, ఎడు, బంటి, కొంది' అనునవి సూరిచెప్పిన తద్వితప్రత్యయాలు. వీనిని ఆయాశబ్దాల మీద ప్రత్యేకార్థాలలో సూరి విధించినాడు. వైవానిలో మొదటి ఆయిదు ప్రత్యయాలు సాధారణముగా బావార్థములో కనిపించును. ఇక ప్రత్యయము మాత్రము అరవరాది శబ్దముల మీద స్వార్థములోను, అగ్గరాది శబ్దములమీద బావార్థములోను చేరుచున్నది. స్వార్థమనగా ప్రాతిపదికార్థము ప్రత్యయము చేరకముందా శబ్దమునకే ఆర్థమున్నదో అదిచేరిన సముదాయమునకు కూడ అదే ఆర్థమున్నచోట స్వార్థక ప్రత్యయమని వ్యవహరింపబడును.

చిలుతాదులమీద 'ఉక' ప్రత్యయము స్వార్థములోనే వచ్చును. కా, కత్తియ ప్రత్యయములు కొన్నిచోట్ల స్వార్థములోను, మరికొన్నిచోట్ల మత్వర్థములోను, కలుగుచుండును. చెలికాడు చెలికత్తియ మొదలగుచోట్ల స్వార్థములోను, అటకాడు, జేరగాడు వంటి రూపములలో మత్వర్థములోను వానిని చూడగలము.

'ఈ' ప్రత్యయము మత్వర్థ స్వార్థములు రెండింటిలోను, 'అరి' వర్ణకము 'ఇ' 'ఆడి' ప్రత్యయాలు మత్వర్థములోను, 'ఇడి' ప్రత్యయము అబావార్థములోను

చేరునని చెప్పబడినది. 'ఎడు' ప్రత్యయము పరిమాణార్థములో, 'బంటి', 'కొంటి' ప్రత్యయాలు దహ్నార్థములోను విధింపబడినవి.

వర్ణ (కురి) వాచక శబ్దాలమీద శ్రీత్వములో 'త' ప్రత్యయముచేరి టోయత టాకిత, గొల్లత మొదలగు రూపములు నిష్పన్నమగును.

పై 18 ప్రత్యయములను ప్రత్యేకముగా సూచికరించి, చివరకు 'అర్థవిశేషంబుల' అను పూర్వోక్తసూత్రముచెప్పి, దానికి లక్ష్యములుగా మంటి, తిండి, పోతు, అడవము, పెండ్లము, అను శబ్దములను చూపి 'మార', 'పోతు', 'అ', 'అము' ప్రత్యయాలను తాన్వీల్యాద్యర్థకాలుగా నిరూపించినాడు చిన్నయనూరి.

ఇవిగాక 'మగటి మృదులు యథా ప్రయోగంబుగ గ్రాహ్యంబులు' అను సూత్రముద్వాదా కొన్ని శబ్దాలను నిపాతములుగా వ్రతిపాదించినాడు, మగటిమి, పేదటిమి, ఒజ్జనము, కోటరము, కోడటికము, కోడంట్రము, కోట్రము, కోడంట్రకము, చెలికారము - మొదలగు శబ్దములను ప్రకృతి ప్రత్యయ వివేచనము చేయక యథా తథముగా గ్రహింపదగునని బాలవ్యాకరణము వ్రతిపాదించినది.

ప్రౌఠ వ్యాకరణము

త్రిలింగ లక్షణ శేషమును నామాంతరముగల ప్రౌఠవ్యాకరణమును బహుజనపల్లి సీతారామాచార్యులు రచించినాడు, ఇది బాల వ్యాకరణానికి కొంత వరకు పూరకముని భావింపవచ్చును.

దీనిలో ఇతర ప్రకరణాలతోపాటు కృదంత, తస్థిత పరిచ్ఛేదములు కూడా చేర్చబడినవి.

కృత్తులలో - "ఇ. ఇడి, ఎన, పుర, మతి, పు, వలి" - అను 7 ప్రత్యయాలు చెప్పబడినవి, ఇవి బాల వ్యాకరణములో చెప్పబడినవి.

దయ్య మొదలగు ధాతువులమీద 'ఇ' ప్రత్యయము చేరి, యకారమునక పకారమాదేశముకాగా, దప్పి మొదలగు రూపము లేర్పడుచున్నవి. "రాయునకిఁ దర్లకంబగు" అను సూత్రమునకు "రాచున" కను పాఠాంతరము కనబడుచున్నది

. కొందరు వ్యాఖ్యాతలు 'రాయిడి' అని ఉదాహరించినారు, 'రాపిడి' అను రూపమే బ్రహ్మ ప్రధారములో నున్నది.

తద్విత పరిచ్ఛేదములో - 'అ ఆద, అడి, ఇడి, ఇత, ఇద, ఇరి, కర, కార, మిరి, డి, ఎఁడు, ఐఁడి. మయద్, స' - అను ప్రత్యయములు వ్రతపాదింపబడినవి, పరిచ్ఛేదారంభములో, తద్విత ప్రత్యయములు పరమగునప్పుడు 'డు' మొదలగు విభక్తులు లోపించునని సూత్రము ద్వారా తెలిపినాడు. విభక్త్యంత శబ్దములైననే తద్విత ప్రత్యయాలు చేరుట సంస్కృత వ్యాకరణ సంప్రదాయము-దానినే అనన రించిన తెలుగు వ్యాకరణము కూడ ఆ విధానము నవలంబించుట మంచిదని ప్రౌఢ వ్యాకర్త యీ విషయమును తెలిపినాడు, చిన్నయసూరి ఈ విభక్తిలోపమును చెప్పలేదు.

నాయకర శబ్దములోనిది 'కర' వర్ణకమని, 'ర' వర్ణకమని, 'అర' వర్ణకమని కన్నాభిప్రాయములున్నవి, 'నాయక + కర' అను చోట నాయక శబ్దములోని క కారము లోపించి, నాయకరము" అను రూపమేర్పడెనని చెప్పుదురు, బాల వ్యాకరణోద్వృత్తములో దీనిని మగఁజిహ్వాదులలో చేర్చుట బాగని చూపినారు.

అచ్చిక శబ్దములమీద మాత్రము వచ్చునని బాలవ్యాకరణ కర్త చెప్పిన 'ఐఁడి' ప్రత్యయము తిర్పుమ శబ్దములమీద కూడ కాన్పించునని 'కటిఐఁడి' మొదలగు ప్రయోగ ప్రదర్శన పూర్వకముగా ప్రౌఢవ్యాకరణము తెలిపినది.

సంస్కృత ప్రత్యయమగు 'మయద్' ప్రాచుర్యార్థములో దేశ్య శబ్దములమీద కూడ చేరునని 'తనమయము' 'ప్రోపులమయము' అను రత్నములు దీనిలో చూపబడినవి.

మతుబర్ణములో 'స' ప్రత్యయము ప్రౌఢ వ్యాకరణము సూతనముగా తెలిపినది, "లేజుంబురవాడు" అనునది ఉదాహరణము.

ఈ విధముగా ప్రౌఢ వ్యాకరణము-బాలవ్యాకరణములో చెప్పబడిన కొన్ని దిక్కి నవరణగాను, మరికొన్ని సూతనముగాను, తద్విత ప్రత్యయాలను వ్రతపాదించి

జాంబరకు త్రిలింగ లక్షణ శేషమును పేర్చిన సార్థకము కావించుకొన్నది, అయినను దీనిలో చెప్పక విడిచిన వ్యాకరణాంశములు కూడ తరువాతి లక్షణ గ్రంథములలో ప్రతిపాదించబడుట మనము గమనింపవలసియు యును.

ఆంధ్రభాషానుశాసము

మల్లాది సూర్యనారాయణశాస్త్రి దీనిని రచించినాడు. ఇది చారిత్రక దృష్టితో, భాషావర్ణనామ క్రమముననుసరించి వ్రాయబడిన వ్యాకరణము, ప్రస్తుతము శిష్ట వ్యవహారములో ఉన్న శబ్దములను గూడ వీరి గ్రంథములో వ్యాకరించుట జరిగినది.

ఆంధ్ర భాషాను శాసనములో ఇతర ప్రాకరణములతోపాటు తద్విత, కృత్ ప్రకరణములు కూడ ప్రత్యేకముగా విస్తరముగా ప్రతిపాదించబడినవి.

“నామవాచకములకంటెను, మరికొన్ని విశేషణములకంటెను, విశేషార్థ ముండు విధింపబడు ప్రత్యయములు తద్వితములు” అని తద్విత న్నజ్ఞును వివరించి నాడు.

దీనిలో తన, టిక మొదలగు ప్రత్యయములతోపాటు బాలవ్యాకరణములో చెప్పని ‘అసి, ఇడి, ఇ, టి, ఇర, ఇర, మయ, కోరు, దారు, గొట్టువంటి ప్రత్యయములు కూడ చెప్పబడినవి. ‘తన’ ప్రత్యయము తత్విమ శబ్దముల మీద కూడ కాన్పించునది “లాఙ్గికతనమున నిపుణుడనై యవని మెచ్చింతున్” (విరా—1-89) అను భారత ప్రయోగము చూపబడినది, రూపు, బలువు శబ్దముల మీద ‘అసి’ ప్రత్యయము మత్వర్థములోచేరి రూపసి, బలవసి అను రూపములు కలుగునని చెప్పబడినది, ఈ ‘అసి’ ప్రత్యయము బాం, ప్రౌఢ వ్యాకరణాలలో పేర్కొనలేదు.

చెవికి ఆర్థ విశేషముల ‘ఉదు’, ‘ఇది’ ప్రత్యయములుచేరి ‘చెవుడు’, ‘చెవిది’ అను రూపములేగ్నదీనిట్లు చెప్పబడినది, గంపంత. చేటంగి మొదలగు వానిలో “అంత”, అంతమాత్రము, ఇంత మాత్రము వంటి శబ్దములలోని ‘మాత్ర’ అనునవి ప్రత్యయములుగా పేర్కొనబడినవి.

చెడుగు మొదలగు శబ్దములపైన 'అ' వర్ణకము, ఇంపు, దిగు పోరులకు 'ఇత' ప్రత్యయము చేరుటవలన, చెడుగఁడు, ఇంపితము, పోరితము, ఒప్పిదము వంటి శబ్దములు విష్పన్నములగునని ఆయన వ్రతీపాదించినాడు, చెలికారము, నుడికారము, మొదలగు శబ్దములలోని కార ప్రత్యయమును పేర్కొన్నాడు, ఈ నాలుగు ప్రత్యయములు ప్రౌఠ వ్యాకరణములో ప్రదర్శించబడినవే.

నంన్కూత భాషలో వికారార్థకమైన 'మయ' ప్రత్యయము ఆచ్చిక శబ్దముల మీద చేరునని తన మయంబు, తమమయంబు, ప్రోవులమయము అను కవి ప్రయోగములను ప్రదర్శించినాడు.

రాస్మిర్యాద్యర్థములలో మారి, పోతు, కోరు, దారు, కొట్టు మొదలగు ప్రత్యయములను చివరగాచెప్పి, మాయలమారి, తిండిపోతు వంటి రూపముల సుదాహరించినాడు, "తక్కువల తక్కిత విశేషములను ప్రయోగ వ్యవహారములఁజెలియునది". అని వ్రకరణాంతములో చెప్పినాడు.

కా, కత్తిమ ప్రత్యయములు కొన్ని తత్సమ శబ్దములమీద కాన్పించు చున్నవని హాస్యగాఁడు, విటకతై, కోవగాడు, మొదలగు ప్రయోగములు అల్పభాషాను శానసములో చూపబడినవి, "అన్న, మీతండ్రి కోపగాడొనొకాడొ" అని కాశీఖండములో శ్రీనాథుని ప్రయోగమున్నది.

'బండి' ప్రత్యయము తత్సమ శబ్దముల మీద చేరుననుటకు 'కటిబండి' అను ప్రయోగము చూపబడినది, కాశీఖండములోనిది 'కోపగాడు' అనికాక 'కోవకుండు' అని కవి వ్రయుక్త పాఠమై యుండునని వజ్రుల చినసీతారామస్వామికావ్రీ బాల వ్యాకరణోద్ఘోషములో అభిప్రాయపడినాడు, అట్లే 'అభిమానకతై' అను బనవపురాణ ప్రయోగము, 'అభిమానకర్త' అని కావచ్చునని వ్రాసినాడు.

ఇక కృత్తుల విషయములో, "భావాద్యర్థములయందు ఛాతువులకంటె వచ్చుక్రియా విభక్తి భిన్నములైన ప్రత్యయములు కృత్తులనబడును." అను నిర్వచనము చెప్పబడినది. అంతేకాక కృత్తుల యర్థములను ప్రయోగ వ్యవహారములవలన

చెలియునది." అని వ్యవహారమే ఆర్థ విర్ణయములో ప్రమాణభూతమని సూర్య నారాయణశాస్త్రి స్పష్టముగా పేర్కొన్నాడు.

తరువాత క, ఇక, పు మొదలగు 32 కృత్ ప్రత్యయములను ఆయా సూత్రముల ద్వారా ప్రతిపాదించినాడు. కానుక, కానిక, కానుపు అను శబ్దముల నిష్పత్తి కొరకు 'కను ధాతువునకు క, ఇక, పు వర్ణము లాగమములగును,' అని సూత్రించాడు, కను ధాతువు మీద క, ఇక, పు అనునవి ప్రత్యయములుగా కాక, అగమములుగా చెప్పుటలో భాషానుశాసనకర్త అభిప్రాయమేమో తెలియకున్నది, ప్రత్యయములుగా చెప్పినను రూపసిద్ధి కాటంకమేమియులేదు. పురాకవోట ఆయన "చేయు మొదలగు కొన్ని ధాతువుల 'యు' వర్ణమునకు చిందుహర్వక తవర్ణము బహుళముగా నగును,, (కృత్-7) అని సూత్రించి 'యు' స్థానములో 'త' ఆదేశముగా వచ్చునని చేత, కోత మొదలగు రూపములనుదాహరించినారు, ఈ వర్ణతి బాలవ్యాకరణాది సంప్రదాయమునకు విరుద్ధమైనది, చేయుమొదలగు ధాతువు లకు వరముగా 'త' అను, ప్రత్యయము చేరగా ధాత్వంత వర్ణము లోపించి చేత మొదలగు రూపములు నీడించుననుట వ్యాకరణ సంప్రదాయము, ఇతర స్థలాలలో "ఎఱుగు" మొదలగు వానికి, కలుగు మున్నగు వానికి అను రీతిలో సంపూర్ణ ధాతువుల మీదనే ఆయా ప్రత్యయములు చేరునని చెప్పబడినది. „అవులించు,, „మొదలగువాని చు వర్ణమునకు 'త' వర్ణకమగును,, అను (కృత్-12) సూత్రములో కూడ 'చు' స్థానములో 'త' ఆదేశమగునని సూత్రించినాడు, „చు వర్ణమునకు త వర్ణకమగును" అను వాక్యము అభింషితార్థమును బోధింపదు, వర్ణకమనుగా ప్రత్యయము, అది ఒక వర్ణము స్థానమున ఆదేశమగుట జరుగదు, ప్రత్యయమెప్పుడును ప్రకృతికి వరముగ వచ్చునే కాని ఆదేశముగ రాదు

“ఎగుచు-విగుచుల చు వర్ణమున కర్థ విశేషముల" డు. వ. మతి వర్ణకము లగును, (కృత్-34) అని మరియొక సూత్రమున్నది, ఇక్కడ కూడ 'చు' వర్ణము నకు అనికాక, 'ఎగుచు దిగుచుల' కని చెప్పబే సముచితముగా ఉండును, ప్రత్యయము వరమగునప్పుడు సహజముగా జరుగు ధాత్వంత వర్ణలోపము చేతనే ఆయా రూప

ములు సిద్ధించుచుండగా, అంత్యవర్ణమునకు ప్రత్యయమాదేశమగుననుట ఆ సావకళ్య కము, వ్యాకరణ సంప్రదాయ విరుద్ధము కూడ అగుచున్నది.

ఆంధ్ర బాషను శాసనములోని దం, ఇడి, ఇత, వ, కడ, మతి' ఇలి-అను ప్రత్యయములు వ్యాకరణములో కన్పించవు' ఇడి, మతి అను రెండు మాత్రము ప్రౌఢ వ్యాకరణములో చెప్పబడినవి, 'గాణపత వ్యాకరణము' లో-దం. ఇలి, వ, కడ అను ప్రత్యయములు చూపబడినవి, 'ఇత, ప్రత్యయము మాత్రము వారి, ప్రౌఢ వ్యాకరణాలు రెండింటిలోను కన్పించదు.

ప్రౌఢ వ్యాకర్త కాచుపియలకు చెప్పిన పరి ప్రత్యయము ఆ ధ్రువాషాసు శాసనములో పేర్కొనబడలేదు, 'రాయ' మొదలగు వానిమీద 'ఇడి, ప్రత్యయము చేరుటవలన రాయిడి. ప్రామిడివంటి రూపాలు, దౌత్యంత వర్ణమునకు వకారాదేశముతో దొప్పిడి, పావిడి, వంటి రూపాలు కలుగునని, కలియు ధాతువుమీద 'ఇడి' ప్రత్యయముచేరి మకారాదేశముతో 'కలిమిడి' అను శబ్దము సిద్ధమగునని చెప్పబడినది, కలిమిడి శబ్దము ప్రస్తుత వ్యవహారములో కన్పించును కాని, కవిశ్రయ ప్రయోగ ములలోకాని. ఇతర ప్రాచీన కవుల ప్రయోగములలో కాని కనబడదు.

'ఇత' ప్రత్యయాంతమగు 'పొగడిత' అను రూపమునకు పొగడ్త అను రూపాంతరము ప్రదర్శింపబడినది.

ఆంధ్ర బాషను శాసనము కృదంత ప్రకరణములోనేకాక నామవాచక ప్రకరణములో కూడ గుఱాది నామవాచకములను విభాగములో ఓవి, తెల్లన, తెలివి, కినుక, మెలకువ, రావువంటి కృదంత శబ్దములను, కన్నెటికిము, చెలిమి, మగఁడిమి. గొవ్వుతనము వంటి తద్ధిత ప్రత్యయాంతములను చూపినాడు.

చేత, రాక, ఓరిమి, నవ్వు మొదలగు దేశ్యకృదంతములను, చేయమి, కోయమి వంటి వ్యతిరేక క్రియార్థకములను కూడ రాత్వర్థ నామవాచకములను పేరుతో వర్గీకరించటము జరిగినది.

అందఁగాఁడు నేర్పరి, వన్నెలాఁడి మొదలగు తద్ధితాంత శబ్దములు గుఱాది వాచక విశేషణులుగా విశేషణ ప్రకరణములో చేర్చబడినవి.

క్రియా ప్రకరణములో భావార్థక 'ట' వర్ణకము వ్యతిరేక భావార్థములో 'అమి' ప్రత్యయము ఆగమములని చెప్పుట మాత్రము వింతగానున్నది, ఈయనే అంట, కొంట, తంట వంటి శబ్దాల విషయములో 'ట' వర్ణకము పరమైనప్పుడు రాతువు చివరి అచ్చులోపించి, అనునానీకాక్షరము బిందువుగా మారుటవలన ఆ రూపము లేర్పడునని చెప్పి ఉన్నాడు క్రియా ప్రకరణములో చెప్పిన ట వర్ణకము నర్వధాతు సామాన్యము కనుక కృత్ 'ప్ర'కరణములోని 'ట' వర్ణకముకంటె భిన్నమునున్నప్పటికి, అది కూడ ఆగమమనుట మాత్రము పొనగదు.

అంట, కొంట వంటి ప్రయోగములు భారత కవులు చేసినారని చూపినాడు.

ఆరగింపు, బెదరింపు తెగింపు, ముగింపు మొదలగు రూపములు ఆయా రాతువుల 'ఇండు,, లోని చకారానికి వకారాదేశము వచ్చుటవలన నిద్రించునని, చెక్కడము, ముట్టడము, ప్రేరిడము వంటి రూపాలు రాతువుపైన 'అడ' ప్రత్యయము చేరగా ఏర్పడునని ప్రతిపాదించినాడు, చెక్కడము వంటి ప్రయోగాలు కవిత్రయ భారతములో కానరావు, ఇటుకటము, త్రవ్వటము మొదలగు అట ప్రత్యయంత భావార్థక రూపములున్నవి తెల్పుచు, కొందరు లాక్షణికులు 'అడ,, ప్రత్యయమును విధించినప్పటికి, తిక్కన సూరనలు మాత్రము 'అట, ప్రత్యయంత రూపాలనే ప్రయోగించినారని ఆంధ్ర భాషాను శాస్త్రము పేర్కొన్నది.

ఈ విధముగా ఆంధ్రభాషాను శాస్త్రము కృతర్థియముల విషయములో, పూర్వలాక్షణికులు చెప్పని అనేక విషయములను, ప్రయోగ ప్రదర్శన పూర్వకముగ నిరూపించినది. అర్వాసీర కవుల ప్రయోగములకు కూడ దీనిలో లక్షణము చెప్పుట ద్వారా వానికి ప్రామాణికత కల్పింపబడినది. ఆంధ్ర లక్షణ జిజ్ఞాసువుల కీగ్రంథము మహాపకారకముగా ఉన్నది.

ముక్తలక్షణకౌముది

శ్రీవంశరాం రామకృష్ణరావు "ముక్తలక్షణ కౌముది" అను వ్యాకరణగ్రంథము రచించినాడు. గ్రంథనామమును బట్టి పూర్వలాక్షణికులు చెప్పక విడిచిన లక్షణములను ప్రకాశింపజేయు వున్నకమని గ్రంథకర్త సూచించినాడు.

“ముక్తలక్షణకౌముది”లో 18 కృత్ ప్రత్యయములు చెప్పబడినవి. అవి “అదీ, అలి, అర, అన, ఇమి, ఇన, ట, దరి, ది, పిడి, ప, పు, వర, సు, ప, ఉ” అనునవి. వీనిలో దారివరకు పూర్వలాక్షణికలు చెప్పినవే. ‘పు’ ప్రత్యయము బారి ప్రౌఢ వ్యాకరణాలు రెండింటిలో వేర్వేరు ధాతువుల మీద చెప్పబడినది. ‘తెలియ’ ధాతువును మన్వాదులలోగాని, ఉలియ్యాదులలోగాని, చేర్చినచో ‘తెలివు’ అను రూపమేర్పడును. “ఇమి, ప, ఉ” ప్రత్యయముల కూడ బారివ్యాకరణములో ప్రతిపాదించబడినవి.

కాని ఆ ప్రత్యయాలకు బలిమి, కడప, ఉబ్బు మొదలగు నూతన ప్రయోగములు దీనిలో చూపబడినవి.

తెలివు, బలిమి వంటి ప్రయోగములు భారతములో ఉన్నప్పటికీ, బారివ్యాకరణము వానిని చూపలేదు. అదీ, అరి, అర, అన మొదలగు ప్రత్యయములు కొత్తిగా చెప్పబడినవి. కూడలి శబ్దము ‘అలి’ ప్రత్యయాంతముగా చూపబడినది.

“ప్రౌఢవ్యాకరణములో” కాచువీచులకు పలి వర్ణకంబగు” అని సూత్రించి కావలి, వీవలి శబ్దములుదాహరణములుగా పేర్కొనబడినవి. కాని ‘అలి’ ప్రత్యయమునే చెప్పి ధాతుచకారమునకు పకారాదేశము చెప్పినచో ఈ రూపాలతో పాటు కూడలి శబ్దము కూడ సాధితమగును. ‘లిరుగలి’ శబ్దసాధనకు అలి ప్రత్యయమును చెప్పవలసియే ఉన్నందున, దానిచేతనే వైరూపములన్నిటిని సాధించుట లాభవమై ఉండగా ‘వలి’ ప్రత్యయమును వేరుగా చెప్పుట అనవసరము.

దోఁచు, నుఱుచులకు పిడి ప్రత్యయము చేరగా దోఁపిడి, నఱిపిడి శబ్దము లేర్పడునని, ముక్తలక్షణ కౌముది చెప్పినది. ప్రౌఢవ్యాకరణములో “రాచునఁడి వర్ణకంబగు” అని చెప్పి, చకారమునకు పకారాదేశము చెప్పి ‘రాపిడి’ అనురూపము సాధింపబడినది. దానిచేతనే దోఁచు, నుఱుచులకు కూడ ‘ఇడి’ ప్రత్యయము చెప్పి రూపములను సాధింపవచ్చును.

మొత్తముమీద ముక్తలక్షణకౌముది దారివరికు కృత్ ప్రత్యయములకు కొత్త ఉదాహరణములను చూపినది. దీనిలో 18 కృత్ ప్రత్యయాలను చెప్పి, చివరకు “ఇత్యాదులు మహాజనవ్యవహారంబున నెఱుంగునది” అని శిష్టవ్యవహారము వలన మిగిలిన

రూపముల నెరుగ వలెనని ముగింపబడినది.

తద్విత ప్రకరణములో మొత్తము 33 ప్రత్యయములు చెప్పబడినవి వీనిలో ఎక్కువ భాగము పూర్వలాక్షణికులు చెప్పనివే ఉన్నవి.

'త్రిప్య' శబ్దము మీద బాహ్యములో 'అట' ప్రత్యయము వచ్చి 'త్రిప్యట' శబ్దమేర్పడునని దీనిలో చెప్పబడినది. కాని దీనిని 'త్రిప్య' దాతపు మీద చేరిన కృత్ ప్రత్యయమని చెప్పడే నముచితమని పించును.

'వజద' లో 'అద' ప్రత్యయము, 'లాఽలము' లో 'అల' ప్రత్యయము వంటి వెన్నో బాలప్రార వ్యాకరణాలలో తెలువబడినవి దీనిలో కనిపించును.

కంటనము, బుద్ధిగ, పుక్కిలి, గడుపు, విడికిలి, దిగువు మొదలగు పెక్కు శబ్దాల నిష్పత్తి కాయా ప్రత్యయాలు ప్రదర్శింపబడినవి.

ముక్తలక్షణ కౌముదిలోని 'ఎడ, బంటి, కమి, కా, కత్తయ' ప్రత్యయములు మాత్రము బాలవ్యాకరణములో చెప్పబడినవి. తక్కినవి బాలవరకు సూతనముగా చెప్పినవే. ఇతర లాక్షణికు లెవ్వరు స్మృతించని ప్రయోగాలను రామకృష్ణరావు తమ ముక్తలక్షణ కౌముదిలో గ్రహించి వ్యాకరించినందుకు అభినందనీయులు.

దా వర్ణమూడి గోపాలకృష్ణయ్య వ్యావహారిక బాషకు వ్యాకరణము రచించినాడు. దీనిలో కూడ కృదంతపరిచ్ఛేదము, తద్విత పరిచ్ఛేదము విడిగా చెప్పబడినాయి.

కృదంత పరిచ్ఛేదములో మొత్తము 38 కృత్ ప్రత్యయాలు సేరూపితాలయినాయి. దీనిలో వ్యావహారిక ప్రయోగాలేకాక ప్రాచీన కవుల గ్రాంథిక రూపాలకు కూడ లక్షణాలు చెప్పబడ్డాయి. అలుక, కలిమి, అడకుపె, అవులింత వంటి పూర్వ లాక్షణికులు చెప్పిన ప్రయోగాలకు, హింవం, మారకం, వద్దన, తిరుగలి, నింవ' అంకవంటి వ్యావహారిక రూపాలకు కూడ దీనిలో లక్షణము చెప్పబడినది. బాలవ్యాకరణాదుల్లో చెప్పిన ప్రత్యయాలన్నిటిని మళ్ళీ వ్యావహారిక బాషా వ్యాకరణంలో చెప్పినారు శ్రీ గోపాలకృష్ణయ్య. అదనంగా కేవలం వ్యావహారిక రూపాలకే చెప్పినవి - వ, అక,

అన, వడి, డు, ఇలి మూత్రమున్నాయి. వీటికి లక్ష్యాలుగా పౌలపం, మారకం, వద్దన కొలువడి, ఎగుడు, అంకిరి వంటి రూపాలు చూపబడ్డాయి. ప్రాచీన కవి ప్రయోగాలలో పాటు వ్యావహారిక రూపాలకు గూడ లక్షణాలు చెప్పటం దీనిలోని విశేషము. నిలువ, అలుక, తునుక మొదలగు శబ్దాల ఉకారానికి ఆకారం విడిచి నిలవ, అంక, తునక వంటి వాడుకలోని శబ్దాలకు నిష్పత్తి చెప్పబడినది. 'తగ్గు' ధాతువుకు 'ప' ప్రత్యయం వరమైనప్పుడు గకారానికి కకారాదేశం చెప్పి 'తక్కువ' అనే రూపాన్ని సాధించారు. కొన్ని విశేషా లీ విధంగా చెప్పి "ఇతరాలు, విశేషాలు శిష్టజన వ్యవహారంలోంచి తెచ్చుకోవాలి", అని ప్రకరణం ముగించబడింది.

తద్విత ప్రవరణారంభంలో "బావాద్యర్థాల్లో విశేష్య విశేషణాలకు చేరే ప్రత్యయాలు తద్విత ప్రత్యయాలు" అని నిర్వచనము చెప్పబడినది. తరువాత మొత్తము 41 తద్విత ప్రత్యయాలు పేర్కొనబడ్డాయి. దీనిలో "జిక" ప్రత్యయానికి బదులుగా 'అరిక' ప్రత్యయము చెప్పబడింది. ప్రౌఠ వ్యాకరణములో అది ప్రత్యయంగా చెప్పిన దానిని వెల్లెకు స్వాంతంలో 'డి' ప్రత్యయం చెప్పి వెల్లడి రూపాన్ని సాధించుట జరిగింది. నాయక-శబ్దానికి బావార్థంలో 'ర' ప్రత్యయము ద్వారా "నాయకరం" రూపము సాధించ బడింది. ఇతర లాక్షణికులు 'కర' ప్రత్యయము చెప్పినారక్కడ.

ఈ 41 ప్రత్యయ్యల్లో చిన్నయనూరి చెప్పిన 20 ప్రత్యయాలు, ప్రౌఠ వ్యాకరణం చూపిన 11 ప్రత్యయాలు చేరినాయి. తక్కిన ప్రత్యయాలు నారాయణీయ వ్యాకరణములో, ఆంధ్రభాషాను శాసనములో, ముక్తలక్షణ కొముడి లో మనకు కనిపిస్తాయి. అయితే కొన్ని మార్పులు చేయబడ్డాయి. 'పెండ్లము' శబ్దాన్ని "పెండ్లి + అము" అనే విధంగా బాలవ్యాకరణము చూపించగా, పెండ్లి + అ = పెండ్లం అని వ్యావహారిక భాషావ్యాకరణము చూపింది. మాటకారి శబ్దంలో 'కారి' ప్రత్యయాన్ని తాన్విల్యాద్యర్థంలో విడిచిదారు. ఇది సంస్కృతంలోని "హితకారి" వంటి శబ్దంలోని భాగానికి అనుకరణ వలన వాడుకలోకి వచ్చి ఉంటుంది. 'పుండకోరు', 'జగదాలకోరు' వంటి మాటల్లో 'కోరు' ప్రత్యయం, 'పెత్తందారు' వంటి వాటిలో 'దారు' ప్రత్యయము వంటివి వాడుక వదాలకు చూపబడ్డాయి.

మొత్తము మీద వ్యావహారిక భాషా వ్యాకరణంలో చెప్పిన తత్త్వ ప్రత్యయాలు దాదాపు అన్నీ ఇతర లక్షణములు చెప్పినవే ఉన్నవి. ఏవో కొన్ని మాత్రము ప్రత్యేకంగా వ్యావహారిక పదాలకు సంబంధించినవి ఉన్నాయి. అందువలన ఇది వ్యావహారిక భాషలో వ్రాయబడిన తెలుగు వ్యాకరణమే కాని, ప్రధానంగా వ్యావహారిక భాష కొరకే వ్రాయబడిన వ్యాకరణము కాదని గోచరిస్తుంది. గ్రాంథిక భాషకు ఇంకొకముందే ఎన్నో వ్యాకరణాలుండగా మళ్ళీ ఆ రూపాలకు గూడ దీనిలో లక్షణము చెప్పడము అనవసరము. వ్యావహారిక ప్రయోగాలను మాత్రము నూత్రాం ద్వారా సాధిస్తే సరిపోయేది.

కందుకూరి పీఠేశలింగం సంగ్రహ వ్యాకరణమనే చిన్న వ్యాకరణ గ్రంథాన్ని రచించినాడు. దానిలో పదపరిచ్ఛేదంలో, దాతువులకు - క, ఇమి, ఆ మొదలగు ప్రత్యయాలను చేర్చటం వలన క్రిమి జన్య విశేష్యములు ఏర్పడతాయని, వాటినే కృదంతాలంటారని చెప్పబడింది. అలక, కలిమి, కోత మొదలగు ఉదాహరణాలు చూపుట జరిగింది.

తద్ధితాలను గూర్చి - “భావార్థమునందుఁ దెలుగున రసము, టికము, ఇమి, న, ఇక మొదలగు ప్రత్యయము లంతమునందు వచ్చును” అని చెప్పి చిన్నతనము, కన్నెటికము, పేరిమి, నల్లన, అగ్గలిక అనే ఉదాహరణాలు చూపబడ్డాయి. కాఁదు కత్తియ, ఈఁదు, ఆఁది, ఇ. త, అఁది, అఁదు మొదలగు ప్రత్యయాలు మఱుబర్థంలో రాగలవని చెప్పినారు. తేరకాఁదు కల్లరి వంటి ఉదాహరణాలను చూపినారు. కాని వై రెండు నందర్యాంలో కూడ తద్ధితమనే సంజ్ఞను మాత్రం పేర్కొనలేదు.

సంగ్రహంగా రచింపబడిన యీ వ్యాకరణంలో కృదంతాలను గూర్చి క్లుప్తంగా పేర్కొన్నప్పటికీ, కృదంత శబ్దము ప్రయోగింపబడినది తద్ధిత ప్రత్యయాలను కొన్నిటిని చెప్పినప్పటికినీ ఆ సంజ్ఞను చెప్పలేదు.

ఇంకా సులభవ్యాకరణం, లఘువ్యాకరణం వంటివి ముఖ్యంగా పాఠశాల విద్యార్థుల కొరకు వ్రాయబడినవి కొన్ని ఉన్నాయి. అవి ప్రామాణిక గ్రంథాలుగా గ్రహింపదగినంత ప్రాముఖ్యము లేనివని భావించి, ఇంతవరకు తెలుగు లక్షణ గ్రంథాలలో ముఖ్యమైనవి ప్రతిపాదించిన కృతద్ధిత స్వరూపాన్ని వివరించి ఇంతటితో ఈ ప్రకరణాన్ని ముగిస్తున్నాను.

తృతీయ ప్రకరణము

నన్నయ భారతములోని కృదంత రూపములు

నన్నయభట్ట రచించిన రెండున్నర పర్వముల భాగములో (1) తెలుగు వ్యాకరణకర్తలు పేర్కొన్నకృత్ ప్రత్యయములు ఇరువదికి పైగా ఉన్నవి. (2) కృత్ ప్రత్యయాలుగా పరిగణింపదగినవి, లాక్షణికులు పేర్కొననివి వది ఉన్నవి.

(1) అ. అన, అమి. అర, అవు. ఇ ఇక, ఇమి. ఉ. క, కడ (గడ), కి, కువ, ట, టు, దు, ర, ప, పు, వ, వి, వు. అనునవి మొదటి విభాగమునకు చెందినవి (1) 'అ' ప్రత్యయంత రూపములు-అడ్డము, ఎండ, వ్రద్యు. నడ, కడ. కవ, తెల్లము, వగ అనునవి నన్నయచే ప్రయోగింపబడినవి. వీనిలో అడ్డు, ఎండు, కవయు అను ధాతువుల మీద కర్తృమణిలోను, వ్రద్యు, కడచు, తెలియుధాతువులపై కర్మార్థములోను, నడచు, వగచు, ధాతువుల మీద భావార్థములోను 'అ' ప్రత్యయము చేరినది. ఒక ప్రత్యయమే భిన్నార్థములలో, భిన్న ధాతువులపై చేరుట మనకు పెక్కు చోట్ల కాన్పించును. అడ్డు+అ=అడ్డ, ఎండు+అ=ఎండ మొదలగు రీతిలో పై శబ్దము లేర్పడినవి. వీనిలో అడ్డము, తెల్లము అను శబ్దములలో మాత్రము 'ము' వర్ధకము చేరినది.

“పోయెద నడ్డంబగువా

రాయత ముజశక్తి నడ్డమగు (రాజిమొనన్)” అను పద్యములో అడ్డంబు, అడ్డము అను రెండు రూపములు ప్రయుక్తములైనవి.

నడచు, కడచు, వగచు, కవయు ధాతువులకు మూలద్రావిడ భాషలో క్రమముగా నడ్. కడ్, వకయ్ కిప్ అనునవి ధాతురూపాలు, వానిపై 'అ' ప్రత్య

యము చేరి వరుసగా నడ, కడ, వగ. కవ, అనురూపము లేర్పడినవి. వకయ్యలో యకారము కవ్.వ లో వకారము లోపించినవి. తెలియుధాతువునకు మూలరూపము 'తెళ్' అనునది. దాని మీద ఆకారము ప్రత్యయముగా. వచ్చినపుడు అది యకార ద్విత్యముగా మారి తెల్లము అను రూపము కలిగినది. ఎందు ధాతువునకు ద్రావిడ మూలము ఎఁద అనునది.

ఆ ప్రత్యయమును చిన్నయనూరి 'నజ' ప్రత్యయముగా విధించినాడు "జిత్తు పరంబగునపుడు త్వంబున కత్వంబగు" అను సూత్రమువలన పూర్వమందలి యకారము అకారముగా మారును. నానా ఖండియములో 'న' ప్రత్యయమే చెప్పబడినది. వ్యావహారికాధి ఖాషా వ్యాకరణములో మాత్రము 'అన' ప్రత్యయము సూచితము. సౌలభ్యము కొరకు నేనిక్కడ 'అ' ప్రత్యయముగానే విభజించి చూపుచున్నాను. 'దీవన' 'ఒడ్డనంబు' అను రెండు శబ్దములు ప్రకృత భాగములో కనవడుచున్నవి.

సాగరభాష్య నన్నాహమైనర్పక
యొడ్డనంబులు దీర్పకుభయనైనన్య

వీరులకరములో-అను పద్యములో "ఒడ్డనంబుల" అని బహువచన రూపము ప్రయుక్తమైనది. ఒడ్డు + అన = ఒడ్డన > ఒడ్డనము అనురీతిగా రూపనిష్పత్తి కలుగును.

వ్యతిరేకార్థకమగు 'అమి' ప్రత్యయమును బారి వ్యాకరణకర్త 'మిజి' అని పేర్కొన్నాడు.

ఇది కృపంత పరిచ్ఛేదములో కాక క్రియా పరిచ్ఛేదములో ప్రదర్శితమైనది. అయినను ఇది కృత్ ప్రత్యయమగుటలో నందేహము లేదు. మరికొన్ని కృతులను గూడ సూరి క్రియా పరిచ్ఛేదములో చెప్పినాడు.

అమి ప్రత్యయ రూపములను నన్నయ ఎక్కువగానే వాడియున్నాడు. ఉండమి, ఎఱుంగమి, ఒల్లమి, ఒవ్వమి, 'ఓవమి', 'కానమి' 'చనమి', చేయమి,

'తల', 'పది', 'నేరమి', 'పదమి', 'పోమి', 'పినమి', 'వేరమి' - అను శబ్దముల బాగములో కాన్పించుచున్నవి. ఇవన్నియు ఉండు, ఎఱుంగు, బల్లు మొదలగు దాతువులపై 'అమి' చేరుట వలన ఏర్పడిన రూపములు - 'ఒప్పు' అను దాతువునకు అనుకూలించు, నరిపడు అను స్వర్థములున్నవి. దీనికి 'ఓవు' అను రూపాంతరమున్నది. ఈ దాతువునకు వ్యతిరేకార్థములో మాత్రమే కవి ప్రయోగములున్నవి.

నిజమునకు బావార్థములో విధింపబడిన 'ఇమి' ప్రత్యయము వ్యతిరేకార్థమున చేరు 'అమి' ప్రత్యయమును బిన్నములు కావు 'మి' అనునది మాత్రమే ప్రత్యయభాగము. అది బావార్థమును బోధించును చెల్మి, తాల్మి, పేర్మి, మాల్మి వంటి శబ్దములలో 'మి' మాత్రమే కనబడుచున్నది. కొన్నిచోట్ల నమస్వంత సూత్రమునన నరించి ఇకారము మధ్యలో ఆగమముగా చేరి కలిమి, చెలిమి, పేరిమి వంటి రూపములు కలిగినవి. బావార్థకమైన ఈ ప్రత్యయమునకే వ్యతిరేకార్థమును బోధించుటకు ఆకారము ముందుగా చేరి 'అమి' అను రూపమును పొందినదని చెప్పవచ్చును. ఆకారము వ్యతిరేకార్థమును బోధించుట ద్రావిడ భాషలలో నహజము. ఉదా చెయ్యక, చేయని, వినను మొదలగు చోట్ల ఇది స్పష్టము.

లేమి శబ్దమొకటి వ్యతిరేక బావార్థములో కనపడుచున్నది. దీనిలో ప్రకృతియగు 'లే' అనునది మూల దక్షిణ ద్రావిడ భాషలోని 'ఇల్' యొక్క వర్ణవ్యత్యయము వలన కలిగిన రూపము. ఇది సహజముగానే వ్యతిరేకబోధకము. అందువలన దాని మీద 'మి' ప్రత్యయము చేరినప్పుడు వ్యతిరేకార్థమును చెప్పుటలో జాధరిము లేదు.

'ఓటమి' శబ్దమొకటి 'అమి' ప్రత్యయాంతమువలె తోచుచున్నది. ఇది 'ఓడు' దాతువునుండి నిష్పన్నమైనదని సూర్యరాయ నిమింతువు తెలిపినది. కాని ఓడు + అమి అని విశ్లేషించినచో వ్యతిరేక బావార్థము చెప్పవలసియుండును. అప్పుడు 'ఓటమి' శబ్దమునకు ప్రస్తుతార్థము రాకాండు. అంతేకాక దకారము టకారముగా మారుటకు కూడ ఉపపత్తి కన్పించదు. వంఠమి, మొదలగు చోట్ల ఈ మార్పు కలుగలేదు. అందువలన ఈ పదము ఓడు దాతుజన్యము కాదని కలవచచ్చును. అపజయార్థకమైన ఓట శబ్దముపై స్వార్థములో 'మి' ప్రత్యయముచేరి ఓటమి శబ్దము నిష్పన్నమైయుండును. అప్పుడది తద్దికాంతమని చెప్పదగదు. తమిళములో దీనికి నమానార్థకముగా 'ఓట్టమ్' అనుపదము కలదు.

'ఆర' ప్రత్యయాంత శబ్దము "బెప్పరము" అను దానిని మాత్రము నన్నయ ప్రయోగించినాడు. చెడు మాటలు అను అర్థములో సభావర్తమున ఈ వదము ప్రయుక్తమైనది 'పరమ పతివ్రతన్' బెప్పరములు వర్తిగాడగునే అని ధృతరాష్ట్రుడు... దుర్యోధనునితో పలికినాడు ఈ ఆర ప్రత్యయమును బారి, ప్రో వ్యాకరణకర్తలు పేర్కొనలేదు. కాని ముర్తలక్షణ కాముడిలోను, అహోబలపండితుడు రాతు ప్రకృతిక ములని చెప్పి వ్రదర్పించిన ఉదాహరణములలోను దీని ప్రస్తావన కలదు.

ఇరవు, పొడవు, నగవు, నవ్వు, తగవు, తడవు, పుట్టువు అను అవు ప్రత్యయాంత శబ్దము లారు నన్నయరచనలో లభించుచున్నవి. పొడుచు, వగు, తగు, తడయు, పుట్టు రాతువులపై భావార్థములో అవు ప్రత్యయము చేరి పై రూపము లేర్పడినవి. తడయు, పొడచు రాతువులు అనుబంధము చేరిన రెండవదశలోనివి. వానికి మూలములగు తద్, పొత్ అనువానిమీద అవు ప్రత్యయము చేరి తడవు, పొడవు అను రూపములు కలిగినవి. రెండవ దానిలో శ కారము ధకారముగా మారినది. మూలరాతు రూపములు ప్రస్తుతము తెలుగులో క్రియాపదములుగా వాడుకలో లేకుండున వ్యాకరణ కర్తలు సౌలభ్యము కొరకు పొడుచు, తడయు అను రాతువుల అంత్యవర్ణములకు లోపము చెప్పారు. బాలవ్యాకరణము అవుప్రత్యయమును వాచ్యముగా చెప్పక, వడి ప్రవృత్తులో చేర్చి నూచించినది. నగవు శబ్దములోని రెండవ అకారము లోపించి హల్విమికరణము ద్వారా 'నవ్వు' అను రూపాంతరము కలిగినది. నన్నయ రెండు రూపములను ప్రయోగించినాడు. మూల ద్రావిడ భాషలో నవ్/నక్ అను రెండు రాతువులు ఈ అర్థములో ఉండెడివి.

'ఇరవు' శబ్దములో అవు ప్రత్యయము స్పష్టముగా కనబెంచుచున్నది. కాని 'ఇరు' అనురాతువు తెలుగులో క్రియారూపములో వ్యవహారములో లేదు. అయితను తమిళము, కన్నడము, కొడగు భాషలలో 'నవనందు' అను నర్థములో 'ఇర్' 'లెక' 'ఇరు' రాతువులు వ్యవహారములో నున్నవి. కన్నడములో 'ఇరువు' నామ వాచకముగా కూడ ఉన్నది. అందువలన 'ఇరవు' శబ్దము మూలద్రావిడ దశలోని 'ఇర్' రాతువు నుండి 'అవు' ప్రత్యయము చేరి యేర్పడినదని చెప్పదగును.

ఎదిరి, ఎరిమి, చేయి, దప్పి, రోయి, అనుశబ్దములలో 'ఇ' ప్రత్యయము చేరి వై రూపములు సిద్ధించును. ఎదురు ధాతువులోని మధ్య ఉకారము చివరి ఇ కార సాహ చర్యముతో, సమస్వరత చే ఇకారముగా మారినది. దప్పి శబ్దమునకు రూపాంతరము దప్పి కూడ కలదు. దయ్య + ఇ > దప్పి అనుచోట ధాత్వింత వర్ణమునకు పకారా దేశము విశేషము. దప్పి శబ్దము శ్రమ, అలసట అను నర్థములలో ఆది వర్ణములలో ప్రయుక్తము.

రోయి శబ్దము రోయు ధాతువునుండి ఏర్పడినది. రోయ ధాతువునకు నిండించు, విడచు, వెడకు అను నర్థములున్నవి. నన్నయ రోయి శబ్దమును పంచెము అను నర్థములలో క్రింది పద్యములలో ప్రయోగించినాడు.

“దమయంతి రోయిగా జూ

దము నీతో నాడగడగెదను”

విడువబడినది, అని కర్మార్థములలో రోయి ధాతువు మీద 'ఇ' ప్రత్యయము చేరి పంచెము అను నర్థమును బోధించుచున్నది.

'ఇక' ప్రత్యయాంతర రూపము కానిక అనునది ఒక్కటి మాత్రమే కలదు. ఇది కను ధాతువుపై ఇక ప్రత్యయము చేరగా ఏర్పడినది. దీనికి కానుకి, కాన్క అను రూపాంతరములు లాషలో నున్నవి. కాని నన్నయ రచనలో లేవు. ధాతువు తొలి యచ్చు దీర్ఘమును పొందుట, అర్థ వివరిణామము ఈ శబ్దములలో ప్రత్యేకతలు. తమిళ కన్నడములలో కాణ్ అను ధాతువు ఈ అర్థములలో కలదు.

'ఇమి' ప్రత్యయాంతరములు - కలిమి, చెలిమి, చెల్మి, తాల్మి, పేర్మి, పోడిమి, బలిమి, ముడిమి అనునవి ప్రస్తుత భాగములలో గోచరించును. ఉదాహరణ:-

“నిరుపమాన శౌర్య వీరోదఙ్ఘలిమి సేయంగ

నాకభీష్టము” అనుచోట చెలిమి శబ్దమును,

“చెచ్చెరఁదన యంతనుండి మదిఁజెల్పి

తలంపడ” అను వద్యములో చెల్మి శబ్దమును కూడ నన్నయ ప్రయోగించినాడు. కలిమి రూపాంతరమగు కల్మి శబ్దము, తాలిమి, పేరిమి అను రూపములు ఈ భాగములో కానరావు.

అమి, ఇమి, మి అను మూడు రూపములు ఒకే ప్రత్యయము యొక్క భిన్నరూపములని పూర్వము ప్రతిపాదించబడినది. (చూడుడు పే. సం.).

కూడు, కన్ను అను రెండు శబ్దములు ‘ఉ’ ప్రత్యయంతములు కాస్పిండు చున్నవి. కుడుచు రాతువుపై కర్కార్యములో ‘ఉ’ చేరి అంత్యచువర్ణము లోపించి, మొదటి అచ్చునకు దీర్ఘము కలుగుట వలన కూడు శబ్దము నిష్పన్నమైనది. తమిళ, కన్నడ, మళయాళ భాషలలో ‘కూడ్’ అని దీనికి నమాన్తాక రూపము కలదు. కుడుచు రాతువునకు మూల దక్షిణ ద్రావిడరూపము ‘కడ్’ అనునది.

కను రాతువు పూర్వరూపమైన ‘కడ్’ అనుదాని మీద ‘ఉ’ ప్రత్యయము కర్తర్థములో చేరి ఐకారము ద్విత్వమును పొంది, తరువాత అది నకారముగా మారుట వలన కన్ను అను రూపము ఏర్పడినది. పదాంత హల్లుమీద అచ్చు చేరినప్పుడు ఆ హల్లు ద్విత్వమును పొందుట ఈ భాషలలో సహజము. కందోయి, కన్నవ వంటి శబ్దాలలో కన్ అను హారంత రూపమును మనము చూడచున్నాము. వానిలో రాతురూప మైన కన్ అనునది నామార్థమును కూడ బోధించుట న్యష్టము.

అలుక, ఆక, ఎలుక, కడక, వీక, వేడుక, ముడుకడు - అను ఏడు ‘క’ ప్రత్యయంత శబ్దము లీ భాగములో కన్పట్టుచున్నవి వీనిలో అలుక, వేడుక శబ్దాలకు అర్క, వేర్క అను సంయుక్త రూపాలు కూడ ప్రయుక్తములైనవి. వ్యాకరణ పరిభాష ప్రకారము అలుగు + క > అలు + క = అలుక, ఆగు + క > ఆ + క = ఆక అను రీతిగా పై రూపములు నిష్పన్నమగుచున్నవి. ఎలుగు, కడగు, వీగు రాతువులపై ‘క’ ప్రత్యయము చేరినప్పుడు చివరి గుర్వర్ణము లోపించి, నది. నిజమునకు వీనిలో ‘గు’ అనునది తరువాత చేరిన అనుబంధము. ఎలుగు రాతు

వునకు మూలరూపము 'వేద్' అనునది. ఆదిచకారము లోపించి టకారము శకటరేఫముగా మారినది. ఎఱుగు ధాతువులో బిందువున్నను 'ఎఱుక' శబ్దము నిర్బిందుకముగా నుండుట విశేషము. ఒక్క కొదగు భాషలో మాత్రము 'అఱిణ్ణ్' అను సానునానిక ధాతువు కనబడుచున్నది.

వీగు ధాతువునకు మూలరూపము వీ అనునది.

వేడుక శబ్దములోని వ్రక్కతి వేడు ధాతువని తలచినచో నిర్బిందుకముగు 'వేడు' క్రియాప్రయోగములు కనబడవు. యాచించు, కోరు అను అర్థములుగల 'వేడు' ధాతువు నబిందుకము బిందుసహిత ధాతువునుండి నిర్బిందుక రూపము ఏర్పడుట పొసగదు. తమిళములో 'వేణ్' ధాతువు కోరుట, ప్రేమించుట అను అర్థములలో నున్నది. వేడ్క్రై అను సమానరూపము కూడ ఆ భాషలో కలదు. కన్నడ భాషలో బేట్, బేడు అను ధాతువులు బేడికె, బేడువికె అను నామవదాలు కన్పించుచున్నవి. పర్షి భాషలో వెల్కు అను శబ్దము నంతోషము, కోరిక అను అర్థములలో ఉన్నది.

“వివముఖ్య నాకు వినగ వేడుకయయ్యె

నెఱుంగఁ జెప్పుమయ్యో” అని వేడుక శబ్దము కోరిక అను అర్థములో ప్రయుక్తమైనది.

అందువలన మూలద్రావిడములో వేణ్, వేణ్ అను రెండు ధాతువు లీ అర్థములో ఉండెననియు, వేణ్ ధాతువునుండి నబిందుకమైన వేడు ధాతువు, వేణ్ ధాతువు వలన వేడుక శబ్దము నిష్పన్నమైనవని చెప్పవలసియుండును.

‘నిలుకడ, కడుగడ, ఏడుగడ’ అను శబ్దములు మూడు - కడ (గడ) ప్రత్యయంతములు కన్పించుచున్నవి. లాక్షణికులు కొందరు కడ, గడ ప్రత్యయములను తిన్నములుగా పేర్కొన్నారు కాని ఈ రెండు ప్రత్యయములు ఒకదాని రూపాంతరములేయని చెప్పదగినది.

నిలుచు ధాతువుపై కదప్రత్యయముచేరి ధాత్వంత వర్ణతోపము వలన 'నిలుకద' అనునావ మేర్పడినది. నిలుచు ధాతువు మూలప్రకృతి అగు 'నిల్' మీదనే ఈ ప్రత్యయము చేరియుండును.

'ఇడు' ధాతువుపై 'కద' ప్రత్యయము చేరగా కకారమునకు నరణాక్షరము అదేశమైనది. ధాతువునకు అర్థవిపరిణామము కలిగి అనూయార్థ మేర్పడినది.

చం. "తదయక మ్రొక్కియున్న వినెతాసుతు
నప్పుడు నూచి యాత్మలో, నిడుగడజేయు
చుంగడు నహింపక కద్రువ¹⁰" అని నన్నయ వ్రాయెగము.

కన్నడములో కష్టము- నాథ అను అర్థములలో ఇడుగు, ఇడుక్కు అను శబ్దములున్నవి. ఇడుగు శబ్దముతో 'ఇడుగడ' పదమునక్షగల సామ్యము గమనింప దగినది. 'ఇడుమ' శబ్దములో 'ఇడు' అను భాగము కష్టార్థసూచకము.

తమిళములో 'ఇడు' ధాతువు మలయాళములో 'ఇడి' ధాతువు, కోతలో 'ఇడ్' ధాతువు కన్నడములో 'ఇడి' ధాతువు - కొట్టు, బాదించు, అనహించుకొను అను అర్థాలలో కన్పించుచున్నవి. తెలుగులో మాత్రము పైయర్థములలో ఆ ధాతువు క్రియాప్రయోగములందు కన్పించదు. ఇడుమ, ఇడుగడ శబ్దాలలో మాత్రము దాని రూపమును చూడగలము.

'ఏడుగడ' శబ్దములోకూడ 'ఏడు' అను ప్రకృతి భాగము ధాతువుగా వ్యవహారములో లేదు. రక్షకుడను అర్థములో నన్నయ దీనిని వ్రాయించినాడు.

"పతుల కదనయునికి సతులకు ధర్మపు
నతులకేడు గడయుఁబతుంమావె"¹¹

కన్నడభాషలో 'ఏటు' ధాతువు-వృద్ధిపొందు, పైకినవచ్చు అను అర్థములలో వినబడుచున్నది. తమిళములో గూడ 'ఏటు, ఏట్' అను ధాతువులు భరించు, పైకెత్తు, వృద్ధి

10. ఆది. 2-42.

11. ఆది-4-68

నాండు అనే ఆర్థంలో ఉన్నవి తెలుగులోని 'ఏడుగడ' శబ్దపు పూర్వభాగమునకు వైన తెల్పిన తమిళ, కన్నడ భాషల 'ఏట్' దాతువుతో సామ్యమున్నది. ఆ కారము తెలుగులో దకారముగా మారుట సహజము.

ఉనికి, ఉన్ని, కోర్కి, చూడ్కి, పూన్కి అనునవి 'కి' ప్రత్యయాంత శబ్దములుగా ప్రస్తుత భాగములో కంపు చిన్నయనునది దీనిని 'ఇకి' ప్రత్యయముగా చెప్పినాడు. నారాయణీయము, వ్యావహారికాంధ్రభాషా వ్యాకరణము, కూడ 'ఇకి' అని చెప్పినది. కాని దీనిని 'కి' ప్రత్యయముగానే విశ్లేషించుట నమునితముగా నుండును.

నన్నయ ప్రయోగములలో ఉనికి అను శబ్దము తప్ప తక్కిన నాల్గింటిలో స్పష్టముగా 'కి' ప్రత్యయము బానించుచున్నది. 'ఉనికి' యొక్క రూపాంతరమైన 'ఉన్ని' శబ్దముకూడ నన్నయచే ప్రయుక్తము. ఉన్. పూన్. కోర్ మొదలగు ప్రాథమిక దశ దాతువులమీద 'కి' ప్రత్యయము చేరగా ఏర్పడిన రూపములే ఉన్ని మొదలగునవి. న కార కకారముల పుష్క సుబోచ్ఛ్రావణకై ఇకారము తరువాత ఆగమముగా చేరి 'ఉనికి' అను రూపము కలిగినది. దీనిని స్వరభక్తిగా వ్యవహరించురు. వ్యాకరణకర్తలు ప్రక్రియా సౌంధ్యము కొరకు 'ఇకి' ప్రత్యయముగా నిర్దేశించినారు.

1. "దండితారాతి వీడేవి కుండలమ్ము

లిమ్మురా పూన్కియిది నవలమ్ముగాగ"¹²

2. "వెఱచఱచ పీరిలో నొ

క్కఱగా నొక మొనలిచూడ్కినగోచరమే"¹³

ఇక్కడ చూచుదాతువులోని చకారమునకు, దకార మాదేశమైనది. కన్నడములో చూద్, సూద్ దాతువులు 'పర్లి'లో చూద్ దాతువు కలదు. మఱచువ, తక్కువ అను రెండు 'కువ' ప్రత్యయాంత రూపముల భాగములో ఉన్నవి. మఱచు + కువ = మఱచుకువ తగ్గు + కువ = తక్కువ అని వ్యాకరణవర్ధతిలో ఈ శబ్దముల నిష్పత్తి చెప్పదగినను, "మఱచు"లో 'చు' తగ్గులో 'గ్గు' లోపించినవి. తగ్గు దాతువు అంత్యవర్ణము లోపించిన తరువాత ఊనిక కొఱకు కువ ప్రత్యయములోని కకారము ద్విత్వమును పొందినది.

మఱియు దాతువునకు కన్నడములో 'మఱె' కోతలో 'మర్వ' తమిళములో 'మఱి' మలయాళములో 'మఱక్క' అను నమానార్థక దాతువులున్నవి. మూలదక్షిణ ద్రావిడములో దీనికి ప్రకృతి 'మగ్ + వ్' అను దాతువు. మఱకువ శబ్దము మలయాళములోని దాతువుతో సామ్యము కలిగియున్నది. మూలద్రావిడములోని దంత మూలీయ తికారము 'ఱ' కారముగా మారును.

'తగ్గు, తక్కు' దాతువులు రెండు తెలుగుభాషలో ఉన్నవి. కాని 'తక్కువ' శబ్దపు అర్థసామ్యము తగ్గు దాతువుతోనే ఉన్నది. కన్నడములో తగ్గు, తద్దు, తల్లు అను దాతువులు, తమిళములో 'తా' కోతలో 'తగ్' అను దాతువులీ యర్థములో కలవు. మూలదక్షిణ ద్రావిడములో 'తగ్-ఉన్క్' తగ్-ఉన్క్ అని దీని ప్రకృతి రూపములు. నమీకరణము వలన శకారము కకారము రూపము నొందినది.

"ఉండు" శబ్దమును నన్నయకన్యాశుల్కమనే అర్థములో ప్రయోగించినాడు (ఈ శబ్దము 'కుం' శబ్ద రవమని సూర్యరాయ విమంతువు, తెలుగు వ్యుత్పత్తికోశము కూడ పేర్కొన్నది). "ఉండు" దాతువుపై 'కువ' ప్రత్యయమువచ్చి, వానస్థానమును అర్థముగల "ఉండు" శబ్దమొకటి యున్నది. అది తిక్కినచేత విరాట పర్వములో ప్రయోగింపబడినది. కాని ఆయర్థములో నన్నయ దానిని ప్రయోగించలేదు.

భావార్థకమైన 'ట' ప్రత్యయము 2 విధములుగా ప్రతిపాదితము. క్రియాపరిచ్ఛేదములో చిన్నయసూరి "ట వర్ణకంబు భావంబు నందగు" అని విధించిన 'ట' ప్రత్యయము నర్థదాతువులపై చేరును. చేయుట, తినుట, ఇచ్చుట మొదలగునవి దానికుదాహరణములు. ఈ ప్రత్యయము చేరినప్పుడు దాత్వంత వర్ణము లోపించుటగాని మరేవిధమైన మార్పుకాని కలుగదు వ్యాకరణ పరిభాషప్రకారము దీనినిహత కృత్ ప్రత్యయముగానే స్వీకరింపవలసి యుండును.

అట, పాట, వంట వంటి శబ్దములలో 'గం' 'ట' ప్రత్యయము కృదంత పరిచ్ఛేదములో చెప్పబడినది. ఈ ప్రత్యయముచేరినప్పుడు దాతువు చివరి వర్ణము లోపించును. అడు + ట = అట, పాడు + ట = పాట, వండు + ట = వంట ఇత్యాది క్రమములో ఈరూపములు నిష్పన్నములగును.

నన్నయ ఆట, పాట, ఓట, వంట, అంతుట, అను శబ్దములను 'ట' ప్రత్యయంతములను ప్రయోగించినాడు. వీనిలో ఆట, పాట, శబ్దములు కర్మార్థములోన, తక్కినవి భావార్థములోను ఈ ప్రత్యయమును పొందినవి. వంట శబ్దము కర్మార్థమును కూడ బోధించును.

కన్నడములో 'ఆడు', దాతువు 'ఆట' అను నామముకూడ ఉన్నది తుఱు భాషలో ఆట, తమిళమలయాళములలో ఆట్టమ్ అను నామపదములున్నవి. మూల ద్రావిడ దాతువు 'ఆట్' అనునది.

'పాడు' దాతువు తమిళ, కన్నడములలో కూడ కన్పించుచున్నది. 'పాట్'. అను. మూలద్రావిడదాతువుపై 'అ' ప్రత్యయము చేరి పాట శబ్దమేర్పడియుండును' వ్యాకరణ సౌంధ్యము కొరకు 'ట' ప్రత్యయము చెప్పుట జరిగినది.

'వంట' శబ్దము 'వన్' అను దాతువునకు 'త్' అనుబంధముగాచేరి దానిపై అకారము చేరగా 'త్' టకారముగా మారి నిష్పన్నమైనది. కుయి భాషలో 'వండ' అను దాతువు రుచి చూచు అను నర్థములో కలదు. తమిళములో 'వణు' దాతువు మరగ బెట్టు అను నర్థమందున్నది.

"టు" వర్ణకాంత శబ్దములు-చేటు, చోటు, ఏటు, పోటు, మాటు అను 5 మాత్రము లభించుచున్నవి. చెడుదాతువుపై 'టు' ప్రత్యయము చేరగా భాత్వంతవర్ణము లోపించి, తొలియచ్చదీర్ఘముకాగా 'చేటు' శబ్దము సిద్ధించెనని వ్యాకరణ కథనము, ఇట్లే 'చోటు' దాతువు నుండి చోటుశబ్దము, ఏయు దాతువునుండి ఏటుశబ్దము, పోడు దాతువునుండి పోటుశబ్దము, మటుగు దాతువునుండి మాటు శబ్దము టు ప్రత్యయంతములుగా నిష్పన్నమగుచున్నవి.

'డు' ప్రత్యయంతముగు 'మ్రుంగుడు' శబ్దము నొక్కదానిని మాత్రము నన్నయ వాడినాడు.

"రయమున మ్రుంగుడుగాము క్రియ" అని కర్తృత్వకముగా మ్రుంగుడు శబ్దము ప్రయుక్తము.

'అంఠ' 'హఠ', 'చేఠ'. వంఠ అను విందుపూర్వక 'ఠ' ప్రత్యయంత శబ్దములు ఈకాగములో విందువున్నవి. అయ్యు ధాతువు మీద 'ఠ' ప్రత్యయము చేరి ధాత్యంత వర్ణము లోపించగా అయ్యు + ఠ > అం + ఠ = అంఠ అను రూపము నిష్పన్నమగును. ఇక్కడ ధాతువులో విందువులేకున్నను ప్రత్యయమునకు ముందు విందువు కనబడుచున్నది. ఇట్లే చేయు ధాతువులో కూడ విందువులేకున్నను తజ్జన్యమైన చేఠ శబ్దములో విందువున్నది. హఠ, వంఠ శబ్దములు హిను, వందు ధాతువులపై 'ఠ' ప్రత్యయము చేర్చుటవలన ఏర్పడినవి. వీటిలో మూలద్రావిడ ధాతుగతముగా అను నానికములున్నవి. అందువలన విందువుండుట నహజము.

ఈకారణమువలన చిన్నయనూరి 'ఠ' ప్రత్యయములు రెండింటిని వేరువేరుగా చెప్పినాడు. ఒకటి 'తజి', రెండవది 'త' "జిత్తువిందుపూర్వకంబగు" అను నూత్రము ననుసరించి 'తజి' వర్ణకము విందుపూర్వకముగా చేరును. ప్రకృతి భూతధాతువులో అనునానికము లేనిచోట 'తజి' ప్రత్యయమును, అనునానిక నహిత ధాతువుమీద త ప్రత్యయముతో రూపములను సాధింపవచ్చును. అంఠ శబ్దమును అంగు ధాతువు నుండి కూడ నిష్పన్నము చేయదగును. అంగు ధాతువునకు శ్రమపడుట అని అర్థము. అయ్యు, అంగులకు మూలభూతమైన ప్రకృతులు, మూలద్రావిడములో అనునానిక, తద్రహితములు రెండు ఉండుట దీనికి హేతువు. తమిళములో 'అందై' అనునది అంఠప తుల్యరూపము.

ఇట్లే చేఠ శబ్దమునకు ప్రకృతియగు చేయు ధాతువులో అనునానికము లేకున్నను ఇతర ద్రావిడ బాషాధాతువులను గమనించినప్పుడు అనునానికము కాన్పించు చున్నది. కన్నడములో 'కెయిమె' 'గెయిమె' 'గేమె' అనురూపములు 'చేయునకు' నమా నార్థకములున్నవి. గోండిబాషలో 'కియానా' అనురూపము, గదబ బాషలో 'కెన్' అను క్రియారూపము కనబడుచున్నది. అందువలన 'చేఠ' శబ్దములో విందువుండుటకు మూల ద్రావిడములో అనునానికాక్షరముండుట కారణము.

కావున బాషాతత్వద్వైతే చూచినప్పుడు కృత్తులలో ఒక్క 'ఠ' ప్రత్యయము మాత్రమున్న దాలును, వ్యాకరణకర్తలు, తమ పరిభాష ప్రకారము సౌంధ్యము, కొతకు రెండుభిన్న ప్రత్యయములను చెప్పుట అవసరమైనది.

'చనుప', 'కడప' అను రెండు శబ్దములు 'ప' ప్రత్యయంతములుగా కాన్పించుచున్నవి. 'వీటిలో 'చనుప' శబ్దము ఆరణ్యవర్జములో ఒకే ఘట్టమున మూడు, నాలుగు పర్యాయములు ప్రయోగింపబడినది. అందులో ఒకచోట 'చన్ప' అను సంయుక్తరూపము కూడ కలదు. చను రాతువుపై 'ప' ప్రత్యయము వలన 'చనుప' రూపము కలిగినది. మార్గమున గుంపుగా నడచువారు, సార్థము అని దీర్చికర్తము. చనుప శబ్దమునకు మార్గమును అర్థముకూడ కలదు.

'కడచు, రాతువు మీద 'ప' ప్రత్యయము వచ్చి రాత్వంత్య వర్తలోపముచే 'కడప' శబ్దము కలుగుచున్నది. రాటబడినది అను కర్మార్థములో ఇంద్రియాఽపై అధో భాగము (దేహాశి) ను బోధించుచున్నది. దీనికి 'గడప' అను నరకాది రూపముకూడ తరచుతరచు వచ్చినేటి వ్యవహారములో ఉన్నది.

అన్నిటికంటె ఎక్కువగా 'పు' ప్రత్యయంత శబ్దములు వనక. కవిశ్రయ భారతములో కాన్పించును. ఈ వర్గములోని శబ్దములను నన్నయ ముప్పదికి పైగా ప్రయోగించినాడు. ఆర్యు రాతువు 'నుండి ఆర్యు శబ్దము, ఇంచు రాతువు నుండి ఇంచు, శబ్దము 'పు' ప్రత్యయము వలన నివృన్న మైనవి. ఇట్లే ఏచు > ఏపు, ఊర్చు > ఊపు, కఱచు > కఱపు, ఏడ్చు > ఏడ్పు, తనర్చు > తనర్పు, తలంచు > తలంపు, తీర్చు > తీర్పు, నేర్చు > నేర్పు, విఱచు > విఱపు, వేల్చు > వేల్పు, వగచు > వగపు, పఱచు > పఱపు, వెఱచు > వెఱపు, త్రోయు > త్రోపు, నిలుచు > నిలుపు చూచు > చూపు, పనుచు > పనుపు-పంపు, పఱచు > పఱపు, పెనుచు > పెనుపు-పెనుపు-పెంపు, పొలుచు > పొలుపు-పొల్పు, మెలగు > మెలపు, మాయు > మాయపు మార్చు > మార్పు, నిడియు > నిడుపు, వెడలు > వెడల్పు, అనుక్యదంత రూపములాయా రాతువులపై 'పు' ప్రత్యయము చేరగా ఏర్పడినవి.

పై వానిలో తలంపు శబ్దము పూర్ణబిందుయుక్తరూపమే ప్రయోక్తమైనది. తలంపు అను రూపము ఈ భాగములో లేదు. 'తలంపమి' అనుపదములో మాత్రము అర్థబిందు సహితరూపము కాన్పించును. తీరుపు, నేరుపు, అను ఉకారవర్ధ్యరూపములు కాక తీర్పు, నేర్పు అను సంయుక్తాక్షర శబ్దములే వాడబడినవి. 'నిలుపు' శబ్దము మాత్రము

ఉకారమధ్యరూపమే లభ్యము. 'నిల్పు' శబ్దమును నన్నయ వాడలేదు. పొలుపునకు రూపాంతరమగు 'పొల్పు' శబ్దము పెనుపునకు-పెచ్చు, పెంపు అను రూపాంతరములు, పనుపునకు-పన్ను, పంపు అనురూపములు ప్రయోగింపబడినవి. ఇంపు శబ్దమునకు ఇమ్ము ఇంటు అనురూపాంతరములు నన్నయ భాగములో లభించుచున్నవి. వేల్పుదాతు జన్యము లైన 'వేల్పు', 'వేలుపు' అనురెండు రూపములు కూడ కనబడుచున్నవి.

నేరువు, ఏడుపు వంటి ప్రయోగములు తరువాతి కవులు చేసియున్నారు. దీని వలన ఉకారమధ్యరూపము లర్వాచీనములనియు, సంశ్లిష్టరూపమలే ప్రాచీనములనియు తెలియుచున్నది.

'ఇంచు' దాతువునకు మూల ప్రకృతి 'ఇన్' అనునది కలదు. ధ్వనిచేయు అను అర్థముగల ఆర్పు దాతువునకు కన్నడ, కోత, తమిళభాషలలో 'ఆర్' అను తుల్యార్థక దాతువున్నది. మూలద్రావిడములో కూడ 'ఆర్' అనునది దాతువు. ఏడుదాతువునకు ఏడ్/ఏ అనునది మూలద్రావిడ భాషలో ప్రకృతులు. ఊర్పు దాతువునకు మూలదక్షిణ ద్రావిడములో ఉచిర్/ఉయిర్ అనునది ప్రకృతులుగా గుర్తింపబడినవి. ఈ విధముగా మూలరూపములైన 'పు' ప్రత్యయము చేరగా నిష్పన్నమైన రూపములే ఇంపు, ఆర్పు, ఏపు, ఊర్పు శబ్దములు.

ఈవువర్తకాంత శబ్దము లన్నింటిలో మాపు, త్రోపు, నిడుపు అనునవిరప్ప తక్కిన శబ్దముల ప్రకృతులన్నియు చువర్తకాంతములుగా ఉన్నవి. ఉదా ఆర్పు, ఏర్పు మొదలగునవి. మాయదాతువునకు 'పు' చేరగా మాపుశబ్దము, త్రోయదాతువునండి త్రోపుశబ్దము నిష్పన్నమైనవి. నిడుద శబ్దముయొక్క బుత్తశబ్దరూపమగు నిడుశబ్దముపై భావార్థములో 'పు' ప్రత్యయము చేర్చగా నిడుపు శబ్దము ఏర్పడియుండును. అట్లైనచో ఇది తద్దిత ప్రత్యయమని చెప్పవలసియుండును.

తమిళములో 'నెడు' అనుక్రియ, తొడ భాషలో 'నొట్' అను దాతువు పొడవగుట అను అర్థములో ఉన్నవి ఇతర ద్రావిడ భాషలలో ఈ అర్థములో నామ వాచకములు తప్ప క్రియారూపములు లేవు. కన్నడములో 'నెడు' శబ్దము తులు భాషలో

నిది, నిదు శబ్దములు దీర్ఘములో కలవు. తెలుగులో నిదురాతువు క్రియారూపములో లేదు. అందువలన దీనిని తద్విశాంతముగా గ్రహించుట ఉచితము.

సాధారణముగా బావార్థమును బోధించు 'పు' ప్రత్యయము 'వేల్పు' శబ్దములో మాత్రము ఓన్నార్థమును బోధించుచున్నది. వేల్పు ధాతువు అగ్నిలో ఆహుతి నిచ్చుటను బోధింపగా దానిపై వచ్చిన 'పు' ప్రత్యయము ఆహుతి నందుకొనుదేవతలను బోధించుచున్నది. నన్నయ ఈ శబ్దమును బహువచనములో మాత్రము వ్రాయగించినాడు.

త్రోవ, ఒలువ అను రెండు శబ్దములు 'వ' ప్రత్యయాంతములు ఈ బాగ, ములో కనపడుచున్నవి. త్రోయు ధాతువుపై 'వ' ప్రత్యయము చేరి త్రోవ శబ్దము ఒలుగు ధాతువుపై 'వ' ప్రత్యయమువలన ఒలువ శబ్దము నివృత్తమైనది. మూలద్రావిడములో త్రోయు ధాతువునకు ప్రకృతి 'తొర' అనునది. దీనిలో వర్ణవ్యత్యయము వలన త్రోవ శబ్దము కలిగినది. ఒలుగు ధాతువునకు 'ఉల్-అంక్' అనునది మూలద్రావిడరూపము. ఉకారము ఒకారముగాను, దంతమాలీయమగు తకారము శకటరేఫముగను మారి ఒలుగు ధాతువు ఏర్పడినది.

అరివి, తెల్వి అను రెండు 'వి' ప్రత్యయాంత రూపములు నన్నయ రచనలో లభించును. అరియు ధాతువుపై 'వి' ప్రత్యయము చేరుటవలన అరివి శబ్దమేర్పడినది. తమిళములో 'ఆళ' ధాతువు, కోత బాషలో అక్ష్వి ధాతువు, కన్నడములో ఆళె ధాతువు పరిమాణార్థములో కలవు. మూలద్రావిడములో దీని ప్రకృతి 'అళి' అనునది. ఆ దళలోనే ప్రత్యయము కలిసి ఆకారము మధ్యలో చేరుటవలన ఆళవి రూపము, తరువాత అరివి శబ్దము ఏర్పడియున్నది. కన్నడములో అరిపు అను నామవచనము ఈ అర్థములో ఉన్నది. తెలుగులోని లావు అను శబ్దము దీనియొక్క వర్ణవ్యత్యయము వలన కలిగిన రూపమే.

తెల్వి శబ్దము వ్యాకరణ పద్ధతి ప్రకారము తెలియు ధాతువునుండి ఏర్పడినదని చెప్పవచ్చును. తెలియు ధాతువునకు జ్ఞానార్థమే కాక ప్రకాశించు, వెల్లడియగు అను నర్థములు కూడ కలవు. ఈ ధాతువునకు మూలద్రావిడ బాషలో "తెళ్" అనునది ప్రకృతిరూపము. దానిపై 'వి' ప్రత్యయము చేరి శకారము లకారముగా మారుట

వలన 'తెల్వి' అను రూపము ఏర్పడినది. లకార వకారముల మధ్య స్వరభక్తి వలన ఇకారము చేరి తెలివి అను రూపాంతరము ఏర్పడినది. కాని ఈ రూపమును సన్నయ ప్రయోగించలేదు.

'వు' ప్రత్యయాంతరూపములు కూడ ఈ లకారములో ఎక్కువగానే లభించును, ఉలివు, తెలివు, పుట్టువు, నుడువు, చెయ్యవు, తదవు దావు కుఱువు, చెలువు, పొదవు, లావు, ప్రోవు, మఱువు అను శబ్దములను 'వు' ప్రత్యయాంతరములుగా గ్రహింపదగును.

ఉలియు దాతువు మీద ఈ ప్రత్యయము చేరి దాతువు చివరివర్ణము లోపించుటవలన ఉలివు శబ్దమేర్పడినది. దీని ద్రావిడ మూలరూపము 'ఉః' అనునది కన్నడములో 'ఉలి' దాతువు ధ్వనించు అనునర్థములో కలదు.

తెలివు శబ్దము తెలియు దాతువునుండి నిష్పన్నమైనది. ఈ దాతువునుగూర్చి పూర్వము "తెల్వి" శబ్ద ప్రస్తావనలో వివరించబడినది. పుట్టు దాతువునుండి 'పుట్టువు' అను రూపము కలిగినది. ఇదే అర్థములో 'పుట్టు' అను క్రియానామవాచకము గూడ కవి ప్రయోగములలో నున్నది. దానిని సన్నయ ప్రయోగించలేదు.

కన్నడములో పుట్టు, హుట్టు, ఉట్టు అను మూడు దాతువులు కలవు. మూల ద్రావిడములో దీనికి ప్రకృతి 'పుద్' అను దాతువు. దానివై అచ్చు చేరినపుడు ద్విత్వము కలిగి తెలుగులో పుట్టు దాతువైనది.

'నుడువు' అనునది కూడ దాతువుగాను, నామముగాను, వ్యవహారములో నున్నది. కావున వ్యాకరణ పరిభాష ప్రకారము దీనిని 'ఉ' ప్రత్యయాంతరముగానే చెప్పవలసియున్నది. కాని నుడువు అనునది మూలదాతువు కాదు. 'నుడి' అను శబ్ద మొకటి ఇదేయర్థములో ప్రసిద్ధముగానుండుట దీనికి సమర్థకము. తమిళములో 'నొడి' అను క్రియమాట్లాడుట అనునర్థములో నున్నది. కన్నడములో 'నుడి' అను క్రియగలదు. తెలుగులో నుడి, నొడి, అను రెండు రూపములలో పాటు నొడువు, నుడువు అను రూపాంతరములు కూడాకలవు. నుడుగు, నొడుగు అనుగకరియై క్త రూపములు కూడక ని్పించుచున్నవి.

అందువలన 'నాడి' లేక 'సుడి' అను మూలదాతువుపై 'వు' ప్రత్యయము చేరి దానిలోని ఉకార సాహచర్యము వలన దాతుగత ఇకారము ఉకారముగా మారి న్నడువు నొడువు అను రూపములనంది యుండును. అట్లు కాక కలుగు, తిరుగు, తరుగు, పెరుగు మొదలగు చాల దాతువులపై అనుబంధముగా చేరినట్లు 'గు' మొదట చేరి నుడుగు, నొడుగు అనురూపములనంది, పిమ్మట గకారము వత్వము నందెనని కూడ చెప్పవచ్చును. ఈవద్దతిలో గకారయుక్తరూపము ప్రాచీన తరమని చెప్పవచ్చును. నన్నయ వీటిలో ఏరూపమును ప్రయోగించెనో నిర్ణయించుటకు యతిప్రాస స్థలములో అటువంటి నిర్ధారక ప్రయోగములు లభించనందువలన అతడు దేనిని ప్రయోగించె ననునది అనిశ్చితము.

ఇక చెయ్య శబ్దములో 'వు' ప్రత్యయము స్పష్టముగా కనిపించు చున్నది. చేయు దాతువుమీద 'వు' ప్రత్యయము చేరి, అచ్చునకు హ్రస్వము, చివరి ఉకారమునకు లోపము కలుగగా వైహప మేర్పడుట వ్యాకరణ ప్రక్రియ.

సోదర ద్రావిడ భాషలతో పోల్చిచూడగా 'చెయ్' అనునది మూలవ్రత్యతి యని, దానిమీదనే, 'వు' చేరి చెయ్యరూపము నిష్పన్నమైనట్లు స్పష్టము. తమిళములో 'చెయ్' మలయాళంలో 'చెయ్' కన్నడములో 'కెయ్, కై', కొడగులో 'కెయ్' అను దాతువులు 'చేయు' సహనార్థకాలున్నవి. అది కకారము తెలుగు మొదలగు భాషలలో లాంఛికరణము వలన చకారముగా మారినది. చేయి, కైవంటి కొన్ని శబ్దాలలో రెండు రూపములు నిలిచినవి. చెయ్య శబ్దము బహువచనరూపమే మనకి భాగములో లభించు చున్నది. 'చేయువు' అను ఉకారమధ్య రూపమును నన్నయ ప్రయోగించలేదు.

తడయు దాతువుపై 'వు' ప్రత్యయము వలన 'తడవు' శబ్దము, చచ్చు దాతువునుండి చాపుశబ్దమును కలుగుచున్నది. పొడుచుదాతు జన్యముగా పొడవు శబ్దమును గ్రహింపదగును.

తడయు దాతువు అంత్యవర్ణము లోపించగా తడవు, రూపము ఏర్పడును. చచ్చు, నొచ్చులకు 'చాపు, నోపు' లాదేశములగునని చిన్నయసూరి 'చాపు' శబ్దమును సాధించినాడు. కాని తమిళభాషలో 'చా' దాతువు, కన్నడములో 'సాయ్' దాతువు కొండ భాషలో 'సా' దాతువు మరఙ్గారములో కనపడుచున్నందున 'చా' అనుమూల

ధాతువునుండి 'వు' ప్రత్యయము చేరుట వలననే 'ధావు' శబ్దమేర్పడెనని తలచుట సముచితము.

'పొడుచు' ధాతువునకు ఉడయించుట, ఎక్కుట, పోట్లాడుట. అను అర్థములున్నవి. 'వైకెక్కు' అను అర్థముగల పొడుచు ధాతువుపై 'వు' ప్రత్యయము చేరుట వలన పొడువు అనురూపము విష్వన్నమగును. నన్నయ ఈ శబ్దమును 'ఎత్తు' అను అర్థములో ప్రయోగించినాడు.

'పొడవు' అను అకారమధ్యరూపము మరియొకటి కలదు. దానికి బెన్నక్కా ర్థముతో పాటు రూపు, దైర్ఘ్యము అను అర్థములు కూడ ఉన్నవి. రూపార్థకమగు పొడవు శబ్దమును నన్నయ ప్రయోగించినాడు. దానిని పొడుచు ధాతువుపై 'అవు' ప్రత్యయము చేరుటవలన కలిగినదిగా చెప్పవలెను.

బాటగు, దాగికొను అనునర్థములలో మఱుగు ధాతువున్నది. దానిమీద 'వు' ప్రత్యయము చేరి అంత్యవర్ణము తోపించుట వలన 'మఱువు' అను శబ్దము నిష్పన్నమైనది. ధాతువులోని గకారమునకే వకారాదేశము కలిగి, ఉకారరూప ప్రత్యయముతో కూడి 'మఱువు' రూపము జనించినదని చెప్పటకవకాశమున్నది.

ప్రోవు శబ్దమునకు ప్రకృతియగు ధాతువు ప్రోచు అనునది. దీనికి నిలువ చేయు, భద్రపరచు అనునర్థములు కలవు. దీనికి మూలద్రావిడములో 'పోర్-వ్' అనునది మూలము. ఇది వర్ణవ్యత్యయమును పొందగా ప్రో అను రూపమును పొంది దానిపై 'వు' ప్రత్యయము చేరగా 'ప్రోవు' శబ్దము నిష్పన్నమగును. నన్నయ దీనిని రాశి అనునర్థములో ప్రయోగించెను. తమిళములో పోర్పు, మలయాళములో పోర్ అనునవి రాశి అనునర్థములో నున్నవి.

ఇంతవరకు తెలుగు లాక్షణికులు ప్రతిపాదించిన కృతులలో నన్నయ ప్రయోగించిన 22 ప్రత్యయాలను చర్చించినాను. ఇప్పుడు వ్యాకరణకర్తలు తమ గ్రంథాలలో పేర్కొననివి, కృత్తులుగా చెప్పదగినవి అగు ప్రత్యయముల సీబాగములో గమనితము. అటువంటివి పది ఉన్నవి. అవి—

అటు, ఇద.ఇది , ఇవ, కని, కు, కోలు, గి, ము, సలి అనునవి క్రమముగా పీనిని గూర్చి నమిషించును.

1. 'చూపటు' శబ్దమును చూచువారను అర్థముతో నన్నయ ప్రయోగించినాడు.

'నరునింద్రాత్మజా నింద్రా

వరజనఖన్ పీరుఁ బాండవ ప్రవరుధను

ర్థరుఁ జూచి చూపఱ్ఱెరన్'

(ఆది-8-18)

ఇటువంటి మరికొన్ని ప్రయోగములు కూడ కలవు. చూచు + అటు > చూపు + అటు = చూపటు అను క్రమముతో దీనిరూపనిర్దిష్ట కలిగినది. చకారమునకు వకారము చూపు మొదలగు చోట్లవలె వచ్చినది. దీనికి ఏకవచనములో ప్రయోగము లేదు.

'చూపటు' శబ్దమును కవిశ్రయము వారందరు ప్రయోగించినప్పటికి బాల ప్రాథవ్యాకరణకర్తల 'అటు' ప్రత్యయమును పేర్కొనకపోవుట విచిత్రము.

నన్నయ 'పన్నిదము' అను శబ్దమును ఒకేచోట వరుసగా మూడు చూర్ణ ప్రయోగించినాడు.' దీనిలోని 'ఇద' ప్రత్యయము దాతువుమీద చేరినది కావున కృత్ ప్రత్యయమనక తప్పదు. పన్ను శబ్దము నామముగా ప్రయోగములలో లేనందున తద్విత మనజాలము. చిన్నయనూరి ఇద ప్రత్యయమును కృత్తర్ధితాలు పెడిందిలోను చెప్ప లేదు. ప్రాథవ్యాకరణకర్త ఒప్పు, తప్పు, పెల్లు శబ్దములకు మాత్రము స్వార్థములో తద్విత ప్రకరణములో ఇద ప్రత్యయమును చెప్పినాడు. అందువలన నన్నయ వాడిన 'పన్నిదము' లోని ఇద ప్రత్యయము లాక్షణికులు పేర్కొనని కృత్ ప్రత్యయమగుట నృప్తము.

'ఇది' ప్రత్యయముతో గూడిన 'చెయిది' శబ్దమును, దాని రూపాంతరమైన 'చెయి' అను రూపమును కూడ నన్నయ ప్రయోగించినాడు. వ్యాకరణ సంప్రదాయము

సారము చేయు + ఇది > చెయ్ + ఇది = చెయిది అని ప్రక్రియ చెప్పవలసియున్నది. ధాతువు తొలిదీర్ఘము ప్రాప్తముగా మారినది కాని ఇతర ద్రావిడ భాషలను పరిశీలించి చూడగా 'చెయ్' అనునది మూలధాతువనియు, దానిపై 'ది' అను ప్రత్యయము చేరగా 'చెయి' రూపమేర్పడి తరువాత ఇకారము షుద్ధ్యలో చేరి 'చెయిది' అను శబ్దము కలిగినదని చెప్పట శాస్త్రీయముగా నుండును.

తమిళములో 'చెయ్' ధాతువు, కన్నడములో 'కెయ్, గెయ్' ధాతువులు కోతభాషలో 'గెయ్' ధాతువు చేయు ధాతువునకు సమానార్థకములుగా ఉన్నవి. మూల ద్రావిడ భాషలోని ధాతువు 'కెయ్' అని భాషాశాస్త్రకథనము.

'ఉక్కివము' శబ్దము నన్నయ భారతములో కనబడుచున్నది. కపటమను నర్థములోనిది ప్రయుక్తిము. 'ఉక్కు' ధాతువుపై 'ఇవ' ప్రత్యయము చేరగా పీశబ్ద ముత్పన్నమైనదని భాంవ్యాకరణోద్వోతములో వజ్రించిన సీతారామస్వామి శాస్త్రీ తెలిపినారు.

“ఇట్టి కార్యమునకు నేనవశ్యంబును
నొకఁబడంగ నోపనుక్కివమున”

“కని” ప్రత్యయంతమని చెప్పదగిన 'కనుకని' శబ్దము నన్నయరచనలో కలదు.

వ“తత్పరిజనంబులందరు నశనిపాతంబున
బెదిరి చెదరినట్లు కనుకనింబఱచిరి”

కనుకని శబ్దమునకు సంభ్రమము, భయము అను అర్థములు కలవు. 'కను' ధాత్వర్థమునకు సంభ్రమార్థము కొంత దూరముగానున్నది. ఈవిధమైన శబ్దమింకొకటి కానరాదు.

'కు' ప్రత్యయంత హవములు-చినుకు, పీకు, పరింకు, పీకు అను నాలుగు లభించుచున్నవి.

చిను రాతువునకు మూలయావమగు 'చిన్' అను దానిపై 'కు' ప్రత్యయము చేరగా చిన్కు అను రూపముకల్గి, తరువాత న్వరభక్తివలన ఉకారముచేరి చినుకు శబ్దము నిష్పన్నమై యుండును. నన్నయ చినుకు శబ్దమునే ప్రయోగించినాడు.

'చీకు' శబ్దము చివుకు రాతువునుండి యేర్పడినది. 'చివుకు' రాతువునకు 'పీర్ణమగు' 'కృశించు', సారపీనమగు అను నర్థములున్నవి. ఈ రాతువు మీద 'కు' ప్రత్యయము చేరి, మధ్యవర్ణము లోపించి ఆద్యచ్చునకు దీర్ఘమురాగా 'గీకు' అను శబ్దము నిష్పన్నమైనది. గ్రుడ్డివాడను నర్థములో గీకుశబ్దమును నన్నయ వాడినాడు.

వలంకు శబ్దము వలను శబ్దముపై 'కు' ప్రత్యయము చేరుటవలన నేర్పడినది. వలను, వలకు, శబ్దములు నమానార్థకములుగనే వ్యవహారములో నున్నవి. కనుక ఇక్కడ 'కు' ప్రత్యయము స్వార్థములోనే వచ్చినదని తలచవలెను.

పీకు శబ్దమునకు 'ఉన్నతి', 'పరాక్రమము' అనుర్థములున్నవి. ఇది 'పీగు' రాతువువలన కు ప్రత్యయంతముగా నేర్పడిన శబ్దము. పీగు రాతువునకు 'సిక్కు' 'విజృంభించు', 'ఉన్నహించు' అను నర్థములున్నవి.

అనుప్రయుక్తమైన కొను రాతువు 'కోలు'గా మారినదని వ్యాకరణకారులు తెల్పినారు. కాని దీనిని ప్రత్యయముగా గ్రహించుటే నమచితము. ప్రబ్బికోలు, విల్చికోలు, వేడికోలు' అను మూడు రూపములను నన్నయ వాడినాడు. ఈ మూడింటి లోను రాతువు చివర ఇకారము చేరినది.

'గి' ప్రత్యయంతమని చెప్పదగిన 'ఈగి' శబ్దమొకటి కనిపించుచున్నది. ఇచ్చు రాతువుపై 'గి' ప్రత్యయము చేరి, రాత్వంత్యవర్ణము లోపించి ఇకారమునకు దీర్ఘము వచ్చినది.

“చనులెంచి మహా మునివరు

లనవరతము వారలకు, బ్రయంతోనరంగ దీ

వన లీగి జేసి కుశంము” అని నన్నయ ప్రయోగము. కన్నడ,

తమిళములలో 'ఈ' అనియు పర్షిలో 'సీ' గోండిలో 'సీ' అనియు ఇచ్చునకు సమానార్థక భాగులున్నవి. మూల ద్రావిడములో 'సీ' అని భాషరూపము అధికకారము లోపించిన ఈ రూపము నుండియే ఈ శబ్దము నిష్పన్నమైనదనట సమంజసము. 'ఇచ్చు' అనునది అనుబంధము చేరిన రెండవరూపము.

సోమ శబ్దము ప్రతము, పూజ అను సర్థములలో ప్రయోగమందున్నది నన్నయ దీనిని పూజలు అను అర్థములో ప్రయోగించినాడు.

మధ్యాక్కర :- "నుడువులు వేయునింకేలయిప్పాట

సోములుదొల్లి! కడగి రోదెరిసి"

సోమ భాగులుపై 'ము' ప్రత్యయము చేరగా నిష్పన్నమైనది సోమశబ్దము. ప్రైవ్యములోనే సోదెరిని అను రోమ భాగు భూత కాలకరూపము కూడ ప్రయుక్తమైరది.

సోదర ద్రావిడ భాషలలో సోన్, సోక్ భాగులు, 'రోమ్ము' అను నామ వాచకము కలవు. కావున 'సోన్' అను మూలద్రావిడ భాగులుపై ఠికారము చేరి, న కారము ఓష్ఠ్య సాహచర్యము వలన మకారముగా మారి సోము శబ్దముత్పన్నమైనదనట సమచరితముగా నుండును.

ఈవిధముగా బాలవ్యాకరణాది లాక్షణికులు రూపించిన వది కృత్ ప్రత్యయాలను నన్నయ ప్రయోగించినాడు. ఈగి, చూపలు, చెప్పు వంటి ప్రసిద్ధ శబ్దములకు లాక్షణికులు వ్యుత్పత్తి చెప్పకపోవుట ఆశ్చర్యముగానున్నది.

అనేక సూతన ప్రత్యయములను ప్రతిపాదించిన మూర్తలక్షణకాముది కాని వ్యాసహాకికాండ్ర రాపావ్యాకరణము గాని ఈగి వంటి శబ్దములను స్పృశింపలేదు.

ఈ రీతిగా నన్నయ తన భారతములో మొత్తము 30 కృత్ ప్రత్యయరూపములను ప్రయోగించినాడు. ప్రామాణిక వ్యాకరణములని చెప్పవగిన బాలప్రాథమ్య శాస్త్రములు వీటిలో కొన్నిటిని పేర్కొనకపోవుటకు కారణము తెలియరాదు.

పొలితి శబ్దము నన్నయ రచనలో లభించుచున్నది. దీనిలో 'తి' ప్రత్యయము నృషముగా కన్పించుచున్నది. ఇది పొలుచు ధాతువునకు సంబంధించినది— తమిళములో 'పొలి', కన్నడములో 'పోల్' అను ధాతువులు ప్రకాశార్థములో కనబడుచున్నవి. (D. E. D. 3717)

అందువలన 'పోళ్' అను మూలధాతువుపై 'తి' ప్రత్యయము చేరగా 'పొల్తి' శబ్దము, స్వరాగమము వలన 'పొలితి' శబ్దము నిష్పన్నమయ్యెనని చెప్పదగును.

'ముదునలి' శబ్దముకూడ నన్నయ భాగములో కన్పించుచున్నది. ఇది 'ముదియు' ధాతువునకు 'నలి' ప్రత్యయము చేరగా నేర్పడిన రూపము.

పొలితి శబ్దములోని 'తి' ప్రత్యయమును, ముదునలి శబ్దములోని 'నలి' ప్రత్యయమును కూడ సంప్రదాయ వ్యాకర్తలెవ్వరును చెప్పలేదు.

ఆదిత్యావ్యముగా ప్రసిద్ధిచెందిన ఆంధ్రమహాభారతములోని తొలి కవి నన్నయ భాగములోనే లాక్షణికులు నిరూపించని 'కృష్' ప్రత్యయాలు పది లభించుట విశేషము.

నన్నయ వాడిన తద్ధిత ప్రత్యయములు

నన్నయ తన భారతములో ప్రయోగించిన తద్ధిత ప్రత్యయములు 18 లభించుచున్నవి. అవి—అ, ఆరి, ఇ, ఉక, కాడు, దిమి, త, తన, న, పరి, పోతు, తిక, సేపు—అనునవి.

మత్తర్థములో 'అ' ప్రత్యయమును చిన్నయనూరి వాఙ్మయముగా చెప్పక "అర్థ విశేషముల వర్ణకాంతరములును మహాత్మయోగంబులనెఱుంగునది" అను సూత్రము క్రింద అడప. చెడుగఁడు, దుడుకఁడు, నిడుపఁడు—అను ఉదాహరణముల ద్వారా 'అ' ప్రత్యయమును ప్రదర్శించినాడు.

ప్రకృత భాగములో 'అ' ప్రత్యయాంతము 'చెలువ' శబ్దమొక్కదే కన్పించుచున్నది. సౌందర్యార్థకమగు 'చెలుపు' శబ్దముమీద మత్తర్థములో 'అ' ప్రత్యయము చేరి 'చెలువ' రూపము నిష్పన్నమైనది. అందముకంది అను ఘృత్పితృత్వముతో నేర్పడిన యీ శబ్దము తరువాత శ్రీ పర్యాయముగా మారినది.

‘ఇల్లడ’ శబ్దము అకప్రత్యయాంతమని చెప్పదగును. ఒకవస్తువును మరియొక చోట వ్యాసముగా నుంచుట అనునర్థములో నీపదము వాడుకలోనున్నది. నన్నయకూడ అదేయర్థములో ప్రయోగించినాడు.

“నన్నెవ నమ్ముదేని యిల్లడ యిడు భీము నర్దు
ను నలంఘ్య బలాభ్యుం”²⁰

“ఉనికిపట్టు” అనునర్థముగల ‘ఇల్లు’ శబ్దముపై ‘అడ’ ప్రత్యయము చేరి ఇల్లడ శబ్దము నీర్ధించినది నివాస విషయమని ఫలితార్థము.

‘అరి’ ప్రత్యయాంత శబ్దములు-ఆరి, జారుర్, నూనరి-అనునవి నన్నయ ప్రయుక్తములైనవి. ఈ శబ్దములలో ‘అరి’ ప్రత్యయము మత్సర్యములో వచ్చి నది,

దేశ్యమగు ‘ఆరిము’ శబ్దమునకు అసత్యము, ఉపేక్ష, అంశ్యము, అను నర్థములున్నవి. నన్నయ ప్రయోగించిన పద్యములోని ‘ఆరి’ శబ్దము దుష్టుడైన అను నర్థమును బోధించుచున్నది. అనర్థార్థకమైన ‘ఆరిము’ శబ్దము మత్సర్యకమైన ‘అరి’ ప్రత్యయము చేరిన తరువాత, కొద్దిగా అర్థవ్యాకోచము నొంది దుష్టస్వభావము కల వాడను నర్థమును తెలుపుచున్నది.

వల అను నర్థముగల సంస్కృతజాతి శబ్దభవము ‘జారి అను తదృ పదము. దానిపై మత్సర్యములో ‘అరి’ ప్రత్యయము చేరి జారురి శబ్దమేర్పడినది. ఇది బహువచనరూపములో మాత్రము ప్రయోగింపబడినది. (జారులు)

తత్సమమైన ‘నూన’ శబ్దము పశువధస్థానార్థకము అది ‘అరి’ ప్రత్యయ ముతో కూడి ‘నూనరి’ శబ్దమైనది. పశువధస్థానము కలవాడు, పశువులను చంపువాడు. కసాయివాడు అను నర్థమును బోధించుచున్నది. తత్సమప్రకృతి మీద కూడ ‘అరి’ ప్రత్యయము చేరుననుట కిది దృష్టాంతముగా గ్రహింపవచ్చును.

‘ఇ’ ప్రత్యయము మత్సర్యములో చేరిన ‘కడలి’ శబ్దమొక్కటి నన్నయ భాగములో లభించును. తరంగార్థకమైన ‘కడలు’ శబ్దముమీద మత్సర్యములో ‘ఇ’ ప్రత్య

యము చేరుటవలన (కదలు + ఇ) కదలి శబ్దము నివృత్తమగుచున్నది. తరంగములు కంది-సముద్రము అను వాచ్యార్థమును బోధించుచున్నది. ఈ శబ్దము బహువచనములో “కదళుల్” అను రూపము మాత్రము నన్నయ రచనలో దృష్టము. ఏకవచనరూపము కాన్పించదు.

ఒప్పిదము అను శబ్దమును తద్విత ప్రత్యయంతముగా త్రిలింగంక్షణ శేషము మొదలగునవి పేర్కొన్నవి. ఒప్పు అను రాతుజన్యనామముపై ‘ఇద’ ప్రత్యయము చేరగా ఈ శబ్దమేర్పడునని వారి ఆశయము.

దీనిని కృత్ ప్రత్యయంతముగా కూడ చెప్పవచ్చునని నా అభిప్రాయము. ‘ఒప్పు’ రాతు మీద భావార్థములో ‘ఇద’ ప్రత్యయమును చెప్పవచ్చును. వెల్లిదము, తప్పిదము వంటి శబ్దములను సాధించుటకు తద్విత ప్రత్యయమును చెప్పవలసి ఉన్నందున వాటితో పాటు ఒప్పు శబ్దమును కూడ చేర్చి ఆ ప్రత్యయమును చెప్పినారు. కాని నన్నయ తప్పిదము, వెల్లిదము వంటి శబ్దములను ప్రయోగింపలేదు. అంతేకాక పన్నిదము అను శబ్దమును కూడ ప్రయోగించినాడు. దానిని కృదంతము గానే గ్రహించవలసియుండును. అందువలన నన్నయ ప్రయోగించిన ఒప్పిదము, పన్నిదము శబ్దములను కృదంతములుగానే పరిగణించుట బావ్యము.

ఉక ప్రత్యయంతము ‘చిటుతుక’ శబ్దమొక్కటి గోచరించును. చిటుత శబ్దము మీద స్వార్థములో ఉక ప్రత్యయము వచ్చి ‘చిటుతుక’ రూపము నివృత్తమైనది. కేవల చిటుత శబ్దమును కూడ నన్నయ ప్రయోగించి ఉన్నాడు. స్వార్థమనగా ప్రకృత్యర్థము. చిటుత, చిటుతుక శబ్దములకు వాచ్యార్థమొక్కటే, నెలతుక, పొలతుక వంటి అనంతరకపుం ప్రయోగము లీ భాగములో కానరావు.

మత్వర్థములోనే వచ్చు మరియొక ప్రత్యయము ‘కాడు’. ఈ ప్రత్యయముతో కూడిన శబ్దములు తాపికాడు, సంగడి కాడు, పరికాడు, బలిమికాడు, నేర్పుకాడు అను 5 ప్రయోగములను నన్నయ గ్రంథములో చూడగలము.

‘తాపి’ అను శబ్దమునకు జాడ అను సర్థము కలదు. దానిపై కాడు ప్రత్యయము చేరి తాపికాడు అను శబ్దము నివృత్తమగును. జాడ తెలుపువాడు అను సర్థములో ఇది ప్రయుక్తమైనది.

నేర్పు శబ్దము కృదంతము. దానిమీద మత్వర్థములో కాఁడు ప్రత్యయము చేరి నేర్పుకాఁడు అను రూపము సిద్ధము.

‘పరికాఁడు’ అను శబ్దముకంటె యూహము అను నర్థములో నన్నయచే ప్రయోగింపబడినది. ‘వరి’ శబ్దమునకు నిఘంటువులలో నమూనా మను నర్థము చూపబడినది. నమూనాము కలవాడు/కలది అనగా తన నాయకత్వములో నమూనామున్న వ్యక్తి అని వర్తననిరూపము.

బిల్వార్థకమైన బలిమి శబ్దముపై ‘కాఁడు’ ప్రత్యయము చేరగా బలిమికాడు అను రూపము బలవంతు డను నర్థములో కాన్పించుచున్నది. సంస్కృతనమములపై ‘జిమి’ ప్రత్యయమును బాలవ్యాకరణాదులు చెప్పలేదు. కాని ముక్తలక్షణకముడిలో ‘బలిమి’ అను లక్ష్యముతోగూడ చెప్పబడినది.

సంగడి శబ్దమునకు స్నేహము, చెలికాడు అను రెండర్థములను నిఘంటువులు తెలిపినవి. స్నేహార్థకమైన సంగడి శబ్దము మీద మత్వర్థములో ఈ ప్రత్యయము చేయగా సంగడికాఁడను శబ్దమేర్పడి చెలికాఁడను నర్థమును బోధించును. అట్లుకాక సంగడి శబ్దమును మిత్రార్థకముగా గ్రహించినచో కాఁడు ప్రత్యయము స్వార్థమున వచ్చినదని చెప్పవలసియుండును. ఈ రెంటిలో మొదటి పద్ధతే నమూనాచేతముగా తోచుచున్నది. మొదట సంగడికాఁడు శబ్దమే సుహృద్వాచకముగా ఉండి, కాలక్రమమున కాఁడు ప్రత్యయము లేకుండా ‘నగడి’ శబ్దము మిత్రవాచకముగా వ్యవహారములోనికి వచ్చియుండును.

‘మగఁడిమి’ శబ్దమునకు బాలవ్యాకరణము పుష్కలైని చెప్పక, “మగఁడి మ్యాదులు యథావ్రయోగబుగ గ్రాహ్యంబులు”⁴¹ అను సూత్రముద్వారా నిపాతముగా పేర్కొన్నది. ప్రాతవ్యాకరణము మొదలగు తరువాత వ్యాకరణములు కాని, ప్రాచీన వ్యాకరణములు కాని ‘మగఁడిమి’ శబ్దప్రక్రియను నిరూపించలేదు. పౌరుషము, మగతనము, అను బావార్థము నీ శబ్దము బోధించుచున్నది. ‘మగన్’ అను శబ్దము ప్రాచీన ద్రావిడ పురుషవాచకము. దానిపై ‘డిమి’ అను భాగము బావార్థములో చేరినది.

తమిళ, మలయాళ భాషలలో 'మగన్' శబ్దము కుమారుడు, పురుషుడు అనే అర్థంలో ఉన్నది. ఆ శబ్దము మీద 'ఱు' చేరి మగన్ము > మగండు > మగండు > మగడు అను రూపములు తెలుగులో ఏర్పడినవి. తరువాత భర్త అను సర్థ మీ భాషలో రూఢమైనది. మగండు, మగడు అను శబ్దముల మీద భావార్థములో 'ఇమి' ప్రత్యయము చేరి, దశాశ్రమమునకు దశాశ్రమ మదేశము కాగా మగండిమి, మగడిమి అను శబ్దము లేర్పడియుండునని తలచుట కవకాశమున్నది పేరిమి, కడిమి మొదలగు శబ్దములలో భావార్థక మగు 'ఇమి' ప్రత్యయము కనబడుట ప్రసిద్ధమే.

చిన్నయనూరి బాలవ్యాకరణమునకు ముందు సంస్కృతభాషలో రచించిన నూత్రాంధ్రవ్యాకరణములో 'మగాదిభ్యష్టిమిజాదయః' అని నూత్రించి 'మగో' శబ్దముపై టిమిజ్ ప్రత్యయము చేరుటవలన మగడిమి శబ్దమేర్పడునని తెలిపినాడు. కాని అతడే తరువాత రచించిన బాలవ్యాకరణములో ఈ శబ్దమును నిపాతముగా నిర్దేశించుటకు కారణము తెలియకున్నది.

'చిటుత', 'ఒక్కత' అను రెండు శబ్దములు 'త' ప్రత్యయముతో ప్రయోగింపబడినవి. ఇవి రెండు కూడ స్వార్థక ప్రత్యయంతములే. నిమింట్లుకారులు 'చిటు' శబ్దమును 'చిటుత' శబ్దము యొక్క లు ప్రశేషమని పేర్కొన్నారు. కాని వాస్తవముగా 'చిటు' శబ్దమే ప్రాథమిక మని 'చిటుత' అనంతరరూపమని ఇతర ద్రావిడభాషల పరిశీలనవలన తెలియును. తమిళములో 'చిటు' మలయాళములో చిట్టు, చెట్టు, కన్నడములో కిటి, కిట, తుళులో కిరి, కిరు అని సమానార్థక రూపములున్నవి. 'చిటుత' రూపసామ్యము కల శబ్దములు తమిళములో 'చిటితు' అని కన్నడములో 'కిరిదు' అని కన్పించుచున్నవి. కనుక 'చిటు' అను ప్రకృతిమీదనే స్వార్థములో 'త' ప్రత్యయము చేరినదనుట సమంజసము.

సన్నయ 'చిటుతకారము' అను సమానములోనే ఈ శబ్దమును ప్రయోగించినాడు. చిన్నవయసు అను సర్థము నీ శబ్దము బోధించుచున్నది. చిటుత శబ్దము విశేషణముగా సర్వవింగ సాధారణముగా ఉన్నది.

ఒక్క శబ్దముపై స్వార్థమున త్రిత్వబోధకముగా 'త' ప్రత్యయము చేరిగా 'ఒక్కత' శబ్ద మేర్పడినది. బాలవ్యాకరణాదులు కులవాచకములగు బోయ, చాకి

మున్నగు శబ్దములమీద 'త' ప్రత్యయమును చెప్పినారు. కాని 'ఒక్కత' వంటి శబ్దములకు సాధించలేదు దీనిని త్రిప్రత్యయ భేదముగా పరిగణింపవగునోమో.

భావార్థక 'తన' ప్రత్యయాంతము 'పలుగుఁదనంబు' అను శబ్దమొక్కటి మాత్రము నన్నయ భారతములో కాన్పించును. దుష్టార్థకమైన పలుగు శబ్దముమీద భావార్థములో 'తన' ప్రత్యయముచేరగా 'పలుగుఁదనము' అను రూపము కలిగి దుష్టత్వమును అర్థమును బోధించుచున్నది. ఇదికాక తన ప్రత్యయాంత శబ్దము మరేదియు ప్రకృత భాగములో లేదు.

"చుక్కన" శబ్దమొకటి 'న' ప్రత్యయాంతము ఆదిపర్వమున²² ప్రయుక్తమైనది. ఇక్కడ తేలికదనము అను భావార్థములో 'న' ప్రత్యయము కనబడుచున్నది నభాపర్వములో మరొకచోట 'చులుకన ద్వారమున²³' అను వ్రయోగమున్నది. అర్చమైన ద్వారమున అని అర్థము చెప్పఁబరిసియున్నది. అనగా 'న' ప్రత్యయము స్సార్థములోనే చేరినది. "చులుకన" శబ్దమే కాలక్రమమున మధ్యస్వరము లోపించి "చుక్కన"గా మారినది.

"వెలుపరి, వరిపా" అను రెండు శబ్దములలో "పరి" ప్రత్యయము చూపట్టుచున్నది. వెలిశబ్దముమీద 'పరి' ప్రత్యయము చేరి ఇకారము ఉకారముగా మారుటవలన వెలుపరి శబ్దము నిష్పన్నమైనది.

'వరిను' శబ్దముపై పరిప్రత్యయము కూడినప్పుడు వరినులోని 'ను' లోపించి వరిపరి శబ్దము నీర్థించినదని నిఘంటువులు, లాక్షణికులు చెప్పినారు. కాని ఐరివాచకమగు వరి శబ్దము కుడిభాగమును బోధించునదై దానిమీద పరిప్రత్యయము చేరినదనట నముచితముగా నుండును.

పుంస్త్య సూచకమైన 'పోతు' ప్రత్యయమును ఎనుపోతు శబ్దములో నన్నయ వాడినాడు. ఉభయలింగమగు 'ఎను' శబ్దముమీద పుంలింగ సూచనగా పోతు ప్రత్యయము చేరి మగదున్న అను నర్థమును బోధించుచున్నది. పోతుప్రత్యయము అంతమందుగల శబ్దమిచొక్కదే ఉన్నది.

బావార్థకమగు 'జీక' ప్రత్యయముతో పేదజీకము అను శబ్దము నొక్కదానిని మాత్రమే, నన్నయ ప్రయోగించినాడు.

పలువ శబ్దము ఎక్కువగా మాట్లాడువాడు అను నర్థములో ప్రయోగింపబడినది పలు + వాయి = అనగా ఎక్కువ నోరు కలివాడు అని నిమంతుకారులు వ్యుత్పత్తి తెలిపినారు. వాయి శబ్దములో 'వ' అనునది మాత్రము శేషించి అది ప్రత్యయస్వరూపమును పొందినది. ఇది పలు అను విశేషణము మీద నిలిచినందున దీనిని తద్ధితముగ వరిగణింపవలెను.

“పలువంగ బడక నభలరు

.....

.....

పలువ ఎఱుంగవు వరాత్మ వరిమాణుబుల్”

(ఆది-888)

కాలార్థకమైన 'సేపు' ప్రత్యయమును నన్నయ ఒక్కచోట 'కొంతసేపు' అను పదములో ప్రయోగించినాడు. ఇది కొంత అను శబ్దముపై నమయనూచకముగా చేర్చబడినదని స్పష్టము. సేపు అను దానికి న్యతంత్రప్రయోగ మెక్కడను లేదు. కనుక ఇది ప్రత్యయ మనుటలో విప్రతిపత్తిలేదు. కాని ఎందుచేతనో ఓన్నయనూరి మొదలగు వారు దీనిని ప్రత్యయముగా తెలుపలేదు. ఆధర్వణ రచితముగా ప్రసిద్ధమైన త్రిలింగ శబ్దా పుశాసరములో మాత్రము “ఎదుః ప్రస్థాదికన్య స్యాత్ సేపుః కాలన్య స్మృతః” అని 'సేపు' ప్రత్యయము పేర్కొనబడినది.

పగవారు అను నర్థములో 'పగలు' శబ్దమును నన్నయ ప్రయోగించినాడు. ఈ 'లు' అనునది బహువచన ప్రత్యయముగా భావింపవలెను. పగ శబ్దమునకు విరోధి అను నర్థముకూడ కలదు. అందువలన ఈ బహువచన ప్రత్యయము చేరిన తరువాత పగ కలివారు అను నర్థమును బోధించినది. దీనికి ఏకవచనములో ప్రయోగము లేదు.

తెలుగులో పగులు ధాతువు వీలు, విడిపోవు అను నర్థములో ఉన్నది. దీనికి పూర్వరూపమని భావింపదగిన 'పగు' ధాతువు తమిళములో ఇదే అర్థములో ఉన్నది. ఆ ధాతువుమీద కర్తృత్వములో అలు ప్రత్యయము చేరిన పగలు రూపమేర్పడును.

అప్పడది కృదంతరూపమని చెప్పవలసియుండును. దీనివంటిదే చూపఱు అను మరొక శబ్దమును నన్నయ ప్రయోగించినాడు

చూపఱు, పగఱు శబ్దాలను నన్నయ ప్రయోగించినప్పటికీ చిన్నయనూరి మొదలగు లాక్షణికులు ఎవ్వరును కృతులలో కాని, తద్ధితములలో కాని ఈ శబ్దముల నిష్పత్తిని తెలుపకపోవుట వింతగా ఉన్నది.

డా బూదరాజు రాధాకృష్ణ శాననభాషాపరిణామమును గూర్చి వ్రాయుచు “స్వార్థంలోనే ‘ఱు’ అనే అపదాంశమొకటి కనిపిస్తుంది” అని తెలిపి పొద-ఱు పొదఱు అని ఉదాహరించినారు ‘కూతురు’ శబ్దము కూడ ఇటువంటిదే కావచ్చునని అభిప్రాయపడినారు.²⁴ ఆ పక్షమున వగ శబ్దము పొద స్వార్థములో ‘ఱు’ ప్రత్యయముతో పగఱు (పగవారు) అను శబ్దములను సాధించవచ్చును.

ఈవిధముగా తెలుగు లాక్షణికులు ప్రతిపాదించిన తద్ధితప్రత్యయములలో 18టిని నన్నయ భారతములో వాడినాడు. వాటిలో చాలవరకు ఒకటి రెండు ప్రయోగములతో మాత్రము కన్పించుచున్నవి.

ఆంధ్రభాషానుశానము, ముక్తిరక్షణకౌముది వంటి రక్షణగ్రంథాలలో మొత్తము ఏబదికి పైగా తద్ధితప్రత్యయములు చెప్పబడినను కేవలము 18 ప్రత్యయ ప్రయోగములను మాత్రము నన్నయ భాగములో చూపిగలుగుచున్నాము.

మొత్తము పొద నన్నయ భారతములో తద్ధితప్రయోగములు చాలతక్కువగా ఉన్నవి. రెండున్నర పద్యములలో, నుమారు నాలుగుపేరి పద్యగద్యములలో కేవలము 20-25 తద్ధితప్రత్యయములకు మించి కాన్పించవు ఇందు మించుగా 150 విధముల

కృత్ ప్రత్యయాంతరూపములను నన్నయ వ్రాయొగించిన విషయమును గమనించి నప్పుడే రెండిటి మధ్య అంతరము స్పష్టము కాగలదు.

నన్నయ, తత్సమబహుళమైన భాషను గ్రహించి రచన సాగించినందున, తద్దితవ్రయోగము చాల తక్కువగా జరిగినది. దేశ్యపదముల నెక్కువగా స్వీకరించినచో వానిలో తద్దితాంతరూపములధికముగా చోటు చేసుకొని యుండెడివి.

దేశీయములైన పదములను విరివిగా గ్రహించిన తిక్కన భాగము లో తద్దిత పదబాహుళ్యముండుటను తరువాతి ప్రకరణములో మనము గమనించగలము.

చతుర్థ ప్రకరణము

తిక్కన భారతములోని కృత్ ప్రత్యయములు

మొత్తము భారతములో పదునైదు పర్వములకు తిక్కన రచించినాడు. నన్నయ రచనా భాగమునకు సుమారు నాలుగురైట్లు పద్య గద్యములు తిక్కన భాగములో కలవు.

తత్వము భూయిష్ఠమైన నన్నయ శైలికి భిన్నముగా, తిక్కన తెలుగుదనము నెక్కువగా స్వీకరించి రచన సాగించినాడు. ఈయన రచనాభాగ మధికమగుటవలనను, తెలుగు పదముల నెక్కువగా వాడుటచేతను, ఈ భాగములో కృత్తత్వ ప్రత్యయముల ప్రయోగము లత్యధికముగా లభించుచున్నవి.

కృత్తుల, తద్గతముల ప్రయోగ విషయములో ఎఱ్ఱనకు, తిక్కనతో సామ్యమెక్కువగా కన్పించును.

నన్నయలో కృదంతప్రయోగము లధికముగాను, తద్గతము లత్యల్పముగాను కనువట్టిగా, తిక్కన రచనలో తద్గతప్రయోగములుకూడ అధికసంఖ్యలో లభించుచున్నవి.

తిక్కన భాగములో, కృత్ ప్రత్యయములు మొత్తము అరుదరి వరకు కనబడుచున్నవి. వానికి సంబంధించిన ప్రయోగములలో నన్నయ భాగములో లాని పదాలను మాత్రమే ఈ ప్రకరణములో పేర్కొనింతును. అటువంటి ప్రయోగములు మూడు వందల వరకున్నవి.

తెక్కన ప్రయోగించిన కృత్ వ్రత్యయములు :—

1. అ.	28. క.
2. అక.	29. కడ/గడ.
3. అట.	30. కని/కలి
4. అడ.	31. కు.
5. అడి.	32. కువ.
6. అన.	33. కోం.
7. అమి.	34. గర.
8. అర.	35. గి/వి
9. అరి.	36. ట.
10. అం.	37. టు.
11. అలి.	38. డు.
12. అవు.	39. త.
13. ఆర.	40. ఠి.
14. ఇ.	41. మ.
15. ఇక.	42. దం
16. ఇకి.	43. (అ)న
17. ఇడి	44. ప.
18. ఇర.	45. పి.
19. ఇద	46. పు.
20. ఇది	47. పుర.
21. (ఇ) మి	48. బడి.
22. ఇయ.	49. మ.
23. ఇలి.	50. మర.
24. ఇవ.	51. వ.
25. ఉ.	52. వడి.
26. ఎ.	53. వి.
27. ఎన.	54. వు.

వరుసగా ఈ ప్రత్యయ ప్రయోగములనుగూర్చి వర్ణాలోకింతును.

1. అ.

'అ' ప్రత్యయాంత ప్రయోగములు తొమ్మిదింటిని తిక్కన ప్రయోగించినాడు. అవి—

1. కూటము.

6. పాయ-

2. చెక్క.

7. పొంకము.

3. చాప

8. వజ్జియ

4. తగులము

9. మట్టము

5. తునియ

'కూటము' అనునది 'కూడు' దాతువుపై 'ట' ప్రత్యయముచేరి, దాతువు తుది వర్ణము లోపింపగా ఏర్పడినదని వ్యాకరణము చెప్పుచున్నది. 'కూటము' కూడ ఇటువంటి శబ్దమే.

కాని నిజమునకు ఇది 'అ' ప్రత్యయాంతమని తులనాత్మకముగా పరిశీలించిన తెలియును.

మూలద్రావిడములో 'కూట్' అను దాతువు 'కూడు'నకు ప్రకృతిరూపము. తమిళమలయాళ భాషలలో 'కూట్టమ్' శబ్దము దీనినుండి జనించినది; కలయిక, గుంపువంటి అర్థములను తెలుపుచున్నది. 'కూట్టమ్' శబ్దము తెలుగులో గ్రహింపబడి, ఉకారముచు చేర్చుకొని ద్విత్వము లోపించుటవలన 'కూటము' అను శబ్దము ఏర్పడెనని చెప్పదగును.

"అటకడు మృగమదమున.....

.....మణిదామకములు గట్టుదు పెద్దకూటమున."

అను పద్యములో సభాభవనమనెడి యర్థములో తిక్కన ఈ పదమును వాడినాడు.

కపటము, అసత్యము మొదలగు అర్థములుగల సంస్కృతసమశబ్దము 'కూటము' దీనికంటె చిన్నము.

'చెక్క' శబ్దము 'చెక్కు' ధాతువుపై 'అ'ప్రత్యయము చేరగా నిష్పన్నమగును. చెక్కాడునది, అండింపబడునది అని వ్యుత్పత్త్యర్థము.

మూలద్రావిడములోని 'కెరే' ధాతువునకు కకారము అనుబంధముగాచేరి, తాంబ్యీకరణమువలన 'క' 'చ'గా మారి సమీకరణములో చేపకు కకారము రాగా 'చెక్క' అను ధాతువేర్పడును. ఆ దశలో 'అ' ప్రత్యయముచేరి 'చెక్క' శబ్దము రూపొందినది.

సజాతీయ భాషలలో దీని రూపము లిట్లున్నవి-

కొలామీ—సెక్

నాయికీ—సెక్క

వర్తి —చెక్క

తమి —చక్కె

కన్న —చక్కె, చెక్కె, నక్కె, సెక్కె | ఇవి నామములు.

(D E.D. 2266)

దాపాశ్రురీత్యా దీనిని 'క'ప్రత్యయాంతమని చెప్పదగును.

దాప శబ్దము 'దాపు' ధాతువునుండి కలిగినది. ఈ ధాతువు 'దాగ' జేయుట, ముందునకు సారించుట అను అర్థములను బోధించును. 'దాగు' ధాతువు ప్రేరణార్థక రూపములు 'దాపు', 'దాచు' అనునవి. వెదల్చుగా చేయబడినదను సర్థములో 'దాపు'పై 'అ'ప్రత్యయము చేర్చగా 'దాప' శబ్దము నిష్పన్నమైనది.

దీనికి కన్నడములో 'దాప', 'దాపె' శబ్దములు, తమిళములో 'దాపై' అను పదము సమానార్థకములుగా కనపడుచున్నవి.

మూలద్రావిడములో 'దా'/'దాచు' అను ధాతువులుండగా వానిలో 'దా'రూపముపై భకార మనుబంధమువల్ల దానికి కకారము రాగా 'దాపు' ధాతువు రూపొందినది.

‘తగులము’ అను రూపము ‘తగులు’ ధాతువుమీద ‘అ’ ప్రత్యయముచేరగా ఏర్పడినది, సంబంధము, ప్రేమ, ఆకర్షణము మొదలగునవి దీని కర్థములు.

మూలద్రావిడములోని ‘తక్’ అను ధాతువునకు ‘డిల్’ అనుబంధముగా వచ్చి, ‘తగుల్’ అను రూపము కలుగగా దానిపై ‘అ’ ప్రత్యయము చేరినందున తగుల శబ్దము రూపొందినది. తరువాత మువర్తకమురాగా ‘తగులము’ అయినది. కొందరు ఆధునికులు దీనిని ‘అము’ ప్రత్యయముగా విశ్లేషించిరి.

దీనికి కన్నడములో ‘తగులు’, ‘తగిలు’, ‘తగలు’ అని, తమిళములో ‘తక్కె’ అని, మాలోలో ‘తకె’ అని నజాతీయ రూపములు లభించుచున్నవి.

‘తునియు’ ధాతువుపై ‘అ’ ప్రత్యయమురాగా ‘తునియ’ శబ్దము జనించినది. తునియు + అ = తునియ’ అని ఉకారసంధివలన రూపము సిద్ధించును.

‘తునుము, తునుగు, తునియు’ ధాతువులకు మూలద్రావిడ ప్రకృతి ‘తుణ్’ అనునది. దానిమీద ‘ఇయ్’ అనుబంధము చేరగా ‘తునియ్’ అనురూపము కలిగి దాని మీద ఆకారము ప్రత్యయముగా చేరుటవలన ‘తునియ’ శబ్దము నిష్పన్నమగును. మూల ద్రావిడ ‘జ’కారము తెలుగులో నకారముగా మారుచుండును.

దీనికి నజాతీయ బాషారూపము లిట్లున్నవి :-

తమి-తుణిప్ప, తుణిత్తు, (ధాతువులు)

తుణియల్, తుణుక్కు, తుణిక్కై (నామములు)

కన్న-తుణక, తుణకు, తుణుకు (నామములు)

‘పాయ’ అనగా బాగము:- ‘పాయ’ ధాతువుపై ‘అ’ ప్రత్యయముచేరి అవదాతి స్వరసంధివలన పాయశబ్దము నిష్పన్నమగును,

మూలద్రావిడములో ‘పాయ్’ అను ధాతువుపై ఆకారము చేరగా ఏర్పడిన రూపమే పాయ. ఏ అనుబంధము చేరకముందేర్పడిన రూపము కనుక దీనిని ప్రాథమిక కృదంత శబ్దముగా పేర్కొనవచ్చును.

తమిళములో 'పా', కన్నడములో 'పాయ్' అనుధాతురూపము లీయరములో కలవు

'పటియ' శబ్దము శకటరేఫముతో తిక్కనభాగములో కన్పించుచున్నది. 'పరియు' అనుధాతువు మాత్రమే శబ్దరత్నాకర బ్రౌన్ నిఘంటువులలో కనబడుచున్నది. శకటరేఫముతో ఈ ధాతువు కన్పట్టదు. పటియవాయు, పటియవాపు, పటిపోవు అను శబ్దవల్లవ రూపములు మాత్రము 'అ'తో లభించుచున్నవి. 'పటియ' శబ్దము నామముగా నిఘంటువులలో చూపబడినది.

తమిళ మలయాళములలో 'పటి' ధాతువు వెలుకుట, ఊడదీయుట, చింపుట మొదలగు అర్థములను తెలుపుచున్నది. కన్నడములో గూడ ఈ ధాతువు కలదు.

అందువలన మూలద్రావిడములోని 'పత్' ధాతువునుండి 'పటి, పరి' అను రెండు రూపము లేర్పడియుండును. తక్కినభాషలలో 'అ'తో కూడిన రూపములు నిలిచి యుండగా తెలుగులో అదిలోపించి 'పరియు' రూపము మాత్రము నిలిచియున్నదని తలవవచ్చును. 'పటి' అను దళలోనే దానిపై 'అ'కారము వ్రత్యయముగా వచ్చి యకార మాగమమై పటియ రూపమేర్పడినదని తేలుచున్నది. కొన్ని ద్రావిడ భాషలలో రెండు రేఫంతో కూడ రూపములున్నవి. T.V.B.లో 'పరియు' రూపమొక్కదే చూపబడినది.²

'పొంకము' శబ్దము 'పొంగు' ధాతుజన్యమని సూర్యరాయాంధ్రనిఘంటువు పేర్కొన్నది. పొంగు + అ = పొంక. దానిపై మువ్వరము చేరగా 'పొంకము' నిష్పన్నమైనది. గకారమునకు కకారము వచ్చుట ఇందలి విశేషము.

కన్నడ, తమిళములలో 'పొంగు' ధాతువు 'కుయి, కువి'లలో 'పొంగ్' అను హంత ధాతువు, అతిశయించు, ప్రవహించు, స్థిగురుగు మొదలగు అర్థములలో ఉన్నవి.

మూలద్రావిడములో 'పొంక్, పొక్క్' అను రెండు ధాతువులుండెడివి. వాటిలో 'పొంక్' ధాతువుపై ఆకారము ప్రత్యయముగా చేరి, మువర్ణకములో 'పొంకము', రూపము కలిగినది.

తమిళములో 'పొంకిమ్', మలయాళములో 'పొక్కమ్', కన్నడములో 'పొంగ', కొడగులో 'టొంక' అను రూపములు దీనికి సమానార్థకాలు.

మట్టము' అనగా శిల్పసాధనము, కొండి, సమము అను నర్థములున్నవి. ఇది 'మట్టు' ధాతువుపై 'అ' ప్రత్యయము చేర్చుట వలన ఏర్పడిన రూపము. 'మట్టు' ధాతువునకు బాధించు, త్రొక్కు, నరిచేయు, కుడుర్చు మొదలగు సర్థములున్నవి. 'కుడుర్చు, నరిచేయు' అను నర్థములో మట్టు ధాతువు నుండి ఈ పదము కలిగినదని భావింపదగును.

దీనికి మూలద్రావిడ ధాతురూపము 'మట్ట' (T.V B.), కన్నడములో 'మడు' తమిళములో 'మణ్ణు' అను ధాతువు లి యర్థములో కలుపు.

2. ఆక.

దంపకము, వంటకము అను రెండు శబ్దములు ఆక ప్రత్యయముతో కన్పించుచున్నవి.

'వండు' ధాతువుపై 'ఆక' ప్రత్యయము చేరగా 'వంటకము' అను రూపము కలుగును. ఈ శబ్దము వంట అను క్రియార్థమును, వండుబడిన పదార్థమును గూడ బోధించుట టిక్కన రచనలో చూడగలము.

వ్యాకరణ పద్ధతిలో 'వండు + ఆక' అగు చోట ఉకారనంతరి వలన 'వండక' అని కావలసి యుండును. కాని దకారము ఉకారముగూడకు లక్షణ వేమియు లేదు.

మూలద్రావిడములో వన్, వల్ అను రెండు ధాతువులుండి యుండునని కృషిరాజు కృష్ణమూర్తి తెలిపిరి. 'వన్' అనుదానిపై 'ట'కారము అక్షరముగా చేరగా దానిపై 'ఆక' ప్రత్యయము చేరినందున 'వంటక' అను ప్రాచీనవకము నివృత్తమగును.

క్రియాదూపములైన పాదుచున్నాడు మొదలగు చోట్ల, వండమి వంటి రూపాంతరము దకారము కనబడుచున్నది. పర్తి, గదల భాషలలో క్రమముగా వెండ్, వండ్ అను ధాతువులు వండుట అను నర్థములో ఉన్నవి.

'దంపకము' అను శబ్దము 'దంచు' ధాతువుపై 'అక' ప్రత్యయము వచ్చి యేర్పడినది. 'దంచు' రూపాంతరము 'దంచు' ధాతువు. 'అక' ప్రత్యయము పరమైసప్తదు చకారమునకు పకారమాలేశమగును, దంచు + అక > దంపు + అక > దంపక (ము) అని ప్రక్రియ క్రమము.

ఈ ధాతువునకు సమానార్థకములు తమిళాది భాషలలో అకారపూర్వకము గానున్నందున మూల ద్రావిడ ధాతువు 'అడ్' అని దానిపై 'అన్-చ్' అనుబంధము లుగా చేరి, తెలుగులో వట్టివ్యత్యయమువలన 'దంచు' ధాతువేర్పడినదని తులనాత్మక పరిశీలనవలన తెలియుచున్నది.

(తమి-అడు, మం-అడి. కొడగు-అడి) తెలుగులోహడ అడచు, అడుపు, అటు అను స్థలములలో అకారము మొదట కనబడుచున్నది. అడచు, దంచు, దంగు ధాతువుల మూల ధాతువొక్కటే. చకారమునకు 'ప' అదేశమైనది.

3. అట :-

'ఇటుకటము' అను శబ్దము 'ఇటుకు' ధాతువుమీద 'అట' ప్రత్యయము చేరుటవలన ఏర్పడినది. 'ఇటుకు' ధాతువుగాను, క్రియానామముగాను ప్రయోగము లలో నున్నది.

మూల ద్రావిడములో 'ఇత్' అను ధాతువుండి, దానిపై 'ఉక్క' అను బంధము చేరగా, దంతములీయ స్పర్శము 'అ' కారమై 'ఇటుక్క' అను ధాతువుగా ఏర్పడి దానిపై మరల 'అట' ప్రత్యయము వచ్చి ఒక కకారము తొలగి 'ఇటుకట' శబ్దము నిష్పన్నమైనది

ఈ శబ్దమును తిక్కన రెండుచోట్ల ప్రయోగించినాడు.*

ఈ 'అట' ప్రత్యయమును బాలప్రౌఢ వ్యాకరణములుగాని, ఇతర లాక్షణికులుకాని కృతులలో పెక్కునలేదు. ముక్తలిక్షణకొముదిలో మాత్రము తద్వితములలో 'అట' ప్రత్యయము చెప్పి త్రిప్పట అను లక్ష్యము చూపబడినది.

'ఇటుట' అను నామ శబ్దముకూడ కలదు దానిపై భావార్థము లో 'అట' ప్రత్యయము చేరగా, 'ఇటుకటము' రూపమేర్పడును. అప్పుడు దీనిని తద్వితాంతముగా పేర్కొనవలసియుండును.

కాని 'పావట' శబ్దములో 'అట' ప్రత్యయము కృత్యుగా కనబడుచున్నది. పాయచాతువు ప్రేరిణార్థక రూపము 'పాపు'-దానిపై 'అట' ప్రత్యయమురాగా 'పావట' శబ్దము నివృత్తమగును. శిరోజములను రెండవైపుల బాగములుగా విడదీయునది, అను వ్యుత్పత్తితో పావట శబ్దము అన్వయము. తిక్కన దీనినికూడ ప్రయోగించినాడు.

“పవడంపు జొత్తులఁ జెవులరూపడగంగఁ

బాపట తలకట్టు తంగిలప్పు” అని తిక్కన ప్రయోగము.

'పాపు' అను నామము లేనందున ఈ 'అట' ప్రత్యయమును కృత్యుగా అంశకరింపక తప్పదు.

4. అడ :-

కేరడములు. చావడము అను రెండు శబ్దము లీ ప్రత్యయాలంతములు లభించుచున్నవి. కేరడమునకు కోబడములనియు, చావడమునకు జానడ మనియు పాఠ భేదములు కనపడుచున్నవి.

'కేరడము' అనగా వక్రకోటి, వరిహాసము. 'కేరు' చాతువుపై 'అడ' చేరి ఈ శబ్దము కలిగిరది. కేరు చాతువు-వెలరేగు, ఉల్సాహపడు, ఎగలాళివేయు' సిందించు అను క్రియలకు దోహకము.

“చాపునోవులు చచ్చునొచ్చులకగు” అను సూత్రముననుసరించి ('చచ్చు' చాతువుపై 'అడ' ప్రత్యయమురాగా) ప్రకృతికి 'చాపు' అదేకమై 'చావడము' రూపమేర్పడును. చచ్చు + అడ > చాపు + అడ > చావడ(ము)

“నావుడు నవ్వులాటకనినం బవనాత్మజ యంతయేడికిం
గేవలయోధవేపరుల కిల్చిషముల్ తలపోయకి మ్మెయిన
జావడమైనఁజూచి—అను పద్యములో ‘దావడము, జావడము’ అని రెండు
విధముల విడదీయుట కవకాశమున్నది. నూ. రా. నిమంటువుపై ప్రయోగమును జావ
డముగా చూచి పిఱికిడనమను నర్థమును తెలివినది. బాలనరిన్వృతీ బుక్కిడిపోవారి బార
తము ‘జావడము’ అని పాఠమునే చూపుచున్నది, ‘జావడము’ శబ్దములో మూలధాతు
వేదో తెలియకులా ఉన్నది.

పై రెండు ప్రయోగాలలో పాఠభేదములున్నప్పటికి తిక్కన ‘అడ’ ప్రత్యయ
రూపములను వాడినాడని మంత్రము నిశ్చయముగా చెప్పగలము.

5. అడి.

‘అడలడి’ శబ్దమొక్కటి తిక్కన భవనలో ‘అడి’ ప్రత్యయాంతము కలదు.
దీనికి అలజడి, దుఃఖము అను నర్థములున్నవి.

‘అడలు’ దాతువు-శోకించుట, కుండుట, భయపడుట, చలించుట మొదలగు
నర్థముల బోధించుచున్నది. దానిపై బావార్థములో ‘అడి’ ప్రత్యయముచేరగా ‘అడలు +
అడి > అడలడి’ రూపము కలుగును. కాని కృత్తులలో ‘అడి’ ప్రత్యయమును లాక్షణి
కులు ఎవ్వరును చెప్పలేదు. కృదంతముగా నిర్ధారకమగు ‘అడి’ ప్రత్యయాంతరూపము
మరొకటి లేదు.

‘అడలు’ నామముగా కూడ కలదు. దానిపై స్వార్థములో ‘అడి’ని చెప్పిన
‘అడలడి’ రూపమును తద్గితాంతముగా సాధింపవచ్చును. వెల్లడి మొదలగునవి ఈ రక
మైనవి ప్రసిద్ధములు కలవు.

అందువలన ‘అలజడి’ శబ్దము కృదంతమనుటకన్న తద్గితాంతమనుట
నమంజనము.

మూం ద్రావిడములోని 'అద్' ధాతువుపై 'అలు' అనుబంధముగా చేరి 'అదలు' ధాతువు తెలుగులో రూపొందినది.

6. అన.

'మన్నన, గడన' అను రెండు శబ్దములను తిక్కన ప్రయోగించినాడు. ఇవి 'అన' ప్రత్యయంతములుగా కనబడుచున్నవి. సంస్కృత 'మాననా', 'గణనా' శబ్దముల నుండి ఇవి జనించినవని నిఘంటుకారులు, వ్యాకరణకర్తలు తెలివినారు. D.E.D.లో ఈ పదముల ఆరోపములు లేకుండుట, T.V.B.లో 'మన్నించు, గడించు' అను ధాతువులను చూపక పోవుట ఇవి సంస్కృత జన్యములనే అంశమును బంపరచుచున్నవి.

అయినను 'దీవించు' నుండి 'దీవన' కల్గినట్లు మన్నించు, గడించు అను. తత్వమక్రియలపై 'అన' ప్రత్యయముచేరగా 'మన్నన, గడన' శబ్దములేర్పడెనని చెప్పటలో బాధకము లేదు.

7. అమి.

ఒంటమి, కామి, రామి అను మూడు శబ్దములు వ్యతిరేకార్థకమైన 'అమి' ప్రత్యయంతములుగా ఈ బాగములో కనబడుచున్నవి.

'ఒంటు' ధాతువునకు అనుకూలించుట, నరి పడుట, గిట్టుట అని నూ. రా. నిఘంటువులో అర్థములు తెలుపబడినవి. 'ఒంటమి' అనగా వైరము, నరిపడకపోవుట.

"ఒంటమిని లేని యొంటర

మింటరములు పలుకు టచితమే" -అని తిక్కన ప్రయోగము.

'ఒంటు' ధాతువునకు మూం ద్రావిడములోని ప్రకృతిరూపము 'ఒణ్' అను నది. దానిపై 'త్' అనుబంధముగా చేరి అది 'ట'గా మారగా, 'ఒణ్ట్' అను ధాతువేర్పడినది. ఆ దశలోనే 'అమి' ప్రత్యయము చేరుటవలన 'ఒంటమి' అను రూపము కలిగెనని చెప్పవచ్చును.

కన్నడము	—	ఒణ్ణు
తమిళము	—	ఒన్న్

అను ధాతువు లి యర్థములో కనిపించుచున్నవి.

'కామి, రామి' అను నవి 'అగు, వచ్చు' ధాతువుల వ్యతిరేక బాహర్థక రూపములు. అగు, వచ్చు లకు కా, రా, అను నాదేశములను బాఁవ్యాకరణము తెల్పినది.¹⁰ వానిమీద వ్యతిరేకార్థములో 'అమి' చేరగా అపదాది స్వరసంధివలన పైరూపములు సిద్ధించుచున్నవి.

8. అర :—

ఆధునిక లాక్షణికులు కృత్తులలో 'అర' ప్రత్యయమును పేర్కొన్నారు. 'దెప్పరము' అర ప్రత్యయాంతమని వారుదాహరించెరి. 'దుర్భర' శబ్దభవ మని నిఘంటుకారులు తెలిపిరి.

'కావర' శబ్దము అర ప్రత్యయాంత మనదగును- కన్నడములో 'కావర' శబ్దము కలదు. దానికి కోపము, మోహము, మనస్తాపము-అను సర్థములున్నవి. (D. E. D. 1215) తిక్కన గర్వమును సర్థములో 'కావర' శబ్దమును ప్రయోగించినాడు (ఉద్యో. 8-28). ఈ రెండు భాషలలోని కావర శబ్దములు ఒకే ధాతువునుండి జనించినవి తలపవచ్చును.

9. అరి :—

కృత్తులలో 'అరి' ప్రత్యయమును పూర్వ లాక్షణికులు చెప్పలేదు. వ్యావహారిక భాషా వ్యాకరణములో 'అరి' చెప్పబడినది కాని 'కాచు, చూచు, దాచు లకు మాత్రమే విధింపబడినది.'¹¹

తిక్కన 'ప్రేరి' శబ్దములు ప్రయోగించినాడు. 'ప్రేలు' అనునది ధాతు రూపములోనేకాని, నామముగా లేనందున ఇది కృదంతమని చెప్పకతప్పదు.

"ఈ దుర్మార్గుండు కర్ణం బెఱుంగక నీతి బాహ్యుండై వలసినట్లు ప్రేరి మాటలాడుచుడు"¹² -అని తిక్కన ప్రయోగము.

10. బాల. క్రియా. 31

11. వ్యా. భా. వ్యా. కృత్-22.

12. ఉద్యో. 2-108.

కావున 'అరి' ప్రత్యయమును కృత్తులలో గూడ అంగీకరింపవలసియున్నది.

10. అరి.

'కావలి', 'తొంగలి' శబ్దములు 'అరి' ప్రత్యయాంతములుగా కనఁబడుచున్నవి. కాదు, పీఠులకు 'వలి' ప్రత్యయమును ప్రౌఢవ్యాకరణము తెలిపినది. కాని 'తిరుగలి' మొదలగువాని నిష్పాదనమునకు 'అరి' ప్రత్యయమును చెప్పట అవశ్యకము. దానితోనే 'కావలి' శబ్దమును సాధించిన లామపము కలుగునని రెండవ ప్రకరణములో నూచించినాను. కావున 'కాదు' ధాతువుపై 'అరి' ప్రత్యయము, చకారమునకు వకారాదేశముతో 'కావలి' రూపము సిద్ధించునని చెప్పట సముచితము.

మూంధ్రావిడధాతువు 'కా'. దానిమీద 'అరి' చేరి చకార మాగమముగా వచ్చిన దని తులనాత్మక పితృషణమువలన తెలియును.

'తొంగలి' శబ్దము 'తొంగు' ధాతుజన్యము. 'తొంగు' ధాతువునకు వంగట వాలుట, తొంగుట అనునవి యర్థములు. దానిమీద 'అరి' చేరగా 'తొంగలి' శబ్దము రూపొందును. 'వాలునది' అని దాని కర్థము.

'ధవలాక్షి తొంగలి' తఱచు టెప్పలచెన్ను

కప్పను పీకటి గవియుదేర' 11

అను టిక్కర ప్రయోగములో 'తొంగలి' శబ్దమునకు 'వాలియున్న'వను నర్థమును చెప్పదగును.

'తొక్క' అను మూంధ్రావిడ ధాతువుపై ఉకార మనుబంధముగా చేరి 'తొంగు' ధాతు వేర్పడినది.

కన్నడములో తొంకు, తొంగు ధాతువులు, తమిళములో 'తొంకు', మలయాళములో 'తోంకుక' ధాతువులు డీనికి సమానార్థకములుగా నున్నవి.

11. అవు :—

ఈ క్రింది శబ్దములు 'అవు' ప్రత్యయంతములుగా కనబడుచున్నవి :—

1. ఉజవు	5. తొడవు
2. ఎగవు	6. నెరవు
3. ఎరవు	7. నెంవు
4. కెడవు	8. వెఱవు

'ఉజు' ధాతువుమీద 'అవు' ప్రత్యయము జేరుటవలన 'ఉజవు' శబ్ద మేర్పడును

'ఉజు' ధాతువునకు కలుగుట, పైకివచ్చుట, రెగుట' ఇష్టమగుట, ఓప్పుట -అర్థములు.

'ఉజవు' అనగా యుక్తము, అధికము, వికారము, ఔచిత్యము అను సర్థము లున్నవి.

"ఇతైఃగృహాదా నీకు నుజవగాదె" అను ప్రయోగములో 'ఉచిత' పను సర్థము వాఙ్మయమగుచున్నది.

కన్నడ, తమిళములలో 'ఉజు' ధాతువు, మలయాళములో 'ఉజుక' ధాతువు లి యర్థములో కనబడుచున్నవి.

'ఎగవు' శబ్దము 'ఎగయు' ధాతుజన్యమని నూ.రా. నిఘంటువు పేర్కొ న్నది. దీనికి 'నెగవు' అను రూపాంతరమును గూడ చూపినది. కాని 'ఎగయు'పై 'అవు' ప్రత్యయము వచ్చినచో 'యు' లోపించుట కవకాశము లేదు.

'ఎగచు'నకు మూలమైన 'ఎగు' ధాతువొకటి కలదు. ఇది నూ.రా. నిఘంటు వులో, Telugu Verbal Bases లోను చూపబడినది. దీనికి సమాపక క్రియారూప ములు మాత్రము ప్రయోగములలో లేవనికూడ అవి తెల్పినవి. ఎగుడు, ఎగువ, ఎగు దరి, ఎగుమతి మొదలగు అనేక పదములలో పూర్వ భాగముగా ఇది నిలిచియున్నది. దీనిపై 'చు' అనుబంధముగాచేరి 'ఎగచు' ధాతువు రూపొందినది.

'ఎగు' రూపములో నున్నదాతువుపై 'అవు' ప్రత్యయము 'వచ్చి 'ఎగవు' రూపము కలిగినదని చెప్పట సముచితము. 'పైకెగురుట' అని ఈ శబ్దమున కర్థము.

"సిలువలేక కూచుండఁబడి నూతు

నరిద మెగవు తొలఁగ సనియెడవ." అని లిక్కన ప్రయోగము.

మూలద్రావిడములోని 'ఎయ్' దాతువుపై 'గు' అనుబంధముగా చేరి 'ఎగు' దాతువేర్పడెనని తెలియు చున్నది.

'ఎరవు' శబ్దములో 'అవు' ప్రత్యయము కనబడుచున్నది. కాని దాతువు మాత్రము తెలుగు వ్యవహారములో లేదు.

తమిళములో 'ఇర' దాతువు యాదించుట అను క్రియను, 'ఇరవు' శబ్దము యాదించుటను, కన్నడములో 'ఎరె' దాతువు, 'ఎరవు', 'ఎరవు' సామశబ్దములు. 'తుఖ'లో ఎరవు శబ్దము, 'ఎరవు' శబ్దమునకు తుల్యార్థములుగా కనిపించుచున్నవి

అందుచేత 'ఎరవు' శబ్దము కన్నడము నుండి అధానముగా తెలుగులో చేరినదని కాని, 'ఇర్/ఎర్' అను మూలద్రావిడలోని దాతువు మీద 'అవు' ప్రత్యయము చేరుట చేత తెలుగులో 'ఎరవు' శబ్దము జనించినదని కాని చెప్పవచ్చును. 'తుఖ'లో కూడ 'ఎరవు' శబ్దము కనిపించుట గమనింపదగినది.

'కెకవు' అనగా పఠనము, ప్రకృతి పడినది అని యర్థము. 'కెడయు' దాతువునుండి ఈ శబ్దము జనించినదని, నూ.దా. నిఘంటువు చూపినది. దాని ప్రకారము ఇది 'వు' ప్రత్యయంతమని చెప్పవలసి యుండును. ఉలియాదులలో దీనిని చేర్చు కొనడగును.

కాని తుంగనాథక వరిశీలన వలన దీనిని 'అవు' ప్రత్యయంతమనుట సమంజసమని తెలును. మూలద్రావిడములో 'కిడ్' లేక 'కెడ్' దీనికి మూలదాతువని

భద్రరాజు కృష్ణమూర్తి తెలివినాడు. 'కెడ' అను రూపము మీద 'అవు' చేరి 'ట'కారము 'డ' కారముగా మారుట వలన 'కెడవు' రూపము కలిగి యుండును.

సోదరభాషలలో రూపము లీ విధముగా ఉన్నవి:-

కన్న-కెడె, కెడవు

తుళు-కెడగుని

తమి-కిట

మల-కిటక్క

ఇవి అన్నియు ధాతురూపములు.

'కెడు' శబ్దము తాంబీ కరణము చెందిన యీ ధాతురూపమే.

'తొడగు' ధాతువుపై 'వు' ప్రత్యయము చేరి 'తొడవు' శబ్దమేర్పడును. 'తొడు' ధాతువు నూ.రా. నిమంటువులోను ఇతర విమంటువులలోను పేర్కొనబడినది. దీని క్రియారూపములు నన్నయాదుల ప్రయోగములందున్నవి. నగలు, కవచము మొదలగునవి ధరించుట దీని కర్తవ్యము.

తెక్కన 'తొడవు' శబ్దము నాభరణార్థములో ప్రయోగించినాడు. (భీష్మ. 8-182)

కన్నడములో తుడు, తొడుధాతువులు, తమిళములో 'తోటు' ధాతువు దీనికి తుల్యార్థకములు.

మూలద్రావిడ ధాతువు 'తొడ్' అననది.

'ఎరినము' శబ్దమును తెక్కన ప్రయోగించినాడు. దీనిలోనిది 'అన' ప్రత్యయముగా తొడు చున్నది. 'ఎరియు' ధాతువు మీద 'అన' చేరగా 'ఎరిన' శబ్దము జనించి యుండును. 'ఎరిన' మనగా ఉత్సాహము, చెలిమి అని యర్థము బున్నది. ఈ శబ్దమును నూ.రా. నిమంటువు చూపలేదు.

12. ఇ:-

'ఇ' ప్రత్యయంతరూపములు 9 తెక్కన ప్రయోగించినవి కంపు.-

అవి.-	1. ఎదిరి	6. తడి
	2. కుయ్యి, కూయి	7. తిండి
	8. గంజి	8. త్రిమ్మరి
	4. చింపి	9. ముడి
	5. చెయి	

'ఎదిరి' శబ్దము 'ఎదురు' దాతువుపై 'ఇ' ప్రత్యయము చేరగా నేర్పడినది. దీనికి ఇతరుడు, విరోధి అను నర్థములున్నవి. ఈ రెండర్థములలోను తిక్కన ప్రయోగములున్నవి.

'ఎదిరికి హితమును బ్రിയమును' అనుచోట ఇతరుడను నర్థము. "మమ్మెఱుగు వెదిరి నెఱుగుదు నెమ్మి యెఱుగు దర్శనీ" అను పద్యములలో శత్రువను నర్థము బోధింపబడుచున్నవి.

'ఇ' ప్రత్యయము వచ్చిన తరువాత ఇకార సాహచర్యమువలన పూర్వపు ఉకారము ఇకారముగా మారినది. దీనిని నమస్వరత అని పేర్కొందురు.

తమిళములో 'ఎదిర్' 'ఎదిరి' అను శబ్దములు కన్నడములో ఎదురు, ఎదిర్, ఎదుర్ అనునవి సామవాచకములుగా కన్పట్టుచున్నవి.

మూర్ఖదావిడ దాతువు 'ఎత్' పై 'ఇర్' అనుబంధము చేరగా నేర్పడిన 'ఎదిర్' రూపముపై 'ఇ' ప్రత్యయము చేరగా 'ఎదిరి' శబ్దము విప్రున్నమైనదని తులనాత్మక పరిశీలనవలన తెలియుచున్నది.

'కుయ్యి కూయి' శబ్దములురెండును 'కూయి' దాతువుపై 'ఇ' ప్రత్యయము చేరగా ఏర్పడినవి. అజవు, ఆరద్రవని, భయవార్త, రక్షకము మొదలగునవి విని కర్థములు.

'కూయ + ఇ' > కూయి కాగా, తొలియచ్చు హ్రస్వమై యకారము ద్విత్వము నొందిన రూపము 'కుయ్యి' అనునది కూడ జనించినది. 'కుయి' అను ద్విత్వరహిత రూపము నిఘంటువులలో కలదు కాని తిక్కన ప్రయోగించలేదు.

మూల ద్రావిడములో కూ, కూయ్ కూక్ అని మూలధాతువులుండి యందు నని భద్రరాజు కృష్ణమూర్తి తెలిపినాడు. 'కూయ్' రూపముపై 'ఇ' చేరగా పైరూపము లేర్పడుట స్పష్టము.

కన్నడములో — కూగు, కూకు
తమిళ మళయాళములలో — కూ
కొలామీలో — కుయ్
పర్షిలో — కూయ్.

అని ధాతురూపములు కనబడుచున్నవి. తిక్కన కుయ్యి, కూయి రెండు రూపములు ప్రయోగించినాడు.

'గంటి' శబ్దము 'గంటు' ధాతువునుండి వుట్టినది. ఆ ధాతువునకు గాయ పరచుట అర్థము. 'గంటి' అనగా గాయము, రంధ్రము అను నర్థములు కలవు. తిక్కన గాయమనెడి యర్థములో దీనిని ప్రయోగించినాడు.

తుకు, కన్నడములలో కట్టి, గట్టి అను నామవాచకములు, మలయాళములో 'కట్టి' శబ్దము దీనికి నమానార్థకములుగా నున్నవి.

దీనికి మూల ద్రావిడ ప్రకృతి 'కణ్-త్' అనునది.

చింపు ధాతువుపై 'ఇ' ప్రత్యయము చేరగా 'చింపి' శబ్దమేర్పడినది. దీనికి చినిగినట్టు, చిఱుగు, చిరిగినది అని యర్థములున్నవి.

"సారథిని రథ్య వ్రాతముం గూల్చి యే, వునఁ బాంచాంతనూజ వెల్గొడుగు నొంపుం జింపిగావించి" అని తిక్కన ఈ శబ్దమును 'చిరిగినది' అనునర్థములో ప్రయోగించినాడు.

‘చిరుగు’ దాతువు ప్రేరణార్థకరూపము “చింపు”.

చేయి, చెయ్యి అనువాని రూపాంతరము ‘చెయి’ శబ్దము. ‘చేయి’ శబ్దమును గూర్చి నన్నయ భాగములో ప్రస్తావించితిని. ‘చెయి’ అను ప్రాస్థయంత రూపమును తిక్కన విశేషముగా వాదించాడు.

“ధృతిం, బుని సడచు నెవ్వఁడు దెం

దానం జెయి వెట్టుకొని యతడు నిద్రించున్”¹ అనునది ప్రయోగము.

‘తడి’ శబ్దము ‘తడియ’ దాతు జన్యమని నూ.రా. నిఘంటువు. వ్యాకరణము సనుసరించి క, గ, త, ప, వ, ఇమి అనునవి పరమైనప్పుడు మాత్రము ‘యు’ లోపించును. కావి ఇక్కడ ‘ఇ’ పరమైనందున లోపమున కవకాశము లేదు.

కాని సజాతీయ భాషారూపముల పరిశీలనవలని మూల ద్రావిడ ప్రకృతి ‘తద్’ అని తెలియుచున్నది. దానిమీద ‘ఇ’ ప్రత్యయముచేరి ‘ట’ డత్వమును తొందగా ‘తడి’ రూపము నిష్పన్నమగును.

ఇతర ద్రావిడభాషల రూపములు :-

కన్న	—	తడి, చ?
తమి	—	తణ్, తళి, చ?
పర్తి	—	తల్లి

చళారాది రూపముతో ‘చక్/చణ్’ అను దాతువులుకూడ మూల ద్రావిడములో ఉండెనని ధర్మిరాజు కృష్ణమూర్తి తెలిపిరి.²⁰

“తడిపదములు, గలుగ నిదురకుఁ జొరమి

సత్కర్మచేది వారదుఁడు వివరించె నాచారములుగ”²¹ అని ఆర్థ్యమను నర్థములో తిక్కన యీ శబ్దమును ప్రయోగించినాడు.

‘తిండి’ అనునది ‘తిను’ దాతు జన్యముగా విఘంటువులు పేర్కొన్నవి. ‘తిను + ఇ’ ‘తిని’ అని కాదగున. కాని ‘తిండి’ అగుట కవకాశము లేదు. ‘తిను’

పై 'డి' ప్రత్యయము వచ్చిన తిండి రూపమేర్పడును. కాని లాక్షణికు లెవ్వరును అటు వంటి ప్రత్యయమును పేర్కొనలేదు.

తులనాత్మకముగా చూచినప్పుడు 'తిన్' అను మూల ద్రావిడ ధాతువుపై 'త్' అనుబంధముగాచేరి యేర్పడిన 'తిన్' ధాతువునుండి 'తిండి' శబ్దము రూపొందెనని చెప్పవచ్చును.

నకారము మీది దంతమాలియ న్నర్కము 'అ' గా మారి, తరువాత 'ద' కారముగా మారును.

కన్నడములో, గోండిలో, కురుఖ్లో 'తిండ్' అను ధాతురూపము కన్పించుట గమనార్హము.

అందువలన 'తిన్' అను ధాతువు 'తిండ్' రూపమును పొందినదశలో దానిపై 'ఇ' చేరి 'తిండి' శబ్దమేర్పడెనని తలపడగును.

“తరుణులు సన్వతంత్రతః జేయునర్థం

కొనగి తిండియు ధనగున్తి మీది భరము”²²

అని తిక్కన ఒక్కచోటనే యీ శబ్దమును ప్రయోగించినాడు.

'త్రిమ్మరు' ధాతువు మీద 'ఇ' ప్రత్యయము చేరగా 'త్రిమ్మరి' శబ్దమేర్పడినది. ఎక్కువగా తిరుగువాడు, తిరుగుబోతు అని దీని అర్థములు.

“అలుచిద్దలేని యట్టి త్రిమ్మరియగు

కొయ్యగాక కూడు కుదుటబెట్టి”²³ - అని తిక్కన యీ శబ్దమును తిరుగుబోతను సర్థములో ప్రయోగించినాడు.

తిరుగు, త్రిప్పు ధాతువులకు మూలమైన 'తిర్' అను మూలద్రావిడ ధాతువునకు 'మత్' అనుబంధముగా చేరి, ఎర్థవ్యత్యయము వలన లేవముందుకు వచ్చి త్రిమ్మరు ధాతువేర్పడునని Telugu Verbal Bases సూచించినది.

ఈ ధాతువు నుండి వుట్టిన 'త్రిమృటకాదు', శబ్దము నగునది తిక్కిన ప్రయోగించినాడు.

'ముడి' శబ్దము 'ముడుచు', ధాతుజన్యముగా నిఘంటువులు పేర్కొన్నవి. ముడువబడునదని దాని వ్యుత్పత్తిర్థము. ముడుగు ధాతువు ప్రేరణార్థక రూపము 'ముడుచు' అనునది 'ముడుచు' అని బిందురహితరూపము కూడ కలదు.

ఇక్కడ కూడ 'ముడుచు + ఇ' అనుచోట 'చ' లోపించెనని చెప్పిన 'ముడి' రూపము వ్యాకరణానుసారము ఏర్పడదు. 'ఇ' పరమైనప్పుడు ధాత్యంత్యపర్వ లోపము జాలవ్యాకరణము తెలుపలేదు.

కన్నడ—ముడి

తమి—ముడి

మరి—ముడిక్క

కన్నడ—ముడు

తమి—ముడి

మరి—ముడి

తులు—ముడి

ధాతురూపములు.

నామరూపములు.

అను సజాతీయ భాషారూపములను పోల్చి చూడగా 'ముడ్' అనునది మూం ద్రావిడ ధాతురూపముగా తెలియుచున్నది. దానిపై 'ఇ' ప్రత్యయముగా చేరి 'ముడి' శబ్దము నిష్పన్నమైనదని స్పష్టమగు చున్నది.

"ముట" శబ్దము కూడ ఈ ధాతువు నుండి జనించిన రూపమే.

"పువ్వులు బహువిధములగట్టి ముడి కొక్క

కంగిగా నెత్తులు వట్టియిత్తు."²⁴

అను పద్యములో తిక్కిన 'కొప్ప' అను సర్థములో ముడి శబ్దమును ప్రయోగించినాడు.

గ్రంథి, కలహము. ఎద్దు మూపురము మొదలగునవి కూడ ముడి శబ్దములున్నవి.

2

13. ఇక:-

ఈ క్రింది పదములలో 'ఇక' ప్రత్యయము కనబడుచున్నది.

1. ఎనయిక	5. పూనిక
2. ఓపిక	6. పోలిక
3. కోరిక	7. మచ్చిక
4. నమ్మిక	

'ఎనయి' రాతువుమీద 'ఇక' ప్రత్యయముచేరి 'ఎనయిక' రూపమేర్పడినది. ఈ శబ్దమునకు పొందిక, పోలిక అననవి అర్థములు. "పొందిక" అనెడి యర్థములో తిక్కన ప్రయోగించినాడు (అను.4.184).

'ఏజ్' అను మూలద్రావిడ రాతువుమీద 'అయ్' అనుబంధముగా చేరగా తొలియచ్చు వ్రాన్యము నొంది, 'ఎనయి' రాతువు తెలుగులో రూపొందినది.

'సాటి' అను నర్థమును వోదించు 'ఎన' శబ్దము కూడ ఈ రాతుజన్య రూపమే.

'ఓపిక' శబ్దము 'ఓవు' రాతువుమీద 'ఇక' ప్రత్యయము చేరగా సిష్పన్నమైనది. దీనికి తాలిమి, సామర్థ్యము అననవి అర్థములు.

'ఓపిక' శబ్దమును తిక్కన ఒక్కచోటనే ప్రయోగించినాడు.

"లిక్షయోపిక" గర్భి పెట్టుచు వర్తింతు" అను నీ పద్యములో "లిక్షయేకబ్ధి యీనపెట్టుచు" అను పాఠాంతరము కొన్ని ప్రతులలో చూపబడినది.

'కోరు' రాతువుపై 'ఇక' ప్రత్యయము చేరగా 'కోరిక' శబ్దమేర్పడినది. కోరిక, కోర్కె, అను రూపాంతరములు దీనికి కన్పించుచున్నవి. నన్నయ 'కోర్కె'రూపమున ప్రయోగించి యున్నాడు.

తెక్కన 'కోరిక' శబ్దమును చాంచోట్ల ప్రయోగించినాడు.

కన్నడ—కోటు

తుళ్ళ—కోరుని

తమి—కోరు

మరి—కోటుక—అను విధముగా నమానార్థక ధాతురూపము లా యా భాష

లలో కనిపించుచున్నవి. (D.E D 1848)

మూ. ద. ద్రా.లో దీనికి ధాతువు 'కోట్' కోరికి, కోర్కి శబ్దములను గూడ తెక్కన ఐహళముగా ప్రయోగించినాడు. వాటిని (౩)కి ప్రత్యయంతములుగా పరిగణింప వలసియుండును.

'నమ్ము' ధాతువునుండి 'నమ్మిక', 'నమ్మిగ' అను రెండు రూపములు కలిగి నవి. తెక్కన యీ రెండింటిని వాడినాడు.

"తగుమాట లాంఛికేయుం దగునని..... న

మ్మిగఁ జూచుచునుండు" అని ప్రాసస్థానమున గకారయుక్త రూపము లభించుచున్నది.

కన్నడములో నమ్ము, తుట్లో నమ్మని, తమిళములో నమ్ము అను రీతిగా నమానార్థక ధాతు రూపములు లభించుచున్నవి.

అందువలన మూల ద్రావిడ ధాతురూపము 'నయ్-మ్ము' కాదగునని త్రిది రాజువారు తెలిపినారు,

'నయ్'లో యకారము లోపించి, సమీకరణమువలన పకారము మత్వమును పొందగా తెలుగులో 'నమ్ము' ధాతువు రూపొందెనని చెప్పనగును.

కన్నడములో 'నమ్మికె', 'నమ్మిగె', 'నమ్మిగె' అను నామశబ్దములున్నట్లు D. E. D లో చూపబడినవి. నమ్మిక(గ) శబ్దముతో వానికిగం సామ్యము స్పష్టముగా తెలియుచున్నది.

'పూను' దాతువునుండి పూనిక శబ్దము, 'పోలు' దాతువునుండి 'పోలిక' శబ్దము 'ఇక' ప్రత్యయములములుగా నిష్పన్నములయ్యెను.

'పూనిక' అనగా ఉద్యమము, వట్టుదల, విధము, ఒడంబడిక మొదలగు అర్థములున్నవి.

'పోలిక' శబ్దమునకు సామ్యము, సదృశము-అర్థములు.

ఈ రెండు శబ్దములను తిక్కన అధికముగానే ప్రయోగించినాడు.

'పూను' దాతువు మూల ద్రావిడ ప్రకృతి "పూణ్" అనియు, 'పోలు' దాతువునకు మూ.ద.ద్రా ప్రకృతి 'పోల్' అనియు T. V. B. వలన తెలియుచున్నది. ఈ శబ్దములకుగూడ పూనికి, పూన్కి, పోలికి, పోల్కి అను రూపాంతరములున్నవి. తిక్కన వాటిని ప్రయోగించినాడు.

'మచ్చిక' శబ్దము 'మచ్చ' దాతు జన్యముగా చెప్పదగినది. మచ్చ దాతువునకు ఆకర్షించుట, చనువుచేయుట- మరుగుట మొదలగు అర్థములు కలవు. మూ.ద్రా. లోని 'మర్' అను దాతువునకు చకారము ఆనుబంధముగావచ్చి హల్విషికరణమువలన రేపము చకారముకాగా 'మచ్చ' దాతు వేర్పడును. తెలుగులో ఉకారముచ్చారణార్థము చేరుట స్వాభావికము. దీనిపై 'ఇక' చేరి 'మచ్చిక' పదము నిష్పన్నమైనది.

'మచ్చిగ' అను రూపభేదముకూడ దీనికున్నట్లు ప్రయోగమువలన తెలియుచున్నది.

కన్నడము — మర్పు, మచ్చు, మెచ్చ (దాతువులు)

మెచ్చితె (నామవాచకము)

తుకు — మెచ్చిగె (")

అను రూపములు సోదరభాషలలో కనబడుచున్నవి.

ఇక ప్రత్యయములోని 'క' నాదాక్షరముగా మారుట నమ్మిగ, మచ్చిగ శబ్దములలో విశేషముగా కన్పించుచున్నది.

18. ఉ:-

ధాతువు, నామశబ్దము ఒక్క రూపములోనే వ్యవహరింపబడువానిని, 'ఉ' ప్రత్యయంతములుగా చెప్పుట వ్యాకరణసంప్రదాయము. అటువంటి శబ్దము లి థాగములో 18 కలవు. అవి:-

1. అడలు	8. ఉలుకు
2. అన్ను	9. తవులు
3. అఱుము	10. తిట్టు
4. అలుకు	11. తుఱుము
5. ఇఱుకు	12. పుట్టు
6. ఉడుకు	13. పొగడు
7. ఉఱుము	

'అడలు' ధాతువు శోకించుట, తపించుట, భయపడుట, చలించుట మొదలగు అర్థములకు వాచకము. 'అడలు' నామవాచకముగా శోకము, బాధ, భయము అను సర్థములను బోధించును. తిక్కన, శోకార్థములో—

“చిత్తం బడలునఁ జిక్కువడ నిట్టలను
నర్దునుతోన్”²⁸ అని వ్రహ్మగించినాడు.

మూ.ద-ద్రా. లోని 'అత్' అను ధాతువునకు 'అల్' అనుబంధముగా చేరి 'అ' దకారముగా మారి, ఉకారముచ్చారణార్థము చేరగా 'అడలు' ధాతువు రూపొందినది. అదియే నామముగా కూడ వాడకలో కొనసాగినది. కన్నడములో 'అడలు' ధాతువు, 'అజిల్' నామము, తమిళములో 'అత్తి' ధాతువు ఈ యర్థములో కనబడుచున్నవి.

'అన్ను' ధాతువు, మత్తిల్లుట, పరవశమగుట అను సర్థములను బోధించును. నామవాచకముగా పారవశ్యము, శోభ, శ్రీ, కన్య అనేది యర్థములను బోధించుచున్నది.

తిక్కన కన్యార్థములో క్రింది వ్రాయోగమును గావించెను—

“కన్ను మసంబును దనిసినఁ

గన్విత యెవ్వఁనిఁ గోరు గాంధర్వంబా

యన్ను సతని కిచ్చుట”²⁹

‘అలుకు’ ధాతువు భయపడుట, జంకుట అను నర్థములను; నామశబ్దముగా ‘అలుకు’ భయమును, జంకును తెలుపుచున్నది.

“అలుకొందు మనముతోఁ దన బలముం బురికొలిపి పొదివి”³⁰ - అని శంక యనెడి యర్థములో తిక్కన ప్రయోగము కలదు.

మూ.ద్రా. లోని ‘చక్’ అను ధాతువు దీనికి ప్రకృతి. తుకు, మలయాళ భాషలలో ఆకారాది, చకారాది రూపములు రెండు విధములున్నవి.

కన్న-అకుకు, అక్కు, అను ధాతు, నామరూపములు రెండును కలవు.

తెలుగులో పదాది చకారము లోపించిన రూపము నెలిచినది.

వ్యాకరణము ప్రకారము ‘ఉ’ ప్రత్యయంతముగా చెప్పినను, దీనిని లాషా కాశ్ర రీత్యా ‘చ’ ప్రత్యయంతమని చెప్పుట సమంజసము.

‘అలుము’ అనునది క్రియగా, ప్రతిఘటించుట, బాధించుట, ఆక్రమించుట, తెగించుట, విజృంభించుట, అను వానిని తెలుపుచున్నది. ప్రతిఘటనార్థములో నామ వాచకముగా ప్రయోగములలో ఉన్నది. తిక్కన ‘అలుము’³¹ శబ్దమును దాని రూపాంతరమగు ‘అర్ము’ను³² గూడ ప్రయోగించినాడు.

మూ.ద్రా. లోని ‘చక్త’ అను ధాతువు మొదటి చకారము లోపించి త్త కారము ‘అ’ గా మారి ‘ఉము’ అనుబంధముగా చేరుట వలన ‘అలుము’ ధాతువు తెలుగులో రూపొందినది.

‘ఇలుకు’ ధాతువు-ఇముడుట, ఇముడుట, అణగుట, రెండిటిమధ్య అదుమ బడుట అను క్రియలను, నామశబ్దము- ‘నంకుచితనలము’ అను నర్థమును తెలుపును.

తిక్కన దీనిని క్రియగాను, నామముగాను వాడియున్నాడు.

29. ఆను. 2- 223.

30. ద్రోణ. 1- 819

31. భీష్మ. 2-808

32. విరా. 3-163

మూ. ద్రా. లోని 'ఇత్' అను ధాతువునకు 'ఉక్' అనుబంధము చేరగా దంతమూలీయ స్వరము త్) అగా మారి 'ఇటుకు' ధాతువు నిష్పన్నమైనది. కన్నడములో ఇటుకు, ఇటుండు ధాతువులు, నామశబ్దములు కూడ దీనికి సమానార్థకము లున్నవి.

'ఉడుకు' ధాతువు కాగుట, తపించుట, పశ్యమగుట, కోపించుట అను నర్థములను బోధించుచున్నది. ఇది నామ శబ్దముగా వేడిమి, వీడ, విచారము అను వానిని బోధించును.

"ఉడుఁ గ్రొవ్వి వాఁడు లోకము నడుకులఁ బెట్టంగ వినివి." - అను తిక్కన పద్యములో బాధ లను నర్థములో 'ఉడుకులు' శబ్దము ప్రయుక్తమైనది. రావము, విచారము అను వానినిగూడ ఇతర ప్రయోగములలో తిక్కన చూపినాడు.

"ఉటుము" అనునది ధాతువుగా గర్తించుటను, మేఘధ్వనిని, నామముగా మేఘధ్వనిని బోధించుచున్నది.

"ఉత్" అను మూ.ద్రా ధాతువునకు 'ఉమ్' అనుబంధముగా చేరి, 'త' 'అ' గా మారుటవలన 'ఉటుము' రూపము నిష్పన్నమైనది.

తమిళములో 'ఉటుము' మలయాళములో 'ఉటుమ్ముక', 'ఉరమ్ముక' అను ధాతువు లీ యర్థములో కనబడుచున్నవి.

'ఉలుకు' ధాతువు భయపడుట, బెదురుట, అనూయపడుట అను వానిని తెల్పును. నామవాచకముగా భయమును, సంతాపమును తెలుపుచున్నది.

"ఉలుకును, వెక్కినపాటును దరికొను నెమ్మనముతోడ" - అను పద్యములో భయార్థము వ్యక్తమగుచున్నది. ఇది క్రియారూపముగాకూడ తిక్కన ప్రయోగములో కన్పించును.

కన్నడములో 'ఉలుకు', 'ఉలుకు' ధాతువులు, తమిళములో 'ఉల్కు' ధాతువు దీనికి నమూనార్థకములు.

మూం ద్రావిడములోని 'ఉక్' ధాతువుపై 'కు' అనుబంధముగాచేరి, స్వర భక్తివలన ఉకారమువచ్చి యేర్పడిన ధాతువిది.

అందువలన ఇదికూడ తులనాత్మక విశ్లేషణవలన 'కు' ప్రత్యయాలతమని చెప్పదగును.

'తవులు' ధాతువు 'తగులు' నకు రూపాంతరము. గకారవకారములు పరివర్తన మందుట ఈ భాషలో సహజము.

ఈ ధాతువు ఆనక్తి నొందుట, లగ్నమగుట, దొరుకుట, కలుగుట, ఇష్ట పడుట మొ అర్థములను బోధించును. నామవాచకముగా అభిలాష, వలపు, సంబంధము ఇత్యాది నానార్థములను తెలుపుచున్నది.

తిక్కన 'తవులు' శబ్దమును అభిలాష, మోహము, సంబంధము మొదలగు అర్థములలో పెక్కుచోట్ల ప్రయోగించినాడు. గకారవకారములు రెండింటినిగూడ ఈయన ఈ ధాతు మధ్యములో ఉపయోగించినాడు.

కన్నడ	—	తగుళ్, తగుళు
తమి	—	తకై
కురుళ్	—	తక్
తురు	—	తగరుని

అను విధముగా సోదరభాషలలో దీనికి నమూనార్థక రూపములు కనబడుచున్నవి. మూం ద్రావిడ ప్రకృతి 'తక్'. దానికి 'ఉలు' అనుబంధము కలిసి 'తగులు' అని, వకారము వచ్చినప్పుడు 'తవులు' అని ధాతురూపములేర్పడినవి. తరువాత అవి నామార్థమును గూర్చుకొని గలిగినవి.

ఉట్టు' అనునది ధాతువుగా నిండించుట, శపించుట అను క్రియలను తెలుపునగా, నామవాచకముగా నిండ, శాపము అను భావార్థబోధకమైనది.

తిక్కన నిందార్థములో 'తిట్టు' శబ్దమును ప్రయోగించినాడు.

తమిళ, కన్నడ భాషలలో 'తిట్టు' ధాతువు, నామశబ్దము కూడ కలదు.

మూ. ద్రా. లో దీనికి 'తిద్' లేక 'చిద్' అనునది ప్రకృతిగా T. V. B.

తెలుపుచున్నది.

అంత్య హల్లు మీద ఉకారము చేరినప్పుడు ఆ హల్లు ద్విత్యమును పొందినది.

'తుఱుము' ధాతువు ముడుచుట, గ్రుచ్చుట, చక్కచేయుట, క్రుక్కుట అను క్రియలను బోధించును. ఇది నామవాచకమైకొప్పు, శిఖ అను సర్థములను తెలుపుచున్నది. ముడుచుట ఐదునది లేదా పూవులు మొదలగునవి క్రుక్కుబడునది అని వ్యుత్పత్త్యర్థము చెప్పదగును.

దీనికి 'తుర్ము' అను రూపాంతరము సూ.రా. నిఘంటువులో చూడబడినది.

'తుత్' అను మూలద్రావిడ ధాతువునకు 'ఉము' అను బంధము చేరి 'త' 'ఱ' గా మారుట వలన 'తుఱుము' ధాతువు ర్హుపొందినది.

కన్నడములో 'తుఱుము' ధాతువు, 'తుఱుమ్ము' అను నామము, తమిళములో 'తుఱుము', 'తుఱుమ్ము' అను ధాతువు లి యర్థములో కనబడుచున్నవి.

'పుట్టు' అనునది జన్మించుట, కలుగుట, దొరకుట, కనబడుట అను క్రియలను ధాతువుగాను, మొలక, ఉదయము అను సర్థములను నామవాచకముగాను బోధించుచున్నది.

తిక్కన విరాటపర్వాదిలో—

“నా పుట్ట కృతార్థం బొరనె” అని ఋగ్వేదములో దీనిని ప్రయోగించి యున్నాడు. ఈ యర్థములో ఇంకను పెక్కు ప్రయోగములను చూడగలము.

దీని మీద 'పు' చేరిన 'పుట్టువు' శబ్దమును గూడ తిక్కన వాడినాడు.

సోదరభాషా రూపము లి విధముగా ఉన్నవి,—

కన్నడ—పుట్టు, హుట్టు, ఉట్టు

గోండి—పుట్ట

కొలామీ

పర్తి

గదల

పుట్ట

ఇవన్నియు ధాతురూపములే. దీనికి మూలద్రావిడ ధాతువు 'వేద' అనునది.

'పొగడు' శబ్దము ధాతువుగా, నామవాచకముగా గూడ ప్రయోగము లందు న్నది. దీనికి న్తుతి, కిర్తి అనునవి నామార్థములు. ఇది చాలా ప్రయోగములలో చోట చేసుకొన్నది.

"భీముండు! గడున్ హెరము నేసెను

మగం కతి కుద్రవృత్తమా పొగదొనగున్"

అను నదొకటి.

'పొక' అను మూలద్రావిడ ప్రకృతిపై 'అదో' అనుబంధముగ్గా చేరి 'ఉ' 'ద' గా పరివర్తనమంది 'పొగడు' ధాతురూపము నివృన్నమైనది.

ఈ ధాతువు నుండి 'పొగట్ట', 'పొగడిత' అను రెండు జన్యరూపములు కలిగినవి.

ఈ విధముగా పై 18 రూపములు ధాతువులుగాను, నామములుగాను ప్రయోగమందున్నందున, వ్యాకరణకారులు తమ నియమానుసారము, సౌలభ్య దృష్టితో వీనిని 'ఉ' ప్రత్యయంతములుగా విశ్లేషించినారు.

కాని బాషాతత్త్వదృష్టితో చూచినప్పుడు 'ఇవి మూలధాతువుపై ఆ యా అనుబంధములు చేరుటవలన నివృన్నమైన ద్వితీయదశా ధాతురూపములు మాత్రమే అని చెప్పవలసి యుండును.

అవి మొదట నామములుగా కొంతకాలముండి తరువాత మరల ధాతుత్వమును సంతరించుకొన్నవి. క్రియా విభక్తులు, ఇతర ప్రత్యయములు చేరి క్రియాపదములుగా

14, 15. ఎ. ఎన:- 'జంకు' ధాతువుపై 'ఎ' చేరగా 'జంతె' శబ్దమేర్పడినదని నిఘంటుకారులు. "హంకారములు నదల్పులు జంతెలు" (భీష్మ 2-138) నను ప్రయోగమొక్కటి కలదు.

'దామెన' శబ్దమునకు మూలమగు ధాతువు స్పష్టముగా తెలియుటలేదు. "వెయ్యరి దామెనయొక్క వలన ననువైయుండున్" (విరా. 1-276) అను ప్రయోగమొక్కటి 'ఎన' ప్రత్యయమున కుదాహరణము.

16. క;—

ఈ క్రింది శబ్దములలో 'క' ప్రత్యయము లభించుచున్నది. ఇది దిందు పూర్వకముగా, నిర్బిందుకముగా కూడ లక్ష్యములందున్నది.

దిందురహిత 'క' ప్రత్యయాంత శబ్దములు;—

1. ఇక్క	6. పుట్టుక
2. ఎఱక	7. మునుక, మున్క
3. ఎసకము	8. మొలక
4. కినుక, కింక	9. ప్రక్క
5. తునుక	

'ఇక్క' శబ్దమున 'క' ప్రత్యయాంతముగా లక్షణికులు చెప్పలేదు. తెలుగులో 'ఇరు' అను ధాతురూపము ప్రయోగములలో లేక పోవుట దానికి కారణమై యుండును.

ఎఱగు, ఎనగు, కినియు. తునుగు, పుట్టు, మునుగు, మొలచు, వ్రయ్యు ధాతువులపై 'క' ప్రత్యయము చేరుటవలన 'ఎఱక' మొదల పై రూపముగాను లక్షణికులు, నిఘంటుకారులు సాధించిరి. ధాతువు ఆంధ్యాక్షరిములు 'గు' మొదలగునవి లోపించునని వ్యాకరణము తెలిపినది. క, గ, త, వ, వ ఇమి ప్రత్యయములు పరమగునపుడు -క, గ, చ, య, వ లకు లోపమును బాంధ్యాక్షరము విధించినది.

తులనాత్మక పరిశీలన వలన ఈ క్రింది విషయములు తేటపడును.

(1) తమిళములో ఇరు; కన్నడ, కొడగు, తొడ భాషలలో 'ఇర్' అను రాతువులు 'వనించుట' అను సర్థములో ఉన్నవి. (D E. D. 407). కన్నడములో ఇర్కె, ఇక్కె, అను నామ శబ్దములు కూడ కన్పించుచున్నవి.

అందువలన మా. ద్రా. లోని 'ఇర్' రాతువుపై 'క' ప్రత్యయముచేరి హల్పమీకరణ విధానముతో 'ఇక్క' రూపమేర్పడెనని తెలియుచున్నది.

'ఇక్క' అనగా నివాసము, ఆశ్రయము, ఇల్లు, అని యర్థము లున్నవి.

ఇరవు, ఇరుగు. వంటి తెలుగు శబ్దాలలో 'ఇర్' రాతురూపము పొడనూపుటను గమనింపవచ్చును.

(2) 'ఎఱక' అనగా 'తెక్క' అని యర్థము. విఱగునది - వ్రాలునది అను వ్యుత్పత్తియర్థముతో పక్షి తెక్కను బోధించునని సూ.రా. నిమిండువు.

"ఎఱకలు విచ్చుచుఁ దుండము

తెఱచుచు వేగడిరి సొగసి శ్రెళ్ళి" అని తెక్కన ప్రయోగము.

ఇతర ద్రావిడ భాషలలో రూపము లిట్లున్నవి.

కన్న—ఎఱకె, ఎఱుకె, తెక్కె, ఉక్కె (నామార్థము)

మరి—ఇఱకు, చిఱకు

కొడ—తెక్కె

నాయికీ—రెక్క

తమి—చిఱకు

నామార్థకములు

ఈ శబ్దమే వర్ణ వ్యుత్పత్తయము వలన 'తెక్క' అను రూపమును పొందినది. మూలద్రావిడ రాతువు 'ఎత్' అనునది.

(8) 'ఎనక' మనగా విజృంభణము, అరికయము. ఈ శబ్దములో 'ము' ప్రత్యయము చేరుట ప్రత్యేకతగా చెప్పవచ్చును.

కన్నడములో 'ఎనె' రాతువు 'ఎనక' అను నామము, తమిళములో 'ఇయక్కమ్' అను నామార్థకము కనబడుచున్నవి.

'ఎచ్' అను మూలద్రావిడ ధాతువునుండి 'ఎసఁగు' ధాతువు రూపొందిన దని T.V.B. తెలుపుచున్నది.

'కినియు' ధాతువు రెండవ దశకు చెందినది. మూ.ద.ద్రావిడ ధాతువు 'కిన్' (T.V.B. 282) పై 'ఇయ్' అనుబంధము చేరి అజంతత్వ నిధితై ఉకారమును కలుపుకొనగా ఏర్పడినది.

'కిన్' అను మూలధాతువు మీద 'క' ప్రత్యయము చేరగా 'కిన్క' రూపము, స్వరాగమము వలన ఉకారము చేరుటవలన 'కినుక' శబ్దమేర్పడెననుట సముచితము. నకారము దిందువుగా మారి 'కింక' అను మరొక రూపము కూడ కలిగినది.

తిక్కన-కినుక, కిన్క, కింక అను మూడు రూపములను గూడ ప్రయోగించినాడు.

'తునుఁగు' ధాతువు కూడ మూలధాతువు మీద అనుబంధము చేరి ఏర్పడిన ద్వితీయ దశరూపమే. 'తుణ్' అనునది మూలద్రావిడ ప్రకృతి. దానిమీద 'క' ప్రత్యయము చేరి 'ణ' 'న' గా పరివర్తనమంది స్వరాగమము వలన 'తునుక' రూపము నిష్పన్నమయ్యెనని చెప్పవచ్చును.

'తున్క' రూపమును తిక్కన ప్రయోగించలేదు.

'పుట్టు' ధాతువు ప్రాథమిక దశలోనిది కనుక దాని చివరి వర్ణము లోపించ లేదు. 'పుడ్' అను మూలద్రావిడ ధాతువుపై 'ఉ' కారము చేరి హల్ ద్వితీయము వలన 'పుట్టు' ధాతువేర్పడినది. దాని మీద 'క' ప్రత్యయము రాగా 'పుట్టుక' శబ్దము జనించినది.

'మునుఁగు' ధాతువు మూ.ద్రా. రూపము 'మూణ్/మూళ్' అనునది. 'మూణ్' ధాతువుపై 'ఉక' అనుబంధము చేరి, తొలియచ్చు హ్రస్వముకాగా 'మునుఁగు' ధాతువు రూపొందెనని తోచును. మునుక, మున్క అను రెండు రూపములను తిక్కన ప్రయోగించినాడు. ఇవి మూలధాతు దశలోనే ఏర్పడిన రూపములనుట స్పష్టము.

'మొలచు', మొలుచు' అను రెండు రూపములు కల ధాతువునకు మూ. ద్రా. ప్రకృతి 'మూక్' అని, సంస్కృతములోని 'మూల' శబ్దము దీని నుండి స్వీకరింపబడినదని 'ఐరో' తెలివినట్లు భద్రదిరాజు కృష్ణమూర్తి వ్రాసినారు.

'మూక్' దశలో 'క' ప్రత్యయము చేరి, తొలియచ్చు ప్రాన్యత నొంది, ఓకారముగా మారి, స్వరాగమముతో ఆకారము వచ్చి 'మొలక' రూపమేర్పడెనని చెప్పదగి యున్నది.

'ప్రక్క' శబ్దము 'ప్రయ్య' లేక 'ప్రచ్చు' ధాతుజన్యమని నిమిత్తకారుల కథనము. 'ప్రయ్య' యొక్క ప్రేరణార్థక రూపము 'ప్రచ్చు'. 'ప్రక్క' అనగా-భంధము, బాగము అని యర్థములు.

మూలద్రావిడములోని 'వత్ + చ్' అను ధాతువు వర్తవ్యత్యయము నొంది 'చ' ముందుకు చేరి అది రేఫగా మారుట వలన 'ప్రచ్' అను రూపమును పొందును. నానిపై 'క' ప్రత్యయము చేరి సమీకరణ విధానముతో 'ప్రక్క' రూపము నిష్పన్నమగునని తులనాత్మక విశ్లేషణవలన తెలియుచున్నది.

ఇక సందింద్రు'క' ప్రత్యయాంత రూపములు మూడున్నవి—

1. కణక
2. కలక
3. పలక

'కణగు' ధాతువు 'కడగు' నకు రూపాంతరమని సూ. రా. ని. తెలుపుచున్నది. 'కడక' శబ్దము నన్నయ రచనలో లభించుచున్నది. 'కణగు' పై (క) చేరగా 'కణక' శబ్దము నిష్పన్నమగును. 'కడగు', 'కణగు'ల మూ.ద్రా. ధాతు స్వరూపమును T.V.B. చూపలేదు.

'కలక' రూపము కలగు ధాతు జన్యమని లాక్షణికులు తెలిపినారు.

మూ.ద్రా. లోని 'కల్' ధాతువుపై 'అంక్' అనుబంధము చేరుటవలన 'కలగు' ధాతువేర్పడినదని T.V.B నూచించినది. ఆ వక్షమున 'కలంక్' అను రూపముపై 'అ' ప్రత్యయము మాత్రము చేరినదని చెప్పిన చాలును.

కన్నడ, తమిళ భాషలలో కూడ 'కలంకు' అను ధాతురూపము లున్నవి.

'మలంగు' ధాతువు మూ.ద్రా. ప్రకృతి 'మల్' అనునది. దానిపై 'క' ప్రత్యయము చేరి స్వరాగమముతో ఆకారము రాగా 'మలంక' శబ్దము రూపొందెనని తలచుట కవకాశమున్నది.

'మలంక' అనగా చిక్కు, వంకర మొదల అర్థములున్నవి. కన్నడములో 'మలంగు, మలంగు' అను రెండు ధాతురూపములు కలవు (T.V.B).

17. కడ/గడ;—

ఈ రెండును ఒకే ప్రత్యయముయొక్క భిన్నరూపము లనుట సమచిరము.

నింకడ, పోకడ శబ్దములలో 'కడ' రూపముతో, చేరుగడ, తేలుగడ, మనుగడ, అను చోట్ల 'గడ' అనియు, ఈ ప్రత్యయము కన్పించుచున్నది.

'నిలుచు' ధాతువుపై 'కడ' ప్రత్యయము వచ్చి 'చు' లోపింకగా నిలుకడ శబ్దము నిష్పన్నమగునని వ్యాకర్తలు పేర్కొన్నారు. ఇదే విధముగా పోవు, చేరు, తేలు, మను ధాతువులపై 'కడ/గడ' ప్రత్యయము చేరగా పైరూపములు కలుగునని వ్యాకరణము సాధించినది.

కాని 'నిలుచు' ధాతువు ద్విరీయదశకు చెందినది. మూ.ద్రా. లో దీని ప్రకృతి రూపమ 'నిల్' అనునది. దానిపైనే 'కడ' ప్రత్యయము చేరగా నింకడ రూపము; స్వరాగమము వలన ఉకారము వచ్చి 'నిలుకడ' అను రూపాంతరము కలిగిన వని తులనాత్మక దృష్టి వలన తెలియుచున్నది. నన్నయ 'నింకడ' శబ్దమును ప్రయోగించినాడు.

'పోకడ' శబ్దమునకు సీతి, మర్యాద, మరణము, అను సర్థము లున్నవి.

ఈ శబ్దము మూలరూపమగు 'పో' ధాతువు మీదనే ప్రత్యయముచేరగా సేర్పడినదని స్పష్టమగుచున్నది.

'చేరు, తేలు, మను' ధాతువులనుండి చేరుగడ, తేలుగడ, మనుగడ శబ్దములు జనించినవి.

'చేరుగడ' అనగా - శరణము, స్థానము, ఆశ్రయము, ఆధారము అను నర్థములున్నవి.

'తేలుగడ' శబ్దమునకు ముగింపు, అనంతము, నేర్పు అనునవి యర్థములు. తిక్కన ఈ శబ్దమును 'ముగింపు' అను అర్థములో ప్రయోగించినాడు."

'మనుగడ' అనగా జీవన మని యర్థము. మను ధాతువు జీవించుటను బోధించును.

ఈ ప్రత్యయము అన్ని చోట్ల భావార్థములోనే కన్పట్టుచున్నది.

18. కని:—

ఈ ప్రత్యయముతో 'కనుకని' శబ్ద మొక్కదే లభించుచున్నది. దీనికి సంభ్రమము, భయము, పట్టుదల మొదలగు అర్థము లున్నవి. దీని విషయము నన్నయ ప్రకరణములో వివరింపబడినది.

దీనిలోని మధ్య న్వరము లోపించగా 'కన్కవి' రూపము కలిగినది. ఆ శబ్దమును తిక్కన ప్రయోగించినాడు. (అశ్వ. 4-128) ఈ ప్రయోగము కూడ ఒక్కచోటనే ఉన్నది.

19. కలి:—

'కనుకలి' శబ్దము 'కలి' ప్రత్యయంతరూపముగా కనబడుచున్నది. దీనికి 'చూపు' అను నర్థము కలదు.

తి.ప.ప్ర కోశములో 'కనుకలి' ప్రయోగ మొక్కదే చూపబడినది. భారతములో ఆ ప్రయోగమున్నచోట 'కనుకని' అను పాఠాంతరము కొన్ని ప్రతులలో ముద్రితమైనది.

'కలి' ప్రత్యయంతరముగా చెప్పదగిన ఇతర ప్రయోగ మేదియు తిక్కన భాగములో కనరాదు.

20. కువ :—

1. అదంకువ

7. నెంకువ

2. ఇక్కువ

8. పెనంకువ

3. ఉడుకువ

9. మక్కువ

4. ఊకువ

10. మఱకువ

5. ఎక్కువ

11. మెలంకువ

6. తేకువ

12. వేకువ

అదంగు, ఉడుగు, ఊను, ఎక్కు, తేగు, నెలయు, పెనంగు, మరుగు, మఱచు, మెలంగు, వేగు- అను రాతువుల మీద 'కువ' ప్రత్యయము చేరగా పై రూపము లేర్పడిన వని లాక్షణికులు, నిఘంటుకారులు పేర్కొన్నారు.

'ఇక్కువ' లోని రాతురూపము 'ఇర్' తెలుగులో 'యారూపములో ప్రయోగములో లేనందున లాక్షణికులు దానిని 'కువ' ప్రత్యయంతముగా చెప్పలేదు.

'అదంగు' రాతువు మూ.ద్రా. లోని 'అద్' అను రాతువుపై 'అన్' అను లింగముగా చేరి, దానిపై మరల 'గు' చేరుట వలన ఏర్పడిన ద్వితీయ దళ రాతువు (T.V.B.). 'అదన్' అను దళలోనే 'కువ' ప్రత్యయము చేరి అదంకువ, ఆదఱకువ, అను రూపములు నిష్పన్నము లయ్యెనని జాతీయబాషా వరికింన వలన తెలియు చున్నది.

'నివనించు' క్రియార్థములో 'ఇర్, ఇరు' రాతువులు, కన్నడములో కనఁడు చున్నవి. ఇర్కె, ఇర్కె అను నామశబ్దము లీ బాషలో ఉన్నవి. తెలుగులో కూడ ఇరవు, ఇరుగు వంటి శబ్దాంతలో 'ఇర్' రాతురూపము పొడనూపుచున్నది. 'ఇర్' రూపములోని రాతువు మీద 'కువ' ప్రత్యయము చేరగా సమీకరణము వలన 'ఇక్కువ, శబ్ద మేర్పడెనని చెప్పదగియున్నది.

'ఉడుగు' రాతువుపై 'కువ' ప్రత్యయము వచ్చి 'ఉడుకువ' శబ్దము జనించునని లాక్షణికుల ప్రతిపాదనము. 'ఉడుకువ' యనగా దాఱించుట, వదలుట అనునని యర్థములు.

కన్నడములో కూడ 'ఉడుగు' దాతువు పై అర్థములో కన్పట్టును. 'తుకు' లో 'ఒడ్డు' యనగా ముగింపని యర్థము. కురుఖ్, మాల్తో బాషలలో క్రమముగా 'ఉటుర్' 'ఉద్' దాతువులు ముగించుట అను క్రియార్థకములో నున్నవి. (D.E.D)

మూ.ద్రా. లోని 'ఉద్' దాతువు మీద 'ఉగు' అనుబంధముగా చేరుటతో తెలుగులో 'ఉడుగు' దాతు వేర్పడినది.

"ఉడుకువ లేని కయ్యమున కోర్కగ వచ్చునె నాకు డప్పివు
బైదు..." అను తిక్కన ప్రయోగము, విశ్రాంతి, విరామము అను
సర్థమును బోధించుచున్నది.

"ఊకువ" అనగా పూనిక, యత్నము అని యర్థము. "ఊను" దాతువు
నుండి యీ శబ్దము జనించినదని సూ.రా. నిమింతువు.

'ఎక్కువ' శబ్దము 'ఎక్కు' దాతువు నుండి, లేకువ శబ్దము లేకు దాతువు
నుండి, నెరికువ, పెనంకువ, మక్కువ శబ్దములు నెరియు, పెనంగు, మరుగు దాతువుం
నుండి, మఱుకువ, మెరింకువ, వేకువ శబ్దములు మఱుచు, మెరింగు, వేగు దాతువుం
నుండి క్రమముగా జనించినవని లాక్షణికులు పేర్కొన్నారు.

'లేకువ' అనగా. భయము, జంకు, నందేహము అని అర్థములు.

'నెరికువ' యనగా స్థానము, ప్రదేశము, అని యర్థము. ఉండుట యను
సర్థముగల 'నెరియు' దాతువుపై 'కువ' ప్రత్యయము చేరిగా ఈ శబ్దము నిష్పన్న
మయ్యెను.

కన్నడ	—	నెరిను	(దాతువు)
తమి	—	నిలై	"
మరి	—	నిలెక్క	"
తుకు	—	నిలెవుని	"

(పై దాతువులు వివాసార్థకములు)

మూలధాతువులోని ఇకారము తెలుగు, కన్నడములలో ఎకారముగా మారినది.

27. కోలు;—

అనువ్రయుక్త మైన కొను ధాతువు 'కోలు' గా మరి ప్రత్యయమును నంతరింపు కున్నది. అటువంటి 'కోలు' ప్రత్యయాంతములను తిక్కన పదునాల్గింటిని ప్రయోగించినాడు.

1. ఆచికోలు

8. దాచికోలు

2. ఇయ్యకోలు

9. దొరకోలు

3. ఎత్తికోలు

10. దోచికోలు

4. కాచికోలు

11. నాచికోలు

5. కూర్చికోలు

12. వుచ్చికోలు

6. గెల్చుకోలు

13. మెయికోలు

7. తెచ్చికోలు

14. వీడుకోలు, వీడ్కోలు

ఆచికోను, ఇయ్యకోను, ఎత్తికోను, కాచికోను, కూర్చికోను. అను శబ్ద పర్లవములలోని 'కొను' అనుబంధము 'కోలు'గా మారి 'ఆచికోలు' మొదలగు రూపములు కలిగినవి.

'ఆచికోలు' అనగా అహరించుట అని యర్థము, నాచికోలు దీని యొక్క రూపాంతరమని నిఘంటుకారులు పేర్కొన్నారు.

ఇయ్యకోలు శబ్దమునకు-అంగీకారము, ఎత్తికోలు, అనగా కోరిక, ప్రయత్నము అనునవి యర్థములు. ప్రయత్నార్థములో తిక్కన ఎత్తికోలు శబ్దమును ప్రయోగించినాడు.

“ఇట్లు పితామహ నెత్తికోలునకుం జిత్తంబు వికసిల్లి”- అని ఆ ప్రయోగము.

కాచికోలు అనగా రక్షించుకొనుట అర్థము. దీనికి కాచుకోలు అను రూపాంతరము కలదు.

కూర్చికోలు శబ్దము ఒక్కచోటనే ప్రయోగింపబడినది.⁴¹

తెచ్చికోలు మొదలగు శబ్దములు కూడ పై విధముగా 'కొను' కోలుగా మారుట వలన ఏర్పడినవే.

గెల్చుకోలు శబ్దములో మాత్రము 'గెల్చు' శబ్దము మీద 'కోలు' అనునది ప్రత్యయముగా చేరినట్లు కన్పించుచున్నది.

ఉ:—

చిక్కన భాగములో ఈ క్రింది శబ్దములలో 'ట' ప్రత్యయము కన్పించుచున్నది.

1. ఉంట	8. నింట, సిట్ట
2. ఊట	9. వంట
3. ఊజుట	10. పూట
4. కంట	11. మంట
5. చెమట, చెమ్మట	12. వనట
6. చివుట	13. వింట
7. త్రిమ్మట	

'ఉండు' రాకున్నపై 'ట' ప్రత్యయము చేరుట వలన 'ఉంట' శబ్దమేర్పడినది. "తి, దు, ట, లు పరంబగునపు డన్వాయును స్థానంబున నెఱు సున్నయు నుండు డులోపంబును విభాషనగు"⁴² అను బా.వ్యా. సూత్రము ప్రకారము 'ఉండు + ట' అనుచోట 'డు' లోపము కలుగును.

"ఐంటు తనంబు మాటలకు" అను పద్యములో "నృపకుంజరు పల్కెం కడ్డు మాట రాకుంట యెఱుంగవే"⁴³ అని చిక్కన ప్రయోగించినాడు.

ఉండు దాత్యర్థములో- కన్నడ, తమిళ, మళయాళ భాషలలో 'ఉ' దాతువు, కన్నడములో 'ఒ', తమిళములో 'ఉ' అని అతిరిక్త దాతురూపములు కలవు. దీనికి మూ. ద్రా. దాతురూపమును T.V.B. లో చూపలేదు.

“ఉ” అను దాతువుపై ‘ట’ ప్రత్యయము చేరి ‘ఉట’ శబ్దము కలిగి నట్లు నూ.రా.నిఘంటువు పేర్కొన్నది. ‘ఉఱు’ దాతువు శకట రేఫ యుతముగా అచ్చ కవి గ్రహించినాడు. కన్నడ, తమిళ భాషలలో ‘ఉఱు’ రూపమే కనబడుచున్నది.

ఆధ్యాదుంకు ‘ట’వర్ణకమును అంత్యలోపమును చిన్నయనూరి విధించి నాడు. ఆధ్యాదుంలో ‘ఉఱు’ దాతువు కూడ పఠింపబడినది. అందువలన ‘ఉఱు + ట = ఉట’ అను రీతిలో రూపనిధి కలుగును.

దీనికి మూ.ద్రా.లో “చూత్” అనునది, మూ. ద. ద్రావిడములో ‘ఉత్’ అనునది ప్రకృతి రూపములు.

‘ఉఱుట’ శబ్దము ‘ఉఱుడు’ క్రియచుండి జనించినది. దీనికి విరామము, స్వాన్యము, సహాయము అను నర్థము లున్నవి. ‘ఉఱుడు’ దాతువు మీద ‘ట’ చేరి అంత్యవర్ణము లోపించి ‘ఉఱుట’ రూపము నిష్పన్నమైనది ఆధ్యాదుంలో దీనిని గూడ చిన్నయనూరి పఠించినాడు.

‘ఉఱుడు’ దాతువును T.V.B.లో చూపలేదు. D.E.D. లో ‘ఉఱుట’ శబ్దమును గూడ చేర్చలేదు.

‘కసు’ దాతువుపై ప్రత్యయము చేరగా ‘కంట’ రూప మేర్పడనది. దీని ప్రక్రియ కూడ ‘అంట, రూపము వలెనే తెలియవలెను. అన్యాదుంలో ‘కసు’ దాతువు చెప్పబడినది.

‘కసు’ దాతువునకు మూ.ద్రా దాతువు ‘కణ్/కాణ్’.

కంట శబ్దమునకు చూచుట, పొందుట అను నర్థము లున్నవి. తిక్కన దీనిని పొందుట అనే అర్థములో రెండు పద్యములలో ప్రయోగించినాడు (భీష్మ. 1-99, అను. 1-228). ‘చూచుట’ అను నర్థముతో ఈరిని ప్రయోగము లేదు.

'చెమరు' దాతువు మీద 'ట' ప్రత్యయము చేరుట వలన 'చెమట', 'చెమ్మట', రూపములు కలుగును. దా.వ్యా.లో ఈ శబ్దము చూపబడలేదు. కాని ఆధ్యాదులలో, చెమరు' దాతువును చేర్చి అంత్యవర్ణ లోపముతో నీ రూపమును సాధింపదగును.

'తుకు'లో నిమ్మ, తెమ్మ, శబ్దములు చల్లదనమును తమిళములో 'చెమ్మర్' శబ్దము (అర్వాసీనము) జలార్థమును బోధించుచున్నది. సంస్కృతములోని 'స్తమ్' దాతువునుండి జన్యరూపముగా 'చిమ్' అనునది ద్రావిడభాషలలో స్వీకరింపబడినదని తెలుగులో అది 'చెమ్'గా మారి 'అరు' ప్రత్యయ మనబంధమై చెమరు దాతు పేర్పడినదని భద్రరాజు కృష్ణమూర్తి తమ T.V.B లో నూచించినారు "“తేమ” శబ్దము తెలుగులో శైత్యార్థములో వ్రననిధిము.

'చెమ్' రూపములోని మకారము ద్విత్వమును పొందగా చెమ్మట అను రూపాంతరము కూడ కలిగినది.

“నమరవికానంబు చెమట నొప్పరకుండ

హేతిదీధితులు లేయెంద నొడుచు”⁴⁵ అని తిక్కన ప్రయోగము.

'తివురు' దాతువునకు-ఇవ్వపడుట, కరుహంపడుట, త్వరపడుట, యత్నించుట, అతిశయించుట, కోపించుట, మొదలగు అర్థములున్నవి. దానివై 'ట' ప్రత్యయము చేరగా 'తివుట' రూపము సిద్ధించినది. కోరిక, ఆసక్తి, వూనిక అని దీని యర్థములు.

“వరు చూడ్కి ముద్దియవదనంబువై బాటి

తివుట మై నురుగాంతివుగోలు”⁴⁶ అను ప్రయోగములో ఈ శబ్దమునకు ఆసక్తి అను నర్థము తోచుచున్నది.

“త్రిమ్మట” అను శబ్దము త్రిమ్మరదాతువు నుండి జనించినది. దీనికి వర్మటనము, నడవడి, ఆవడ, కాయకన్డము, పరివర్తనము అను నర్థములను నూ. రా. నిమింతువు తెలిపినది. సందారార్థములోనే తిక్కన దీనిని రెండుచోట్ల ప్రయోగించినాడు. (విరా. 3. 95, మా. 168)

మూ. ద్రా లో 'ఓక్స్ + అత్', లేక 'ఓక్-మత్' అనుదానినుండి త్రిమ్మరు ధాతువు తెలుగులో ఏర్పడినదని T.V.B. తెల్పుచున్నది. దీనిపై 'కాడు' వ్రత్యయముచేరి 'త్రిమ్మటకాడు' శబ్దము నిష్పన్నమగుచున్నది.

'నిండు' ధాతువుపై 'ట' ప్రత్యయమువచ్చి నింట, నిట్ట అను రెండు శబ్దము లేర్పడుచున్నవి. (సూ.రా.ని.) 'నిండు'లో 'డు' లోపించి 'నింట' శబ్దమేర్పడుట సాధారణమే. కాని 'నిట్ట' శబ్దమే విశిష్టముగా ఉన్నది.

ఈ శబ్దములకు-ప్రవాహము, పొంగుట, స్తంభము మొ అర్థము లున్నవి.

"మనము మనంబురఁ బెనచి కేకిరి జొచ్చి

నలిఁ దేల్చు సౌఖ్యరసంపు నిట్ట" - అను తిక్కన వద్యములో 'నిట్ట' శబ్దము ప్రవాహార్థమును తెల్పుచున్నది. ఇక్కడనే 'నింట' అను పాఠాంతరము చూపబడినది.

'నిండు' ధాతువునకు మూ. ద్రా. వ్రకృతి నిన్/నిత్ అను హారంత ధాతు రూపము లున్నవి.

'పంట' శబ్దము 'పండు' ధాతుజన్యము. 'ట' ప్రత్యయముచేరగా 'డు' లోపించి యీ రూపము కలుగును. 'నన్యములు ఫలింపట,' వక్తవుగుట అని దీని కర్థములు.

సోదరభాషంలో ఈ ధాతువు తుల్యరూపా లి విధముగా ఉన్నవి.

కన్న	—	పణ్
తమి	—	పలుణ
మల	—	పట్టు
గోండి		పట్టే
కొలామీ, పర్షి, నాయకి		

మూ.ద్రా. ధాతువు 'పట్-న్' అనునది 'పణ్-ట్'గా వరివర్తనమంది 'పండు' గా మారిపట్టు T.V.B.లో సూచింపబడినది.

“వానయు సీతును వర్ణించి మండు వే సవిగాక మున్న సన్యముల వంటలు”⁴⁹
అని తిక్కన వైరు వలించుట అను నర్థములో దీనిని ప్రయోగించినాడు.

‘పూట’ అనగా. పూనుట, దినములో నగము, బాధ్యతవహించుట మొదల. అర్థములున్నవి. ఇది ‘పూను’ ధాతువు నుండి ‘ట’ ప్రత్యయంతముగా జనించినదని చెప్పదగును.

‘పూను’ ధాతువు ప్రకృతి రూపము మూ.ద్రా.లో పూణ్/పూన్.

తమిళములో పూణ్, పూణ్ణ అను ధాతువులు ప్రకృతార్థములో కనబడు చున్నవి. ‘పూణ్ణాన్’ శబ్దము భర్త అను నర్థములో (భారము వహించువాడు) D.E.D లో చూపబడినది. (8577)

“కురుపతి నిర్మితుంకగుటకుం బవనాత్మజయేను బూట”⁵⁰
అను ప్రయోగములో ‘పూట’ శబ్దము బాధ్యత నను అర్థమును బోధించుచున్నది.
‘మండు’ ధాతువుపై ‘ట’ ప్రత్యయము చేరి ‘డు’లోవముతో ‘మంట’ శబ్ద మేర్పడినది.

జ్వాల, కోవము, దేవుడు, నొప్పి-మంట శబ్దార్థములు.

మూ. ద్రా.లో ‘మండు’ ధాతువు ప్రకృతిరూపము ‘మన్త్’ (T. V. B p. 452).

“అర్జునుం డొక్కడ వైరిసేనలకు నొట్టివ మంట”⁵¹ అను పద్యములో తిక్కన మంట శబ్దమును జ్వాలార్థములో వాడినాడు.

‘వనట’ శబ్దము ‘వనరు’ ధాతువునుండి జనించినది. శోకిండు, విరిపించు, దీనముగా మాటాడు అను క్రియలను బోధించు ‘వనరు’ ధాతువుపై ‘ట’ ప్రత్యయము చేరగా ‘వనట’ పదము నిష్పన్నమైనది.

‘వాడియగునలుక లోకము పోడిమి సెడఁ గయ్యమట్లు పోడిచి’⁵² వనటమై నేడింకనడవికిన్ అని ‘వనట’ శబ్దము శోకార్థములో ప్రయుక్తమైంది.

ఓక్/ఓడ్ అనునవి మూ. ద్రా. ధాతురూపములు.

'విను' ధాతువుపై 'ట' ప్రత్యయము వచ్చి ధాత్యంతవర్ణలోపము వలన అంట, కంట శబ్దములవలె 'వింట' రూపమేర్పడినది.

తిక్కన ఈ శబ్దమును క్రింది పద్యములో ఒక్కచోటనే ప్రయోగించినాడు.

“కావున నాదారగతి వింట గడు లెస్స రాజమార్గంబున రచ్చ”

'కువి' లో 'వెన్' కొలామి, నాయకింలో 'విన్', పట్టిలో 'వెన్' అను ధాతువులు వినుట అను నర్థములో కన్పించుచున్నవి. తమిళాది భాషలలో ఈ ధాతువునకు ప్రశ్నించుట, చెవియొగ్గుట మొదల అర్థములున్నవి. దీనికి మూ. ద్రా. ధాతువు 'విన్' లేక 'వెన్' (TVB 1711).

టు :-

అటు, ఏటు, కాటు, చూటు, వాటు, వ్రేటు అనునవి 'టు' ప్రత్యయంత రూపములుగా కాన్పించుచున్నవి.

'అడచు' ధాతువుపై 'టు' ప్రత్యయము చేరగా 'అటు' శబ్దము జనించిన దని నూ. రా. నిఘంటువు తెల్పుచున్నది.

పద్మాదులకు 'టు' వర్ణకము వచ్చునని అప్పు ధా ధాతువు లాద్యక్షరశేషములుగా నుండి దీర్ఘము నొందునని బా. వ్యా. తెలుపుచున్నది.⁵³ దాని ప్రకారము 'అడుచు'లో 'అ' మాత్రము శేషించి దానికి దీర్ఘమురాగా 'అటు' రూపము నిష్పన్నమగును.

'అడుచు' ధాతువు మూ. ద్రా. లోని 'అద్' ధాతువునుండి యేర్పడినది,

తమిళములో 'అటు' శబ్దము చంపుట అను నర్థములో కన్పించుచున్నది.

'అదే' ధాతువు కొట్టుట, అడచు అను నర్థములను బోధించుచున్నది.

తిక్కన యీ శబ్దమును దెబ్బ లను నర్థములో ప్రయోగించినాడు.

'ఏయు' ధాతువు 'టు' ప్రత్యయంతరూపము 'ఏటు' శబ్దము. ఏయు + టు = ఏటు, యు లోపమువలన రూపము నీడించును.

'ఏయు' ధాతువునకు మూ. ద్రా. ప్రకృతిరూపము 'ఎచ్ > ఎయ్/ఎ' (TVB p. 312)

D.E.D లో ఏటు శబ్దము 'ఏయు' ధాతు సంబంధిగా కాక ప్రత్యేకారోపములో చూపబడినది (781). ఏయుధాతువు (891) సంఖ్యగల ఆరోపములో కన్పించును. తిక్కన ఏటు శబ్దమును బాణవుడెట్టు అను నర్థములో ప్రయోగించినాడు.

ఆ ప్రయోగమిది—

“పోరి రేటును వ్రేటును బోటు నొక్క

యలవిఁజెంగంగ నుభయ సైన్యములవారు”⁵⁵

ఈ యుధాహరణములో ఏటు, వ్రేటు, పోటు అను మూడు 'టు' ప్రత్యయరూపము లొక్కచోట లభించుచున్నవి.

'కాటు' శబ్దము 'కఱచు' ధాతుజన్యమని వ్యాకర్తల, నిఘంటుకారల మతము. కఱచుట, గాయము, గండి అనునవి దీని యర్థములు. దీనిః—

కన్న— కర్పు

తమి— కఱి

కోఠ— కయ్. కర్వ

మరి— కడిక్క

అను ధాతురూపము లా యా భాషలలో కన్పించుచున్నవి.

మూ. ద్రా. లోని కత్, కద్ ధాతువులకు లేదా 'కత్' ధాతురూపము 'ఱ' గా మారిన త్త కు ముందు 'కద్' రూపమునైన పొందియుండనని భద్రరాజు కృష్ణమూర్తి అభిప్రాయపడిరి. (T.V.B. p. 325)

'కద్' అను మాంధారువువై శకారముమాత్రము చేరి ఆద్యచ్చుదీర్ఘము నందుటవలన 'కాటు' శబ్దము నివృత్తమైనందున దీని! 'క' ప్రత్యయంతముగా చెప్పట తులనాత్మక వరిశీలనవలన నమంజనపనిపించును.

"అనుబదంబైనరాజ్యామిషంబునకుఁ గు

క్కిరి తంగిఁగమలోనఁ గాటు"లాడి" అను ప్రయోగములో 'కాటు' శబ్దమునకు కరిహమనుస్థము స్ఫురించుచున్నది. అడు శబ్దముతో కూడియున్నప్పుడే ఈ యర్థము బోధింపబడును.

'తూటు' శబ్దమునకు రంధ్రమని యర్థము దీనిని 'టు' ప్రత్యయంతముగా లాక్షణికులు పేర్కొనలేదు. కాని క్రిదంతరూపమని నృష్టముగా తెలియుచున్నది.

D.E.Dలో ఈ శబ్దమును 'తూటు' ధాతు నంబిగా చూపినారు. కన్నడ, తెలుగు భాషలలో 'ప్రవేశించు' అను క్రియను 'తూటు' ధాతువు తెలుపుచున్నది.

కన్నడములో 'తూతు', 'తూంతు' శబ్దములు రంధ్రమను నర్థమును చెప్పును. 'తూంతు' ధాతువుహడ ప్రవేశింపజేయుటను బోధించును.

'తునుము' ధాతువు మూంరూపముతో దీనికి సంబంధముండియుండును. కావుననే అరసున్న చోటుచేసుకొన్నది.

'వాటు' శబ్దము 'వయిచు' ధాతుజన్యమని ఐ. వ్యా. పేర్కొన్నది. వయిచు + టు > వాటు (ఆద్యక్షరశేషము తొలియచ్చుదీర్ఘత్వము)

మా. ద్రా.లోని వయ్/వెయ్ అను ధాతురూపములనుండి కన్నరాది భాషలలో బయ్, బయ్య మొదల ధాతురూపములేర్పడినవి. తెలుగులో 'వయిచు' ధాతువటు వందిదే.

"ద్రుపదనందనుఁడడిచినఁ దునియరియ్యెఁ

బరికరెందవ వాటునఁ" బగిలె శిరము"

అని తిక్కన 'దెబ్బ' అను నర్థములో వాటు శబ్దమును ప్రయోగించినాడు.

‘వేయి’ రాతువుపై ‘టు’ ప్రత్యయము చేరగా ‘వేటు’ శబ్దము నిష్పన్నమైనది. ‘వేటు’ అనగా చెబ్బ కొట్టుట అని యర్థములు.

‘వేయి’ రాతువే నాగరకీకరణము (Hyper standardisation) వలన వ్రేయి రూపమును బొందినదని ‘వీటు’ రూపసామ్యముతో ‘వ్రేటు’ రూపమేర్పడి యుండునని భద్రరాజు కృష్ణమూర్తి అభిప్రాయపడిరి⁵⁰

వ్రేయిరాతుజన్యమైన ‘వ్రేత’ శబ్దముకూడ తిక్కనరచనలో లభించుచున్నది.

నేటి వ్యవహారములో వేయి వేటు అను రూపములు వ్రయరముగా వినిపించును.

దు :-

కావార్థములో క్రిందిశబ్దములలో ‘దు’ ప్రత్యయము కనబడుచున్నది.

1. అల్కుదు, 2. తగులుదు, 3. మావుదు.

‘అల్కుదు’ అనగా మనుష్యసందారాదుల వలన గలుగుధ్వని (సూ.రా.ని.) దీనిరూపాంతరము ‘అలికిడి’ని గూర్చి పూర్వము ప్రస్తావించితిని

‘అలుకు/అల్కు’ రాతువునకు భయపడుట, వెనుదీయుట, జంకుట అనునవి అర్థములు. దానిపై ‘దు’ ప్రత్యయముచేరి ‘అల్కుదు’ రూపము కలుగును. అర్థము మాత్రము కొంతదూరసంబంధముతో ఉన్నది. మృగాదులు జంకుటకు, భయపడుటకు కారణమైనది అని అర్థమును చెప్పవలసియుండును.

“..... దర్శకు వంపు బలంబులోనియ

ల్కుదు కరణం జెలంగె కుకకోకిల భృంగతతుల్”⁵¹

అని తిక్కన ప్రయోగించినాడు.

‘తగులు’ రాతువుపై ‘దు’ ప్రత్యయము చేరి ‘తగులుదు’ శబ్దము కలిగినది. తగులుట అని దీనికర్థము.

“పానము జూదము వేటయు” అను పద్యములో “తగవైన విధము దక్కదగులు రాపదవె చ్చు” అను ప్రయోగమున్నది. దీనికి ‘తగులము’ అను పాఠాంతరము కొన్ని ముద్రిత ప్రతులందున్నది.

‘మావుడు’ కల్పము ‘మావు’ రాతువుమీద ‘దు’ ప్రత్యయము చేరగా ఏర్పడినది. ‘మాయ’ రాతు ప్రేరణార్థకరూపము ‘మావు’

‘మావుడు’ అనగా మాసినది, మైలకంది అని యర్థము. తిక్కన దీనిని వస్త్రార్థములో ప్రయోగించినాడు.

‘త-త :-

‘త’ ప్రత్యయాంతరూపములు దిగువ పేర్కొనబడినవి తిక్కన రచనలో గోచరించుచున్నవి:-

1. ఆవులింత

6. పోత

2. ఈత

7. మేత

3. ఊత

8. మ్రోత

4. కోత

9. రోత

5. పూత

10. వ్రేత

ఆవులించు, ఈడు, ఊడు, కోయు, పూయు, పోయు, మేయు, మ్రోయు, రోయు, వ్రేయు అను రాతువులమీద ‘త’ ప్రత్యయము చేరగా రాతువు చివరివర్ణములు లోపించి వైరూపములు నిష్పన్నములగునని వ్యాకరణము సాదించెను. చిన్నయ నూరి ‘తట్’ వర్ణకముని చెప్పబడిన ఈ ప్రత్యయము లిందుపూర్వకముగానున్నది.

పైన డావీర రాతువులలో ఈడు, ఊడు రాతువులలోని ‘దు’ లోపించుట విశేషము. ‘క, గ, చ, య, వ లకు మాత్రము లోపమును చిన్నయముని తెలిపినాడు.

'ఆవులిండు' ధాతువును T.V.B. లో చూవలేదు D.E.D. పరిశీలనవలన ఆప్ + అల్ అను ధాత్యంశముల కలియకపై 'ఇంచు' చేరగా తెలుగులో 'ఆవులిండు' ధాతువేర్పడెననితోచును. తమిళములో 'అవి' ధాతువు, కన్నడములో ఆకళిసు, అగళిసు ధాతువులు, కొడగులో అవలిచ్ ధాతువు, తుళులో 'అవలు' అను నామశబ్దము దీనికి నమానార్థములో ఉన్నవి.

మూ.ద్రా.లో: 'ఈ' ధాతువునకు 'న్' అనుబంధము చేరగా 'ఈన్' అను రెండవదశ ధాతురూపమేర్పడి దానిపై 'అ' మాత్రముచేరి 'ఈఁఅ' శబ్దము కలిగెననుట తులనార్థక పరిశీలనవలన స్పష్టము. సోపరభాషారూపము లిట్లున్నవి.

తమి — నీస్తు

కొలామి — ఈన్

కన్న — ఈఁ

కోత — నీన్

తొడ — నీడ్, నీట్.

ఈ రూపములను పరిశీలింపగా, నీ/ఈ అనురెండు మూలధాతువులుండెనని తెలియుచున్నది.

ఈవిధముగనే 'ఈఁఅ' శబ్దమునకుగూడ మూ.ద్రా. ధాతువు "ఈన్" అని సజాతీయ భాషాపర్యాయలోకనవలన తెలియును.

తమి — ఈన్

మరి — ఈన్సుక

కురుఖ్ — ఈడ్

కన్న — ఈఁ

తుళు — ఈన్దుని

అను మూలధాతువుమీద 'ల్' అనుబంధముగాచేరి, దానిపై ఆకా రఫణి ప్రత్యయముగా వచ్చి 'ఈఁఅ' అను రూపము కలిగినదని స్పష్టమగు చున్నది.

“కోయ” రాతువు మూద్రా. రూపము ‘కోయ’ అనునది. దానిపై ‘త’ ప్రత్యయముచేరి, యకారము లోపించుటవలన కోత శబ్దము నిష్పన్నమయ్యెనని తులనాత్మక విశ్లేషణము వలన తెలియును.

అట్లే ‘పూయ’ రాతువునుండి ‘పూత’ శబ్దము, ‘పోయ’ రాతువునుండి ‘పోత’ శబ్దము నిష్పన్నమగును. పొగడ, మదత అను రెండుశబ్దములలో బిందురహిత ‘త’ ప్రత్యయము కన్పించుచున్నది. పొగడు, మదచ రాతువులపై ఈ ప్రత్యయము చేరినది. ‘పొగడు’ రాతువునకు సోదరద్రావిడ భాషారూపములీక్రిందిరీతిగా ఉన్నవి.
(D.E.D. 8478)

తమి—పుకటి	రాతువులు
కన్న—పొగిడి	

తమి—పుకటితల్—నామము

కన్న—పొగడ్కె, పొగడై	నామములు
మరి—పుకటి, పుకడ్చి	

మూద్రా. రాతువు ‘పొక’ దానిపై ‘అత్’ అనుబంధము చేరగా దాని పరిణామమే ‘పొగడు’ రాతువు దీనికి పొగడిత అనురూపాంతరము ప్రయోగములందున్నది.

‘మదచ’ రాతువునకు మూద్రా. ప్రకృతి ‘మద’ దానిమీద ‘త’ ప్రత్యయము చేరి, న్యరాగమముగా అకారము వచ్చుటవలన మదతరూపము కలిగినదని తోచును. దీనికి ఇతర ద్రా. భాషారూపములు ఇట్లున్నవి:-

కన్న—మడి, మడి	—రాతువులు
తమి—మడి	
గోండి—మడ్చి	
తుళి—మడియని	

(D.E.D. 3796)

పొగడ, మదత శబ్దములలోనిది బిందురహితమైన ‘త’ ప్రత్యయము, కాని D.E.D.లో మదత, మదత అను రెండు రూపములు చూపబడినవి. (3796). వావిళ్ళ వారి భారతిములో నిర్మించుకప్రయోగమే కన్పట్టుచున్నది.²²

మేయు ధాతువు మూ.ద్రా.లోని 'మేయ్' ధాతువుపై ఉకారము చేరగా నేర్పడినది. 'మేయ్' అను దానిపై 'త' ప్రత్యయము చేరి య కారము లోపించుటవలన 'మేత' రూపము జనించును. అందువలన ఇది ప్రాథమిక ధాతు నివృత్తమని తేలుచున్నది

కన్నడములో 'మే, మేయ్' ధాతువులు, తమిళములో 'మేయ్-న్' ధాతువు కువిలో 'మే, మెయ్' ధాతువులు దీనికి తుల్యార్థకములు కలవు.

"మ్రోయు" ధాతువు, 'మొర్' అను మూ. ద్రా. ధాతువుపై 'అయ్' అను బంధముగా చేరి, వర్త వ్యత్యయము వలన 'ర' మూడుకు రాగా ఏర్పడినదని T.V.B. వలన తెలియు చున్నది. తొలియచ్చు దీర్ఘత్వమును గూడ పొందినది. శ్లేడినిపై 'త' ప్రత్యయము చేరి యకారము లోపించి మ్రోత శబ్దము జనించినది.

'ఒత్-అయ్' అను మూ.ద్రా. ధాతువు నుండి దంతమూలీయము 'అ' త్వమును పొంది వర్ణవ్యత్యయము వలన 'ఱాయ్'గా, తరువాత తెలుగులో రోయు ధాతువుగా రూపొందినది. దానిపై 'త' ప్రత్యయము చేరి యకారము లోపించి 'రోత' శబ్దము కలిగినదని చెప్పవచ్చును.

ప్రేత శబ్దము ప్రేయ ధాతుజన్యము. 'వెర్+అత్' అను మూ. ద్రా. ధాతువునుండి వర్ణవ్యత్యయము వలన రూపొంది 'వ్రేయ' రూపము కలిగినది. ఈ ధాతువును గూర్చి ప్రేటు శబ్దవిదానములో పూర్వము కొంత చర్చించితిని.

"వ్రేయ్" రూపముపై 'త' చేరగా యకారము లోపించి 'వ్రేత' శబ్దము కలిగెనని తోచుచున్నది.

"ఒకడిక్కుర్దతిఁ బూన్చియిండు దెనవ్రేయున్ మేను వంచించి వ్రే
తకుఁ దప్పన్ వడివ్రేయు నొడ్డనమునన్" - అనునది లిక్కన ప్రయో
గము ప్రయోగాంతరము కానరాదు.

తి :-

పొంతి, వంతి అనురెండు శబ్దములు 'తి' ప్రత్యయంతములు కన్పట్టుచున్నవి. పొంతి శబ్దమును గూర్చి పూర్వవకరణములో చర్చించితిని.

'వంతి' శబ్దమునకు లాక్షణికులు వ్యుత్పత్తిని చెప్పలేదు.

D. E. D. లో - (4187)

తమి — వల్లు, వలిప్ప, వలిత్తు

మరి — వల్లక.

కన్న — విల్, విలి

తెలుగు — విలియు

అను దాతువులు ఒకే ఆరోపములో చూపబడినవి. నమర్థదగుట, దృఢమగుట, పెరుగుట, మొదల అర్థములీయబడినవి. వంతి శబ్దముకూడ ఈ ఆరోపములోనే పేర్కొనబడినది.

అందువలన మూ ద్రా. లోని 'వల్' లేక 'వల్' దాతువుపై 'తి' ప్రత్యయము చేరుటవలన వంతి శబ్దమేర్పడి యుండునని చెప్పదగును.

“దూవు గనుఁగొంటకుఁ గన్నవంతి గాదు” అని లిక్కన దీనిని ప్రయోగించినాడు.

దం:—

తాకుదం, తీలుదం, బాదుదం అను మూడు దం ప్రత్యయంత రూపములి తాగములో లభించుచున్నవి.

తాకు, తీలు అను దాతువులపై 'దం' ప్రత్యయము చేరి, తాకుదం, తీలుదం శబ్దము లేర్పడినవి. తాకుదం యనగా—మార్కొనుట, యద్ధమునందు కలియుట. 'తీలుదం' శబ్దమునకు ముగింపు, అంతము అని అర్థములు.

“భీమసేనుండు నేడు నంగ్రామమునకుఁ

దీలుదం యగుగా కని” — అని లిక్కన తీలుదం శబ్దమును ప్రయోగించినాడు.

'బాడుదం' శబ్దమునకు అవమానించుట, సాహసకృత్యము. అనునవి యర్థములు (శ. చం.). బాడు అను ధాతువు తెలుగులో లేదు. ముసుగు, పరదా అను సర్థములలో నామవాచకముగా ఉన్నది.

కాని తమిళములో 'వాటు', కన్నడములో బాడు, బాడిసు, అను ధాతువులు కన్పిండు, ఎండిపోవు, మాయ, కాంతి హీనమగు అను సర్థములలో నున్నట్లు D.E.D తెలుపుచున్నది (4377) తెలుగులో 'బాడు' ధాతువే ఆరోపమందే ఇవ్వబడినది. 'తుకు' లో కూడ 'బాడుని' ధాతు వీయర్థమందున్నది.

అందువలన 'బాడుదం' శబ్దము కన్నడాది భాషలలో నున్న 'బాడు' క్రియతో సంబంధము కలిగి యున్నదని చెప్పదగిను. అవమానించుట అను సర్థము కూడ సరిపోవును. తిక్కన దీనిని 4 చోట్ల 'పట్టు' అను శబ్దముతో కలిపి ప్రయోగించినాడు.

పి:—

'తెఱపి' అనగా దేశ కాలములందు అవకాశము, ఎడము అని యర్థము. ఇది 'తెఱచు' ధాతు జన్యము. (నూ.రా.ని.)

“ఉఱక నరుండు ద్రోణసుతు యుగ్యములన్

వెననొంచె నాతడున్” యెఱ పియ్యెంత గాంచి” అని అవకాశార్థములో తిక్కన యీ శబ్దమును వాడినాడు.

D.E.D. లో కూడ ఈ పదము తెఱచు ధాతువు వద్దనే చూపబడినది. (2867) అందువలన తెఱచు ధాతువునకు మూలమైన 'తెత్' అను ధాతువు 'తెఱ్' గా మారిన దశలో దానిపై 'అపి' ప్రత్యయము చేరగా 'తెఱపి' శబ్దము నిష్పన్నమయ్యెననుట సముచితము. ఈ శబ్దము ఐహా ప్రయోగములలో కన్పించు చున్నది.

కొందరు వ్యాకర్తలు దీనిని 'పి' ప్రత్యయముగా చెప్పిరి. కాని కృతులు సాధారణముగా మూలరూపము పైనే చేరును కనుక తులనాత్మక విశ్లేషణలో 'అపి' ప్రత్యయముగా పేర్కొనుట సముచితము.

జడి:—

'అంజడి' శబ్దమును తిక్కన పెక్కుచోట ప్రయోగించినాడు. 'పాటు'తో కలిపి ఒక్క ప్రయోగమును చేసినాడు. ఇది 'అంయు' దాతువునకు సంబంధించినదిగా D.E.D తెల్పుచున్నది. (200)

సాధారణముగా అంయు + జడి = అంజడి అని విశ్లేషించినచో 'జడి', ప్రత్యయమనవలసి యుండును. కాని తమిళములో 'అంచు, అలైచు దాతువులు. మంయాశములో అంసల్ అను నామము, కన్నడములో అంచె శబ్దము, తుళులో 'అంసుని' దాతువు దీనికి సమావార్థకములుగా కన్పట్టచున్నవి అందువలన 'అంచు' దాతుడశలోనే దానిపై 'అడి' ప్రత్యయము చేరగా 'అంజడి' శబ్దమేర్పడి యుండును అంసలు శబ్దమునకు దీనికి సామ్యము స్పష్టముగా తెలియు చున్నది. 'అంజడి' క్తి మారుగా 'అడజడి', 'అడండి' అను పాఠాంతరము లున్నవి.

ప:—

కలంబు, పొంపంబు మరిపంబు, మొరపంబు అను నాలుగు శబ్దములలో 'ప' ప్రత్యయము కన్పించుచున్నది. బాలవ్యాకరణము తిరియ్యమలకు పవర్ణకమును, విధించినది." ఆశ్శములో కలయు, పొంయు, మరియు, దాతువులు పేర్కొన బడినవి. దాని ప్రకారము 'ప' ప్రత్యయము చేరగా, దాతువు చివరి 'యు' లోపించి పై రూపములు నిష్పన్నమయ్యెను. మొరయు దాతువు నుండి ఆ పిదముగనే మొరపము శబ్దము జనించును. అది శ్శములో 'మొరయు'ను గూడ గ్రహింపవచ్చును.

'కలయు' దాతువునకు మా.ద్రా. ప్రకృతి 'కల్' తమిళములో 'కలప్పు అని, కన్నడములో 'కలపు' అని, తుళులో 'కలప్పు' అని నామ శబ్దములు, నాయికిలో కొలాపిలో 'కల్' అను దాతువు కన్పించుచున్నందున ప్రేరణార్థములో కలుపుట వంటి రూపాంతర పకారము కన్పించుచున్నందున 'కల్' మీద అనుబంధముగా 'అప్' చేరిన 'కంప్' అను ద్వితీయదశ దాతువు మీద అకారము మాత్రమే ప్రత్యయముగా చేరినచని తులనాత్మక పరిశీలన వలన తేలుచున్నది. కావున లాషాణాత్మరీతిలో ఇది 'అ' ప్రత్యయాంత మనుట నముచితిము.

'మరిప' శబ్దము మూ.ద్రా లోని 'మత్' అను ధాతువులోని 'త్' 'ఱ'గా మారి జకారము దానిపై అనుబంధముగా చేరిన తరువాత 'ప' ప్రత్యయముతో కలిసి నిష్పన్నమైనది. దీనికి 'మరిపెను' అను రూపాంతరము కూడ కలదు.

మొరయు ధాతువు 'మొర్' అను మూ ద్రా ధాతువుపై 'అయ్' అనుబంధము చేరగా ఏర్పడినది. దాని మీద 'ప' ప్రత్యయము వచ్చి 'మొరవము' అను శబ్దము కలిగినది. సోదర ద్రావిడ భాషలలో దీనితో సామ్యము కల నామము కన్పించదు.

'కంపము' అనగా-కలుపుట, పరిమళద్రవ్యములు కలిపిన చందనము అని యర్థములున్నవి.

"కంపంబు రచినవ గంధంబులుగఁ గూర్చి
తనువున నలఁడుదు ననువు గాగ" అని తిక్కన రెండవ ఆర్థములో ప్రయోగించినాడు.

'పొలవ' శబ్దమునకు- వాసన, వ్యాపనము, ప్రకాశము మొదలగు అర్థములున్నవి. తిక్కన 'ప్రకాశ'మను ఆర్థములో ఈ శబ్దమును ప్రయోగించినాడు.

"అరసి కన్గొను నప్పు డయ్యింతి కనుగవ

పొలపంబు రాగంబు వొడలఁజేయ" అని

'మరిప' మనగా గర్వము, విలాసము మొ. ఆర్థములున్నవి.

'మొరవ' శబ్దమునకు- ధ్వని, గురికరాయి అను నర్థములు కలవు. తిక్కన ధ్వని యను నర్థములో ప్రయోగించినాడు.

మర:-

పడమర, విడుమర శబ్దములలో 'మర' ప్రత్యయమును తిక్కన ప్రయోగించినాడు.

విడుమర, పడమర శబ్దములకు వ్యుత్పత్తిని బాలవ్యాకరణాదులు తెలుపలేదు. పడు ధాతు జన్యముగానే పడమర శబ్దమును చెప్పట కార్ధారములున్నవి.

D.E.D.లో దీని నజాతీయ బాషా రూపముగిట్టు చూపబడినది (8190).

తమి — పటు రాతువు.

మరి — పటుక, పటుక్క "

కన్న — పడు "

ఈ రాతువులు అనన్తమందుట, వడుట అను నర్థములను బోధించునని అందు నూచితము. ఈ ఆరోపములోనే తెలుగులోని 'పడమర' శబ్దమును చూపినారు. అందు వలన 'పడమరి' శబ్దము 'పడు' రాతువు మీద 'మర' ప్రత్యయము వచ్చి యేర్పడిన దనుట సంగతి మైసిది. వడురాతువులో ఉకారము చేరని 'పడ్' రూపము పైనే 'మర' ప్రత్యయము చేరి స్వరాగమముతో ఆకారము కలిగి యుండునని తోచుచున్నది.

'విడుమర' అనగా- విడుదల, నివృత్తి అను నర్థము లున్నవి.

ఇది కూడ 'విడుచు' రాతువు పూర్వరూపమైన 'విచ్' అను మూ.ద్రా. రాతువు పైనే 'మర' ప్రత్యయము ఏర్పడగా నివృత్తమైనదని చెప్పదగును.

కన్నడములో చిడు. తమిళములో విటు, మలయాళములో విటుక, అను రాతువు లి యర్థములో కనిపించుచున్నవి. (T.V.B. p.491).

విడుదల, విడుగర, విడుపు వంటి తెలుగు శబ్దాలలో 'విడు' రూపము కన్పించుచున్నది.

"ఒకనాఁ డేమును నాపద

లకు విడుమరఁ గాంచి వివ్రలం జుట్టెఁ"

అని తిక్కన విడుమర శబ్దమును విముక్తార్థములో వ్రయోగించినాడు.

వ:-

ఈ క్రింది పదములలో 'వ' ప్రత్యయము కన్పించుచున్నది.

1. ఎగువ

5. తెగువ

2. కూటువ

6. తెట్టువ

3. చేరువ

7. విలువ

4. చొరవ

'వ' ప్రత్యయమును వ్యాకరణకర్తలు చెప్పగా బాషాశాస్త్రజ్ఞులు 'ఉవ' అని విశ్లేషించిరి. 'ఎగు, కూడు' మొదల అజంతధాతువులను లాక్షణికులు మూలముగా గ్రహించిరి. హంత దశలోని మూలధాతువులను గ్రహించి 'ఉవ' అని బాషాశాస్త్రజ్ఞులు విశ్లేషించిరి.

లాక్షణికుల, నిఘంటుకారుల ప్రకారము-ఎగు, చేరు, తెగు, తెట్టు విలుడు, ధాతువులనుండి ఎగువ, చేరువ, తెగువ, తెట్టువ, విలువ-అను రూపములు నిష్పన్నములై నట్లు చెప్పబడినది. 'కూటువ' శబ్దమునకు వ్యుత్పత్తిని లాక్షణికులు చెప్పినట్లు కన్పించదు. సూ.రా.ని లో మూత్రము 'కూటువ' శబ్దము 'కూడు' ధాతుజన్యమని రూపబడినది.

'ఎక్కు' ధాతువునకు 'ఎగు' ఆదేశమగునని గాణవత వ్యాకరణము. (గాణ-కృత్-27) దానికి 'వ' చేరగా 'ఎగువ' శబ్దము రూపొందెను.

'కూడు'పై 'వ' ప్రత్యయమువలన కూటువ శబ్దమేర్పడినదని సూ.రా.ని. పేర్కొన్నప్పటికి దీనిని 'ఉవ' ప్రత్యయాంతముగా చెప్పట నముచితమని తోచును. మూ. ద్రా.లో కూట్, కూడ్, అను ధాతువుపై 'ఉవ' ప్రత్యయము చేరి తరువార ద్విత్యము తొలగినదని బాపించుట యుక్తియుక్తముగా నుండను.

'కూటువ' శబ్దము నొక్కచోటనే 'మూక' శబ్దముతో చేర్చి తిక్కన ప్రయోగించినాడు.

కూటువ అనగా గుంపు, రాశి అని, కూటువమూక యనగా-అక్కడక్కడ వెదకి తెచ్చిన విరికిబలము అని సూ.రా.ని. వివరించినది.

'చేరువ' శబ్దమును 'చేర్ + ఉవ'గా విశ్లేషించి చూపినారు భ దిరాజు కృష్ణమూర్తి." అందువలన లాక్షణికుల ప్రకారము 'వ' ప్రత్యయంతమనుటకంటె ఉవ ప్రత్యయము నొకదానిని కృతులలో స్వీకరించుట చాల అవసరము. అప్పుడు పిలువ, నిలువ మొ సవి ఉవ ప్రత్యయంతములుగా నిర్ణయింపవచ్చును.

'చొరవ' శబ్దమును చొచ్చు దాతుజ్యముగా నూ.రా.ని. తెలివినది. 'చొచ్చు' నకు ముత్తు పరంబగునప్పుడు 'చొచ్చు' అదే శ మగునని బాలవాకరణము (క్రియ. 91) విధించినది. ఇది పెక్కు ప్రయోగములలో కనిపించును.

దీనిని 'అవ' ప్రత్యయంతముగా పరిగణింపదగును.

'చొచ్చు' దాతువు అజాది ప్రత్యయమునకు ముందు 'చొర్' అను రూపములో ఉండునని చొర్-అన్-చొర్-ఉము అని యదాహరించినారు." కృష్ణమూర్తి. అందువలన 'అవ' అజాది ప్రత్యయము కనుక 'చొర్' పై చేరి 'చొరవ' రూపము కలుగుట యుక్తియుక్తము.

"కలియుగంబు చొరవ యాసన్నంబయ్యె" అను లిక్కన ప్రయోగము ప్రవేశ మను సర్థమును బోధించుచున్నది.

"తెగు" దాతువుపై 'వ' ప్రత్యయము చేరగా తెగువ శబ్దము నిష్పన్నమగును.

'తెగు' దాతువు ఇతరార్థములలో పాటు సాహసించుట, మరణించుట- అను సర్థములకు గూడ తెలుపును. అందువలన భావార్థములో 'వ' ప్రత్యయము చేరి సాహసము, శక్తి మొ అర్థములను బోధించుచున్నది.

మూ.ద్రా.లో 'తెర్' అనునది దాతురూపము. కావున ఇది కూడ 'ఉవ' ప్రత్యయంతమని తులనాత్మక పరిశీలనవలన తెలియుచున్నది.

'తెట్టు' దాతువు-గాలిచే తృణాదికము నీటిపై నొకచోటికి చేర్చుట' అను సర్థమును బోధించును. (నూ రా.ని.) ఇది నామపదముగా గూడ కన్పించును. పై దాతువు మీద 'వ' ప్రత్యయము చేరగా 'తెట్టువ' శబ్దము నిష్పన్నమగును. 'తెట్టువ' అనగా నమూనాము.

తిక్కన దీనిని “తెట్టువలు గద్దె” అను రూపములో ఒక్కచోట మాత్రము ప్రయోగించినాడు.”

‘విలుచు’ ధాతువునుండి ‘విలువ’ శబ్దము జన్యమని నిమంటుకారులు పేర్కొన్నారు.

కాని నిజమునకు ఇక్కడకూడ ‘విల్’ అను మూ.ద.ద్రా. ధాతువుపై ‘ఉవ’ ప్రత్యయముచేరి ‘విలువ’ శబ్దమేర్పడెనని చెప్పదగును.

కన్నడములో విల్, విలి ధాతువులు, తమిళములో ‘విల్’ ధాతువు క్రయా ర్థములో కన్పించుచున్నవి (TV.B. 492). అందువలన ‘విల్ + ఉవ’=విలువ అని రూపనిష్పత్తి చెప్పదగును.

వడి:-‘నడవడి, లేవడి’ అను రెండు శబ్దములు వడి ప్రత్యయంతములు కన్పట్టుచున్నవి నడచు ధాతువునుండి నడవడి; కలుగునకు వ్యతిరేకార్థకమైన ‘లే’ నుండి ‘లేవడి’ అను శబ్దములు రూపొందునని లాక్షణికుల కథనము.

సజాతీయ భాషలలో తుల్యార్థక రూపముల నీ విధముగా చూడవచ్చును.

కన్నడ	—	నడె, నడి	(ధాతురూపములు)
తుళు	—	నడవుని	(“)
తమిళం	—	నట	(“)
బ్రాహ్మ	—	నట్ట	(“)
కన్నడ	—	నడె, నడి	(నామశబ్దము)
తమిళం	—	నడై	(“)
మరి	—	నట, నటచ్చు	(“)

మూ.ద్రా. ధాతువు ‘నడ్-ఆ’. దానిపై ‘వడి’ ప్రత్యయముచేరగా ‘నడవడి’ శబ్దము ప్రపంచసార్థములోను, ధర్మము, న్యాయము అను సర్థములలోను ప్రయుక్తమైనది.

“నడవడి యను మున్నీటిం గడవంబెట్టంగ””

(ప్రవర్తనము)

“.....రమకు,

నధివలియుగ నొరు నానపడకయుండి”

నడవడి బహుకారణములఁ జిక్కువడిన (ధర్మము)

‘లే’ అనునది వ్యతిరేకార్థములోనే కనిపించు క్రియారూపము. దీని ఇతర

దాఖ. రూపము లిట్లున్నవి—

కన్నడ — ఇలి

తమిళ — ఇలై

మల — ఇరి

కాఠ — ఇల్

ధాతురూపములు

వర్ణవ్యత్యయము వలన తెలుగులో ‘లే’ రూపము కలిగినది.

‘లేవడి’ శబ్దమును శాంతి పర్వములో ఒక్కచోటనే ప్రయోగించినాడు.

“ఒడఁబడి

చెడుగగు దుర్విసేతు నెఱఁ జిత్తము

కోర్కికి బట్టుసేసి లే

వడి యగు నీచకాంత యెడ”” అనునది ప్రయోగము.

ఈ పద్యములో లేవడి శబ్దమునకు దరిద్రురాలు లేక అల్పరాలు- అను నర్థమును చెప్పవలసియున్నది.

వి:—

‘వి’ ప్రత్యయంత రూపములు ఈవి, తెల్వి, అను రెండు మాత్రము ఈ భాగములో నూతనముగా లభించినవి.

‘ఈగి’ యొక్క రూపాంతరము ‘ఈవి’ శబ్దము. నన్నయ ‘ఈగి’ రూపమును ప్రయోగింపగా, తిక్కన వకారయుక్తముగా కూడ వాడినాడు.

ఆం ప్ర. సాహిత్య అకాడమీ వారి ముద్రితప్రతిలో “అపాత్రవు దీవి యొప్పునే” అని వకారయుక్త పాఠము గలదు.

‘ఇచ్చు’ ధాతువునకు ముత్తు పరమగు నప్పుడు “ఈ” సర్వాదేశమగునని చిన్నయనూరి చెప్పినాడు. (బాం. క్రియా. 82)

కాని తమిళ కన్నడములలో ‘ఈ’ ధాతువు కొలామీ, నాయికీ, గోండిలలో నీ’ ధాతువు. ఈ యర్థములలో కనబడుట వలన, మూ.ద్రా. ధాతువు ‘చీ’ అని T. V. B. పేర్కొన్నది. మొదటి చక్కాము లోపించగా, దానిపై గి/వి ప్రత్యయము చేరుటవలన ఈగి, ఈవి రూపము లేర్పడెనని తులనాత్మక పరిశీలనవలన తెలియుచున్నది.

‘తెల్వి’ అనునది తెలివి శబ్దపు రూపాంతరము. ఇది తెలియు ధాతుజన్యమని వ్యాకర్తల మతము.

తులనాత్మక పరిశీలనవలన మూ.ద్రా ధాతువు ‘తె’ అని తెలుచున్నది. (T.V.B. 891)

కన్నడములో తిళి ధాతువు, -న్నవ్వుమగుట, ప్రకాశించుట, ఎఱుగుట అను సర్థములను బోధించును.

తమిళములో తెళ్, కోతలో తెయ్/తెయ్ అను ధాతువులు పై యర్థములనే కలవు.

‘తెళివు’ అను నామశబ్దము తమిళ మలయాళములలో -న్నవ్వుత, ప్రకాశము అను సర్థములలో కలదు. కన్నడములో ‘తిళింవు’ అనురూపము కన్పించును. (D.E.D 2826)

అందువలన ‘తెళ్’ అను మూలధాతువుమీదనే ‘చి’ ప్రత్యయముచేరి కకారము ల త్వమును బొంది తెల్విశబ్దము నిష్పన్నమైనదని తలపవచ్చును. స్వరాగమమువలన ఇకారముచేరి తెలివి రూపమేర్పడినది. తిక్కన యీ రెండు రూపములను గూడ విరివిగా ప్రయోగించినాడు.

జ్ఞానము, వివేకము, నిర్మలత్వము, వికాసము, అంగీకారము మొదలై అర్థము లలో ఈ పదములు ప్రయుక్తము లయినవి.

పు:-ఈ క్రింది వదములు 'పు' ప్రత్యయంతములుగా తిక్కనరచనలో
కాన్పించును.

1. కరువు	6. నెంపు
2. తెరువు	7. నొడువు
3. తనివు	8. నొప్పు, నోపు
4. నిలువు	9. దిగువు
5. నెరవు	10. మునువు

ఈ శబ్దములు క్రమముగా కరుగు, తెఱచు, తనియు, నిలుచు, నెరయు, నెరియు, నొడి, నొచ్చు, దిగియు, మను, అను దాతువులనుండి జనించినట్లు లాక్షణికులు ప్రతిపాదించినారు.

లోహములను కరుగుటకు సాధనమైనది అను నర్థముతో 'కరువు' శబ్దము 'మూన' ను బోధించును.

'కర్' అను మూ.ద్రా. దాతువుపై 'అంక' అనుబంధము చేరి కరఁగు దాతు వేర్పడినదని T.V.B. లో తెలుపబడినది.

'కర్' అను మూలదాతు దశలోనే దానిపై 'డివు' ప్రత్యయము చేరి 'కరువు' శబ్దము కలిగెననుట యుక్తినహముగా కన్పట్టును.

"కరువునఁ" బోసిరో విధుని కాంతి సుదాభితరంగ"- అని తిక్కన ప్రయోగము కలదు.

"తెరువు" అనునది 'తెరువు' యొక్క రూపాంతరము. 'తెరువు' శబ్దమును నన్నయ ప్రయోగించినాడు.

ఈ శబ్దమునకు గూడ లాక్షణికులు ధాతువును పేర్కొనలేదు. D.E.D. లో కూడ, తమిళ,మలయాళ భాషలలోని 'తెరు' అను నామమును మాత్రము చూపించుట జరిగినది. ధాతురూపము నీయలేదు.

'తెఱచు' ధాతువునకు ప్రకృతి అగు 'తెత్' అను మూ.ద్రా. ధాతువునుండి 'తుకు'లో తెరపు శబ్దము కల్గి ప్రదేశ మను స్వర్థమును బోధించుచున్నది. 'కొలామీ'లో 'తెర్వ' ధాతువు 'తెరచుట'ను తెలుపుచున్నది. తమిళంలో 'తెఱపు' అనగా మార్గము. (T.V.B.)

ఈ కారణములవలన తెరుపు శబ్దమునకు 'తెత్' అను మూ.ద్రా. ధాతువుతో 'తెఱచు' ధాతువుతో గూడ తప్పక సంబంధముండదగునని తలచుచున్నాను. ఈ శబ్దము ఒక్కచోటనే ప్రయోగింపబడినది. (శ్రీ 1-145)

'నుడువు-నొడువు' అనునవి ఒక శబ్దముయొక్క ఓన్నరూపములే. 'నొడువు' ను ధాతువుగా వ్యాకరణకారులు పేర్కొన్నప్పటికి, ద్రావిడభాషలను తులనాత్మకముగా చూచినప్పుడు 'నొడి' లేక 'నుడి' మాత్రమే ధాతురూపమనియు, దానిపై 'వు' ప్రత్యయముచేరగా నమస్వరత విధానమున ఇకార ముత్పన్నమును బొందెనని తెలియును.

తమిళ — నొడి

కన్నడ — నుడి

తుకు — నుడియుని

మల — నొడియుక, నొడిక్క అను ధాతువులు కలవు.

కావున మూ.ద్రా. లోని 'నొద్' అను ధాతువుపై ఇకార మనుబంధముగా చేరిన 'నొడి' అనునదే ధాతువని, 'నొడువు' అను ధాతువు తరువాత ఏర్పడినదని తోచుచున్నది.

దీని యొక్క రూపాంతరమైన నడువు శబ్దమును నన్నయ ప్రయోగించినాడు

'నొప్పు, నోపు, శబ్దములు నొచ్చు ధాతుజన్యములని లాక్షణికుల ప్రతిపాదనము.

కాని 'నో' అను మూ.ద్రా. ధాతువుపై 'తి' ప్రత్యయము చేరి, వకారము అగమము కాగా 'నోవు' శబ్దము తొలియచ్చు హ్రస్వముగా మారి, వకారము ద్విత్యము నొందుట వలన 'నొవు' రూపము కలిగెనని తులనాత్మక పరిశీలనలో తెలియుచున్నది.

తమిళములో 'నో, నోయ్' ధాతువులు, నోవు, నొవు శబ్దములు, మలయాళములో 'నొక' ధాతువు 'నోవు' శబ్దము, కన్నడములో - నో, నొయ్య నోయు ధాతువులు, 'నోవు' అను నామము ఈ యర్థములో D.E.D. లో చూపబడినది. (8148)

'బిగియు', 'మను' ధాతువులపై 'వు' ప్రత్యయము చేరగా బిగువు, మనువు, శబ్దములు నిష్పన్నమైనవి. 'బిగియు'లో 'యు' లోపించి వకార సాహచర్యమువలన శకార ముత్తమును పొందినది. కన్నడములో బిగువు, బిగింపు శబ్దము లీ యర్థ మందున్నవి. 'మనువు' శబ్దనిష్పాదనలో విశేషమేషియు లేదు.

'రినియు' ధాతువునకు మూ.ద.ద్రా. ధాతురూపము 'రిణ్'. కన్నడములో రణి, తుఖలో రణియుని, తమిళములో రణి అను ధాతురూపములు దీనికి నమానార్థములో కలవు.

కన్నడములో 'రిణివు' శబ్దము కలదు. దాని సామ్యము వలన తెలుగులో 'రినివు' శబ్ద మేర్పడియుండును.

"రినివు మొదలైనఁ జిగిరొత్తు రమకమునకు" అని విరాటపర్వములో ప్రయోగము కలదు. (విరా. 2- 810)

దీని రూపాంతరమగు రనివి శబ్దము కూడ లిక్కనచే ప్రయుక్తమైనది.

'నిలుచు' ధాతు మూలరూపమైన 'నిల్' అను దానిపై న 'వు' ప్రత్యయము చేరి న్వరాగమముతో శకారము చేరగా 'నిలువు' శబ్దమేర్పడెనని నజాతీయ భాషా పరిశీలనవలన తెల్లమగును.

“ముదమొదవ రమ్యహర్యము

తుది నిలుపునఁ బ్రణయ నఘనశోధ”- అని అంతస్తు అను సర్థములో

‘నిలుపు’ శబ్దము ప్రయుక్తమైనది.

పు :-

కృత్తులలో ఎక్కువ రూపములలో కన్పించు ప్రత్యయము ‘పు’ అనునది
తెక్కన భాగములో గోచరించు ‘పు’ ప్రత్యయాంతరూపములు ముప్పదిరెండు కలవు.

1. ఆదలుపు, ల్పు	17. తోఁపు
2. అఱపు	18. నడపుట
3. అంపు	19. పన్ను
4. ఎంర్పు	20. పలుపు
5. ఓడుపు	21. పరపు
6. కలుపు	22. పొడుపు
7. కాసుపు, కాన్పు	23. ఐలుపు
8. కినుపు	24. మనుపు
9. కుడుపు	25. మాపు
10. కూర్పు	26. మెల్పు
11. గెలుపు, గెల్పు	27. మేపు
12. తన్ను	28. వంపు
13. తడుపు	29. వగర్పు
14. తరిర్పు	30. వంపు
15. తెంపు	31. విడ్పు
16. తెలుపు, తెల్పు	32. వెడలుపు

అదల్పు దాతువుపై 'పు' ప్రత్యయము చేరి, దాతువు తుడి వర్ణము లోపింపగా అదల్పు, అదలుపు అను రెండు రూపము లేర్పడినవి. వీటిలో అదలుపు శబ్దము ఒక్క చోటనే ప్రయోగింపబడగా 'అదల్పు' శబ్దము బహుప్రయోగములందు కాన్పించును. 'అదల్పు' తొలిరూపము కాగా, దానికి స్వరభక్తివలన ఉకార ముగమమై 'అదలుపు' అని తరువాత కల్గిన రూపము కావచ్చును.

'అఱు' దాతువువలన 'అఱుపు, 'అఱయు' వలన 'అఱుపు, 'ఎఱుపు, 'ఒడియు' దాతువులనుండి ఎఱుపు, ఒడుపు అను శబ్దములు 'పు' ప్రత్యయాంతములుగా నివృన్నమైనవి.

అఱుపు శబ్దమునకు తమిళములో 'అఱుప్ప', మలయాళములో 'అలుప్ప', అఱంపు, కన్నడములో 'అఱపు' 'అలుపు' అని సమానరూపములున్నవి. 'అఱయు' దాతువునకు ద్రావిడ మూల ప్రకృతి 'అర్' అనునది, దానిపై 'పు' ప్రత్యయముచేరి అకార ముచ్చారణ సౌకర్యమునకు రాగా 'అఱుపు' రూపము కలిగినది. 'అఱయు' దాతువుపై 'పు' ప్రత్యయమని వ్యాకరణకారుల ప్రతిపాదనము.

ఒడియు దాతువులో చివరి వర్ణము లోపించి ప్రత్యయోకార సాహచర్యము వలన పూర్వాచ్చు ఉకారమై 'ఒడుపు' శబ్దము నివృన్నమైనది.

'ఓవు' అనునది దాతురూపములో, నామరూపములో కూడ కనబడుచున్నది. కాని సోచర ద్రావిడభాషలను చూచినప్పుడు 'ఓయ్, ఓయ్య' అని కన్నడములోను, 'ఉయ్' అని తమిళములోను, 'ఓయ్, ఓయీ', అని గోండిభాషలోను, దాతురూపములు కనబడుచున్నవి. అందువలన 'ఓయ్' అను మూల దాతువు మీద 'పు' ప్రత్యయము చేరి యకారము లోపించగా 'ఓవు' అను నామము నివృన్నమై యుండును. అనంతరకాలములో ప్రత్యయము దాత్వవయవముగా భావింపబడి దానిపై మరల ప్రత్యయములు చేరినవని తలవవలెను (ఓపమి, ఓపిక మొ).

కినుపు శబ్దము 'కినియు' దాతువునుండి వృద్ధినది. తమిళ, మలయాళాది ద్రావిడభాషలలో లాంఛికరణము చెందిన చకారాది రూపములు చిన, చివమ్ వంటి

రూపము లీ యర్థములో ఉండుగా, తెలుగులో తాంబూళిరణము చెందని రూపములు నిలిచి యుండుట ప్రత్యేకతగా పేర్కొన వచ్చును.

‘కినువు’ శబ్దమును తిక్కన ప్రయోగించినట్లు T. V. B. లో స్పష్టంగా ప్రవర్తితమైనది.⁸⁰

‘కుడుచు’ ధాతువుపై ‘పు’ ప్రత్యయము చేరి ‘కుడుపు’ శబ్దము జనించిన దని వ్యాకరణ ప్రతిపాదనము. ‘కుడుపు’ అనగా అనుభవించుట, భుజించుట, తోట నము, జీవిక అను నర్థములున్నవి. “నిలిచియుండి కుడుపు నింద్యము”⁸¹ కొంచె మైనను దగ్గఁ బంచి కుడుపు మేలు⁸² అను ప్రయోగములు క్రమముగా భుజించుట, అనుభవించుట అను నర్థములు తెలుపుచున్నది.

మూ. ద్రా.లో ధాతువు ‘కుద్’ అనునది. దీనినుండి వచ్చిన సోదర ద్రావిడ భాషల ధాతువులన్నియు త్రాగుట అను నర్థమును బోధించుచుండగా, తెలుగులో మాత్రము “తినుట” అను నర్థము బోధింపబడుట అసాధారణ విషయము.

కన్నడ—కుడి

తుళు—కుడుని

కొడగు—కుడి

తమి—కుడి

మల—కుడిక్క

ఇవన్నియు త్రాగుక్రియను బోధించునవే.

తెలుగులో కూడ ‘కుడితి’ అను శబ్దములో ఈ ధాతువు పానార్థమును తెలుపుట గమనార్హము. ‘కూర్పు’ ధాతువునుండి ‘కూర్పు’ శబ్దము నిష్పన్నమగును. ‘కూడు’ ధాతువు ప్రేరణార్థక రూపము ‘కూర్పు’ అనునది. కూడునట్లు చేయుట అని దాని

శ్రమ. 'కూర్' అను రాతురాగముపై 'పు' చేరగా 'కూర్పు' శబ్దము కలిగినదని తులనాత్మక పరిశీలనవలన తేలుచున్నది.

'గెలుపు' రాతువుపై 'పు' ప్రత్యయమువచ్చి, రాతువులోని 'దు' లోపింపగా 'గెలుపు' శబ్దము నిష్పన్నమగును. దీనికి గెల్పు' అను రూపాంతరము కూడ కలదు. తిక్కన ఈ రెండింటిని ప్రయోగించినాడు.

మూ. ద్రా.లో 'గెలుచు' రాతువు ప్రకృతి 'గెల్' అనునది. దానిమీదనే 'పు' చేరి మొదట గెల్పు అను రూపము, తరువాత స్వరభక్తివలన ఉకార ముగమపై 'గెలుపు' శబ్దము జనించియున్నది.

'తన్ను' అనగా తృప్తి, పితృతర్పణము, చల్లదనము, తడి, సంతోషము అను సర్థములున్నవి. ఇది 'తనియు' రాతువుపై 'పు' ప్రత్యయము చేరగా ఏర్పడెనని వ్యాకరణరీతిలో చెప్పబడినది.

'తనియు'నకు మూ.ద్రా. రాతువు 'తణ్' అనునది. దానిపై 'పు' ప్రత్యయముచేరి 'తన్ను' రూప మేర్పడినది. తరువాత ఉకారముచేరి 'తనపు' అను రూపాంతరము కూడ కలిగినది. తడి శబ్దమునకు దీనికి సంబంధమున్నదని T.V.B. నూచించినది. (876)

తిక్కన 'తన్ను' శబ్దమునొక్కచోటనే ప్రయోగించినాడు. సందర్భమును బట్టి ఆ ప్రయోగమునకు చల్లదనమును సర్థమే నరిపొవును.

'తనపు' శబ్దమును కూడ తిక్కన శైల్యార్థములోనే మరొకచోట ప్రయోగించినాడు.

'తడుపు' శబ్దమునకు వస్త్రమునకు వస్త్ర మను, సర్థముకూడ కలదు. ఇది తడియు రాతువునుండి 'పు' ప్రత్యయము చేరగా కలిగినరూపము.

తిక్కన పస్త్ర మను అర్థములోనే 'తడుపు' శబ్దమును ప్రయోగించినాడు.

'శద్' అను మూ. ద్రా. ధాతువుపై ఉకారముచేరి దానిపై 'వు' ప్రత్యయమువచ్చి 'శదువు' రూపము కల్గియుండును.

'శలిర్దు' ధాతువు వలన 'శలిర్దు', 'త్రెంచు' నుండి 'త్రెంపు, తెలియు' నుండి 'తెలుపు' అను శబ్దములు 'వు' ప్రత్యయంతములుగా జనించినవి. అట్లే 'త్రోచు' నుండి 'త్రోపు' శబ్దము, 'నడచు' ధాతువునుండి 'నడపు' శబ్దము నివృన్నమైనవి.

'పఱపు, పరువు' అను రెండు రూపములను తిక్కన ప్రయోగించినాడు. 'పఱచు' ధాతువు మీద 'వు' చేరి 'పఱపు' శబ్ద మేర్పడినది. వైకార్యము, వ్యాప్తి దీని కర్థములు.

'పొడచు' ధాతువుపై 'వు' ప్రత్యయము చేరుటవలన 'పొడువు' శబ్ద మేర్పడును. దీనికి ఉదయము, పొడనూపుట అను నర్థము లున్నవి.

తిక్కన వాడిన తద్విత ప్రత్యయములు

తిక్కన తన భారతభాగములో తద్విత రూపముల నత్యధికముగా ప్రయోగించినాడు. తద్వితప్రత్యయములు కూడ సన్నయభాగములోకంటె ఈయన రచనలోనే ఎక్కువగా కన్పించును. తిక్కన ప్రయోగించిన తద్విత ప్రత్యయములు—

ఇవి :-

1. అ.	14. కత్తియ
2. అడ	15. కాడు
3. అడి	16. దిమి
4. అరి	17. త
5. అసి	18. తవ
6. ఇ	19. న
7. ఇక	20. పాటు
8. ఇడి	21. పోరు
9. ఇడ	22. మడి
10. ఇమి	23. టిక
11. ఈ	24. టిమి
12. ఉక	25. వ
13. ఎడు	26. నేవు

వీటిలో ఆంధ్ర లాక్షణికులు చెప్పినవి కొన్ని, వారు పేర్కొననివి కూడ కొన్ని ఉన్నవి.

1. అ:—

1. మత్వర్థకమైన 'అ' ప్రత్యయంతము 'చెల్వ' శబ్దమును తిక్కన ప్రయోగించినాడు. సౌందర్యార్థకమైన చెల్వు శబ్దము మత్వర్థములో 'అ' ప్రత్యయము

చేరి ఉకార సంధివలన 'చెల్వ' అను రూపము కలుగును. దీనికి నమానార్థకమగు 'చెలువ' శబ్దమును నన్నయ ప్రయోగించినాడు. 'చెలువు' శబ్దములోని మధ్య స్వరము లోపించుట వలన 'చెల్వు' శబ్దము జనించినది. 'అ' ప్రత్యయంతముగా చెప్పదగిన తద్దితాంతమును క్రొత్తగా తిక్కన ప్రయోగించిన రూప మిది ఒక్కటే.

తమిళములో 'శెల్వి' అను పదము నలపద గల శ్రీ, లక్ష్మి అను అర్థములలో ఉన్నది. కన్నడములో 'చెల్వి', 'చెల్వె', 'చల్వి' అననవి 'సుందరశ్రీ' అను అర్థమును బోధించును. తమిళ మళయాళ భాషలలో వరుసగా 'శెల్వమ్' 'చెల్లమ్' అను పదాలు 'నలపద' అని యర్థము.

2. అడ :-

'అడ' ప్రత్యయముతో 'ఇల్లడము' అను ప్రయోగమొక్కటి కన్పించుచున్నది. నన్నయ దానిని 'ఇల్లడ' అని ప్రయోగించినాడు. ఇక్కడ 'ము' ప్రత్యయము చేరుట విశేషము. ఇల్లడ శబ్దవ్యుత్పత్తిని గూర్చి పూర్వప్రకరణములో చర్చించి ఉన్నాము.

3. అడి :-

'నందడి', 'ఉలువడి' అను రెండు శబ్దములలో అడిప్రత్యయము కనబడుచున్నది. నందు శబ్దముపై అభివార్తములలో 'అడి' ప్రత్యయము చేరుటవలన 'నందడి' శబ్దమేర్పడినది. 'నందులేనిది' 'అవకాశము లేనిది' అను వ్యుత్పత్తిలో జననస్మృత వాచకముగా మొదటవచ్చిన యీ పదము, తరువాత జననసూహధ్వని, 'అతిశయము' అను అర్థములకు బోధకమైనది.

సూత్రాండ్రవ్యాకరణములో చిన్నయసూరి, "నందోరడి" "వ్యతిరేక ఇతివర్తతే" అని సూత్రించి నందడి శబ్దమునకు వ్యుత్పత్తిని తెల్పినాడు. కాని బాల వ్యాకరణములో దీని ప్రస్తావన లేదు.

D. E D.లో, దాని అనుబంధములో గూడ నందడి శబ్దము చూపబడలేదు. సంస్కృతమునకు చెందిన 'శబ్ద' శబ్దమునుండి 'నద్దు' అనునది తద్భవముగా ఏర్పడినది. ఆ 'నద్దు' శబ్దముతో దీని కేమైన నంబంధముండి యుండునని, 'సవ్వడి' శబ్దము సామ్యముతో 'సందడి' అనునది ఉత్పన్నమై యుండునని ఊహించవచ్చును. వెల్లడి శబ్దములోపల దీనిలో కూడ 'అడి' ప్రత్యయము స్వార్థమునే బోధించుచున్నదనుట నముచితము. సూర్యాస్తమయవర్తనలో 'సందడుల్ దక్కఁ బురంబు పీఠులు" (వి-2-౪19) అని టిక్కన వ్రాయఁగము.

'ఉఱవడి' శబ్దము ఉరవడి యొక్క రూపాంతరము, 'ఉఱవు + వడి = 'ఉఱవడి' అని సూర్యరాయ సింహంటువు తెలిపినది. టిక్కన 'ఉరవడి' అను సాధు రేఖ ఘడిత శబ్దమును గూడ ప్రయోగించినాడు. ఎఱున 'ఉఱవడి', 'ఉరువడి' అను రెండు రూపములను వాడినాడు. ఎఱున భోగమును గూర్చిన ప్రకరణములో దాని వ్యుత్పత్తిని గూర్చి చర్చింపబడినది.

4. అరి :-

'అరి' ప్రత్యయాంతములను టిక్కన 12టిని సూతనముగా ప్రయోగించినాడు అని—

అనువరి	నేర్పరి
కంమరి	పెనుపరి
కారి	బోటరి
చొప్పరి	బొంకరి
జూదరి	మతకరి
తెరువరి	వెరవరి

పై శబ్దములలో కొన్నిటికి మత్స్యములోను, మరికొన్నిటికి శ్రావ్యల్యార్థము లోను 'అరి' ప్రత్యయము చేరినది.

'అనువు' శబ్దముపై 'అరి' ప్రత్యయముచేరి అనువరి శబ్దమేర్పడినది. అనువు శబ్దమునకు పద్ధతి, ఉపాయము, సామర్థ్యము, అనుకూలము, వశము మొదలగు

సర్థములున్నవి. తిక్కన ఆ యా అర్థములందు అనువు శబ్దమును ప్రయోగించినాడు కూడ.

‘అనువరి’ శబ్దమునుమాత్ర మొక్కచోటనే ఈతడు ప్రయోగించినాడు.

“.....నయకోపిదుఁ డెవ్వఁడు ధీరుఁడెవ్వఁ డిం దనువరి యెవ్వఁడంచు నవలాకృతులై నెఱి నూటకుండఁగన్” అని ఉపాయశాలి అను అర్థములోనే పై ప్రయోగము లభించుచున్నది. ఇతరార్థములలో ‘అనువు’ శబ్దముపై ‘అరి’ ప్రత్యయము చేరిన రూపముల వీతడు వాడలేదు.

‘కాలరి’ శబ్దమునకు— వదారి, కాలిబంటు, వార్తాహరుడు, దూత అను సర్థములున్నవి. ‘కాలు’ శబ్దము మీద మత్వర్థములో ‘అరి’ ప్రత్యయము చేరి ఈ శబ్దము నిష్పన్నమైనది. కాలుకలవాడు అనగా యద్ధరంగంలో కాని, దూతిగా వెళ్ళుటకు గాని, ‘కాలు’ ప్రధాన సాధనముగా కలవాడు, ఇతర వాహనములు లేని వాడని యర్థము.

తిక్కన ‘కాలరి’ శబ్దమును ‘దూత’ అను సర్థములోనే ప్రయోగించినాడు

“మనము వెనగం కాందుం వేగంబుచ్చి శర్య, కేకయ, జరాసంధతనయ, దుష్టకేతుప్రభృతులయిన భూపతులకును.....నెఱిగించుట కార్యంబు”

‘చొప్ప’ శబ్దముపై ‘అరి’ ప్రత్యయముచేరగా “చొప్పరి” రూపము కలిగి నది. “చొప్ప” శబ్దమునకు మార్గము, పద్ధతి, పోలిక, జాడ, చిహ్నము, ధర్మము, అందము మొదలగు నానార్థము లున్నవి.

నీ పూజానమస్కారములకుఁ జాత్రములు.....

.....
అమ్మహమ్మలు చొప్పరుం వీరిమార్గములకు” అను ప్రయోగములో జాడ నెరిగినవాడు అను సర్థము గోచరించుచున్నది.

‘జూదరి’ శబ్దము ‘జూదము’ అను శబ్దముపై ‘అరి’ ప్రత్యయముచేరి యేర్పడినది. సంస్కృతదూతశబ్దభవము ‘జూద’ శబ్దము. మత్వర్థకమైన ‘అరి’ ప్రత్యయ మిక్కడ తాచ్చిల్యార్థకముగా మారినది. జూదమాడుట న్వభావముగా కలవాడు అను నర్థము నీ శబ్దము బోధించుచున్నది.

‘కలమరి’ శబ్దము కలము శబ్దముపై ‘అరి’ ప్రత్యయముచేరగా ఏర్పడినది. కలము శబ్దము దేశ్యము, ‘ఓడ’దాని యర్థము. ‘కలమరి’ అనగా ఓడ కలవాడు-ఓడను నడుపువాడు, లేక ఓడపై ప్రయాణముచేయువాడు అని యర్థము. దీనిని కూడ టిక్కన శాంతిపర్వములో ఒక్కచోటనే ప్రయోగించాడు.

“రథికునకుఁ గలమరికి సారథియు గర్హదారుడును టోలే” అను పద్యములో ‘కలమరి’ శబ్దము ఓడపై ప్రయాణము చేయువానిని బోధించుచున్నది. తెరువు శబ్దముపై ‘అరి’ ప్రత్యయముచేయగా ‘తెరువరి’ శబ్దము ఏర్పన్నమైనది. తెరువు కలవాడు అనగా మార్గములో ప్రయాణముచేయువాడు- ‘బాటసారి’ అను నర్థమును బోధించును.

నేర్పరి శబ్దము నేర్పు శబ్దముపై ‘అరి’ ప్రత్యయముచేరి యేర్పడినది. ‘నేర్పు కలవాడు’ అని మత్వర్థమును బోధించుచున్నది. ‘నేర్పు’నకు రూపాంతరమైన ‘నేరువు’ శబ్దమును టిక్కన ప్రయోగించినప్పటికి, ‘నేరువరి’ అను ప్రయోగము నాతడు చేయలేదు.

‘పెనువు’ శబ్దముమీద ‘అరి’ ప్రత్యయమువచ్చి ‘పెనువరి’ రూపము కలిగినది. పెనువుకలవాడు-వృద్ధికలిగించువాడు అని పైశబ్దమున కర్థము కలుగుచున్నది. టిక్కన, పెనువరి శబ్దము నొక్కచోటనే ప్రయోగించినాడు. ఆ ప్రయోగమిది—

“హరిపరికిన విధ మెంతయు

నెరవై యున్నయది విందె యిమ్మాట తెలుం

గరయుదము తొలుత నా పెను

వరిచందంబెల్ల నెఱుకవడియెడుఁ బిదవన్”

దుర్యోధనుడు కృష్ణరాయబారనందర్పములో కర్ణునితో పలికిన ఈ పద్యములో నందర్పమునుబట్టి 'పెనువరి' శబ్దమునకు వృద్ధి (పేలు) కలిగించువాడని అర్థము స్ఫురించుచున్నది.

'పోటరి' శబ్దము శూరుడు, యోధుడు అను నర్థములను బోధించును. పొడుచు' దాడుజన్యమైన పోటుశబ్దముపై 'అరి' ప్రత్యయముచేరగా ఈ శబ్దము నివృన్నమైనది. ఈ శబ్దమును విహవచనాంతముకా రెండుచోట్లను, 'తన' ప్రత్యయాంతముగా ఒక్కచోటను తిక్కన వాడినాడు.

"విరటుడు చూచుచుండ... ..

.....పోటరులైన భర్తలే

పురు గరిరండి""... అను పద్యములో 'పోటరులు' శబ్దము శూరులను నర్థమును తెలుపుచున్నది. 'పోటు' శబ్దమునకు శౌర్యము, యుద్ధము మొదలగు నర్థములున్నవి శౌర్యార్థకమైన శబ్దముమీద మత్వర్థములో 'అరి' ప్రత్యయము చేరగా శూరు డను నర్థమును బోధించుచున్నది.

'టొంకు' శబ్దము 'అరి' ప్రత్యయముతోగూడి 'టొంకరి' రూపమేర్పడినది. టొంకు అనునది దాతువుగాన, క్రియానామముగాను వ్యవహారములో వున్నది. టొంకుకలవాడు - అనత్యము మాట్లాడుట న్యభావముగా కలవాడు అని బాచ్చిల్యార్థకముగా పరిణమించింది. 'టొంకరి' శబ్దమును తిక్కన రెండుచోట్ల ప్రయోగించినాడు.

'మతకము' అను వచము దేశ్యము. దానికి మాయ, కపటము అను నర్థములున్నవి. దానిపై మత్వర్థములో 'అరి' ప్రత్యయముచేయగా 'మతకరి' శబ్దము నివృన్నమైనది. మాయలమారి, కపటముగలవాడు అని ఈ శబ్దమున కర్థము. ఇది ఒక్క ప్రయోగము మాత్రమే తిక్కన రచనలో కనబడుచున్నది. ఆక్కడకూడ పాఠాంతమున్నది.

“వార లెరుంగకుండ నవరకుమారుల కడకు

నేగి మతకరి (యితకరి) మాటల మొత్తంబు”

ఉపాయార్థకమైన ‘వెరవు’ శబ్దముపై ‘అరి’ ప్రత్యయము చేతగా ‘వెరవరి’ పదము నిష్పన్నమగును. ‘ఉపాయశాలి’ అని దాని కర్థము.

5. అని :-

‘అని’ ప్రత్యయముకూడ మత్వర్థములోనే కనబడుచున్నది. ఒక్క ‘రూపసి’ శబ్దములోనే ఈ ప్రత్యయము ప్రయుక్తము. తిక్కన ఈ పదమును నాల్గుచోట్ల వాడినాడు. రూపు శబ్దము సంస్కృత ‘రూప’ శబ్దభవము. రూపసి శబ్దమును ఎఱ్ఱకూడ ప్రయోగించినాడు

6. ఇ :-

‘ఇ’ ప్రత్యయంతములు. కడలి, తమకి అను రెండు ప్రయోగములు తిక్కనలో కలవు. కడలి శబ్దమును నన్నయ బహువచనరూపములో మాత్రము ప్రయోగించగా, తిక్కన సహజగతముగా మాత్రమే రెండుచోట్ల వాడినాడు. వానిలో—

“పొలకడలి కడలపాటియై యెప్పు న

ప్రాస్తవనండు శౌరి పవ్వఁదె” అనన దొకిటి. కడలి శబ్దమును వ్యస్త పదముగా తిక్కన ప్రయోగించలేదు.

‘తమకి’ అను ఇప్రత్యయంతరూపమును తిక్కన వాడినాడు. మోహము, కోరిక, త్వర అను సర్థములుగల ‘తమకము’ శబ్దముపై మత్వర్థములో ‘ఇ’ ప్రత్యయము చేరి ‘తమకి’ రూప మేర్పడినది. మోహము కలవాడు, త్వరకలవాడు అను వాద్యార్థములను ఇది వోదించును. శాంతిపర్వములో ఒక్కప్రయోగము మాత్రము దీనికి కలదు.

“వతి ధరణీప్రజమసికి కిందగ నడచునది

తమకి గాకెప్పుడున్” — అను ప్రయోగములో త్వరకలవాడు కాక అని యర్థము చెప్పిన నరిపోవును.

7. ఇక :-

'అగ్గరి' శబ్దముపై 'ఇక' ప్రత్యయముచేరగా 'అగ్గరిక' రూపము నిష్పన్నమైనది. దీనిని 'ము' ప్రత్యయాంతముగాకూడ తిక్కన వాడినాడు.

“దతురంగబం మతిసాంప్రతః గవినీన
యగ్గరికమునకు బెగ్గడిలక”

“అనిన నట్లుగాక యని సర్వసేనాధి

వత్సభార పట్టబంధమునకు

నియ్యకొనియి భీష్ముడయ్యగ్గరికః గొనియాడె విభుడు” — అను వద్యములో మప్రత్యయరహితముగా ప్రయోగించబడినది.

అగ్గరిక శబ్దమునకు-ఆధిక్యము, అతిశయము, విజృంభణము, పూనిక-అను సర్థము లున్నవి. పై లక్ష్యములలో మొదటిదానిలో 'విజృంభణము', రెండవదానిలో 'పూనిక' అని అర్థములు చెప్పదగ్గును.

'ఉమ్మరిక' శబ్దముకూడ ఇక ప్రత్యయాంతరూపమే. ఉమ్మరి శబ్దముపై 'ఇక' ప్రత్యయము చేరుటవలన 'ఉమ్మరికము' అను రూప మేర్పడును.

8. ఇది :-

'కట్టిడి' శబ్దమును సంస్కృత కటుశబ్దజన్యముగా D.E.D.లో చూపినారు.
(1962)

రమిశములో 'కటుప్య' (దాతువు) కొట్టు, నొప్పించు అను సర్థములను బోధించుచున్నది. కటు శబ్దభవమైన 'కటుకు' శబ్దమీ భాషలో ఉన్నది. సంస్కృత కటు శబ్దమునకు కారము, కఠినమైనది మొదలగు సర్థములున్నవి.

కడు, కడిడి, కట్టిడి శబ్దములకు D E D. ఒకే ఆరోపములో చూపించుట నపేక్షకముగా లేదు. 981 సం కం ఆరోపములో 'కట్టు' శబ్దము తెలుగు, కన్నడ భాషలలో నియమము, కట్టుబాటు అను సర్థములకు బోధకముగా ఉన్నది. 'కట్టిడ' శబ్దముకూడ పై అర్థములలోనే కాన్పించును. అందువలన 'కట్టు' శబ్దముమీద వ్యతి

రేకార్డుములో 'ఇడి' ప్రత్యయము చేరి 'కట్టిడి' శబ్దము నిష్పన్నమైనదని తలచుచే బాషాశాస్త్రవర్తకలో కూడ సమంజసము. 'కట్టిడి' అను బిందురహితరూప మెక్కడను కన్పించదు.

“పిటిడి” శబ్దమునకు అవివేకి, వెట్టివాడు అను సర్థము లున్నవి. చిక్కన ఈ శబ్దమును విరివిగానే ప్రయోగించినాడు.

“పృథివీపతి పిటిడి జేయు టొప్పనే”¹⁰⁰

“పిటిడియైన మానినికి వెండి వివేకము

కల్గినేద్యునే”¹⁰¹ మొదలగు ప్రయోగములలో “అవివేకి” అను సర్థమే సూచితమగుచున్నది.

శబ్దరత్నాకరము 'పేటిడి' రూపము సాధువని తెలిపినది. బాలవ్యాకరణోద్ద్యోతములో వజ్రుల చిననీతారామస్వామి శాస్త్రికూడ ఆ రూపమునే నమస్కరించినాడు. “పిటు” అను నామము లేదు కనుక 'పిటిడి' రూపము ఆసాధువని వా రభిప్రాయపడిరి.

నూర్యరాయాంధ్ర నిఘంటువులో 'పిటిడి, పేటిడి' అను శిండు రూపము ములను చూపినారు.

D E.D. ఆరుబంధ సంచికలో 'పిటిడి, పేటిడి' శబ్దములు చూపబడినవి. కొండరావులో 'వెటి' శబ్దము విచ్చివానికి బోధకము. 'ప్రాహుళయి'లో చిట్ట, చిట్టి శబ్దములు కనబడుచున్నవి. వాటికి నిగ్గుగండి, మచ్చికపడనిది, సాగుచేయని నేల అను సర్థములున్నవి. వకార బకారములు వరస్పరము మారుట ఈ భాషలో సహజము కనుక 'చిట్టి' శబ్దము “పిటిడి” శబ్దమునకు సన్నిహితముగా ఉన్నట్లు తోచును.

మూలద్రావిడములోని 'వెత్' అను ధాతువునుండి వెట్టి, వెఱవు, వెఱగు వంటి శబ్దము లన్నియు జనించినవి. తమిళములో 'విఱుంత్' అను ధాతువు భయపడుటను, 'విఱప్ప' అను నామము భయమును తెలుపుచున్నవి.

వెట్టి మొదలగు శబ్దములకు మూలమైన ధాతువు ఇకారముతో కూడి ఉండును. దానినుండి ఏర్పడిన ప్రాసీనరూపము 'వీటిడి' అనునది; నన్నెచోడుడు మొదలగు కవుల ప్రయోగములలో నిలిచినది. తెలుగులో దాని క్రియారూపముకాని, ఇకారముతో కూడిన ఇతర రూపములు కాని కనిపించవు. 'వీటిడి' శబ్దమునకు రూపాంతరము "వేటిడి" అను దానిని నిఘంటుకారులు చూపినారు. అచ్చతెనగు రామాయణములోని ఒక ప్రయోగము కూడ చూపబడినది.

“అదవి గూరలు.....

తగులగట్టిన వేటిడి తమ్మిచూలి.” (ఆర-80)

మొత్తముమీద 'వీటిడి' శబ్దవ్యుత్పత్తిని నిశ్చితముగ ఆనందిగ్రమ్మగ తెలుపుటకు తగిన ఉపపత్తులు లభించలేదు.

వెరవు శబ్దము మీద “ఇడి” ప్రత్యయము చేరుటవలన వెరివిడి శబ్దము నిష్పన్నమైనది. వెరవు అనగా- ఉపాయము, పథము, యుక్తము మొదలగు నర్థము లున్నవి. 'వెరివిడి' అనగా ఉపాయహీనము, యుక్తముకానిది అను నర్థములు కలవు. తిక్కన ఈ శబ్దమును అయిదుచోట్ల ప్రయోగించినాడు. పిరాటవర్తములోని రెండు ప్రయోగములకు వీటిడి, వెరవరి అను పాఠాంతరము లున్నవి.

“అరయక నభలోన నత్తయజ్ఞాక్షి” అను పద్యములో “వెరివిడి వే లేగ విడుపుము” అను ప్రయోగము నిర్బిందుకముగా నున్నది.

“వెరివిడి” శబ్దము నిర్బిందుకముగా నిఘంటువులలో చూపబడలేదు. దానికి అర్థము కూడ వై సందర్భములో పోసగదు. అండువలన చిందురహిత ప్రయోగము ప్రామాదికమని చెప్పుటకాని, వెరవు, ఇడి అని వ్యస్తవదములుగా గ్రహించుటకాని నముచితము.

9. ఇదః—

‘ఇద’ ప్రత్యయాంత రూపములు నాల్గింటిని తిక్కన ప్రయోగించినాడు.

ఆవి—

క్రొవ్విదము

తప్పిదము

పెల్లిదము

బెట్టిదము

క్రొవ్వు, తప్పు, పెల్లు, బెట్టు అను శబ్దములపై స్వార్థములో 'ఇద' ప్రత్యయము చేరి పై రూపము లేర్పడినవి.

వీటిలో మొదటి రెండు రాతురూపములో, నామరూపములో కూడా ఉన్నవి. కాని పెల్లు, బెట్టు అనునవి రాతురూపములో లేవు అందువలన వాటిపై చేరు 'ఇద' ప్రత్యయము తద్ధితమనుటలో విప్రతిపత్తి లేదు. 'క్రొవ్వు', తప్పులపై వచ్చినది కృత్తసికాని తద్ధితమని కాని చెప్పవచ్చును. ఒప్పు తప్పు పెల్లులకు ఇదవర్తకము స్వార్థములో వచ్చునని తద్ధితముగానే పేర్కొన్నాడు. బెట్టు క్రొవ్వులకు మతబర్థములో వచ్చునని కూడ అచటనే చెప్పినాడు.¹⁰¹

వస్నీదము వంటి శబ్దములను సాధించుటకు కృతులలో 'ఇద' ప్రత్యయము సంఙ్గీకరింపక తప్పదు.

తెక్కన 'క్రొవ్విదము'ను ఒక్క చోటనే ప్రయోగించినాడు.

"అలుబిడ్డలు లేని యట్టి శ్రీమృరియగు

... .. కుడుచు వారలిడ్డ క్రొవ్విదంబులు"¹⁰² సేయ"

అను నీ వచ్యములో దుష్కార్యములను నర్థములో ఈ శబ్దము ప్రయుక్తము. క్రొవ్వు రాతువునకు -మడించు, బలియు, వాడియగు అను నర్థము లున్నవి.

అతిశయార్థకమైన 'పెల్లు' పదముపై స్వార్థములో 'ఇద' ప్రత్యయము చేరగా 'పెల్లిదము' అను శబ్దము నిష్పన్నమైనది.

"ఒదవెడు తృప్త పెల్లిదమున

వదనము వలువట్లు పట్టె"¹⁰³ - అని తెక్కన ఒక్క ప్రయోగములోనే దీని సుప్రయోగించినాడు.

101. ప్రౌఢ-తద్ధిత 10

102. విరా. 2-88

10. ఇమి:—

‘మేలిమి, మ్రుచ్చిమి, వాడిమి’ అను మూడు శబ్దములు ‘ఇమి’ ప్రత్యయంతములుగా తిక్కన భాగములో గోచరించును. క్రమముగా మేలు, మ్రుచ్చు, వాడి అను శబ్దములపై భావార్థములలో ‘ఇమి’ ప్రత్యయము చేరగా పై శబ్దములు నిష్పన్నములైనవి. “పేర్వాదులకు”¹⁰⁴ ఇమి వర్ణకము వచ్చునని చెప్పి చిన్నయైనూరి పేర్వాదులలో “మేలు, మ్రుచ్చు, వాడి” శబ్దములను ప్రదర్శించినాడు.

11. ఈ:—

మత్వర్థములో ‘ఈ’ ప్రత్యయ మొకటి కలదు. భారవ్యాకరణము “అట, మటాదులకు మతుబర్థములో ‘ఈ’ వర్ణకమును చెప్పినది.”¹⁰⁵ “బానసీడు”, “ఉక్తిడు” అను రెండు శబ్దములు ‘ఈ’ ప్రత్యయంతములుగా తిక్కన రచనలో లభించుచున్నవి. “బానసము” “ఉక్తివము” శబ్దములను అటమటాదులలో చేర్చి, ఉక్తివంబునకు వకారలోపంబు కూడ కలుగునని చెప్పబడినది. బానసమనగ్గా వంటసారి. అది కలవాడు అనగా వంటలవాడు అని యర్థము. ఉక్తివమనగా కపటము, అది కలవాడు ఉక్తిడు. దీనికి ఉక్తివుండను రూపాంతరము కూడ కలదు.

12. ఉక:—

‘ఉక’ ప్రత్యయము స్వార్థములో చేరు తద్వితము. దీనితో కూడిన రూపము లను నాల్గింటిని తిక్కన ప్రయోగించినాడు.

పౌలఁతుక, వడఁతుక, నెలఁతుక, మెలఁతుక. పౌలఁతి, వడఁతి, నెలఁత, మెలఁత అను శ్రీ వాచక శబ్దములమీద స్వార్థములో ‘ఉక’ ప్రత్యయము చేరి పౌలఁతి + ఉక = పౌలఁతుక మొదలగు విధముగా పై రూపములు కలిగినవి.

ఏనితో మొదటి రెండు ఇకారాంతరములు కాగా తక్కినవి అకారాంతరములు.

‘ఎముక’ శబ్దముకూడ ఈ వర్ణమునకు చెందినదని చెప్పదగ్గును. ‘ఎమ్ము’ అను పదముపై స్వార్థములో ‘ఉక’ ప్రత్యయము రాగా మకార ద్విత్వము తొలగి ‘ఎముక’ శబ్దము నిష్పన్నమైనది. స్వార్థములో ఉక ప్రత్యయమును చెప్పిన భారవ్యాకర

జము¹⁰⁶ చిలుతాదులలో 'ఎమ్మ' శబ్దమును కూడ చేర్చినది. 'ఎమ్మ' శబ్దము మీద 'క' ప్రత్యయముతోనైనా ఈ రూపము నివృన్నము కాగలదు కాని స్వార్థములో చిలుతాదుల కొరకు 'ఉక' ప్రత్యయము సంఘీకరింపక తప్పదు. కనక ప్రత్యేకిముగా 'క' ప్రత్యయమును చెప్పట కంటే 'ఉక' ప్రత్యయమునే చెప్పట లాభవము.

ఇవికాక నన్నయ ప్రయోగించిన 'చిలుతుక' శబ్దమును గూడ తిక్కన వాడినాడు.

!3. ఎఁడు:—

పరిమాణార్థకమైన 'ఎఁడు' ప్రత్యయముతో కూడిన దిగువ నాలుగు ప్రయోగములను తిక్కన కావించినాడు—

1. కుంచెఁడు

3. మానెఁడు

2. వుడినెఁడు

4. మూరెఁడు

కుంచము, వుడిసిలి, మానిక, మూర అను శబ్దములపై 'ఇడి' ప్రత్యయము చేరి పై శబ్దము లేర్పడుట వ్యాకరణవద్దతి.

'కుంచము' ధాన్యపరిమాణ వాచక శబ్దము. "వుడిసిలి" అనగా సగము ముడిచిన వ్రేళ్ళుగల అరచేతిలో ధరించగల పరిమాణము. 'మానిక' శబ్దము కూడ ధాన్యపరిమాణ వాచకమే. 'మూర' శబ్దము మోచేటపండి చిటికెన వ్రేలు పరకు గల దైర్ఘ్యమును తెలుపు పరిమాణవాచకము.

పై శబ్దములలో "వుడిసిలి" శబ్దమునకు 'ఎఁడు' ప్రత్యయము పరమగు నప్పుడు "ఎఁడు వర్ణకంబుపరంబగునపుడు లిషర్థంబు లోపించును"¹⁰⁷ అను నూత్రము వలన 'లి'వర్ణము లోపించి అవదాదిస్వరసంధివలన "వుడినెఁడు" అను రూపము నివృన్నమగును.

ఆదే విధముగా 'మూర' శబ్దముపై 'ఎఁడు' ప్రత్యయము చేరినపుడు అపదాది స్వరసంధివలన 'మూరెఁడు' అను రూపము నివృన్నమగును. కాని "కుంచెఁడు" శబ్దవిషాదనలో "కుంచము"లోని 'అము' లోపించుటకు వ్యాకరణకారులు ఉపసర్తని చెప్పలేదు.

‘మానిక’ శబ్దము మీద ‘ఎడు’ ప్రత్యయము వచ్చిన యెడల ‘మానికెడు’ అను రూప మేర్పడవలసి యుండెను. ‘మానిక’లోని ‘ఇక’ లోపించుటకు గూడ లాక్షణికులు ఉపపత్తిని చూపలేదు.

కాని, ‘మాన’ శబ్దము ‘మానిక’ అను నర్థములో నిఘంటువులలో కనబడుచున్నది. దానిపై పరిమాణార్థములో ‘ఎడు’ ప్రత్యయము చేయగా ‘మానెడు’ అను రూపము నిర్మించినదని చెప్పటలో బాధకము లేదు. ‘మాన’ శబ్దము ‘మానిక’ అను నర్థములో కొన్ని ప్రాంతములలో ఇప్పుడు కూడ వాడుకలో ఉన్నట్లు తెలియుచున్నది.

14. క త్రియ :-

‘క త్రియ’ ప్రత్యయము శ్రీత్య సూచకముగా స్ఫార్యములో వచ్చునని వ్యాకరణము తెలుపుచున్నది. ‘చెలిక త్రియ’ అను శబ్దము నొక్కదానిని తిక్కన ‘క త్రియ’ ప్రత్యయాంతముగా ప్రయోగించినాడు.

“చెలిక త్రియంబుచ్చెఁబ్రీటగడలుకొనంగన్” అని భారత ప్రయోగము.

చెలిశబ్దము మిత్రవాచకము. అది శ్రీ పులింగసాధారణము. అందువలన పురుషుని బోధించుటకు ‘కాడు’ ప్రత్యయము, స్త్రీని బోధించుటకు ‘క త్రియ’ ప్రత్యయము చేరుచుండును.

15. కాడు :-

‘కాడు’ ప్రత్యయాంతములను తిక్కన వదునాల్గిండిని ప్రయోగించినాడు.

అవి—

అయలికాడు

తీటుకాడు

ఈతకాడు

తెక్కలికాడు

కీలుకాడు

త్రిమ్మటకాడు

చెలికాడు

నొడికాడు

జీతగాండ్లు

మోపుకాడు

జడ్డికాడు

విలుకాడు

లిండికాడు

తేరకాడు

పై శబ్దములలో 'చెలికాడు' అనుచోట స్వార్థములో 'కాడు' ప్రత్యయము చేరినది. తిండికాడు, ఈరకాడు, విలుకాడు, నొడికాడు శబ్దములలో ఈ ప్రత్యయము తాచ్ఛిల్వార్థమును బోధించుచున్నది. 'జీతగాండు' శబ్దములో మత్వర్థమును తెలుపుచున్నది ఒక్క ఈ శబ్దములోనే కకారము సరళముగా మారినది. 'కిలుకాడు' ఒక్కమారే ప్రయోగించబడినది. నూతనదాడుని దాని కిర్థము. 'తెక్కలి' శబ్దము దొంగతనము మొదలగు సర్థములను తెలుపును. దానిపై మత్వర్థములో 'కాడు' ప్రత్యయము చేరగా 'తెక్కలికాడు' రూపమేర్పడినది. ఈ శబ్దము ఒక్కచోటనే త్రిపర్థములో ప్రయుక్తమైనది. అక్కడ వంచకుడను సర్థమునే బోధించుచున్నది.

“హితమొనరించెన నంచును

ధృతరాష్ట్రతనూభవునకుఁ దెక్కలికాడై

మృతియొనరించెన్”¹⁰⁹ అని శకుని విషయములో చెప్పబడినది.

దీని బహువచన రూపము — ‘తెక్కలికాడు’ అనునది మాత్రము నాలుగు చోట్ల కలదు.

‘తేరకాడు’ పదమునకు అన్యుడు, క్రొత్తవాడు సంబంధము లేనివాడు విటుడు మొదలగు అర్థములున్నవి. తిక్కన ఈ శబ్దమును—

“అతడు వేటకై యరిగినచో పక్షి

దిగ్రాంతి వృద్ధిచి తేరకాడు

ననునట్లు సేయన్”¹¹⁰ అను పద్యములో అన్యునివలె, క్రొత్తవానివలె అను సర్థములలో ప్రయోగించినాడు. ‘తేర’ శబ్దమునకు వ్యర్థమును సర్థముకూడ కలదు.

సందారథకమైన త్రిమృట శబ్దము మీద కాడు ప్రత్యయము వచ్చి త్రిమృటకాడు’ రూపము కలిగినది. తిరుగు స్వభావము కలవాడని యర్థము.

“అతని సుతుడర్థరథుఁ డా

ధృతవర్ముడు విన్నవాడు త్రిమృటకాడై”¹¹¹

అని తిక్కన ప్రయోగము. త్రిమ్మట శబ్దమును కూడ ప్రత్యేకముగా ఈ కవి ప్రయోగించినాడు. (విరా. 8-98)

‘నుడి’కి రూపాంతరమైన ‘నొడి’ శబ్దము ‘కాడు’ ప్రత్యయముతో చేరి ‘నొడికాడు’ రూపము కల్గింది. మాటలమారి, ఎక్కువగా మాట్లాడువాడు అని దాని యర్థము.

‘మోపుకాడు’ శబ్దమురకు భారమును మోయువాడని యర్థము. భారాధ్యక్షమైన ‘మోపు’ శబ్దముతో ‘కాడు’ ప్రత్యయము కలిసి పైపదము జనించినది. తిక్కన యీ ప్రయోగము నొక్క చోటనే చేసినాడు. అది—

“నీవేటి మోపుకాడవు

నా వెరవున”¹¹² అనునది తిక్కన చేసిన ప్రయోగము.

ధనుర్వాచకమైన ‘విలు’ శబ్దముపై ‘కాడు’ ప్రత్యయముచేరి ‘విలుకాడు’ రూపము నిష్పన్నమగును. విల్లుకలవాడు. -అనగా విడిచి ధరించువాడు అని ఈ శబ్దమున కర్థము. దీనికి ఏకపదన రూపములు బహు ప్రయోగములలో ఉన్నవి. కాని ‘విలుకాండు’ అను బహువచన రూపము మాత్రము ఒక్కటి తిక్కన భాగములో కలదు.

‘విలుకాడు’నకు రూపాంతరమైన ‘విల్కాడు’ శబ్దమును తిక్కన ప్రయోగింపలేదు.

16. టిమి:—

‘టిమి’ ప్రత్యయాంత రూపము “మగటిమి” అనున దొక్కటే తిక్కన భాగములో నున్నది. ఈ శబ్దము ప్రక్రియను గూర్చినన్నయ భాగములో చూడవచ్చును.

17. త:—

‘ఒకత’ శబ్దములో శ్రీ వాచకముగాను, ‘పగతుండు’ అను శబ్దములో మత్వర్థములోను ‘త’ ప్రత్యయము కన్పించుచున్నది. ‘పగత’ అను ప్రాతిపదికముపై ‘డు’ వచ్చినప్పుడు అకారమున కుత్వము వచ్చినది.

18. తన:—

తదీత ప్రత్యయములలో తిక్కన అన్నిటికంటె ఎక్కువగా 'తన' ప్రత్యయమును ప్రయోగించినాడు. ఈ పదమునకు చెందిన శబ్దములు దెబ్బదికి మించి ఉన్నవి.

1. ఆదియదీతనము	28. తియ్యదనము
2. అలుకదనంబు	24. దండితనము
3. అల్లదనంబు	25. ద్విత్తతనంబు
4. అనదతనము	26. మన్నదనంబు
5. ఆడుదనంబు	27. పేడితనము
6. అలితనంబు	28. పందతనము
7. ఎఱుదనంబు	29. పసదనము
8. ఒప్పనతనము	30. పెద్దతనంబు
9. కట్టదీతనము	31. పేదతనంబు
10. కలితనము	32. పొల్లదనము
11. కలికి(ల్కి)తనము	33. ప్రన్నదనంబు
12. కేలారితనము	34. చిరుదుతనము
13. గరువంపుదనము	35. వీదతనము
14. గణువతనము	36. వెందుతనము
15. గొల్లతనము	37. బేలతనంబు
16. చండితనము	38. బేలుదనంబు
17. చక్కదనము	39. మలుతనము
18. చిఱుతదనము	40. మంచితనంబు
19. చుంచుతనము	41. మగతనంబు
20. చులుకదనంబు	42. ముదురుదనంబు
21. చెట్టతనంబు	43. మెత్తదనము
22. తిన్నదనము	44. పోటరితనము

45. వర్ణద్రవము	69. ఒజ్జితనము
46. దిమ్మరితనము	70. వెట్టితనము
47. రెన్నద్రవము	71. కుమారుతనము
48. బెడిదంపుద్రవము	72. తానికతనము
49. వరుషద్రవము	73. వట్టవద్రవము
50. మాంసిరసము	74. మగువతనము
51. విరుసుద్రవము	75. దుర్బుద్ధితనము
52. అరాతితనము	76. పొలుపతనము
53. పిత్తిరసము	77. సివరసము
54. పెండ్లితనము	78. ప్రేమద్రవము
55. కొడుమద్రవము	79. తులవతనము
56. ఐంటితనము	80. వెల్లద్రవము
57. చుట్టవద్రవము	81. బెట్టిదంపుద్రవము
58. బెడుంగుద్రవము	82. మూలతనము

పై శబ్దములలో చండితనము, అరాతితనము, దుర్బుద్ధితనము, సివరసము, కలితనము అనునవి సంస్కృత ప్రాతిపదికలమీద 'తన' ప్రత్యయము చేసిన రూపములు. కొన్ని శబ్దములపై అర్థబిందువు, తకారమునకు దకారదేశము కల్గినవి అల్లదనము, చక్కదనము, విరుసుదనము, మొదలగునవి. ప్రాచీన ప్రకృతి రూపములో అనునానికాక్షరముండుట దానికి కారణము గావచ్చును.

అయిది, పోటరి, కట్టిడి అనునవి ముందుగానే తద్దిరాంత శబ్దములు. వానిపై మరల 'తన' ప్రత్యయము చేసినది.

'తన' ప్రత్యయము తత్సమ ప్రకృతులమీద గూడ వచ్చునని ప్రాచీన రాక్షసములు పేర్కొనలేదు. తిక్కనవంటి ప్రామాణికకవిలోని ఈ తైరిక్షణ్యమును వ్యాకరణకర్తలు పేర్కొనక పోవుట విచారకరము.

19. న:-

మెత్తన, చిక్కన అను రెండు శబ్దాలలో బావార్థకముగా 'స' ప్రత్యయము కనబడుచున్నది. ఈ రెండులో 'మెత్తన' శబ్దము, కన్నడములో 'మెత్తనె, మెత్తిన్న, మెత్తనె' అను శబ్దములు దీనికి సమానార్థకములుగా కనబడుచున్నవి.

'చిక్క' శబ్దము సంస్కృతభవమని D.E.D లో తెలుపబడినది. మరాఠీలో 'చిక్' శబ్దముండుట దానికి సమర్థకముగా ఉన్నది. 'చిక్కణం వస్యణం స్పృగ్మ' అని అమరకోశము. తెలుగులోని 'జిగురు, జిగట, జిగి' శబ్దాలకు గూడ దీనితో సంబంధమున్నట్లు D.E.D. తెలుపుచున్నది. 'చిక్కని' అను విశేషణరూపము కూడ ప్రయోగములలో ఉన్నది.

20 పాట:-

అనుబంధముగా చేరిన 'పడు' ధాతువు 'పాటు' ప్రత్యయముగా మారిన రూపములను తిక్కన ఎక్కడగా ప్రయోగించినాడు. ఈ వర్తమానము ధాతువుల మీద, నామములమీద గూడ వేరి శబ్దసర్జనము చేర్చుచున్నది. వానిలో ఉత్తరభాగముగు 'పడు' అనునది క్రమముగా ప్రత్యయత్వమును పొంది 'పాటు'గా ఏర్పడినది. ఇది బావార్థమును బోధించుచుండును.

పూర్వభాగము ఎక్కువగా నామపదమై ఉండుటవలన దానిని తక్కిన ప్రత్యయముగానే వర్గీకరించి చూపుచున్నాను.

'పాటు' ప్రత్యయంత శబ్దము లీ లాగాములో 40 ఉన్నవి. అవి—

1. ఆగపాటు	10. ఎర(బాటు
2. అచ్చపాటు	11. ఏలుపాటు
3. అడవిపాటు	12. ఒడ(బాటు
4. అడ్డపాటు	13. ఒల్ల(బాటు
5. అంబాటు	14. కష్టపాటు
6. అచ్చెరుపాటు	15. కను(బాటు
7. అచ్చెరుపుపాటు	16. కిరుపాటు
8. ఆనపాటు	17. కొండంపాటు
9. ఉత్తరపాటు	18. కోల్పాటు

19. క్రందుపాటు	30. మెత్తబాటు
20. చిడిముడిపాటు	31. స్రూసుపాటు
21. చేర్చాటు	32. జీచ్చపాటు
22. తొట్రుపాటు	33. వెనుబాటు, వెంబాటు
23. తోడుపాటు	34. వేగిరపాటు
24. దైన్యపాటు	35. వెఱగుపాటు
25. నగుబాటు	36. వెక్కనపాటు
26. నివ్వెఱపాటు	37. వెర్లబాటు
27. దుఃఖపాటు	38. వేగపాటు
28. బ్రుంగుడుపాటు	39. వేర్పాటు
29. భంగపాటు	40. సంకటపాటు

పై వాటిలో కొన్ని 'పడు' అనుబంధమును ముందు చేర్చుకొని, తరువాత 'పాటు' రూపమును పొందినవి. మరికొన్ని 'పాటు'ను ప్రత్యయ రూపములోనే స్వీకరించి నవి కావు.

ఎరబడు, నగుబడు, వెర్లబడు, కనుబడు, అను శబ్ద పల్లవరూపములు కి విప్రయోగములలోగాని, వ్యవహారములోగాని గోచరించవు. అందువలన పై నాలుగు చోట్ల 'పాటు' అనునది ప్రత్యయరూపములోనే చేరినదిగా నృప్తమగుచున్నది. పై రూపములన్నింటిలో 'పాటు' నకు ముందు బిందు వుండట గమనార్హము.

'అలవడు' అను శబ్దపల్లవము 'అలవాటు'గా వరివర్తన ముందినది. ఇక్కడ 'ప' కారము శిథిలీకరణమును పొంది వకారముగా మారుట ప్రత్యేకత.

తక్కిన రూపములన్నింటిలోను మొదట 'పడు' అనుబంధముగాచేరి, అ తరువాత 'పాటు' ప్రత్యయముగా వరివర్తనము పొందినది. (అలవడు, అచ్చ పడు మొ)

ఈ పద్యనుబంధము తత్సమ ప్రాతిపదికములైన 'భంగ, దుఃఖ, దైన్య కష్ట' మొదలగు వాటివైనకూడ చేరినది కావుననే భంగపాటు మొదలగు శబ్దముల వివృన్నములైనవి.

‘చేద్యదు’ అను శబ్దపల్లవమునకు బాధపడు. చలిండు మొదలగు సర్థములున్నవి. దానినుండి జనించినదే చేద్దాటు శబ్దము.

21 పోతు :-

‘పోతు’ ప్రత్యయముతో ‘లిండిపోతు’ అను శబ్దమొక్కటి తిక్కన రాగములో నూతన ప్రయోగమున్నది. “లిండిపోత నీకు భండనం బేటికి”¹ అని తిక్కన ప్రయోగించినాడు. ఈ ప్రత్యయము తాన్వీల్యార్థమును బోధించును.

‘పోతు’ అను రూపము తిర్యక్కులలో పురుషశాతి వాచకముగా పెక్కుద్రావిడభాషలలో కలదు.

తమి	—	పోత్తు
మం	—	పోత్తు
కన్న	—	పోత, హోత, హోతు
కొడగు	—	పోతు
కువి	—	పోతు
నాయకి	—	పోత

అను రూపములన్నియు పురుష పశుపదాలకు బోధకములుగా ఉన్నవి.

ఈ పోతు శబ్దమునకు, తాన్వీల్యార్థకమైన ‘పోతు’ ప్రత్యయమునకును ఏమైన సంబంధమున్నదేమో భాషాశాస్త్రవేత్తలు కనుగొనవలసియున్నది.

22 మడి :-

‘ఇమ్మడి, ఇరుమడి, నలుమడి’ అను మూడు రూపములలో ‘మడి’ అనునది ప్రత్యయముగా కనబడుచున్నది. ఇది ‘రెట్లు’ అను సర్థమును బోధించు ‘మడుగు’ శబ్దముయొక్క అవశేషము.

ఇరు, ఇను శబ్దములు ద్విత్వ సంఖ్యను తెలుపును ఇరు + మడుగు > ఇనుమడి > ఇమ్మడి అను విధముగా వరిణమించినదని తోచుచున్నది. ‘రెట్టించుట’ అను సర్థముతో కన్నడములో ‘మడి’ శబ్దము కనిపించుచున్నది. తెలుగులో మాత్రము

మడుంగు, మడుగు శబ్దములు ఈ అర్థములో ఉన్నవి. అదియే 'మడి' అను పరిశిష్ట రూపమై ప్రత్యయదశను నంతరించుకొన్నది.

'నలు' అనునది 'నాలుగు' యొక్క ప్రాసీనరూపమని ఇంతకుముందే చెప్పకున్నాము. నాలుగురెట్లు అను నర్థములో 'నలు' శబ్దముపై 'మడి' ప్రత్యయము చేరగా 'నలుమడి' అను రూపమెర్పడినది.

నన్నయ 'ఇనుమడుంగు' శబ్దమును ప్రయోగించినాడు.

28 టిక :-

ఠావార్థకమగు 'టిక' ప్రత్యయమును తిక్కన మూడు ప్రయోగములలో వాడినాడు. అవి—

1. చుట్టటికము. 2. తెప్పటికము. 3. పెద్దటికము అనునవి.

'చుట్టము' శబ్దముపై 'టిక' ప్రత్యయముచేరగా మువర్ణకములోపించి "చుట్టటికము" అను రూపమెర్పడెనని వ్యాకరణ ప్రక్రియ. మువర్ణకములేకుండ 'చుట్టలు' అని బహువచనరూపము కనబడుచున్నందున ప్రాసీనమైన 'చుట్ట' రూపముపై ననే 'టిక' ప్రత్యయము చేరియుండునని తిలపవచ్చును.

24 సేపు :-

'సేపు' ప్రత్యయముతో నన్నయ 'కొంతసేపు' అనుపదమును ప్రయోగింపగా తిక్కన 'ఇంతసేపు' అనుదానిని క్రొత్తగా ప్రయోగించినాడు

25. గురు/పురు :-

సంఖ్యావాదక శబ్దములమీన గురు/పురు అను ప్రత్యయములతో నలుగురు/నలువురు, ముగ్గురు/ముపువురు వంటి ప్రయోగములు దొరగంపు. అవికూడ తద్ధితములలోనే చేర్చదగినవి. గకార-వకారములు పరివర్తనమందిన రూపము లివి.

ఇంతవరకు తిక్కన క్రొత్తగా వాడిన ప్రత్యయములను, ప్రయోగములను గూర్చి ముచ్చటించినాను. ఇవికాక నన్నయ వాడిన ప్రత్యయములను, రూపములను కూడ తిక్కన ప్రయోగించినాడు నూతన ప్రయోగములు లభించనందున వాటిని గూర్చి మరల ఈ ప్రకరణములో ప్రస్తావించలేదు.

పరిశ్రమ ప్రకరణము

ఎక్కువ భారతములలోని కృత్రిమములు

నన్నయకు సుమారు మూడు శతాబ్దముల రుద్రవార ఎక్కువ అరణ్యపర్వ శేషమును పూరించినాడు. అప్పటికి తిక్కన విరాటపర్వము మొదలుకొని 16 పర్వములు రచించి భారతానువాదమును పూర్తిగావించెను. ఏకరణముననోగాని, తిక్కన అరణ్యపర్వ శేషమును విడిచి అనంతర భాగమునే చేపట్టినాడు.

నన్నయ అరణ్యపర్వములో మూడవశాసనమునంద 142 పద్యగద్యములను రచించెను. ఎక్కువ నాలుగవ అశ్వాసము అవశిష్టభాగమును, 6, 8, 7వ అశ్వాసమును రచించినాడు. ఈతని రచన మొత్తము 1696 గద్యపద్యములు ఉన్నవి.

బాషాన్యరూపదృష్టితో చూచినప్పుడు, ఎక్కువ భారతము నన్నయతోకంటే తిక్కనతోనే ఎక్కువ సాజావ్యము కలిగియున్నది. నన్నయ రచనలోలేని అనేక పదములు, పదబంధములు అరణ్యశేషములో మనకు కనిపించును. బాటిలో అధికభాగము తిక్కన ప్రయోగించినవే. కృత్రిమతాంత పదముల విషయములోకూడ పరిష్కరింపగల సామ్యము స్పష్టముగా గోచరించును.

నన్నయ ప్రయోగించని సూతన కృత్రిమతాంత రూపములను-తిక్కన ప్రయోగించినవానిని గూర్చి పూర్వప్రకరణములో చర్చించి ఉన్నాను. ఇప్పుడు నన్నయ-తిక్కన-సృష్టికవులు ప్రయోగించని, ఎక్కువ సూతనముగాచేసిన ప్రయోగములని ప్రకరణములో పర్యాయంబులు.

ఎక్కువ క్రొత్తగాచేసిన కృత్రిమప్రయోగములు సంఖ్యలో బాగా తక్కువగా ఉన్నవి. బాగుగా పరిశీలించినపిదప నా దృష్టికి వచ్చినవి అయినట్టివి మొత్తము 17 మాత్రమున్నవి. వానిలో కృదంతరూపములు అయిదు మాత్రమే. తద్భిత్ ప్రత్యయంతములు పది, అన్యష్టవ్యుత్పత్తి కలవి రెండు ఉన్నవి.

మందుగా కృదంతరూపములను గూర్చి వివర్ణింతును. “దిట్ట, పరుగు, తెగుదల, కాపు, తోట” అను అయిదు శబ్దములీ వర్ణనవి, ప్రకృతభాగములో లభించుచున్నవి. అవి క్రిమముగా-ఆ, గు, ట, దల, వు ప్రత్యయంతములు.

1. దిట్ట శబ్దమునకు-ద్యౌము, శక్తిద్యౌముకలవాడు, నేర్పరి మొదలగు నర్థములున్నవి ఎఱ్ఱన ‘దిట్ట’ శబ్దమును ‘సమర్థుడను నర్థములో ప్రయోగించినాడు ఆ ప్రయోగమిది—

“పుట్టుఁ గల్గియె పాపములకు నెల్ల
దిట్టయై లోకములచేతఁ దిట్టు ‘పడిన’

దిట్ట శబ్దము సంస్కృత దృష్ట శబ్దభవమని సూర్యరాయనిఘంటువు, ఆంధ్రవాచస్పత్యము కూడ తెలుపుచున్నవి. అయినప్పటికి సాధారణ జన వ్యవహారములోగూడ ఈ శబ్దము వ్యాపించి ఉన్నందున దీనికి దేశ్యప్రకృతిగూడ ఉండియుండునని తలపపచ్చును.

దిట, దిటవు, దిటము, దిటవరి, దిటమరి అను శబ్దములు తెలుగు కోశములలో అర్థసామ్యము కలవి కనబడుచున్నవి. తెలుగులో ‘దిటు’ ధాతువొకటి ‘సరిచేయు, సవరించు’ అను నర్థములతో నున్నది. తమిళములో ‘తీట్టు, తీట్టి’ ధాతువులు పడును పెట్టు, రాతిపై చెక్కు, తీవ్రముగా కొట్టు మొదలగు నర్థములలో కలవు. కన్నడములో ‘తీడు’ ధాతువు పై యర్థములనే బోధించుచున్నది. తెలుగులోకూడ ‘దిటు’ ధాతువు ‘సరిచేయు’ ‘సవరించు’ అను క్రియలను, తీడు ధాతువు ‘పడునుపెట్టు’ అను క్రియను బోధించుచున్నవి. ఈ ధాతువులన్నిటికి మూండ్రావిడ భాషలో ప్రకృతి ‘తీడ్’ అనునది

‘నేర్పరి, సమర్థుడు’ అను నర్థమునకు పై ధాతువుల అర్థమునకు కొంతవరకు సామ్యమున్నది. “కుశాన్ లాతి ఇతి కుశలః” అనుచోట దర్శనము కోయువాడు అని యోగితార్థముగల కుశలశబ్దము పరంపరా సంబంధమువలన నేర్పరి అని రూఢార్థమును పొందిన విధముగనే సరిచేయు, సవరించు అను క్రియల ద్వారా ‘దిటు’ ధాతువునందు నిష్పన్నమైన దిట్ట శబ్దము-సమర్థుడను నర్థమును బోధించుటలో విప్రవీణులై లేదు.

దాతువు తొలి యచ్చుకను హ్రస్వము, టకారము ద్విత్వమును పొందుట, దానిపై 'అ' ప్రత్యయము చేరుట ఇందలి ప్రక్రిమాక్రమము. దీటు + అ > దీడ్ + అ > దీడ్ + అ > దీడ్ + అ = దీట్ట.

2. పలుగు శబ్దము దుష్టుడను ఆర్థములో ప్రయోగించబడినది.

కం పలుకుటయు నలిగి శబ్దః

పృలుగుఁడవని నంటగట్టి పటుశూరిములం

బొలియింపుడు" - అని యెఱుఁగిన ప్రయోగము. ఈ పద్యములో పలుగు శబ్దము సమాసాంతర్గతమై, తపసి శబ్దమునకు విశేషణమై యున్నది. స్వతంత్రనామముగా దానికి ప్రయోగము లేదు. నన్నయహిత పలుగు శబ్దమును 'తన' ప్రత్యయాంతముగా "పలుగుఁడనంట" అని ప్రయోగించినాడు. వలపు దాతువునుండి ఈ శబ్దమేర్పడినట్లు తోచును.

3. 'దం' ప్రత్యయాంతము 'తెగుదం' అను ప్రయోగమొక్కటి ఎఱుఁగిన రచనలో లభించుచున్నది.

"రాత్రి, తెగుదం, దిన మేం రాకయుండు

దినము, తెగుదం రాత్రి యేతేర కున్నె"

అని ఒక్క పద్యములోనే ఈ పదము రెండుమార్లు ప్రయుక్తమైనది.

సాహసిండు, ముగియు, పూర్తియగు అను నర్థములుకల 'తెగు' దాతువుపై 'దం' ప్రత్యయముచేరగా ఈ పద ముత్పన్నమైనది.

కన్నడభాషలో తెగె, తెగు దాతువులు, తుపభాషలో తెక్కుని, మంయాళ ములో తెకయుక, 'రికెక్కు' దాతువులు, నాయికీ భాషలో 'రిక్కు' దాతువు అమనవి తెగు దాతువునకు సమానార్థకములుగా ఉన్నవి. వీనికి మూలద్రావిడ ప్రకృతి 'రెక్' లేక 'రిక్' అనునది. (T.V.B)

తిక్కన భారతములో 'తెగుదల' శబ్దమును ప్రయోగించలేదు. కాని సిర్వవ నో తరరామాయణములో పూత్రము కన్పించుచున్నది.

4. 'పు' ప్రత్యయంతము 'కాపు' శబ్దమొక్కటి ఎఱ్ఱన రచనలో నూతన ముగా చోటుచేసుకొన్నది. బిందురహితమైన 'కామ' ధాతువునకు రక్షించుట మొదలగు నర్థములున్నవి. ఆ ధాతువుపై 'పు' ప్రత్యయముచేరగా అంత్యవర్ణము లోపించి 'కాపు' శబ్దము నిష్పన్న మగునని వ్యాకరణపరిభాష. కాచు + పు > కా + పు = కాపు.

ఎఱ్ఱన ఆరణ్యవర్ణములో రామాయణ కథానందర్పమున, "అమ్మగన కాపున్న దనుజాంగనలు త్ర్యక్షియు, లలాటాక్షియు" అని ప్రయోగించినాడు. ఇక్కడ 'కాపు' శబ్దమునకు 'రక్షణము' అని భావార్థము స్పష్టము. దీనికి రక్షకుడను కర్తృము కూడ అన్యత్ర కన్పట్టును.

నన్నయ సబిందుకమైన 'కాపు' శబ్దమును ప్రయోగించినాడు. గృహస్థుడు, రైతు, కాపురము అనునవి దానికర్థములు. తిక్కన రచనలో కాంతి వర్ణములో ఒక్క చోట (శిస్మానియా విశ్వవిద్యాలయమువారు ప్రచురించిన సంశ్లేషిత మహాభారతములో) 'కాపు' శబ్దము కన్పించుచున్నది.

ఆ పద్య మిది—

ఆ విను మహింస' విప్రజనులకు నెల్ల భం
గుంసు వలయుఁ బ్రజలవలనఁ గరుణఁ
గలిగి వారిఁ గీడు గదురక యుంధంగఁ
గాపు పతికపింపకర్త మనఘ.

కాని ఈ ప్రతిలోనే దిగువటిప్పటిలో, వెక్కు ప్రతులందు 'కాపు' అను పాఠమున్నట్లు సూచితము. అందువలన పై పద్యములో తిక్కన కాపు శబ్దమును ప్రయోగించినాడని ఖండితముగా చెప్పజాలము. ఇక్కడకాక, 15వర్ణముల భాగములో తిక్కన మరెక్కడను

ఈ శబ్దమును ప్రయోగించకపోవుట గమనార్హము. అందువలన 'కాపు' శబ్దమును 'ఎఱ్ఱన' నూతనముగానే ప్రయోగించిరాదని తలచి ఇచ్చట గ్రహించినాను.

తమిళములో 'కాప్ప', 'కావల్' శబ్దాలు, కాపాడుట, రక్షించుట అను సర్థములలో ఉన్నవి. మలయాళములో కూడ కాప్ప శబ్దమున్నది. కన్నడములో కాపు, కాహు శబ్దములు దీనికి సమానార్థకాలు. మూలద్రావిడభాషలో 'కా' అనునది దీనికి ప్రకృతి రూపము. దీనిమీద 'చు' అనుబంధముగాచేరి 'కాచు' అను ద్వితీయ దశదాతు పేర్పడినది. కావరి, కాపుదలవంటి శబ్దము ఓ దాతువునుండి జనించినవే.

8. 'తోట' శబ్దముద్యానవన మను సర్థములో ఎఱ్ఱన రచనలో ప్రయుక్తి మైనది. ఇది సన్నయ పాగములో కనబడదు. తిక్కన వదప్రయోగకోశములో, తోట శబ్దమును చూపలేదు. తిక్కన పాఠమును నేను పరిశీలించిన మేర కి శబ్దము దృష్టికి రాలేదు.

తెలుగులో 'తోడు'దాతువునకు-"పైకితీయు""సిడిని బావినుండివేరుచేయు" అను సర్థములున్నవి. ఆ దాతువుమీద 'ట' ప్రత్యయము చేరుటవలన 'తోట' శబ్దము నిష్పన్న మగునని వ్యాకరణపరిభాషలో చెప్పవచ్చును. దేనికొరకు బావినుండి 'రు తోడబడునో' అని 'తోట' అని వ్యుత్పత్త్యర్థము చెప్పవలసియుండును.

తమిళములో 'తోట్ట', తోట్టి' అను దాతువులు, 'తోట్టమ్' అను నామము, కన్నడములో 'తోడు' దాతువు, 'తోట', 'తోణ' అను నామములు, కొడగులో 'తోడ్', 'తోడి' దాతువులు, తుళులో తోట శబ్దము-దీనికి సమానార్థకములుగా కన్పించు చున్నవి. అందువలన 'తోట' శబ్దమును కృదంత రూపముగా గ్రహించుట సోపనమైతి.

తద్ధిత ప్రత్యయములు

ఎఱ్ఱన రచనాభాగములో-ఓజువలనము, కల్లరి, టక్కరి, కూమేడు, పుట్టేడు, మొక్కలుడు, కింకిరిపాటు, తక్కువపాటు, ప్రేక్షవ-అను తొమ్మిది తద్ధిత ప్రయోగము లున్నవి. వీనిలో అరి, ఎర, అ, పాటు, న అను ప్రత్యయము లున్నవి.

1 అరి :- మత్స్యర్థకమైన 'అరి' ప్రత్యయంత శబ్దములు రెండ, కల్గిరి టక్కురి అనునవి ఈ భాగములో కలవు. నన్నయ తిక్కన లీ వదములను ప్రయోగించలేదు.

కల్గి, టక్కు శబ్దములమీద 'అరి' ప్రత్యయముచేరి కల్గి + అరి = కల్గిరి, టక్కు + అరి = టక్కురి అను రూపములు కలిగినవి. కల్గితాడు స్వభావము కలవాడు, వందనచేయు స్వభావము కలవాడని ఈ శబ్దముల కర్థము. మొదిట మత్స్యర్థకముగా, నుండిన 'అరి' ప్రత్యయము తరువాత క్రమముగా తాత్పర్యార్థకముగ పరిణమించినది.

2 అ :- 'మొక్కలుడు' అను శబ్దమును మత్స్యర్థకమగు 'అ' ప్రత్యయంతముగా చెప్పవలసియుండును. ఇది ముష్కర శబ్దరవమగు 'మొక్కలము' అను శబ్దమునై 'అ' ప్రత్యయముచేరగా వుంపాచకమగుటవలన 'మొక్కలుడు' అను రూపమును పొందినది. మొక్కల శబ్దమునకు ముష్కరత్వము బౌద్ధత్యము, శౌర్యము, ఉత్సాహము మొదలగు సర్థము లున్నవి. దుడుకడు, చెడుగడు, వంది శబ్దములలోను, 'అదప' శబ్దములోను 'అ' ప్రత్యయము మత్స్యర్థ బోధకముగా ప్రసిద్ధమే.

కం॥ నలుపురు పార్థుల నత్యు

జ్వల శరవర్షముల ముంచి జలధరము క్రియల

బెలుచన గర్జిల్లుచు మొ

క్కలుడను తన విక్రమంబు గడఁకయుఁ జూపెన్.”

అను పద్యములో ఎఱ్ఱున మొక్కలుడను శబ్దమును ప్రయోగించెను. నందర్భమునుబట్టి ఇక్కడ ఈ శబ్దమునకు ఉత్సాహము లేక బౌద్ధత్యము కలవాడై అని యర్థముచెప్పదగియున్నది.

ముష్కర శబ్దమునుండి నేరుగా 'మొక్కలుడు'ను తద్యవము ఏర్పడెనని కూడ చెప్పవచ్చును. ఆ వక్షమున తద్గత ప్రసక్తి ఉండదు.

మువ్వర శబ్దములోని ఉకారము ఒకారముగా మారుట, హల్పమీకరణము వలన షకారమునకు కకారమదేశమగుట, రేఫకు లకారము వచ్చుట, ఇందలి ప్రక్రియా దశలు.

3 ఎడు :- పరిమాణార్థకమగు 'ఎడు' ప్రత్యయముతో తూమెడు, పుద్దెడు అను రెండు శబ్దముల నెట్లన సూచనముగా ప్రయోగించినాడు. తాన్యపరిమాణ వాచకములగు తూము, పుద్దె శబ్దములపై 'ఎడు' ప్రత్యయము చేరి వైశబ్దములు ఏర్పన్నమై నవి. ఇక్కడ 'తూము' 'పుద్దె' శబ్దములు పరిమాణమును బోధింపగా, ఎడు ప్రత్యయము ఆ పరిమాణముచేత పరిమేయమగు తాన్యదలను బోధించును.

తమిళములో తూమ్మ, తూమ్ శబ్దములు, 'పర్తి'లో తూము శబ్దము' పరిమాణ వాచకములుగా కన్పించుచున్నవి. పుద్దె శబ్దముకూడ తమిళబాషలో పరిమాణ బోధకముగా ఉన్నది.

4 తన :- తన ప్రత్యయము తావార్థకము. ఈ ప్రత్యయముతో "ఒటవ తనము" అను శబ్దమొక్కటి ఈ భాగములో కనబడుచున్నది. ఒటవ శబ్దమును నన్నయ తిక్కన లిరువురు ప్రయోగించియున్నారు. కాని 'తన' ప్రత్యయంతముగా ఎట్లన మాత్రము వాడినాడు.

ఒటగు రాతువుపై 'వ' ప్రత్యయము చేరుటవలన ఒటవ శబ్దమేర్పడినది. వంకరైనది అని దాని కర్థము. ఒటవతన మనగా వక్రత, కాపట్టము అని ఫలితార్థము.

“పిఱికితనము, నేమరుటయు నొటవతనము”

మెత్తబాటునఁగార్యంబు నతైఱంగు—అను పద్యములో ఈ శబ్దమునకు కుడింపర్తనమను నర్థము చెప్పదగియున్నది. ఇదికాక, తులువతనము, బేలతనము, పిఱికితనము మొదలగు మరికొన్ని తన ప్రత్యయంతముల నెట్లన ప్రయోగించినాడు. అవి తిక్కన ప్రకిరణములో గతార్థములే.

5 న - న' వ్రత్యమును భావార్థక తద్వితము చుర్కన, మెత్తన మొదలగు పదములు వ్యవహారరూపములు ప్రేకన శబ్ద మొక్కటి ప్రకృతభాగములో కనిపించుచున్నది ప్రేగు ధాతువు మీద క వ్రత్యము చేయగా ప్రేకి శబ్దము జనించినది ప్రేక అ-గా ఐదువైనదిని యర్థము- ఆ శబ్దముపై మరల భావార్థములో న వ్రత్యము చేరుటవలన ప్రేకన శబ్దముత్పన్నమైనది

చ వినిమగదంగివాడు పృథివీపతిఁ జూచి ధరిత్రకంఠె ప్రేఁ
కనయగిదాని నాకసము కంఠెఁ గడం బొడవైనదాని '

అని ఎఱ్ఱన ప్రయోగించినాడు

తక్కున 'ప్రేకదనంబు అను శబ్దమును ప్రయోగించినాడు

6 పాటు - పడు ధాతువు కొన్ని శబ్దములపై అనుబంధముగా చేరి శబ్ద వల్లపములుగా నేర్పడును కొందరిపడు శ్రోత్రపడు కింకిరిపడు మొదలగునవి అట్టివి. దానిలో అనుబంధముగా చేరిన పడు ధాతువు పాటు రూపమును పొంది క్రమముగా వ్రత్యయత్నమును సంఠరించుకన్నది.

ఎఱ్ఱన అటువంటి శబ్దములలో కిరికిరిపాటు తక్కువపాటు అను రెండింటిని క్రొత్తగా ప్రయోగించినాడు పీనిలో కింకిరిపడు అను శబ్దవల్లపము ప్రయోగములో నున్నది దానిలో వద్యనుబంధము పాటు వ్రత్యయముగా రూపొంది కింకిరిపాటు శబ్దము న్నిచ్చినది కింకిరిశబ్దమునకు కోపము, రోత అను సర్థము లున్నవి కింకిరిపాటు అనగా కోపపడుట, రోతపడుట అని యర్థము. ఇక్కడ పాటు అనునది భావార్థక వ్రత్యయముగా నెంకొన్నది

సీ॥ నగుమొగంబుల కాని నలినాక్షి నీ వెనఁ

ఐదులకుఁ గింకిరిపాటు లేదు ' అని ఎఱ్ఱన నల్కాద్రాపదీ సంవాదములో ప్రయోగించినాడు ఇక్కడ కోప మను సర్థము న్నప్పము

ఇటువంటిదే తక్కువపాటు అను వరియొక శబ్దమీ భాగములో గోచరించును తక్కువపడు అను శబ్దవల్లపరూపము కవిప్రయోగ ప్రసిద్ధముకాదు అందువలన ఇక్కడ తక్కువ శబ్దము మీద ప్రత్యయముగా రూఢమైన పాటు చేరగా తక్కువపాటు అను రూపము కలిగినది నన్నయ తిక్కన లిరువురును తక్కువ శబ్దమును ప్రయోగించినప్పటికీ పాటు ప్రత్యయాంతముగా వారు చేపట్టలేదు

ఈ పాటు ప్రత్యయము కింకిరి తక్కువ అను నామశబ్దములపై చేరినందున దీనిని తద్దిత ప్రత్యయముగా వరిగణింపవలసి ఉండును పాటు ప్రత్యయాంత శబ్దములను తిక్కన అధికముగా ప్రయోగింపగా నన్నయ భారతభాగములో ఒక్క ప్రయోగము కూడ కనరాదు

7 -ఇక ఉరువడి కూ కటులు అను రెండు శబ్దముల వ్యుత్పత్తి కొంత అన్వష్టముగా ఉన్నది

ఎఱ్ఱన ఉరువడి ఉరువడి' అను రెండు శబ్దములను ప్రయోగించినాడు తిక్కన కవిత్వంలో 'ఉరువడి అను రూప మున్నది ఎఱ్ఱన మాత్రమే ఉకారమధ్య రూపమును ప్రయోగించినాడు

ఉరువడి శబ్దము ఉరువడి యొక్క రూపాంతరమనియు ఉరువు + వడి = ఉరువడి యగుననియు నిఘంటుకారుల కథనము ఉరువు శబ్దమునకు తగినది అధికము అను నర్థము లున్నవి.

ఉరు అనువైకృతాకర్మ క్రియ ఒకటి కలదని, దానినుండియే ఉరువు అను నామవాచక మేర్పడినదనియు ఆంధ్రవాచస్పత్యము తెలుపుచున్నది కావున 'ఉరు' దావువుపై వడి ప్రత్యయముచేరి ఉరువడి శబ్దమేర్పడినదని చెప్పదగ్గును.

"ఉరువడి వర్ణిల్లుచున్న జలంబుచే

బొంగారి దెనలెల్ల మ్రొంగికొనుచు "

అను వద్యములో నందర్పమునుబట్టి ఉరువడి శబ్దమునకు అధికవేగముతో అని యర్థము నృప్తము

“వడి ప్రభృతులు నిద్రెఱుంగునడి” అని చిన్నయనూరి విధించిన వడి ప్రత్యయము దాతువుంమీదనే చేరునని కాలువడి, గెలువడి నడవడి మొదలైన ఉదాహరణములద్వారా నృప్తియు అందువలన అధికమగు’ అను నర్థముగల ఉరు దాతువుపై కృత్ ప్రత్యయమగు వడి’ ప్రత్యయముచేరి ఉరువడి శబ్దము నిష్పన్నమయ్యెనని చెప్పట సముచితముగా నుండును. ఇక్కడ వడి ప్రత్యయము బావార్థములో వచ్చినది కనుక పై పద్యములో అధిక్యము అను అర్థముకూడ కుదురుచున్నది

కన్నడభాషలో ఉరువడి ఉరుఁజె అను రూపములు వేగము విజృంభణము అను నర్థములలో నున్నవి తమిళములో ఉరు అను దాతువు ఉరుప్పు అను నామముకూడ దీనికి సమానార్థకములుగా కన్పించుచున్నవి

కూకడి శబ్దము చైక్యరమని అది సంస్కృతములోని కూటక శబ్దము నుండి జనించినదనియు నూర్యరాయాంధ్ర నిఘంటువు అంధ్రవాచనప్రత్యయకూడ తెల్పుచున్నది కూటక శబ్దము వర్ణవ్యత్యయమువలన కూకటగా మారుట కవకాశము న్నది కాని పదమధ్యములో అర్థబిందు వేర్పడుటకు కారణము కనబడదు చివరి అకారము ఇకారముగా మారుటకూడ కుదరదు కనుక దీనిని దేశ్యముగానే సాధించవలసియుండును.

మార్తీ భాషలో తల అనే అర్థములో కడు’ అను శబ్దము కురుఖ్ భాషలో కుక్కు అను శబ్దము కలవు దానికి మూలద్రావిడ భాషలో కూక్కు/కూన్క్ అను రూపము లుండియుండును ‘కూన్క్ అను ప్రకృతిపై అది ప్రత్యయముచేరుట వలన కూన్కుడి> కూకడి శబ్దముగా ఏర్పడు నవకాశము కలదు కన్నడములో కుక్కడి శబ్దము ఒక వక్షివాచకముగా ఉన్నది తెలుగులోకూడ ‘కూకడిమగ అని భరద్వాజపక్షికి పేరున్నది దానిని పోలియున్నందున విల్లజుట్టునకు కూకడి యను పేరు కలిగియుండును.

“వాడియైన కల్లివారి యమ్మునఁ గొని
వగతు శిరము చెక్కలెగయ గొటిగి
నరుంకెల్ల జూద నవ్వగునట్లుగాఁ
గలయ నైదు గూఁకటం నొనరె ”

ఆర 8-250

అని ఎఱ్ఱు ప్రయోగము. ఈ పద్యములో కూఁకటి శబ్దమునకు చిన్నబాట్టు అను
నర్థము చెప్పవలసియున్నది

ఎఱ్ఱున భారతములో ముప్పది నైగా కృత్తులను సుమారు ఇరువది తర్జి
ప్రత్యయములను ప్రయోగించినాడు. కృత్తులలో పు పు ప్రత్యయంత శబ్దము
తెక్కువగా ఉన్నవి దంప్రత్యయముతో తెగుదం నలి తో ముదునలి గి తో
'ఈ' కని తో కనుకని సేపు తో కొంతసేపు అని ప్రత్యయముతో
రూపని - అని ఈ విధముగా ఆ యా ప్రత్యయముల కేకమాత్ర లక్ష్యములున్నవి

కొన్నిచోట్ల ఆ యా ప్రత్యయముల కర్థభేదము కూడ కనిపించుచున్నది
కలిమి శబ్దము దాం చోట్ల ఉండుట అను నర్థములోనే పయుక్తమైనది ఒకటి
రెండుచోట్ల మాత్రము సంపద అను నర్థము కూడ కలదు.

తెలివి శబ్దమును నన్నయ ప్రకాశము స్వచ్ఛత అను నర్థములలో ఎక్కు-
వగా ప్రయోగించగా ఎఱ్ఱున చైతన్యము జ్ఞానము అనువానికి వాచకముగా వాడెను

ధాతురూపము మాత్రము మిగిలి నామార్థమును బోధించు శబ్దములు—ఉబ్బు
ఒప్పు త్రుప్పు, పొందు పొగడు పలుకు బొంకు మెచ్చు వెలుగువండివి ఎఱ్ఱు
రచనలో ఎక్కువగానే లభించును నిజమునకు ఇట్లుపండి రూపము లన్నియు మూల
ద్రావిడ ధాతువులపై ఏదో ఒక అనుబంధముచేరి ఏర్పడిన ద్వితీయదశ ధాతువులు
అందువలన అవి నామార్థమును గూడ బోధింపగల్గుచున్నవి

పూరకార్థక ప్రత్యయముల నెఱ్ఱున రెండగు రెండవు, మూడగు మూడవు
అను రీతిగా రెండువిధముల ప్రయోగించినాడు.

పదమధ్యస్వరము లోపించుటవలన వైదూర్యమును పొందిన శబ్దముల నీ
క్రిందివానిని ఎఱ్ఱన రచనలో చూడగలము

ఉనికి—ఉన్ని-
కలిమి—కల్మి
కినుక—కిన్క- కింక
కూరిమి—కూర్మి
చెలిమి—చెల్మి
చెయిది—చెయ్ది
చెలుపు—చెల్పు
తాలిమి—తార్మి
నగపు—నవ్వు
నేరుపు—నేర్పు
పనుపు—పన్ను—పంపు
పొలుపు—పొల్పు
పెనుపు—పెంపు
వలుకు—వల్కు
పెండిలి—పెండ్లి
వేడుక—వేడ్క
చెలువలు—చెల్వంబు

అంత్యస్వరము మార్పునొందిన శబ్దములు రెండు—

అరివి—అరిపు

తెనివి—తెలిపు అనునవి ఎఱ్ఱన ప్రయుక్తములైనవి.

“వలవదు నెఱ్ఱమంబు.....

.....నమకట్టి క్రమ్మలు

దంపునఁ దున్నివైపుఁడు...”¹⁰ అను పద్యములో ‘అంపు’ రూపము ప్రయోగింపబడెనని సుస్పష్టము. ఇకారాంతమగు ‘అంవి’ శబ్దప్రయోగములు ఐహళ సంఖ్యలో ఉన్నవి. వర్ణవ్యత్యయమువలన రూపొందిన ‘లావు’ శబ్దమునుగూడ ఎఱ్ఱన ప్రయోగించినాడు.

‘తెలివు’ శబ్దమును “అనినం దెలివొంది మందోదరీసుందరుండు” అను పదనములో తెలివు + ఓంది అని విడదీయవలసియున్నందున ఇది ఉకారాంత శబ్దమను నది నిశ్చితము.

“వదనంబులఁ దెలివియుఁ గర

వదరుచియన్”¹¹ — అను పద్యములో ఇకారాంతమగు తెలివి శబ్దమును చూడగలము. ఇక్కడ ప్రకాశము అను నర్థము వాచ్య మగుచున్నది.

మన్ని, వేల్పు, పేర్ని, కోర్ని శబ్దములు మాత్రము మధ్యస్వరలోపముగల ఏకరూపముతోనే ప్రయుక్తములైనవి. బలిమి, చెలువ, అలుక, అను శబ్దములలో మధ్యాచ్చులోపించని రూపములే లభించుచున్నవి.

సన్నయభాగములో దీర్ఘముతో మొదలగు పదములో సాధారణముగా మధ్యాచ్చు లోపించిన రూపములే కనబడును. కూర్మి, వేర్పు, పేర్ని మొదలగునవి. ‘వేడుక, వేలుపు’ శబ్దాంతలో మాత్రము రెండు రూపములున్నవి. ప్రాస్యాది పదములలో (కలిమి, చెలిమి మొ॥) సాధారణముగా స్వరలోపము కలవి, లేనివి — రెండు రూపములు కనిపించును.

ఎఱ్ఱన రచనలో దీర్ఘాది పదములలో గూడ ఉభయ రూపములను చూడగలము నేడుపు-నేర్పు, తాలిమి-తార్మి మొదలగునవి.

పట్టు శబ్దమును నన్నయ శకటరేఖముతోనే ప్రయోగింపగా తిక్కన ఎఱ్ఱునలు రేఖద్వయముతో ప్రయోగించినారు అటువంటి ప్రయోగములు ప్రాసస్థానములో నుండుటవలన ఉదయరేఖ మచేతము లని అనందగిగ్గముగా తెలియుచున్నది

కృత్తులలో కద వ, అక మొదలగు వ్రత్యయములు రద్దితములలో జీక కా కత్తియ ఒంటి కార మొదలగు వ్రత్యయములు ఎఱ్ఱునభారతములో మనకు కనిపించవు

ఈ విధముగా నన్నయ రచించి విడిచిన అరణ్యవర్ణిమును పూరించిన ఎఱ్ఱురచనలో భాషావిషయములో తిక్కనతో సాజాత్య మెక్కువగా కన్పించుచున్నది తిక్కనతో కాంసామీవ్యము, నివాసప్రాంత నన్నిహితమగుట కూడ దానికి కారణములుగా చెప్పవచ్చును.

నన్నయ మూడు పర్వములు పూర్తిగా రచించెననియు, ఎఱ్ఱున శిథిలభాగములనుమాత్రము పూరించెననియు ఒక వాద ముండెడిది నా యీ కృత్యర్థిత పదవరి శీలనద్వారా కృత్తులు, తద్గతాలు కూడ నన్నయరచలో లేనివి ఎన్నో ఈ భాగములో ఉండుట గమనింపబడినది అటువంటి పదములున్న చోట్లన్నియు శిథిలమైన భాగములే యని చెప్పుట నయుక్తికము కాదు కనుక, శిథిలపూరణవాదము సరియైనది కాదనుటకు ఇదికూడ ఒక ఉపపత్తి కాగలదని తలచుచున్నాను ఎఱ్ఱున ఆరణ్యకేషమును పూర్తిగా స్వరచనతోనే పూరించెననుట విహవిధముల సమంజసము

సింహావలోకనము

మహాభారతాంధ్రీకరణ కర్తలలో మొదటివాడగు నన్నయ లాక్షణికులు ప్రతి పాదించిన కృతులను ఇరువదిరెండింటిని మాత్రము ప్రయోగించినాడు ఇవి కాక పది కృతులను పూర్వలాక్షణికులు చెప్పనివాటిని ప్రయోగించినాడు అవి—

(1) ఆటు	(6) కు
(2) ఇద	(7) కోలు
(3) ఇది	(8) గి
(4) ఇవ	(9) ము
(5) కని	(10) నలి

ఈ ప్రత్యయములలో కొన్నింటిని అధునిక వ్యాకరణకర్తలు పేర్కొన్నారు.

నన్నయ-చూపఱు(అటు) పన్నిదము (ఇద) చెయిది (ఇది) ఉక్కివము (ఇవ) కనుకని (కని), ఏకు(కు) వేడికోలు(కోలు) ఈగి(గి) నోము(ము) ముదు నలి(నలి) శబ్దములను ప్రయోగించినప్పటికి బాలవ్యాకరణాదులు పై 0 ప్రత్యయములను ప్రతిపాదించకపోవుట కొరతగానే ఉన్నది

ఈయన తద్విత ప్రత్యయములను వదునార్గింటిని వాడినాడు ఇవియన్నియు లాక్షణికులచే పేర్కొనబడినవే వీనిలో 'సేవు' ప్రత్యయమును ఇతర లాక్షణికు లెవ్వరును చెప్పకపోగా త్రిలింగశబ్దానుశాసనము మాత్రమే పేర్కొన్నది

నన్నయ ఇంచుమించు నూటయేబది కృతంత ప్రయోగములను చేసి కేవలము ఇరువదినాలుగు తద్విత ప్రయోగములనుచేయుట గమనింపదగియున్నది

డా బూదరాజు రాధాకృష్ణ 'పౌదఱు శబ్దములోని ఱు సార్వక ప్రత్యయమని తెలిపిరి- పగఱు' శబ్దముకూడ అటువంటిదిగనే కన్పట్టుచున్నది పగఱు

శబ్దమును నన్నయ ప్రయోగించినాడు కూతులు లోని ప్రత్యయముకూడ ఇదే అని తోచును కాని ఒకటి బహువచనముకాగా వేరొకటి ఏకవచనము కూతులు శబ్దము ప్రాసినాననములలో శకట రేఫలోనే కనబడుచున్నది

నన్నయ పన్నిదంబు శబ్దమును ప్రయోగించినాడు దానిని తద్ధితముగా వరిగడించుట కవకాశము లేదు కృత్తుగానే చెప్పవలసియుండును కాని వ్యాకర్తలెవ్వరును కృత్తులలో 'ఇద' ప్రత్యయమును పేర్కొనలేదు

నన్నయ భాగములో ఈ క్రింది ప్రసిద్ధ పదములు కన్పించవు

1 కినుక క్కిన్క 4 అడ కువ

2 తిండి 5 తెగువ

3 నమ్మిక

ఈ శబ్దములకు సంబంధించిన క్రియాపదములను మన మీ భాగములో చూడగలము

తద్ధితములలో తన టిక ప్రత్యయాంతము లొక్కొక్కటి మాత్రము కన్పట్టుచున్నవి పాటు ప్రత్యయాంతమొక్కటికూడ ఈ భాగములో లేదు పూరణార్థకముగు ఎందు వ్యతిరేకార్థకముగు ఇది ప్రత్యయము నన్నయ భాగములో లేవు

తిక్కనభారతభాగములో ఏబది కి వైగా కృత్ ప్రత్యయములు ముప్పది తద్ధిత ప్రత్యయములు లభించుచున్నవి

నన్నయకంటె అధికముగా ఇతడు ప్రయోగించిన కృత్తులు ఇరువది ఎనిమిది వరకున్నవి వీనిలో లాక్షణికులు ప్రతిపాదించని ప్రత్యయములు—

1 ఆర 5 (అ)పి

2 ఎ 6 మర

3. గర 7. ఇడి

4 తి

కృత్ ప్రత్యయములలో అరి ప్రత్యయమును 'ప్రేరి' శబ్దములో ప్రయోగించినాడు తిక్కన. చిన్నయనూరి తత్పూర్వులు కృత్తులలో 'అరి' ప్రత్యయమును చెప్పలేదు. పాపట శబ్దములోని 'అట' కృత్తని, అంగీకరించక రిప్పదు. కినుక, పంటకము, ఓపిక, పూనిక, కోరికవంటి ప్రసిద్ధ పదాలను సన్నయభాగములో లేని వానిని ఈ భాగములో చూడగలము.

తునుకు, పోకు, తొడకు శబ్దముల ప్రయోగము 'కు' ప్రత్యయము సంగీకరింపవలసిన ఆవనరమును నొక్కిచెప్పుచున్నది.

కోలు, పాటు. పు, తన ప్రత్యయాంత రూపము లీ భాగములో అత్యధికముగా కన్పించుచున్నవి.

ఈగి శబ్దమును సన్నయ, ఎఱ్ఱనలు ప్రయోగించగా 'దాని రూపాంతరమైన 'ఈపి' శబ్దముకూడ తిక్కన రచనలో లభించును. అదేవిధముగా ముదుసలి శబ్దమును సన్నయ, ఎఱ్ఱనలు ప్రయోగించగా తిక్కనభాగములో ఆ పదము కాన్పించదు.

సన్నయ శకటరేఫముతో ప్రయోగించిన 'వఱపు' వంటి కొన్ని శబ్దములను తిక్కన ఉభయరేఫములతో ప్రయోగించినాడు.

కుయ్యి, కూయి

చెయి, చేయి

మనికి, మన్నిక

వినికి, విన్నిక

చెయిది, చెయి

కూరిపి, కూర్పి

వంటి జంట రూపములుగల శబ్దములను తిక్కన అధికముగా ప్రయోగించియున్నాడు.

కినుపు, విడుగర, విడుమర, కింకి, గెల్చుకోలు, నిట్ట, విడ్చు, తడుపు, నడపు, పీఱిడి, పేదఱిమివంటి విశిష్ట ప్రయోగములు తిక్కన రచనలో గోచరమగును.

ఒక్క 'తన' ప్రత్యయముతో తిక్కన దెబ్బదికిపైగా రూపములను ప్రయోగించినాడు
సన్నయ పలుగు దనంబు' అను ఒక్క శబ్దమునే వాడినాడు

పెద్దనైదు పర్వముల విస్తృత భాగములో కేవలము ఒక్క ప్రయోగము
మాత్రమే కలవి పెక్కు కలవు వానిలో కొన్నింటిని చూపుచున్నాను

1) అగ్గలికము	8) ఓపిక
2) అనువరి	9) కనుకలి
3) అంపు	10) కలమరి
4) అలికిడి	11) విడుగర
5) ఈ త	12) విలువ
6) ఉజవడి	13) తెర్వు
7) ఎంసము	

ఇటువంటి శబ్దము లింకను చాల లభించును వీనిలో పాతభేదములు కొన్ని
ఉండటవలన ఆ ఏక ప్రయోగశబ్దములలోను కొన్నింటిని తిక్కన ప్రయోగించి
యుండకపోవచ్చునని తలచట కవకాశమున్నది

అలుక అంమట అకలి ఈగి ఈత ఒప్పడము కూర్చి కనుకని
చెలువయు చెయ్యి తలంపు, తెలివు నగవు పనువు మదిమి వేడుక నంపు మొద
లగు శబ్దములు కవిశ్రయము వారిచే ప్రయోగింపబడియున్నవి

తిక్కన రచనలో తెలుగు పలుకఁబడి ఎక్కువగా నుండటవలన ఈ భాగము
లోనే ప్రయోగము లత్యధికముగా లభించినవి

ఎఱ్ఱన తన భాగములో అయిదు కృదంత రూపములను మాత్రము క్రొత్తగా
ప్రయోగించినాడు తెగుదల' శబ్దము వానిలో ఒకటి కావు శబ్దము సిద్ధిండుకముగ
రషభార్థములో ఎఱ్ఱన భాగములోనే కన్పించును

తదృత ప్రయోగములను తొమ్మిదింటిని ఎఱున క్రొత్తగా చేసినాడు కల్లరి
టక్కరి శబ్దముల సీతడు మాత్రమే వాడియున్నాడు పాటు ప్రత్యయంతములు
రెండు ఎ డు ప్రత్యయంతములు రెండు కలవు ఒకవతనము' అనునదొక్కచే
తన ప్రత్యయముక్త రూప మీ భాగముతో కలద

ఎఱున రచనలోని తక్కిన ప్రయోగములలో తిక్కనతో సామ్యమెక్కడగా
కనబడును నన్నయ ప్రయోగించని అనేక శబ్దముల సీతడు ప్రయోగించినాడు
కలిమి-కల్మి కూరిమి-కూర్మివంటి బంట రూపముల ప్రయోగము ఎఱున రచనలో
అధికముగా నున్నది.

కడ, ప ఆక వంటి కొన్ని కృతులు టిక కాడు కత్తియ,
బంటి కార అను తద్గితములు ఎఱున భాగములో మరకు కాన్పించవు

బంటి కొంటి మారి, దాదు గొట్టు కోరువంటి తద్గితాలు మరి ను ఉడు
వర వంటి కృతులు (ఆధునిక లాక్షణికులు చెప్పినవి కవిత్రియ రచనలో కాన్పించవు

అ అడ, ఆరి, ఇ ఇక ఇద ర వ అనునవి కృతులలో తద్గితాలలోగూడ
చేర్చదగినవిగా ప్రయోగములందున్నవి

కవిత్రియ మహాభారతములోని కృతద్గిత ప్రయోగముల విశ్లేషణవలన ఈ
క్రింది విషయములు స్థిరపరచబడినవి

1. కృతులలో అట' ప్రత్యయమును ప్రాసీనులు, ఆధునికులకూడ లాక్ష
ణికు లెవ్వరును చెప్పలేదు తిక్కన పాపట' శబ్దమును ప్రయోగించినందున దీనిని
కృదంతముగా పేర్కొనక తీరనందున కృతులలో అట ప్రత్యయము సంగీకరింప
వలసియుండును.

2. కృత్తులలో 'అరి' ప్రత్యయమును వ్యాకరణకణాదులు ప్రతిపాదించలేదు. వ్యా.భా. వ్యాకరణము పేర్కొన్నప్పటికి 'కాదు, దాదు, చూదు'లకు మాత్రమే విధించినది. తిక్కన 'ప్రేరి' శబ్దమును ప్రయోగించినాడు. ఇది కృదంతమనక తప్పదు. కావున 'అరి' ప్రత్యయమును కృత్తులలో అంగీకరింపవలసియుండును.

3. 'ఉవ' ప్రత్యయమును వ్యాకరణకర్తలు ప్రతిపాదించలేదు. కాని డా॥ భట్టిరాజు కృష్ణమూర్తి 'చేరువ' శబ్దమును 'చేర్ + ఉవ' అని విశ్లేషించినట్లు కృత్తులలో 'ఉవ' ప్రత్యయమును ఆమోదించదగును. అప్పుడు కూటువ, విలువ, చేరువ, తెరువ, దిగువ మొదలగు శబ్దములను 'ఉవ' ప్రత్యయాంతములుగా స్వీకరించుట నముచితము. చేవ, త్రోవ వంటి శబ్దాలలో మాత్రము 'వ' ప్రత్యయము చెప్పదగును.

4. 'తెఱవి' శబ్దము తిక్కన భారతములో కలదు. దానిని 'అపి' ప్రత్యయాంతముగా విశ్లేషించవలెను. మూ, ద్రా. భాతువగు తెత్, తెత్ గా మారిన తరువాత 'అపి' ప్రత్యయముచేరగా తెఱపి రూపమేర్పడును. ఏలాక్షణికుడును 'అపి' ప్రత్యయమును పేర్కొనలేదు. కొందరు 'పి' ప్రత్యయమును చెప్పినారు. కాని 'అపి'ని స్వీకరించుట నముచితము.

5. 'చొరవ' శబ్దము తిక్కన రచనలో పెక్కుచోట్ల కలదు. దీనిని 'అవ' ప్రత్యయాంత మనుచే యుక్తము. చిన్నయనూరి ప్రకారమైనను చొచ్చునకు 'చొరు' అదేశమగును. కనుక చొరు + అవ = చొరవ అనియే చెప్పవలసియుండును. కావున కృత్తులలో 'అవ' ప్రత్యయమును తప్పక అంగీకరింపవలెను.

6. కవిశ్రయమ ప్రయోగించిన కనుకని, ఈగి, కడమ శబ్దములలోని "కని, గి, మ" అను ప్రత్యయములను వ్యాకరణములలో చేర్చుట అర్హవశ్యకము.

7. 'కు' ప్రత్యయాంత రూపములు కొన్ని నన్నయ, తిక్కన రచనలలో లభించుచున్నవి. తొడకు, పోకు మొదల. అందువలన కృత్తులలో 'కు' ప్రత్యయమును చెప్పవలసిన అవసరమున్నది.

8 ముదునలి' శబ్దమును నన్నయ-విజ్ఞన లిరువురును ప్రయోగించిరించున
నలి' కృత్ ప్రత్యయముగా నిర్దేశించుట లాక్షణికుల కర్తవ్యము

9 కౌగిలి వాకిలి లోగిలి - వంటి శబ్దములలో కిలి ప్రత్యయము
భాసించుచున్నది కౌగిలి శబ్దపుత్పత్తి అన్యవ్యముగా ఉన్నప్పటికిని కిలి ప్రత్యయ
మును తప్పక ఆమోదించవలసిన అవసరమెంతో కలదు

10 అడజడి, అలజడి అను వాతభేదముతో ఓక్కన ప్రయోగము
కన్పించుచున్నది రెండింటిలోను జడి రూపమున్నది అందువలన జడిని ప్రత్యయ
ముగా స్వీకరింపదగినది

11 ఇద ప్రత్యయమును వ్యాకరణకారు లందరైన ఓద్దిములలోనే
పేర్కొనిరి కాని వన్నిదము అను నన్నయ ప్రయోగములోని ఇద కృత్తుగా స్వీక
రింపక తప్పనందున కృత్తులలో ఇద ప్రత్యయమును చేర్చవలెను

12 పద అనుబంధము పాటుగా రూపొంది ప్రత్యయార్థమును సంత
రించుకున్నది వ్యాకరణకారులు పాటును ప్రత్యయముగా పేర్కొనలేదు కాని
దానిని తద్విధ ప్రత్యయముగా పరిగణించుట అవశ్యకము

అనుబంధము-1

కవిత్రయము ఉపయోగించిన 'కృత్' ప్రత్యయముల పట్టిక

1. అ	-	న	-	తి	-	ఎ
2. ఆక	-	-	-	తి	-	-
3. అట	-	-	-	తి	-	-
4. అదీ	-	-	-	తి	-	-
5. ఆద	-	న	-	తి	-	-
6. అమి	-	న	-	తి	-	ఎ
7. ఆర	-	న	-	తి	-	ఎ
8. ఆఱ	-	-	-	తి	-	ఎ
9. ఆరి	-	-	-	తి	-	-
10. ఆం	-	-	-	తి	-	-
11. ఆలి	-	న	-	తి	-	ఎ
12. ఆవు	-	న	-	తి	-	ఎ
13. ఆర	-	-	-	తి	-	ఎ
14. ఇ	-	న	-	తి	-	ఎ
15. ఇక	-	న	-	తి	-	ఎ
16. (ఇ)కి	-	న	-	తి	-	ఎ
17. ఇడి	-	న	-	తి	-	ఎ
18. ఇత	-	న	-	తి	-	ఎ

19. ఇద	-	న	-	తి	-	ఎ
20. ఇది	-	న	-	తి	-	ఎ
21. (ఇ)మి	-	న	-	తి	-	ఎ
22. ఇలి	-	న	-	తి	-	ఎ
23. ఇవ	-	న	-	తి	-	ఎ
24. ఉ	-	న	-	తి	-	ఎ
25. ఎ	-	-	-	తి	-	-
25. ఎన	-	-	-	తి	-	-
27. క	-	న	-	తి	-	ఎ
28. కడ	-	న	-	తి	-	-
29. గడ	-	న	-	తి	-	-
30. కని	-	న	-	-	-	ఎ
31. కలి	-	-	-	తి	-	-
32. డ	-	న	-	తి	-	ఎ
33. కువ	-	న	-	తి	-	ఎ
34. కోలు	-	న	-	తి	-	-
35. గర	-	-	-	తి	-	-
36. గి	-	న	-	తి	-	ఎ
37. గు	-	న	-	తి	-	ఎ
38. ట	-	న	-	తి	-	ఎ
39. టు	-	న	-	తి	-	ఎ
40. డు	-	న	-	తి	-	ఎ
41. త	-	న	-	తి	-	ఎ

42	తి	-	న	-	తి	-	ఎ
43	ద	-	న	-	తి	-	ఎ
44	దం	-	-	-	తి	-	ఎ
45	(అ)న	-	న	-	తి	-	ఎ
46	ప	-	న	-	తి	-	-
47	పి	-	-	-	తి	-	ఎ
48	పు	-	న	-	తి	-	ఎ
49	పుర	-	-	-	తి	-	-
50.	బడి	-	-	-	తి	-	-
51	మ	-	న	-	తి	-	ఎ
52.	మర	-	-	-	తి	-	-
53	ము	-	న	-	-	-	-
54	వ	-	న	-	తి	-	ఎ
55	వడి	-	న	-	తి	-	ఎ
56.	వి	-	న	-	తి	-	ఎ
57.	పు	-	న	-	తి	-	ఎ
58	సరి	-	న	-	-	-	ఎ

న = నన్నయ

తి = తిక్కన

ఎ = ఎఱ్ఱన

అనుబంధము-2

కవిత్రయము ప్రయోగించిన తద్ధిత ప్రత్యయములు

	అ	న	తి	ఎ
2 అద	న	తి	ఎ	
3 అడి	-	తి	-	
4 అద	-	తి	-	
5 అరి	న	తి	ఎ	
6 అసి	-	తి	ఎ	
7 ఆడు	-	-	-	ఎ
8 ఇ	న	తి	ఎ	
9 ఇక	న	తి	ఎ	
10 ఇడి	-	తి	ఎ	
11 ఇద	న	తి	ఎ	
12 ఇడి	న	తి	ఎ	
13 ఇమి	న	తి	ఎ	
14 ఈ	-	తి	-	
15. ఉక	న	తి	ఎ	
16 ఎడు	-	తి	ఎ	
17 క	-	తి	ఎ	
18 క్తియ	-	తి	-	

19 కాడు	.	న	.	తి	.	—
20 దీమి	.	న	—	తి	.	—
21 త	—	న	—	తి	.	ఎ
22. తన	—	న	—	తి	.	ఎ
23. న	.	.	—	తి	—	ఎ
24 ప	—	.	—	తి	.	—
25 పం	.	న	—	తి	—	ఎ
26 పాటు	—	.	—	తి	.	ఎ
27 పోతు	—	.	—	తి	—	—
28 మడి	.	.	.	తి	.	—
29 న	.	న	—	తి	.	ఎ
30 టిక	—	న	—	తి	—	—
31 ట్ల	.	.	—	తి	.	—
32. నేవు	—	న	—	తి	—	ఎ

అనుబంధము-3

కవిత్రయ ప్రయుక్తములలో లాక్షణికులు చెప్పి
కృతద్ధితములు

1 కృతులు -

1. అట	-	-	-	తి	-	-
2. అడ	-	న	-	తి	-	ఎ
3. ఇద	-	న	-	తి	-	-
4 కని	-	న	-	-	-	-
5 కు	-	న	-	తి	-	ఎ
6 గర	-	-	-	తి	-	ఎ
7 గి	-	న	-	తి	-	ఎ
8 గు	-	న	-	తి	-	ఎ
9. ద	-	న	-	తి	-	ఎ
10 వి	-	-	-	తి	-	ఎ
11. మ	-	న	-	తి	-	ఎ
12 మర	-	-	-	తి	-	ఎ
13 ము	-	న	-	తి	-	ఎ
14. నరి	-	న	-	-	-	ఎ

2 తద్ధితములు :-

1 ఇది	-	న	-	తి	-	ఎ
2 వ	-	-	-	తి	-	-
3. పాటు	-	-	-	తి	-	ఎ
4. మడి	-	-	-	తి	-	-
5 వ	-	న	-	తి	-	ఎ

- 16 తెలుగు వ్యాకరణ వికాసము 2 భాగములు- బొడ్డుపల్లి పురుషోత్తము
గిరిశా ప్రచురణలు గుంటూరు 989
17. తెలుగు భాషాచరిత్ర భ విరాజు కృష్ణమూర్తి
ఆం ప్ర సా అకాడమి 1979
- 18 తెలుగు వ్యుత్పత్తికోశము 1 2 3 భాగములు
ఆంధ్రవిశ్వవిద్యాలయ ప్రచురణ
- 19 ద్రావిడభాషలు పి యన్ సుబ్రహ్మణ్యం
- 20 స్వయం పదప్రయోగకోశము ఆం ప్ర సా హిత్య అకాడమి ప్రచురణ
- 2 నారాయణీయాంధ్ర వ్యాకరణము చర్ల నారాయణశాస్త్రి
లలితాప్రెస్ హైదరాబాదు 1969
- 22 పద్యాంధ్ర వ్యాకరణము చిన్నయనూరి. ఆంధ్రసాహిత్య పరిషత్తు
కాకినాడ 193
- 23 ప్రౌఢ వ్యాకరణము బి సీతారామాచార్యులు
వావిళ్ళముద్రణ 1952
- 24 బాలవ్యాకరణము పరవస్తు చిన్నయనూరి
- 25 బాలవ్యాకరణోద్ఘోషము ఎఱ్ఱుల చిన సీతారామస్వామిశాస్త్రి 1977
ముద్రణ
- 26 బాలవ్యాకరణ సారస్య దూసి రామమూర్తి శాస్త్రి
సర్వస్వపేటిక
- 27 బాలనరన్యతీయము ఎలకూచి బాలనరన్యతి ఆంధ్రసాహిత్య
పరిషత్తు కాకినాడ 1932
- 28 బాలప్రౌఢ వ్యాకరణ సర్వస్వము టి బాన్సురరావు
- 29 భారతి సంపుటములు
- 30 ముక్తలక్షణకోశము వంతరాం రామకృష్ణరావు

- 31 రమణీయము దుహ్వరి వెంకటరమణశాస్త్రి.
ఆంధ్రవిశ్వకళావరిషత్తు వాలేరు 1967
- 32 లఘువ్యాకరణము వేదం వెంకటరమణశాస్త్రి
- 33 వృత్తివిచారము పేరి సూర్యనారాయణశాస్త్రి
- 34 వైయాకరణపారిజాతము వజ్రుల చిన సీతారామస్వామిశాస్త్రి-1907
ముద్రణ
- 35 వ్యావహారికభాషా వ్యాకరణము వడ్డమూడి గోపాలకృష్ణయ్య
- 36 శబ్దరత్నాకరము బ సీతారామదాస్యలు దేశభాషాగ్రంథ
కరణనథ చెన్నపట్టణం 969
- 37 శబ్దరత్నాకరసంగ్రహము చిన్నయనూరి కొండపిటి వెంకటకవి
వ్రచరణ 958
- 38 శబ్దార్థచంద్రిక మహాకవి సుబ్బరాయుడు 1969
- 39 సర్వరత్నాకరసంగ్రహము కూడమంచి తిమ్మకవి-మంజువాణిప్రెస్
విజయ 1901
- 40 సులభవ్యాకరణము వావిలికొలను సుబ్బారావు
- 41 సూర్యరాయాంధ్రనిఘంటువు 8 సంపుటములు ఆంధ్రప్రదేశ్ సాహిత్య
అకాడమీ 1979

ENGLISH BOOKS

- 1 A Comparat ve Grammar of the Drav d an Languages
-Rt Rev Robert Ca dwe 1913
- 2 A Comparat ve Study of Drav d an Noun Der vat ves
Ga Sambas va Rao 1973
- 3 A Drav d an Etymo og ca D ct onary
T Burrow and M B Emeneau
Oxford Un vers ty Press 1360
- 4 A Drav d an Etymo og ca D ct onary Supp ement 1968
- 5 Techn ca Terms and Techn que of Sanskr t Grammar
K C Chatte
6. Te ugu Ve ba Bases
-Bh Kr shna Mu thy Mot a Banars dass 1972

—o—

15457

శోధన పత్రిక

పేజీ	పంక్తి	తప్పు	ఒప్పు
8	1	తేషా	తేషాం
8	22	(3)	(3) తేజ కృత్యత చతు ష్టయ నమాసాః వాజిన-ప్రాతిశాఖ్యమ్
4	18	తో	తో
6	10	స్థా	స్థా
7	8	స్థా	స్థా
9	15	అ	అ
19	18	గవ్యమ్	గవ్యమ్, గోమయమ్
20	23	వృత్తుం	కృత్తుం
26	17	బడిన	బడినవి
27	1	భేరము	భేదము
29	14	కృదస్తా	కృదస్తా
32	23	విశ్వానము	విశ్వానము
40	8	తెరవిండి	వెరవిండి
46	14	రూప	రూప
48	24	వ్యాకరణ	వ్యాకరణ
53	21	కరవార్థమే	కరవార్థకమే
56	7	వదిష్ట	వదిష్ట
59	17	యపని	యతని
59	4	శానము	శానము
60	16	—	కాశీశంకం 4-90
68	14	ప్రత్యయ	ప్రత్యయ

పేజీ	సంక్ర	తప్పు	ఓప్పు
64	8	ఇమి, వ	ఇమి, వ
75	21	ఏఱు	ఏఱు
78	7	ఆట్	ఆద్
81	22	నాట్	నాద్
86	13	ఆఱు	ఆఱు
90	15	18	14
"	16	అ, అరి	అ, అద, అరి
100	7	కోల	కోలు
100	14	ఆర	అస
102	22	పదము	పదములు
104	11	పర్	పర్త
104	16	T.V.B	T.V.B p 426
106	18	దంపక	దంపక
108	19	కర్	కర్త
107	18	జానద	జానద
115	10	పద్యములో	పద్యములో
118	4	ర్	ర్త
122	8	T.V.B.	T V B. p. 434, 443
128	17	ఆట్	ఆద్
123	8	అ	అ
129	20	అజిర్	అజిర్
125	8	81	33
127	8	T.V.B.	T.V.B. p. 382
130	12	ప్రేగడిరి	ప్రేగడరి
130	20	పర్	పర్త
180	23	ఎనె. ఎనక	ఎనె, ఎనక

పేజీ	పంక్తి	తప్పు	ఓప్పు
181	2	తెలుపుచున్నది	తెలుపుచున్నది. p. 310
182	3	వ్రాసినారు.	వ్రాసినారు. p. 473, 474
182	24	సూచించినది.	సూచించినది. p 326
185	9	పెరింగు	మెరింగు
187	3	27. కోలు	21. కోలు
"	4	ప్రత్యయమును	ప్రత్యయత్వము
138	8	డి.	22. ట
189	18	ప్రైవత్యయ	ప్రైవట్ ప్రత్యయ
141	2	తెలుపుచున్నది.	తెలుపుచున్నది p. 398
"	23	బడినది	బడినది. p. 424, 425
148	1	ఓఫ్/ఓట్	డిఫ్/డిట్
"	10	టు	28; టు
146	"	దు	24; దు
147	8	త, -త	25; త, -త
"	16	వూయు	వూయు
149	14	ఆట్	అడ్
150	12	తరువాత	తరువాత
151	1	తి	26. తి
"	17	దరి	27. దరి
158	2	చోడి	చోట్ల
"	7	అలిసర్	అలిసర్
"	15	మరియు	మరియు
154	1	మాన్	ముక్త
"	24	69 1-43	69. ఆను-1-48
157	16	ఇతరార్థములలో	ఇతరార్థములలో
"	19	తెర్	తెక్
161	7	మునుపు	మనుపు

సంఖ్య	పేజీ	తప్పు	ఓప్పు
161	14	బడినది.	బడినది. p. 325
	21	—	18. అను. 1-163
162	7	T V. B.	T. V. B. p. 390
"	21	నడువు	నడువు
164	10	పలువు	పలువు
167	20	వస్త్రమునకువస్త్రమును	వస్త్రమును
168	6	పరువు	పరువు
"	9	పొడచు	పొడచు
171	11	తోగము	తోగము
176	25	98. బా. శబ్దర-7	98. ఉద్యో-4. 55
"	2	శబ్దములకు	శబ్దములను
179	7	క్రొవు	క్రొవ్వు
180	21	పినితో	పినితో
184	10	నా వెరవున	నా వెరవున
185	16	12 కేలారితనము	12 కిలారితనము
186	14	బెడుంగుదనము	బెడుంగుదనము
190	9	మీన	మీద
192	8	క్రమముగా-అ, గు	క్రమముగా-అ, గు
"	7	పుట్టుగల్గిరి	పుట్టుగల్గిరి
196	22	T V. B.	T- V. B. P
195	28	ప్రేకవ	ప్రేకన
97	18	నొజుపతనము	నొజుపతనము
198	14	కింకిరి	కింకిరి
200	2	కొలువడి	కొలువడి
202	19	దెలువలు	దెలువము
"	22	తెనివి	తెనివ

పేజీ	పంక్తి	తప్పు	ఋచ్చ
204	8		1. ఓన్న-2-84 2. ఉద్యో-1-93 3. ఆర-4-400
..	9	ప్రాంతసన్నిహిత	ప్రాంతము సన్నిహిత
208	21	కావు	కావు
209	11	బండి	బండి
2	8	కొగిలి	కొగిలి
..	12	వడ	పడు
2 2	6	4. అడు	4. అడ
..	7	5. అడ	5. అడి
..	10	8. అణ	8. అణు-న
217	20	1. ఇది	1. ఇద
2 9	9	భాగములు	భాగములు

గ్రంథకర్త పరిచయము

జననం

క్రమ. క. జ్యేష్ఠము. జూన్ 1880

జన్మస్థానం

ద. గం. సూర్యాపేట తాలూకా, నల్గొండ జిల్లా
యూటగిరి దేవస్థానం, వేదాంత వర్ధిని సంస్కృత కళాశాల,
నీతిరాంబాగ్.

విద్యాభ్యాసం

విద్యార్హతలు

: వ్యాకరణ విద్యాప్రవీణ (ఆంధ్ర)
ఎమ్.ఏ; పి. హెచ్.డి (తెలుగు, ఉస్మానియా) బి.ఎడ్.

ఉద్యోగం

: సంస్కృతకోపన్యాసకుడు.
ఆంధ్రసారస్వత పరిషత్ ప్రాచ్య కళాశాల, హైదరాబాద్

అభిరుచులు

: సంస్కృత భాషా ప్రచారం, పరిషత్ కార్యపాణి, గ్రంథపఠన

ఇతర రచనలు

- : 1. సంస్కృత క్రియలు -
 ఆం॥ ప్ర॥ సాహిత్య ఆకాదమీ ప్రచురణ
2. సంస్కృతి పాఠవల్లరి
 ఆంధ్ర సారస్వత పరిషత్తు ప్రచురణ
3. శుకనాసోపదేశము
 సాహితీ సన్మాన సమితి,
 పాలెంవారి ప్రచురణ.

